

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

200 ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθ. ελξ

20048/59

Εξ αγοράς

Δωρεά
Α. Ν. Τσάνης

GRUCR 00383 gruy

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

ΤΟΥ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΟΞΙΜΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΤΟΥΡΖΑ,

Καὶ νῦν τὸ δεύτερον τύπος ἐκδοθὲν

ὁ π ὁ

ΗΣΑΪΟΥ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ

Εἰς κοινὴν τῶν Ὁρθοδόξων ὠφέλειαν.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ,

Διευθυνομένης παρὰ Στεφάνου Α. Δομestίκου.

1858.

Αρ. Εισ. 20011

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ παρὸν Ἐγχειρίδιον τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ, Σύγγραμμα Ἀλεξάνδρου Στούρτζα, ἐπιθεωρηθὲν, καὶ ἤδη τὸ δεύτερον τύποις ἐκδοθὲν, ἀδεία Ἐκκλησιαστικῇ, ἐγκρίνεται εἰς ἐλευθέραν διάδοσιν τοῖς εὐσεβέσι πρὸς χρῆσιν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ δέδοται ἡ παροῦσα ἐνυπόγραφος ἐγκρισις.

ἁγ. Νικηφόρου ἀ.

Ἡ Κεντρικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ.

ἡς μέλη

† Ο ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

† Ο ΔΕΡΚΩΝ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ.

Τ Ω

ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΩ: καὶ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΩ:

ΑΓΙΩ: ΓΕΡΟΝΤΙ

ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ

ΚΥΡΙΩ: μοι ΚΥΡΙΩ:

ΠΑΝΑΡΕΤΩ:

ΤΩ ΚΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑ ΜΟΙ ΠΑΤΡΙ ΚΑΙ ΔΕΣΠΟΤΗ,

Τεκμήριον βαρυτάτου σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης,

Τὴν βίβλον ταύτην ἀνατίθησιν

ὁ Ἐκδότης.

Σεβασμιώτατε Πάτερ!

Ἄνω πρὸ πάντων ἰσχυροὶ λόγοι μὲ ἐπεισαν, ἵνα τῆς ἱερᾶς ταύτης βιβλίου τὴν κεφαλίδά κοσμήσω διὰ τοῦ ἐνδόξου καὶ σεβασμίου ὑμῶν ὀνόματος· πρῶτος μὲν ἐπειδὴ ρομίζω ὀρθόν, ὅτι καθὼς ὑμεῖς οἱ Ἀρχιερεῖς κατέστητε ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποιμένες καὶ διδάσκαλοι τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ, καὶ ἐπομένως ὑπάρχετε ἀναντιρρήτως οἱ πρόμαχοι καὶ ὑπερασπισταὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· οὕτω πρόπον ἐστίν, ἵνα καὶ τὰ τὴν πίστιν διδάσκοντα καὶ στηρίζοντα βιβλία διαδίδητε καὶ περιθάλλητε· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἀφιερῶ ὑμῖν ταπεινῶς τὸ χρησιμώτατον καὶ ἀγαθαιότατον τοῦτο βιβλίον πρὸς πάντα εὐσεβῆ, τοῦ εὐσεβεστάτου τέκνου τῆς Ἀρατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀλεξάνδρου Στούρζα, διότι ἐὰν δὲν ἦμην παρ' ὑμῖν, ἐὰν δὲν εἶχον τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὸ θάρρος ὑμῶν, ἀδύνατον ἦτον ἵνα τὸ βιβλίον καὶ πάλιν ἴδῃ τὸ φῶς.

Διὰ ταῦτα λοιπὸν καθικτεύω ὑμᾶς ταπεινῶς, ἵνα δεχθῆτε εὐμενῶς τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχοσωτήριον ταύτην ἀφιέρωσιν, ἐγγνώμων δὲ διὰ βίου διατελῶν θέλω ἰκετεύει, ἵνα ὁ Ὑψίστος διαφυλάττῃ ὑμᾶς μακρὰν παρτὸς ἐναντίου καὶ χαρίζηται ὑμῖν μακροήμερευσιν πρὸς ὠφέλειαν τῶν εὐσεβῶν διὰ παρομοίων ἔργων.

Τῆς ἡμετέρας Παριερότητας

Ὁ ταπεινός καὶ εὐπειθέστατος

Ἡσαίας Ἱεροδιάκονος Κύπριος.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΣΤΟΥΡΖΑΣ.

ΤΩΝ περικλεῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, τῶν πολλαχῶς ἐν καιρῷ εὐεργετησάντων καὶ τῶν βοηθησάντων τὴν τε Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἡμῶν γένος, εἰς ἐγένετο καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Στούρζας ὁ ἐπιφανὴς καὶ διάσημος διὰ τε εὐφυΐαν καὶ μάθησιν, πρὸ δὲ πάντων διὰ τὰς κοσμούσας αὐτὸν χριστιανικὰς ἀρετάς. Ἐγεννήθη μὲν ὁ περιδοξὸς οὗτος ἀνὴρ ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυίας ἔτει ἀπὸ Χριστ. 1791 Νοεμβρ. 18, ὑπὸ πατρός μὲν ἐνὸς τῶν πολυκτημόνων κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην Σκαρλάτου Στούρζα, μητρός δὲ Ἑλληνίδος, τῆς ἡγεμονίδος Σουλτάνας, θυγατρὸς Κωνσταντίνου Μουρούζη τοῦ ἡγεμόνος. Τετράμηνον δὲ βρέφος μόλις ὦν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέρχεται εἰς Ῥωσίαν μετὰ τῶν γονέων αὐτοῦ, οἵτινες εὐμενοῦς ἐνταῦθα τυχόντες ὑποδοχῆς παρὰ τῆς ἀρχῆς, καὶ αὐτόθι ἐγκατασταθέντες ἤρξαντο ἀνατρέφειν τὸν ἑαυτῶν παῖδα ἐλευθερίως, καὶ παρέλαβον αὐτῷ αὐξηθέντι ἤδη τὴν ἡλικίαν Ἰωάννην τινὰ Δοπάγνην διδάσκαλον, ὅστις ἐξεπαίδευσεν αὐτὸν τὰς ἀρχὰς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὰς ἐπισημοτέρας τῶν Εὐρωπαϊκῶν διαλέκτων· οἰκιακὴν δὲ γλῶσσαν ἐγνώρισεν ὁ Στούρζας τὴν Ἑλληνικὴν. Παῖς ὦν ἔβλεπε καὶ συνεχῶς ἤκουε τοὺς γηραιοὺς ἐκείνους ἱεράρχας Νικηφόρον τὸν Θεοτόκην καὶ Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν τὰ κάλλιστα αὐτὸν συμβουλευόντας. Ἐφηβος δὲ γενόμενος διῆλθε μετ' ἐπιμελείας τὰ σχολαστικὰ μαθήματα εἰς τε τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πετροπόλεως φοιτήσας. Νέος δὲ ἔτι (τῷ 1809) εἰσέρχεται εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον, καὶ πρῶτον μὲν διορίζεται γραφεὺς ἐν τῷ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργείῳ, μετ' οὐ πολὺ δὲ γραμματεὺς καὶ

τέλος διερμηνεύς, ἐξ διαλέκτους καὶ λαλῶν καὶ γράφων ὀρθῶς τὴν τε μητρικὴν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ῥωσικὴν, καὶ Γερμανικὴν καὶ Γαλλικὴν, καὶ Λατινικὴν καὶ Μολδαβικὴν. — Τὸ 1812 ἀκολουθεῖ ὁ Στούρτζας τὸν ναύαρχον Σισακῶδ, διορισθέντα τότε στρατάρχην τοῦ κατὰ τὸν Δανούβιον Ῥωσικοῦ στρατοῦ. — Τὸ 1814, ὅτε ἐγένετο ἡ ἐν Βιέννῃ σύνοδος τῶν βασιλέων, διέτριβεν ἐνταῦθα καὶ ὁ Στούρτζας, παρὰ τῇ αὐτόθι Ῥωσικῇ πρεσβείᾳ πρότερον ἐγκαταπαχθεὶς. — Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1815 ἔτους Σύνοδος τοῦ Συλλόγου ὀνομασθεὶς καὶ τοῖς παρασήμεροις τοῦ τάγματος τῆς Ἀγίας Ἀννης ἐπικοσμηθεὶς μετέβη μετὰ τοῦ Καποδιστρίου εἰς Παρισίους. Ἐκεῖ δὲ προήλθε καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Αὐλικοῦ Συμβούλου. — Τὸ 1816 ἐν Πετροπόλει συνέταξεν εὐογκον βιβλίον, οὗ ἡ ἐπιγραφή « Θεωρίαι περὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ φρονήματος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας » ὅποτε ἀνηγορεύθη Σύμβουλος τοῦ Κολλεγίου καὶ εἶτα (τῇ 1817) μέλος τῆς γενικῆς διευθύνσεως τῶν Σχολείων τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἔπειτα Σύμβουλος τῆς πολιτείας. — Τὸ 1818 παρῆν ἐν τῇ κατὰ Ἀκυτσορνον συνόδῳ τῶν βασιλέων, ὅποτε καὶ τοῖς τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου παρασήμεροις ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου διὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐτίμηθη. — Τὸ 1819 ἐν Βερολίνῳ προτροπῇ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων νυμφεύεται τὸ δεύτερον (ἐν μόνον ἔτος ζήσας μετὰ τῆς προσφιλοῦς συζύγου, τῆς ἀποθανούσης Ἑλένης) τὴν ἐνάρετον Ἑλισάβετ, θυγατέρα τοῦ περικλεοῦς Οὐφελάνδου, ἀρχιατροῦ καὶ συμβούλου τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσίας Φριδερίκου Βιλέλμου τοῦ Γ'. — Τὸ 1820 ἔμπρακτος σύμβουλος τῆς πολιτείας προσαναμασθεὶς παρέστησε τῷ Αὐτοκράτῳ σχέδιον συστάσεως ἐν Μόσχᾳ κεντρικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φροντιστηρίου, φροντίζοντος περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐν Ῥωσίᾳ μὴ Χριστιανῶν ὑπηκόων. — Ἐν Παρισίοις δὲ παροικῶν τὸ 1826 συνέγραψε χάριν τῶν ἀδελφῶν Ἑλλήνων τὸ « Ἐγχειρίδιον τοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ, » πραγματευόμενον περὶ τε τῶν θείων δογμάτων καὶ ἐντολῶν καὶ διατάξεων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐκείθεν δὲ κατελθὼν εἰς

Ὁδησὸν καὶ μικρὸν ἐνδιατρίψας, ἀνέβη εἰς Πετρούπολιν, καὶ κεῖθεν τὸ 1828 πέμπεται εἰς Βουκορέστιον πολιτικῶν ἕνεκα πραγμάτων. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Πετρούπολιν τὸ 1830 ἐξαίτεται λιπαρῶς τὴν ἀπὸ τῆς ἐμπράκτου πολιτικῆς ὑπηρεσίας ἀπόλυσιν ἕνεκα τῆς τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀσθενείας, καὶ ἀπολύεται φιλοφρονέστατα, προβιβάσθεις καὶ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Μυστικοῦ Συμβούλου. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπανέκαμψεν εἰς Ὁδησὸν, ἔνθα καὶ σταθερῶς ἐγκατέστη, βιωσόμενος ἄχρι τέλους τοῦ προσκαιροῦ τούτου βίου· ἐνταῦθα δὲ σχολῆς ἀπολαύων συνέγραψε καὶ ἐξέδιδε Ῥωσιστὶ Γαλλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ ποικίλα σπουδάσματα, ἐν οἷς καὶ τὸν σύντομον ἐκείνον καὶ πένθιμον ἐπιτάφιον τοῦ κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Καποδιστρίου καὶ τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ μετ' ἑπειτα κατ' ἑκτασιν (1831). — Τὸ δὲ 1836 ἐγκαταλιπὼν πρὸς καιρὸν τὴν Ὁδησὸν μετέβη εἰς Γερμανίαν. Ἐν Βερολίνῳ δὲ ἰδὼν τοὺς υἱοὺς τοῦ τότε κατὰ τὴν Μολδαυίαν ἡγεμονεύοντος ἐξαδέλφου αὐτοῦ Μιχαὴλ Στούρτζα, ἐλθόντας ἑναγχος πρὸς σπουδὴν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων, ἔσπευσε προστοιχειῶσαι αὐτοὺς διὰ διαφόρων θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν διδασκαλιῶν, ἃς μετὰ ταῦτα καὶ τύποις ἐξέδωκε Γαλλιστὶ. — Τὸ 1837 κατήλθεν εἰς Ὁδησὸν, καὶ κατὰ τὸ 1843 ἐπεσκέψατο τὸ τελευταῖον τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτοῦ Μολδαυίαν, ἡγεμονεύοντος τοῦ ῥηθέντος ἐξαδέλφου αὐτοῦ, ὁπότε συνήργησε καὶ εἰς πολλὰς μεταβιβασμοὺς τοῦ Σκολεσκού ἱεροσπουδαστηρίου. Ἐπανῆλθε δὲ μετ' ὀλίγον εἰς Ὁδησὸν, ἔνθα διετέλεσε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τὰ συνήθη ποιῶν, συγγράφων καὶ παντοιοτρόπως τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ ἀγαθοποιῶν. Ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1854 Ἰουνίου 13, ζήσας ἔτη 62 καὶ μῆνας 8.

Ὁ Ἀοιδιμος Οἰκονόμος περιγράφων τὰ ψυχικὰ τοῦ Στούρτζα
 » προτερήματα, λέγει. « Νοῦς εὐφυής, καὶ πρὸς πάσας μὲν τὰς
 » μαθήσεις ὀξύς, πρὸς δὲ τὰς ἐμβριθεῖς καὶ σπουδαίας ἐννοίας
 » μάλιστα προσκλινής, καὶ ζωηρὰ φαντασία, καὶ μνημονικὸν ἀ-
 » σύλητον ὑπὸ λήθης καὶ ξεγανόν, οὐδὲ κρίσεως ἀμειροῦν, προσόντε
 β'.

τ.

» τῷ χρόνῳ συναυξανούσης, καὶ πρῶτον δὲ καὶ φιλόανθρωπον
 » ἤθος καὶ μᾶλλον φιλήκοον καὶ σιωπηλόν, ἢ φιλόλαλον, καὶ ὅσα
 » τοιαῦτα κρίνονται πρῶτα γνωρίσματα μεγαψυχίας, ὑπεδεί-
 » κνουν τὸ μεираίον ὡς φυτὸν ἀνθοφόρον, ὠραίους ἐπαγγελλό-
 » μενον καὶ γεναίους τελεσφορήσειν καρπούς » (Βιογραφ. σχεδ.
 σελ. 14. §. ἡ.).

ΤΑ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ.

- α) Ἱστορία τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς αὐτοῦ ηλικίας.
- β) Περί μυστηρίου, ὡς εἰσαγωγή εἰς τὴν θεωρίαν τῶν μυστη-
 ριωδῶν ἔννοιων.
- γ) Περί τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ
 κοινωνίας.
- δ) Δοκίμιον σχεδίου ἐκπαιδευτικοῦ περὶ παραδόσεως τῆς Ἑλλη-
 νικῆς γλώσσης εἰς τὴν Ῥωσικὴν νεολαίαν.
- ε) Θεωρίαι περὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ φρονήματος τῆς Ὀρ-
 θοδόξου Ἐκκλησίας.
- ς) Θεμελιώδης ὑπότύπωσις τῆς δημοσίου διδασκαλίας.
- ζ) Σκέψεις περὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης.
- η) Σκέψεις περὶ μερικῆς καὶ γενικῆς ἀγαθοεργίας.
- θ) Ἀναίρεσις τῶν ἐν τῇ Σιών ἐφημερίδι σοφισμάτων.
- ι) Ὑπόμνημα περὶ τῆς παρουσίας καταστάσεως τῆς ἄνω Γερμανίας.
- ια) Περί τῆς τῶν ἀγροτικῶν καὶ γεωργικῶν ἐργασιῶν ἐπιρροῆς
 εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν.
- ιβ) Περί τῶν σημείων τῆς ἀληθείας.
- ιγ) Περί τῆς τῶν Ὀσσετίνων καὶ Οὐδῶν ἐθνικῶν εἰς τὴν χρι-
 στιανικὴν πίστιν προσαγωγῆς.
- ιδ) Δηλοποιήσεις καὶ σχέδια ἐπιστολῶν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν
 ἐν Βερόνῃ σύνοδον.
- ιε) Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ 1821 καὶ 1822 ἔτος.
- ισ) Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀθηνῶν Νεόφυτον.
- ιζ) Ἐγχειρίδιον τοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ.
- ιη) Πίστις καὶ γνώσις ἡ κρίσις περὶ τῆς ἐν τῇ παραδόσει τῇ πρὸς

τοὺς ὑποτρόφους τῶν σχολείων μνηστὰς ἀναγκαιοτάτης συμφωνίας τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

- ιθ) Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν αἰίδιμον Ι. Καποδίστρια.
- κ) Βιογραφία Καποδιστρίου.
- κα) Σημειώσεις περὶ τῆς Ῥωσσίας.
- κβ) Ἀλληγορίαι καὶ μῦθοι πρὸς χρῆσιν τῆς τῶν Ἑλλήνων νεολαίας.
- κγ) Σπῶρον τοῖς πτωχοῖς.
- κδ) Ἡ ἐπαῖτις.
- κε) Βιογραφία Οὐφελάνδου.
- κς) Μελέται θρησκευτικαὶ καὶ ἱστορικαί.
- κζ) Κατήχησις.
- κη) Περὶ χριστιανικῆς φιλοσοφίας.
- κθ) Περὶ ἐτυμολογίας καὶ αἰσθητικῆς κρίσεως ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας τῆς ἀρχαιότητος.
- λ) Περὶ τοῦ ἰδανικοῦ καὶ τῆς μιμήσεως τῶν καλῶν τεχνῶν.
- λα) Περὶ τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ νεωστὶ καταστάσεως Λουθηροκαλθινικῆς ἐπισκοπῆς.
- λβ) Ὑπομνήσεις καὶ εἰκόνες.
- λγ) Περὶ Χριστιανικῆς ἀνατροφῆς.
- λδ) Καμτζάσκας ἀποστολαί.
- λε) Ὀδυσσοί.
- λς) Συνοπτικὴ ἐκθεσις τῶν ἐν τῇ πόλει τῆς Ὁδησσοῦ φιλανθρωπικῶν καθιδρυμάτων.
- λζ) Νεκρολογία βιογραφικὴ τοῦ πρώην Ἀδριανουπόλ. Γερασίμου.
- λη) Μετάφρασις Γαλλικὴ τῆς λειτουργίας τοῦ θείου Χρυσοστόμου.
- λθ) Μετάφρασις Γαλλικὴ ἐκ τοῦ Ῥωστικοῦ τῆς πρώτης ἐβδόμαδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς τοῦ Ἰνοκεντίου.
- μ) Βίος τοῦ ἀποστολικοῦ ἀνδρὸς ἀρχιμ. Μακκαρίου.
- μα) Φάρος εἰς μνήμην τῆς κομίσσης Ῥοζάνδρας Σκαρλατίδος.
- μβ) Ὁ ἀκούσιος Περιηγητής.
- μγ) Περὶ τῆς ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ παρούσης καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας.

- μδ) Διπλουν παράλληλον.
- με) Πρόλογος εις τὰς δύο ἐγκυκλίους.
- μς) Μετάφρασις Γαλλικῆ λόγων ἐπιταφίων καὶ διδαχῶν τοῦ Μόσχας Φιλαρέτου.
- μζ) Περὶ τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πνευματικῆς ζωῆς καὶ πνευματικῆς φιλολογίας.
- μη) Μετάφρασις Γαλλικῆ συντόμου Εὐχολογίου.
- μθ) Περὶ τῶν ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ συνεταυριῶν, τῶν καθωσιωμένων εἰς ὑπηρεσίαν τῶν νοσοῦτων.
- ν) Παιρανεύσεις πρὸς τὰς διὰ τὸν Χριστὸν ὑπηρετούσας τοὺς νοσοῦσιν ἀδελφάς.
- να) Περὶ τῶν ἱερῶν καθηκόντων ἐπιστολαί.
- νβ) Ἰπόμνημα περὶ τῶν Ὀρθοδόξων Εὐαγγελιστῶν Ῥώστων ἀπὸ τοῦ 1793 ἕως τοῦ 1853.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ
ΤΟΥ
ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ο ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἰς διάφορά των συγγράμματα, ὡς ἂν ἐνὸς στόματος καὶ μιᾶς ψυχῆς, παρέστησαν ζωηρῶς τῆς ἀγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς τὴν ἀλήθειαν, τὸ ὕψος, τὰ κάλλη, τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς ἀνκνῶσεως καὶ μελέτης τοῦ Θεοῦ λόγου προερχομένην ὠφέλειαν εἰς ὅλους, χωρὶς ἐξαιρέσεων, τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς. Πρὸ πάντων δὲ, τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἡ μελισσιχηγῆς φωνὴ προσκαλεῖ ὅλους τοὺς πιστοὺς εἰς ἀνάγνωσιν καὶ συνεχῆ μελέτην τοῦ Θεοῦ νόμου, καὶ μάλιστα τοὺς λαϊκοὺς· καθότι αὐτοὶ συνκιναστρεφόμενοι εἰς τὸν κόσμον, ὑπόκεινται εἰς περισσοτέρους πειρασμούς, καὶ ἀκολούθως περισσοτέραν χρεῖαν ἔχουν φωτισμοῦ, πνευματικῆς ὁδηγίας καὶ προφυλάξεως. Ὅλοι ἐν γένει οἱ θεοδιδάκτοι οὗτοι ἄνδρες ἐνετρώθησαν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ πηγῆς ἀνεξαντλήτου ἐκόσμησαν καὶ τὸν βίον, καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ τὸν νοῦν, καὶ τὰ ἀθάνατα αὐτῶν συγγράμματα, τὰ ὅποια διελθόντα σχεδὸν ἀβλαβῆ τὴν τῶν αἰώνων ὀμίχλην, παρκαينوῦν τὴν σήμερον καὶ ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ προσέλθωμεν καὶ νὰ φωτισθῶμεν εἰς τὴν μελέτην

(ΕΓΧΕΙΡ. ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ).

ταύτην πιστῶς ἐνασχολούμενοι. « Προσεέλθετε πρὸς κύριον, λέγει ὁ Δαβὶδ, καὶ φωτισθήτε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ. » (1)

Πρῶτος ὁ τοῦ κόσμου Σωτὴρ εἶπε πρὸς τοὺς δυσπιστοῦντάς Ιουδαίους. « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι δοκαίτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν » (2). Εἰς δὲ τὴν θείαν Ἀποκάλυψιν τί λέγει τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ Νύμφη (ἐννοεῖται) ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία; « Ὁ διψῶν, λέγουσιν, ἐλθέτω, καὶ ὁ θέλων, λαμβανέτω τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς δωρεάν. » (3)

Ἀκούεις, χριστιανέ, τί λέγει; ὁ Θεὸς. Ἡ καλὴ καὶ ἐνθερμὸς προαίρεσις τῆς ψυχῆς ἀπαιτεῖται πρὸ πάντων· οὐδεὶς βιάζεται, ὅλοι προσκαλοῦνται εἰς τὸν νοερὸν καὶ πνευματικὸν δεῖπνον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μόνοι οἱ ὀκνηροί, οἱ προφασιζόμενοι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις (4), μένουσιν ἐστερημένοι τῆς θείας τροφῆς καὶ πόσεως. Λοιπὸν, ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Ὁ δυνάμενος νὰ ἀναγινώσκῃ μόνος, ἅς μελετᾷ τὸν αὐτὸν λόγον εἰς τὴν οἰκίαν του· ἅς μεταδίδῃ τὸν καρπὸν τῆς μελέτης του εἰς τὸν πλησίον, καὶ θέλει ἐκπληρώσει ἔργον ἐλεημοσύνης πολλὰ θεάρεστον· εἰ δὲ καὶ ἀδιαφορήσῃ πρὸς τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ παρακούσῃ τῆς μητρικῆς φωνῆς τῆς Ἐκκλησίας, θέλει εἶναι ἀναπολόγητος, καθὼς ἐκείνος, ὅστις λιμοκτονεῖ, ἔχων εἰς τὴν ἐξουσίαν του πλῆθος τροφῶν ποικίλων, καὶ διψᾷ, καθήμενος εἰς τὸ χεῖλος τῆς βρύσεως· ἢ τέλος πάντων, ὡς ὁ περιπατῶν μὲ ὄμματα κλειστά, ἐν ᾧ κρατῇ εἰς τὴν δεξιάν του ἕνα λαμπρότατον φωστῆρα.

Ἡ θεία Γραφὴ διακρίνεται εἰς Παλαιάν, καὶ Καινὴν Διαθήκην. Ἡ μὲν Παλαιὰ εἶναι προπαρασκευαστικὴ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος, ἱστορικὴ τῶν συμβάντων καὶ πράξεων τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, νομοθετικὴ διὰ τὸ ἔθνος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐμελλε νὰ ἀνατεῖλῃ ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς, καὶ δηλωτικὴ τῶν θείων κριμάτων, δι' ὧν

(1) Ψαλμ. 33 ε', 6'. (2) Ἰωάν. Κατ. 5, ε' 39. (3) Ἀποκάλ. Κατ. κβ', 17. (4) Ψαλμ. 140 ε', 4.

ἐφυλάχθη κατὰ διαδοχὴν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἡ ἐπίγνωσις τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς συμπληρώσεως ὅλων τῶν προφητειῶν. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προσφυστάτα ὠνόμασε τὴν μὲν Παλαιάν *Σκίαρ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν*, τὴν δὲ νέαν, *Σῶμα*. (1) Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιέχει τὰ ἀκόλουθα βιβλία κατὰ τὰς παραδόσεις, καὶ τοὺς κανονικοὺς ὅρους τῶν ἁγίων Συνόδων: τὴν *Πεντάτευχον*, ἥτοι, τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως: *Γένεσιν*, ἥτοι, περὶ πλάσεως τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, περὶ πτώσεως, ἢ προπατορικῆς ἁμαρτίας, περὶ τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων, δικαίων καὶ ἀδίκων, περὶ κατακλυσμοῦ, καὶ τῶν πατριαρχῶν. *Ἐξοδον*, ἥτοι, τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τῆς περιπλάνησώς αὐτῶν εἰς τὴν ἔρημον. *Λεβιθμοὺς*, *Λευϊτικόν*, καὶ *Λευτερονόμιον*, ἥτοι, τὴν λεπτομέρῃ ἐκθεσιν τοῦ παλαιοῦ νόμου. Ἔπειτα ἔπονται τὰ καθ' αὐτὸ *Ἱστορικά* Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, Κριταί, Ρούθ, Βασιλειῶν τέσσαρα βιβλία, παραλειπομένων δύο, ἕως τῆς αἰχμηλώσεως τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τῆς μετοικεσίας του εἰς Βαβυλῶνα. Ἑσδρας, Νεεμίας: κατὰ συνέπειαν εἶναι, ὁ Ἰώβ, ἡ βίβλος τῶν θεοπνευστῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ, Παροιμίαι Σολομῶντος, Ἄσμα ἁσμάτων, Σοφία Σολομῶντος, Σοφία Σειράχ καὶ τὰ Προφητικά, τὰ ὅποια ἐπιγράφονται: Ἠσαίας, Ἰερεμίας, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ, Ὠσηέ, Ἰωήλ, Ἀμώς, Ὁβδιού, Ἰωνᾶς, Μιχαίας, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας, Μαλachiás. Καὶ πάλιν Ἱστορικά, Ἑσδρας, Τωβίτ, Ἰουδίθ, Ἑσθήρ, καὶ Μακκαβαίων τρία βιβλία, τὰ ἱστοροῦντα τὴν τύχην τῶν Ἰουδαίων μέχρι τῆς ἐνισχύσεως τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν Αἰάν. Αὕτη εἶναι ἡ σειρά τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὰ ὅποια φυλάττει ἕως τὴν σήμερον ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς, διεσπαρμένος ὢν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ τὰ φυλάττει εὐλαβῶς (ὦ τοῦ θαύματος!) ἐν ᾧ αὐτὰ τὰ βιβλία, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ Προφητικά, περιέχουν ὅλας τὰςδείξεις, περὶ τοῦ ὅτι

(1) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 10 ε', 4.

πλανώνται οἱ δυστυχεῖς, τυφλώττοντες πεισματικῶς, καὶ μὴ θέλοντες νὰ διαικρίνουν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν περὶ Χριστοῦ προφητειῶν, τὰς ὁποίας παρεξηγοῦν ἀνοήτως καὶ παραφρονῶς. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, Χριστιανὲ, ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας Θεοῦ, ἔχεις πάντοτε ἔμπροσθέν σου ἐμφύχους καὶ ἀκουσίους μάρτυρας τῆς ἀληθείας τῆς πίστεώς σου, ἐκείνους, οἵτινες τὴν ἀρνοῦνται.

Ὡς ἀπαριθμήσωμεν τώρα καὶ τὰ θεόπνευστα βιβλία τῆς Νέας Διαθήκης, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει αἰώνιον διότι τὴν ἐσφράγισε διὰ τοῦ τιμίου αἵματός του ὁ τοῦ κόσμου Ἀυτρωτὴς (1). Περιέχει ἡ Καινὴ Διαθήκη, κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν, πρῶτον, τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸ κατὰ Μάρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν, καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην, τὰ ἱστοροῦντα συμφῶνως τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν τοῦ Θεοανθρώπου καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὰς Ἐπιστολάς, Παύλου δεκατέσσαρας, Πέτρου δύο, Ἰακώβου μίαν, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μίαν, καὶ τελευταῖον τὴν θεῖαν Ἀποκάλυψιν, βιβλίον προφητικὸν τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, διὰ τοῦ ὁποίου συμπληροῦται ἡ σειρά τῶν ἁγίων καὶ θεοπνευστῶν Γραφῶν. Ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς χάριτος καὶ τῆς θεογνωσίας, ὅλα τὰ δόγματα καὶ μυστήρια τῆς πίστεως, ὅλαί αἱ ἐντολαὶ καὶ τὰ παραδείγματα τῆς ἀληθινῆς τελειότητος εὐρίσκονται ἀποταμιευμένα εἰς αὐτὰ τῆς Καινῆς καὶ αἰωνίας Διαθήκης τὰ ἱερά βιβλία, καὶ ὅχι πλέον αἰνιγματωδῶς καὶ σκιωδῶς γεγραμμένα καθὼς εἰς τὴν Παλαιάν, ἀλλ' εἰς τρόπον καταληπτὸν δι' ὅλους τοὺς πιστεύοντας καὶ ποθοῦντας εὐκρινῶς τὸν φωτισμὸν τοῦ νοῦς, καὶ τῆς ψυχῆς τὴν σωτηρίαν. Δι' αὐτὸ τοῦτο, προορατικῶς, εἶπεν ὁ τοῦ κόσμου Ὁμιλητής. « Ἐξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν (δηλονότι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ), καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις » (2).

(1) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 13 β. γ. 20. (2) Ματθ. Κεφ. 11 γ. 2

ἢ πόσιν ἐνθαρρύνει τὸν ὁρθόδοξον Χριστιανὸν αὐτὴ ἡ γλυκύ-
 τατη ἀπόφασις τοῦ Δεσπότη; πόσον ὀφείλει νὰ ἐνταχθῇ εἰς
 τὴν μελέτην τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ ἀποτεινομένου πρὸς τοὺς ἁ-
 πλοὺς, τοὺς ἀμαρτωτοὺς, καὶ τοὺς ἐν καθαρᾷ καὶ ἀδόλῳ προαι-
 ρέσει ὀνομαζόμενους ῥηπτοὺς!

Συνακολούθει λοιπὸν τὸν ταπεινὸν ἀδελφόν σου, Χριστιανέ,
 ὅστις σπεύδει νὰ σὲ εἰσάξῃ νοερῶς εἰς τὸν πνευματικὸν παράδει-
 σον τῆς Θεῆς σοφίας καὶ χάριτος· λάβε εἰς χεῖρας τὸ ἐγγχειρίδιόν
 του, ἀναπτέρωσον τὸν νοῦν πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς αὐτόχρημα
 ἀληθείας καὶ συνέσεως. Παράδαισον ὠνόμασεν τὴν ἁγίαν Γραφὴν
 οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, διότι περιέχει, ὡς βόταναν ἱαματικὰ,
 τὰς Θεῆς ἐντολὰς· ὡς ἄνθη εὐωδέστατα, τὸ ὕψος καὶ τὴν ὠραιό-
 τητά τοῦ λόγου· ὡς φυτὰ ἀειθελῆ, τὰ παραδείγματα τῶν δικαί-
 ων· ὡς νάματα δροσερά, τὰς παρηγορίας τῆς πίστεως καὶ τῆς
 εἰς Θεὸν ἐλπίδος· ὡς τεῖχος καὶ φραγμὸν ἀσάλευτον, τοὺς κα-
 νόνας τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸ πάντων, Παράδαισον, ἐπαναλαμβάνω,
 ὠνόμασεν τὴν ἁγίαν Γραφὴν, ἐπειδὴ περιέχει τὸν λόγον τοῦ
 Σταυροῦ, ὅστις μόνος, καὶ ἥλῳ τῆς ζωῆς, καρποφορεῖ καὶ πα-
 ρέχεται εἰς ἡμᾶς τὴν αἰώνιον μακαριότητα.

Βιβλος λοιπὸν κατὰ προτίμησιν καὶ ἐξάίρεσιν ἐπωνομάσθη
 ἡ Θεία Γραφή. Βιβλον, καὶ Βιβλία τὴν κηρύττουν ὁμοφώνως ὅλοι
 αἱ φυλαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς νὰ ἐμαρτύρουν ὅλων τῶν
 αἰώνων οἱ γηγενεῖς, ὅτι αὐτὸ εἶναι ὁμολογουμένως καὶ ἀναν-
 τιθέτως τὸ θεόδοτον καὶ οὐράνιον Βιβλίον.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΡΩΤΗ.

Περὶ Θείου Λόγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν τρόπον, καθ' ὃν πρέπει τὰ ἀναγινώσκωμεν τὰς Θείας Γραφάς.

ΚΑΤΕΡ, ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκ εἰμι ἄξιος κληθῆναι υἱός σου (1). ἀπεπληκνήθην τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἐρεπάγημ, καθὼς ἐκρωνεῖ ὁ προφητάνκξ Δαβὶδ, εἰς ἰλδν βυθοῦ (2), καὶ ἦλθον πλησίον τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου (3). Τὰ φθαρτὰ καὶ ἐγκόσμια ἀγαθὰ, αἱ ἡδοναὶ, αἱ τιμαὶ, οἱ κόποι καὶ οἱ ταρχώδεις λόγοι τῶν ἀνθρώπων κατέβληψαν τὴν ὀδυνωμένην ψυχὴν μου· πεινῶ, καὶ διψῶ, καὶ γυμνός εἰμι κατὰ τὴν ψυχὴν, ἐν ᾧ ἐγένεθην, ἀπῆλυσσα, ἐπεχειρίσθην, ἐδοκίμασα καὶ ἐσπούδασα ὅλα τὰ πρόσκαιρα! Σπεύδω εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἐπὶ γῆς ἀγίας σου Ἐκκλησίας, ἥτις με ἐγέννησε πνευματικῶς, καὶ ἰδοὺ, μετανοήσας, πρῶτον δῶρον ἐκ τῆς χειρός της λαμβάνω τὸν γραπτὸν σου λόγον.

Ὁ νοουθετῶν με, τί λέγει; Ἀνάθε, τέκνον, τὸ βιβλίον τοῦτο, ἐπικάλεσαι τὸν Θεόν, πρὸ τοῦ νὰ ἀρχίσῃς τὴν μελέτην σου, καὶ εἰπέ: Κύριε, καρποφόρησον ἐν ἐμοὶ τὸν λόγον σου τὸν ζωοποιόν· ἔπειτα, πρόσελθε, μελέτα, καὶ ἀδιστακτικῶς πίστευε, ὅτι θέλεις ἐννοήσαι, ὅσα εἶναι κατὰ τὸ παρὸν ἀνγκάζει εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ ἐπίδοσίν σου. Προθύμως ὑπήκουσα, Θεέ μου, καὶ ἔκτοτε αἰ-

(1) Λουκ. Κεφ. 15 ε', 21. (2) Ψαλμ. 68 ε', 2. (3) Ψαλμ. 106 ε', 18.

σθάνομαι πολλήν τὴν παραμυθίαν καὶ τὴν ὠφέλειαν.

Ἄρτος, τῷ ὄντι, εἶναι ὁ λόγος σου, Χριστέ· καθότι τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἔχει τὸ ψωμίον πρὸς τὰς ἄλλας τροφάς, οἷαν τὸ βιβλίον, τοῦτο τὸ ἱερὸν πρὸς τὰ ἄλλα βιβλία χορτασμένον, ἀηδίαν ποτὲ δὲν προξενεῖ, καθὼς τὰ ἐπίλοιπα τῶν πλέον σοφῶν συγγράμματα. Ομοίως καὶ τὸν ἄρτον ποῖος τὸν ἀηδιάζει ποτὲ, ἐν ᾧ ἀποστρέφεται εὐδόκως τὴν ἀκατάπαυστον χρῆσιν ὅλων τῶν ἄλλων φαγητῶν, ὅσον καὶ ἂν ᾦναι κατ' ἀρχὰς ὀρεκτικά εἰς τὴν γεῦσιν; Καλὰ εἶναι καὶ τὰ λοιπὰ βρώσιμα, ὅταν ἡμεῖς μετρίως τὰ μεταχειρίζομεθα· ἀλλ' ὁ ἄρτος ὁ ἐπιούσιος, ὁ τρέφων τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ Χριστιανοῦ, εἶναι ὁ ζωοποιός σου λόγος· πρὸ πάντων δὲ οἱ θεόπνευστοι Παλμοὶ τοῦ Δαβὶδ, καὶ τὰ ἱερά σου Εὐαγγέλια μὲ διδάσκουν, καὶ τὸ τί πρέπει νὰ πιστεύω, τί νὰ πράττω, καὶ τί νὰ ἐξαιτῶμαι ἀπὸ τοῦ ἐλεός σου. Ὅταν κατὰ πρῶτον φοράν ἤνοιξα τὸ βιβλίον τῆς Γραφῆς, ἐπέπεσον τὰ βλέμματά μου, Κύριε, εἰς τὴν ἀκόλουθον ῥῆσιν τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος· « Ὁ νόμος Κυρίου ἁμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς. Ἡ μακρυρία Κυρίου πιστὴ, σοφίζουσα νήπια· τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα, εὐφραίνοντα καρδίαν· ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγής, φωτίζουσα ὀφθαλμούς » (1). Ἀντήχησε τότε εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς καρδίας μου αὕτη ἡ γλυκεῖα φωνή, ἐνίκησε τὴν ὀκνηρίαν μου, καθήσυχυσε τὰς φροντίδας μου, ἤναψε τὸν πόθον τῆς μελέτης, καὶ ἔκτοτε καθ' ἡμέραν ὀρροίζω πρὸς σέ εἰς τὴν προσευχὴν μου, ἐπισυνάπτων εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης σου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἔπειτα σπεύδω εἰς τὸ ἐργόχειρόν μου, παρηγορημένος καὶ δοξολογῶν. Ἄν μὲ συμβῇ κάμμία δυσἀρέσκεια, κάμμία θλίψις, ἂν παρασυρθῶ ἀπὸ κανὲν ἁμάρτημα, ἂν αἰσθανθῶ ἐσωτερικοὺς πειρασμοὺς, ἀνακαλῶ εἰς τὴν μνήμην μου βητόν τι τοῦ Πατῆρος, καὶ ἀμέσως τὸ πνεῦμά μου ἐκθαρρύνεται, κατανύσσεται, ἐξυπνᾷ καὶ γίνεται προσεκτικώτερον.

(1) Παλμ. 18 γ. 8, 9, 10.

Ἐξομολογοῦμαι σοι ὕμῳ, καρδιογνώστη Πολυεύσπλαγγε, ὅτι πᾶμποτε ρητὰ τῶν θείων σου Γραφῶν δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω, καὶ εἰς μάτην ἠγωνίσθην πολλάκις νὰ βαθύνω εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν λεγομένων. Τότε δειλιῶ, φοβοῦμαι, μήπως παρεξηγῶ καὶ στρεβλόνω αὐτὰ τὰ δυσνόητα, πρὸς τὴν ἰδίαν μου ἀπώλειαν καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Πέτρος (1). Ἐπιποθῶ, γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ, τὴν μετὰ σοῦ τυνομιλίαν, διότι ποῖος ἄγαπᾷ τὸν εὐεργέτην του, καὶ δὲν ἠδύνεται τὴν φωνὴν του ἀκούων; ἀλλ' ἐν ταύτῳ τρέμω μὴ τύχη καὶ συλλάβω βλασφήμους στοχασμοὺς, καταβιβάζων σε εἰς τὴν σφαίραν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ μολυσμένου νοός μου, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀναβιβάσω πρὸς σέ. Σὺ δέ, Κύριε, ὅστις ἀντιτάσῃ μόνον εἰς τοὺς ὑπερηφάνους, εἶδες τὴν ταπεινώσιν μου, καὶ διέλυσας τὴν ἀπορίαν μου. Εὗρον ἄνδρας εὐσεβεῖς, ἐπέτυχα βιβλία διδακτικά, διὰ τῶν ὁποίων ἐνόησα τὰ κακῶς νοούμενα, ἔμαθα νὰ παρατρέχω τὰ δυσνόητα ρητὰ τῆς Γραφῆς, συλλογιζόμενος κατ' ἑμαυτὸν, ὅτι ἡ χάρις σου θέλει βέβαια μὲ ἀνκαπτῆσαι ἐν καιρῷ ὅσα δὲν κατὰλαμβάνω, ἂν τὸ ἀπαιτήσῃ τὸ συμφέρον μου. Ἐγνώρισα ἐμπράκτως, ὅτι πρέπει νὰ καθυποβάλω τὸ φρόνημά μου εἰς τὴν Θεοδίδακτον ἐρμηνείαν τῆς ἁγίας σου Ἐκκλησίας καὶ τέλος πάντων, εὐφράνθην καὶ ἐδόξασα τὸ ὄνομά σου, ὅταν, εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Θεοῤῥήμονος Παύλου εὗρον τὰς ἀκολουθοῦντας ῥήσεις: *Δεῖ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν* (2), καὶ τὸ ὅτι ὁ λόγος σου, εἰς μὲν τοὺς ἰσχυροτέρους ἐπιδαψιλεύει στερεὰν τροφήν (3), τὸ δὲ πνευματικὸν ἄδολον γάλα εἰς τοὺς κατὰ Χριστὸν νηπίους (4).

(1) Β'. Πέτρ. Κεφ. 3 σ. 16. (2) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 12 σ. 3. (3) Πρὸς Εβρ. Κεφ. 5 σ. 12, 13, 14. (4) Α'. Πέτρ. Κεφ. 2 σ. 2.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ἀλήθειαν
τοῦ θείου λόγου.

Πρὸ τοῦ πάθους σου, Χριστέ, ἐντυγχάνων ὑπὲρ τῶν μαθητῶν σου πρὸς τὸν Οὐράνιον σου Πατέρα, Σὺ εἶπας: « Ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου· ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθεια ἐστὶ » (1). Συμμερτυρεῖ ὁ οὐρανὸς εἰς τὴν φωνὴν σου, παραλαμβάνων εἰς τὰς μονάς του τὰ πλήθη τῶν ἀπ' αἰῶνες μαρτύρων τῆς ἀληθείας· κηρύττει τὸ ἄσφαλτον καὶ ἀψευδὲς τοῦ λόγου σου ἡ γῆ, ἐπιστρέψασα ἀπὸ τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων· ἀντηχεῖ ἡ παγκόσμιος ἱστορία τὰ θαυμασιά σου, διότι παλαιότερον χρονικὸν δὲν παριστάνει εἰς ἡμᾶς, εἰ μὴ τὴν βίβλον τῆς Γενέσεως τοῦ Προφήτου σου Μωϋσέως· καὶ ἐν ᾧ ἡ ἱστορία διηγεῖται τὰ παρελθόντα, εὐλαβῶς καθορᾷ εἰς τὰς σελίδας τῶν Προφητῶν τοῦ Ἡσαΐου πρὸ πάντων, καὶ Δαυὶδ, τὴν πρὸ αἰώνων πολλῶν γραφθεῖσαν ἱστορίαν τοῦ μέλλοντος. Βεβαιώνει ὁ κόσμος ἅπας τὸ ἀληθές τῆς φωνῆς σου, ἐπειδὴ βλέπει, ὅτι ὅλαι αἱ ἄλλαι θρησκεῖαι παρήλλαζαν κατὰ καιροὺς, συμμορφούμεναι μὲ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου, λέγουν καὶ ἀντιλέγουν κατὰ τὴν πρόληψιν τῶν νομοθετῶν, ἐξαλείφονται ταχέως ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἅμα ὅπου παύσῃ ἡ πρὸς αὐτὰς βοήθεια καὶ κραταιὰ προστασία τῶν βασιλέων, ἢ τῶν σοφῶν τῆς οἰκουμένης. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἡ πίστις ἡ ἄμωμος εἰς σὲ τὸν ζωοδότην, ἀπὸ Ἀδάμ καὶ Ἐνὼχ, μέχρις Ἀβραάμ καὶ Δαβὶδ, κηρυττομένη διὰ στόματος ὅλων τῶν Προφητῶν καὶ δικαίων, πληρωθεῖσα διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐφαπλοῦται εἰς ὅλην τὴν γῆν, χωρὶς νὰ παραλλάξῃ, χωρὶς ποτὲ νὰ μεταβληθῇ· πολυμεεῖ τῶν ἀνθρώπων τὰ πάθη, καὶ

(1) Ἰωάν. Κεφ. 17. σ. 17, 18.

μὲ ὅλα ταῦτα, ἐπιστρέφει ψυχὰς ὑπέμεινε καὶ ὑπομένει ἀπείρους διωγμούς, ἀπὸ Νέρωνος τοῦ τυράννου ἕως εἰς τὴν παρούσαν ἐποχὴν ὅσον κατατρέχεται, τόσῳ μᾶλλον αὐξάνει καὶ κραταιοῦται, καὶ ἀντὶ τοῦ νὰ χρηρῇ τῆς προστασίας τῶν βασιλευόντων, αὐτὴ ἡ πίστις ὑποστηρίζει τοὺς θρόνους τῶν, καὶ τοὺς ἀποκαθιστᾷ στερεωτέρους. Διέλυσε δὲ ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας, ὡς ἰσθὺν ἀράχνης, τὰς καταδρομὰς, τὰς βλασφημίας καὶ ἀναιρέσεις τῶν σοφιστῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, εἰς δόξαν τοῦ Παντοκράτορος, ὅστις δὲν ἀποχωρεῖ ποτὲ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπινου γένους, δὲν ἐγκαταλείπει τὸ πλάσμα του, θέλων ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, (καὶ τῷ θελήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκε;) πάσης πνοῆς τὴν σωτηρίαν.

Μαρτυροῦν ἐκτὸς τούτου τὴν ἀλήθειαν τοῦ θείου λόγου ὅλα καὶ ψυχὰ τῶν ἀνθρώπων, ἡ συνείδησις τοῦ καθενὸς, ἡ ἐλκενὴ κατὰστάσις ὅλων τῶν ἀμαρτωλῶν, ὁ πόθος καὶ ἡ δίψα, τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται ὅλοι, ἐν γένει, καὶ οἱ πλέον ἄγριοι ἄνθρωποι, εἰς τὸ νὰ μάθουν τι περὶ Θεοῦ, περὶ τοῦ πῶς ἐξιλεοῦται, καὶ ποῖος εἶναι ὁ δρόμος ὁ ἄγων εἰς τὴν μετὰ θάνατον μακαριότητα. Σὺ οὖν, Χριστέ μου, εἶσαι ὁ δοτὴρ τῆς ἀγίας Γραφῆς, καὶ ὁ χρηγὸς τῆς αἰωνίου σωτηρίας, ὁ Δημιουργὸς καὶ Νομφίος τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις στρατεύει καὶ πολεμεῖται ἐπὶ γῆς. Σὺ αὐτὸς, καθὼ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, εἶσαι ἡ κεφαλὴ τῆς ἐν οὐρανῷ Ἐκκλησίας τῶν δικαίων (1). Δι' αὐτὸ τοῦτο εἶπες: « Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ » (2). Ὅθεν εὐδόκησας νὰ γραφῇ ὁ λόγος σου κατὰ καιροὺς καὶ ἐποχὰς, ὥστε καὶ οἱ πλέον σοφοί, καὶ οἱ πλέον ἀμαθεῖς τῶν ἀνθρώπων νὰ γνωρίσουν, πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ ὑπάγουν, ἔχοντες πάντοτε πρόχειρον τὴν μόνην πηγὴν τῆς πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαστικῆς ἀληθείας.

Ἐσφράγισας τὰ δόγματα σου διὰ τοῦ ἰδίου σου αἵματος, καὶ

(1) Α. Πρὸς Κορινθ. Κεφ. 15 σ. 20. (2) Ἰωάν. Κεφ. 14. σ. 6.

τὸ ἀληθὲς τῆς θεοθεν ἀποστολῆς σου δι' ἀπειρῶν θαυμάτων, τὰ ὅποια καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἀρνοῦνται, καὶ οἱ Μουσουλμάνοι ὁμολογοῦν, καὶ πολλοὶ ἐθνικοὶ συγγραφεῖς δυσπιστοῦντες ἐμαρτύρησαν (1).

Ὅταν ὁμῶς μελετῶ τὸν θεῖόν σου λόγον, παρρητῶ, ὅτι ὅλα τὰ μέρη τῆς ἁγίας Γραφῆς ἓνα κύριον σκοπὸν ἔχουν, τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι σὺ εἶσαι τῶν ἐθνῶν ἡ προσδοκία, τὸ πλήρωμα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου καὶ ὅλων τῶν προφητειῶν. Καὶ αὕτη ἡ σύμπνοια τῆς Γραφῆς πανσόφως οἰκονομήθη καθότι ὅλα τὰ βάθη τῆς συνέσεως, τὰ κάλλη, τὰ ἠθικὰ παρρηγήματα τῆς Γραφῆς ἀποβαίνουν ἀνωφελῆ, ἐν ὅσῳ ὁ ἁμαρτωλὸς δὲν πιστοποιηθῇ ὅτι ἐν σοὶ, καὶ μόνον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεώς σου, εἶναι ἐφικτὴ ἡ σωτηρία. Ὅθεν ἐξήτησα τὰς περὶ σοῦ προφητείας ὠδηγήθην ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν εὕρεσιν τῶν ἐξαισίων ρητῶν, εἰς τὰ ὅποια λάμπει τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ μέγα μυστήριον. Ὡς πόσον ἐφρίξε καὶ ἐξέστη τὸ πνεῦμά μου, ὅταν τὰ ἀνέγνων!

Ἐπαγγελία πρὸς τὸν Ἀβραάμ· « Εὐλογῶν εὐλογήσω σε (τὸν Ἀβραάμ), καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμά σου, ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ· καὶ εὐλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς » (2).

Προφητεία Ἰακώβ· « Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μνηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν » (3).

Κατὰ συνέπειαν δὲ αὐτῆς τῆς γενικῆς καὶ ἀμυδρᾶς ἐπαγγελίας, ὁ Προφῆτης Μαλαχίας προλέγει ἐμφαντικῶς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου, λέγων· « Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιελεύσεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου, καὶ ἐξαίφνης ἔξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ΚΥΡΙΟΣ, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ

(1) Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας, Ἰωσήπος. Β.βλ. 18. Κεφ. 3. Ἀριθμ. 3. Μωάμεθ Ἀλκοράν ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Τράπεζα, Σουρά, ἥτοι Κεφ. 3, ἑδάφ. 19. καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς τοῦ Ἀλκοράνου τόποις, καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς γραμματισμένοις Μουσουλμάνοις. (2) Γενέσ. Κεφ. 22 σ. 17, 18. (3) Γενέσ. Κεφ. 49 σ. 10

ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ἡμεῖς θέλετε, ἰδοὺ ἔρχεται λέγει Κύριος Παντοκράτωρ » (1).

Ὁ Ἡσαίας κηρύττων περὶ Χριστοῦ, ὅτι θέλει γεννηθῇ παιδίον, κρᾶζει οὕτως· « Ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, Υἱός, καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὥμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος· μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὄριον » (2).

Τὴν δ' ἐκ Παρθένου γέννησιν τρανῶς προφητεύει οὕτως· « Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται Υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ » (3).

Ὁ Μιχαίας προφητεύει σαφῶς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος εἰς Βηθλεὲμ, καὶ ἐκφωνεῖ· « Καὶ σὺ Βηθλεὲμ, οἶκος τοῦ Εὐφραθᾶ, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· Ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται Ἡγούμενος, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ αἱ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος » (4).

Ἐπαναλαμβάνει καὶ αὖθις ὁ Ἡσαίας, χαρακτηρίζων διορατικῶς τὰ θαύματα τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, καὶ ἰσχυρῶν τὰ μέλλοντα, κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· « Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν κρύψω » (5). « Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμηλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν· Καλέσαι ἐνικυτὸν Κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως, παροικαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας » (6).

Ἄλλου τί λέγει ὁ αὐτὸς Ἡσαίας;

« Ἔθνη ἃ οὐκ οἶδασί σε, ἐπικαλέσονταί σε· καὶ διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην αἰώνιον » (7).

« Ἴδου, τίθημι ἐν Σιών λίθον πολυτελῆ, ἐκλεκτὸν, ἀκρογων-

(1) Μαλαχ. Κεφ. 3 σ. 1. (2) Ἡσ. Κεφ. 9 σ. 6, 7. (3) Ἡσ. Κεφ. 7 σ. 14. (4) Μιχαίας Κεφ. 5 σ. 2. (5) Ἡσ. Κεφ. 29 σ. 14. (6) Ἡσ. Κεφ. 61. σ. 12. (7) Ἡσ. Κεφ. 55 σ. 5.

νιαῖον, ἔντιμον, εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυθῇ » (1). « Καὶ ἂν ἐπ' αὐτῷ πεποιθώς ᾖ, ἔσται σοι εἰς ἀγίασμα, καὶ οὐχ ὡς λίθου προσκόμματι συναντήσῃς αὐτῷ· οὐδὲ ὡς πέτρας πτόματι » (2). « Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, λέγει ὁ Δαβὶδ, οὗτος ἐγεννήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας » (3).

Προφητεύει ἀκολούθως ὁ Δανιὴλ· « Καὶ ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, ἐγενήθη ὄρος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν » (5) [*].

Ὁ δὲ Δαβὶδ, καὶ Ζαχαρίας καὶ Ἱερεμίας συμφώνως εἰς διάφορα μέρη προφητεύουν, ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ τετιμημένου Χριστοῦ, ἔμελλεν εἶσθαι τριάκοντα ἀργύρια· ὅτι ἔμελλε νὰ ἐμπαιχθῇ, νὰ ὀνειδισθῇ ποικιλοτρόπως, νὰ ποτισθῇ χολὴν καὶ ὄξος· ὅτι ἔμελλον νὰ ὀρυχθοῦν αἱ χεῖρές του καὶ οἱ πόδες του, καὶ νὰ ῥιφθῇ κληρος (λαχνός) ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν τοῦ Σωτῆρος, καὶ αὐτὸς νὰ θανατωθῇ· « Συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με, εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με· ὥρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας· ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστέα μου· διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κληρον » (5).

Ὁ Ἡσαΐας ἔτι σαφέστερα προφητεύει περὶ μορφῆς, εἶδους ἐξουθενήσεως, πάθους, θανάτου τοῦ Χριστοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου· « Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ, ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίον Κυρίου τίς ἀπεκαλύφθη; Ἀνηγγείλαμεν ὡς παιδίον ἐναντίον αὐτοῦ, ὡς ῥίζα ἐν γῇ διεψώση. Οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ, οὐδὲ δόξα· καὶ εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλειπὸν παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέσραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἡταιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾷται, καὶ ἡμεῖς

(1) Ἡσ. Κεφ. 28 σ. 16. (2) Ἡσ. Κεφ. 8 σ. 14. (3) Ψαλμ. 117 σ. 22. (4) Δαν. Κεφ. 2. σ. 35. [*] Ψαλμ. 44. Προφητεία Δαβὶδ, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, περὶ βασιλείας Θεοῦ, καὶ περὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. (5) Ψαλμ. 21 σ. 16, 17.

ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ ὑπὸ Θεοῦ, καὶ ἐν κακώσῃ. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· παιδεῖα εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, καὶ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν· Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν· καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφρωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα· Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη· τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον Διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλοὺς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα (λάφυρα), ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη, καὶ αὐτὸς ἀμαρτίας πολλῶν ἀνένεγκε, καὶ διὰ τὰς ἀνομίας αὐτῶν παρεδόθη » (1).

Προλέγουν ἔπειτα τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου οἱ θεοὶ Προφῆται, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν κατατρόπωσιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Σταυροῦ, καὶ τὴν ἄχρι τοῦδε ἀποδοκιμασίαν καὶ διασποράν τῶν ἀπειθούντων Ἰουδαίων, τρανώτατα ψαλμωδοῦντες κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

« Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν » (2).

« Ἰγιάσει ἡμᾶς Κύριος μετὰ δύο ἡμέρας· ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἐξαναστησόμεθα, καὶ ζητήμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ » (3).

« Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου » (4). Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ » (5).

« Τὰ γὰρ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, οἵτινες οὐ δουλεύουσίν σοι, ἀπολοῦνται » (6).

« Ἐὰν παύσωνται οἱ νόμοι οὗτοι ἀπὸ προσώπου μου, φησὶ Κύριος, καὶ τὸ γένος Ἰσραὴλ παύσεται γενέσθαι ἔθνος κατὰ

(1) Ἦσ. Κεφ. 53. (2) Ψαλμ. 13 σ. 10. (3) Ωσηέ. Κεφ. 6 σ. 2. (4) Ψαλμ. 109 σ. 1. (5) Ψαλμ. 2 σ. 2. (6) Ἦσ. Κεφ. 60 σ. 12.

πρόσωπόν μου πάσας τὰς ἡμέρας » (1).

« Διότι ἡμέρας πολλὰς καθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ὄντος ἄρχοντος, οὐδὲ οὐσας θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὐδὲ ἱερατείας οὐδὲ δέλων. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπιζητήσουσι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ ἐκστήσονται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν » (2) [*]

Ἐνεστρώφισα, Κυρίε μου καὶ Θεέ μου, εἰς ὀλίγα τινα ξητὰ τῶν ἁγίων σου Προφητῶν, καὶ ὡμολόγησε τὸ πνεῦμά μου, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ καὶ ἀγαλλιάσει τὴν ἀλήθειαν τοῦ ζωοποιοῦ σου λόγου. Ὅλοι δὲ αὗται αἱ περὶ Χριστοῦ προφητεῖαι ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ προσαρμογαὶ λεπτομερέστεραι τῆς πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους ἀρχαίας προφητείας, ὅτε ὁ Θεὸς καταδικάζων τὸν διάβολον τὸν πειράσαντα αὐτοὺς, λέγει: « Ἐχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτός σου τηρήσει (συντρίψει) κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρυν » (3).

Δι' αὐτοῦ τοῦ μυστηριώδους μετ' ἐπαγγελίας φοβερισμοῦ προκατήγγειλε τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν τοῦ Θεανθρώπου, τὴν κατάργησιν τῆς εἰς τὰς ψυχὰς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου καὶ τὸ κοσμοσωτήριον πάθος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

(1) Ἱερειμ. Κεφ. 38 γ. 36. (2) Ὡσιε Κεφ. 3 γ. 4, 5. [*] Ἀνάγνωσον τὸν ἱεζικιὴλ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως Κεφ. 36, 37. (3) Γενεσ. Κεφ. 3 γ. 15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς ἐξακολουθεῖ νὰ μελετᾷ
τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θείου λόγου.

« Εὐνήσθην ἡμερῶν ἀρχαίων » (1) Κύριε, καὶ τώρα μεταβαίνω εἰς τὴν θεωρίαν τῆς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος Καινῆς σου Διαθήκης. Εἰς αὐτὴν παρατηρῶ διάφορα εἶδη ἀληθείας· ἀλήθειαν τῶν δογμάτων· ἀλήθειαν τῶν συμβάντων ἱστορικὴν· ἀλήθειαν εἰς τὰς προφητείας· καὶ τέλος τὴν γλυκυτάτην ἀλήθειαν καὶ τελειότητα τῆς ἠθικῆς σου διδασκαλίας. Τὰ δόγματα, τὰ ὅποια παρέδωκας εἰς ἡμᾶς, Χριστέ μου, τὰ πιστεύω καὶ τὰ ἀποδέχομαι ἀδιστακτικῶς, ὡς ἀνώτερα τοῦ περιορισμένου νοῦς μου, ὡς ἀναγκαῖα πρὸς τὴν σωτηρίαν μου, ὡς ἀποκάλυψιν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐκπλαγχνίας σου. Ὅτι αὐτὰ τὰ θεῖα δόγματα εἶναι μυστηριώδη καὶ ὑψηλότερα τοῦ νοῦς μου δὲν τὸ ἀρνοῦμαι· ἐπεὶ δὴ ὁ νοῦς σου, Κύριε, εἶναι ἐν πέλαγος ὑπερουσίου φωτός, ὁ δὲ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου μικρὸν ὀστράκινον σκεῦος. Πῶς νὰ χωρέσῃ ὁ ὠκεανὸς εἰς τὸ εὐτελὲς σκεῦός μου; Ἄν ἦτον δυνατὸν τὸ πρᾶγμα, ἔπρεπεν ὁ ἀνθρώπος νὰ κατασταθῇ ἰσόθεος, ἢ τὸ θεῖον Πνεῦμα ἰσάνθρωπον. Πλὴν ἐκ τῶν παρεπομένων καταπαίθομαι, ὅτι τὰ δόγματά σου εἶναι ἀληθινά. Πρὸς τούτοις ἢ τῶν δογμάτων σου ἀλήθεια, Θε-άνθρωπε Ἰησοῦ, ἐβεβαιώθη διὰ τῶν θαυμάτων· καθὼς ἀμοιβαίως τὰ θαύματα τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας σου βεβαιοῦνται διὰ τῆς τελειότητος καὶ τοῦ ὕψους τῆς διδασκαλίας σου. Καὶ πρὸς περισσοτέραν πληροφορίαν, ἠδεδόκῃς νὰ χαρίσῃς τὴν ἰδίαν θαυματουργικὴν δύναμιν εἰς τοὺς ἀγίους σου μαθητάς· καθότι οἱ ἀπιστοῦντες Ἰουδαῖοι ἐζήτουν σημεῖα καὶ τέρατα, οἱ δὲ πολυμαθεῖς τοῦ τότε καιροῦ Ἕλληνας ᾔθελον νὰ ἀκούσουν σοφίαν. Ὅθεν καὶ

(1) Ψαλμ. 142 σ. 5.

τὰ θαύματα τῶν Ἀποστόλων σου, καὶ ἡ σοφία τῶν λόγων των δὲν ἐπικυον νὰ ἐκπλήττουν τοὺς νομοδιδασκάλους τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοὺς φιλοσόφους τῆς Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης (1).

Ἡ ἱστορία τοῦ Εὐαγγελίου, Χριστὲ, ἐκτὸς τῆς μαρτυρίας τῆς συνειδήσεώς μου, ἀποδεικνύεται ἀληθεστάτη· πρῶτον, ἐκ τῶν προφητειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπληρώθησαν μέχρι κεραίας· δεύτερον, ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐθνικῶν χρονολογῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ αὐτοὶ συμφώνως διηγοῦνται τὴν σταύρωσίν σου, καὶ τὰ θαύματά σου, καὶ τὴν θείαν σου ἀνάστασιν, μάλιστα δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ παγκοσμίου θαύματος τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνῶν, ὅπερ ἔγινε χωρὶς βίαν, χωρὶς ὅπλα, χωρὶς ἀπάτην, χωρὶς ὑποσχέσεις ἐλκυστικὰς· καὶ μάλιστα ἀντὶ ὑποσχέσεων, σὺ προεῖπας, εἰς τοὺς πιστεύοντας, πάθη, διωγμοὺς καὶ μαρτυρικὸν θάνατον. « Ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου » (2). « Ἀποθήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον » (3). « Ἐρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ » (4).

Καὶ μὲν ὅλα ταῦτα τῶν Ἀποστόλων σου ἡ διωδεχὴς καὶ αἱ ἐβδομήκοντα μαθηταὶ σου, ὄντες πτωχοὶ, ἀμαθεῖς οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν, λαθόντες τὴν δωρεάν τοῦ ἀγίου σου Πνεύματος, ἔτρεξαν προθύμως εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον, ἐβεβαίωσαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ κηρύγματος διὰ μαρτυρικὸν θάνατον, καὶ πάντοτε εἰς ὅλα τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης συμφώνως ἐμαρτύρησαν τὴν ἐπιφάνειάν σου εἰς τὸν κόσμον. Ὅθεν ἡμποροῦμεν ἀδιστακτικῶς ὅλοι οἱ πιστοὶ νὰ δι΄εσχυρισθῶμεν, ὅτι κἀνέν συμβεβηκὸς τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει βεβαιώτερον τῆς εἰς τὴν γῆν ἀποστολῆς τοῦ Σωτῆρός μας.

Ἰδοὺ, Θεέ μου, ὁ καρπὸς τῆς πνεύσεως προνοίας, ἡ ὁποία κυβερνᾷ καὶ διατάττει τὰ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ καταισχύνῃ τῶν ἀπίστων!

(1) Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς θελεῖ ἐκταλῆ περισσότερον εἰς τὸ περὶ ἀληθείας πῶν δογμάτων ἐν τῇ περὶ Πίστεως μελέτῃ. (2) Λουκ. Κεφ. 21 σ. 12, 13, 17. (3) Ματθ. Κεφ. 24 σ. 9. (4) Ἰωάν. Κεφ. 16 σ. 2. (5) Ματθ. Κεφ. 7 σ. 26.

Μετὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Εὐαγγελίου, παρατηρῶ εὐλαβῶς ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ τὴν ἀλήθειαν τῶν προφητειῶν, ὅσαι ἐξῆλθον ἐκ τοῦ στόματός σου, Χριστὲ, συμπεραίνων εὐλόγως, ὅτι θέλουν ἐπαληθεύσει καὶ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Δέκα φρικώδεις διωγμοὶ, ἀρχίσαντες ἀπὸ Νέρωνος τοῦ τυράννου, καὶ παραταθέντες σχεδὸν ἀδιακόπως ἕως Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἀπέδειξαν τὴν ἀλήθειαν τῶν ὅσα προεῖπας εἰς τοὺς μαθητάς σου καὶ εἰς ὅλους τοὺς πιστευόντας. Ἀπὸ τότε δὲ πάλιν Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης, ἡ πολυκέφαλος ὕδρα τῆς αἵρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, καὶ ἐν σημαντοῖς φαρμακερῶν διαφορῶν καὶ ποικίλων αἵρέσεων, μέχρι τῶν εἰκονομάχων, καὶ τέλος πάντων συγχρόνως αἱ ἀρχαὶ καὶ ἡ πρόδοτος τοῦ Μωχμεθισμοῦ, ὅστις ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταποντίσῃ ὅλην τὴν οἰκουμένην, πάντα ταῦτα τὰ συμβεβηκότα, ὡς ἔναι χεῖμα ῥέος αἱμάτων, ὡς ἐκεῖνος ὁ ποταμὸς τῆς παραβολῆς, προσέκοψαν μανιωδῶς εἰς τὴν ἱερὰν οἰκοδομὴν τῆς ἀγίας σου Ἐκκλησίας, δὲν ἐδυνήθη ὅμως νὰ τὴν καταστρέψῃ. Εἶπας δὲ καὶ τὸν λόγον, Ἰησοῦ μου· « Τεθμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν » (1), δηλαδὴ ἐπάνω εἰς σὲ αὐτόν· καθότι σὺ εἶσαι ἡ πέτρα, ὁ λίθος ὁ ἀκατακλύβος, ὁ ἀσάλευτος, ὁ αἰώνιος τῆς νέας Ἰερουσαλὴμ.

Ὅσα προεῖπας πρὸ τοῦ πάθους σου, Χριστὲ, εἰς τοὺς ἀπειθοῦντας Ἰουδαίους ὅλα ἐτελειώθησαν· δηλονότι, ἡ κατάλυσις τοῦ Ναοῦ· ἡ κατασκαφὴ τῆς ἀγίας Πόλεως ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν ἐπὶ Τίτου· ἡ διασπορὰ τῶν Ἰουδαίων εἰς ὅλα τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης· ἡ ἐπιστροφή τῶν ἐθνῶν, τὰ ὅποια ἐγενεον κληρονόμοι τῶν θείων ἐπαγγελιῶν τῆς υἱοθεσίας καὶ τῆς χάριτος. Τὰ ἱερὰ σου Εὐαγγέλια γέμουν ἀπὸ ταιαύτας προφητείας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπισυνάπτεις καὶ τὸν θρῆνον, σὺ ὁ μόνος Οἰκτίρμων, δακρύων καὶ ἐκφωνῶν· « Ἰερουσαλὴμ, Ἰερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς Προφῆτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσά-

(1) Ματθ. Κεφ. 7 σ. 24.

κις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὅν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία ἐαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; Ἰδοὺ ἀφίσταται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· λέγω γὰρ ὑμῖν· Οὐ μὴ με ἴδῃτε ἀπ' ἄρτι, ἕως ἂν εἴπητε· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου » (1), Ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων λοιπὸν, εὐλαβῶς συμπεραίνω, ὅτι ἡ ἐπιστροφή τῶν Ἰουδαίων θέλει προηγηθῇ τῆς δευτέρας σου παρουσίας.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ δόγματα καὶ αἱ προφητεῖαι καὶ τὰ θαύματα σκοπὸν κύριον ἔχουν τὴν ἐσωτερικὴν διόρθωσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν σὺ ὁ Σωτὴρ ὀνόμασας *γέννησις ἀνωθεν*, εἰπὼν πρὸς τὸν Νικοδημον· « Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἀνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ » (2)· δι' αὐτὸ τοῦτο ἡ ἠθικὴ σου διδασκαλία, Υἱὲ Θεοῦ, εἶναι ἡ σφραγὶς καὶ ὁ οὐράνιος καρπὸς τῆς ἐπιφανείας σου εἰς τὴν γῆν, ὁ θησαυρὸς τῆς ἀληθείας καὶ τελειότητος. Κἀνὲν βλάσφημον στόμα δὲν ἐπανέστη, διὰ πολὺν καιρὸν, κατὰ τῆς διδασκαλίας σου· ἐπειδὴ ἀκούουσα ἡ πλέον σκληρὰ καρδία τὰ λόγια σου κατανύγεται καὶ ταπεινῶνται. Προσκαλεῖς τοὺς πάσχοντας με στοργὴν ἀνεκλήλητον· « Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρὸς εἰμὶ, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν » (3). « Οὐ γὰρ ἤλθον κλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν » (4). « Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρων ἀντὶ πολλῶν » (5).

Λοιπὸν σὺ, ὁ ἐξαγοράζων ἐν τιμῇ τοῦ αἵματός σου τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς ἁμαρτίας, τὰς ἐνδύεις ἀμέσως διὰ τῶν θείων ἐντολῶν καὶ διὰ τῆς χάριτός σου, τὸ ἐνδυμα τῶν ἀρετῶν· χάριν προσθέτεις ἐπάνω εἰς τὴν χάριν· θέλεις τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, καὶ ἐνεργεῖς ἀοράτως τρόποις ποικίλοις, ὥστε νὰ τὴν θελήσωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἐρωτᾷς τὸν ἀσθενῆ, θέλεις ὑγίης γενέσθαι;

(1) Ματθ. Κεφ. 23 σ. 37, 38, 39. (2) Ἰωάν. Κεφ. 3 σ. 3. (3) Ματθ. Κεφ. 11 σ. 28, 29. (4) Ματθ. Κεφ. 9 σ. 43. (5) Ματθ. Κεφ. 20 σ. 28.

καὶ ἄμω ἐξεφώνησαν ἐκ βάθους καρδίας τὸ, ναί, θαυματοουργεῖς εὐσπλάγχυνος τὴν ἀνάβρευσιν (1). Τότε ἀφοῦ τὸν κατέστησας, δεκτικὸν τῆς ἀληθείας, προχύνεις ἐπάνω εἰς αὐτὸν τοῦ Παρακλήτου Πνεύματός σου τὰ δροσερὰ νάματα καὶ τῆς σοφίας σου τὰς ἀκτῖνας. Ὡς πῶς τὸν καταπείθεις μὲ συγκατάθεσιν!

Ὅταν μελετῶ τὴν ἐπὶ τοῦ ὅρους διδασκίαν σου Χριστέ (2) ἔβλεπον ἀκούω τοῦς θείους μακαρισμοὺς τῶν ἀπλῶν, τῶν λυπουμένων, τῶν εἰρηνοποιῶν, τῶν διωκομένων διὰ τὴν ἀλήθειαν ὅταν εὐλογῇς τοὺς ἐλεήμονας, καὶ διδάσκης ἀληθινὴν δικαιοσύνην, καὶ πτηλιτεύς τὴν ὑπόκρισιν, καὶ ἀναπτύσσης εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπαιτούμενην καθαρότητα τῆς καρδίας ὅταν χωρίζης διὰ πάντα τὰς κατ' ἐπιφάνειαν ἀρετὰς ἀπὸ τὴν ἐνδόμυχον ἀγάπην καὶ ταπεινῶναι ὅταν διδάσκης ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πῶς πρέπει νὰ προσεύχωνται θεαρέστως, ὅχι μόνον μὲ τὰ χεῖλη καὶ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ μυστικῶς καὶ ἐκ συντετριμμένης καρδίας, καὶ δίδης εἰς ἡμᾶς τὴν ἄδειαν νὰ ὀνομάζωμεν τὸν Θεόν, Πατέρα ὅταν ὑπόσχῃσαι ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς ἐκείνους μόνον, ὅσοι προθύμως συγχωροῦν τὰς πρὸς αὐτοὺς ἀδικίας τοῦ πλησίον (3) ὅταν συμπεριλημβάνης ὅλας τὰς ἐντολάς σου εἰς μίαν καὶ μόνον, τὴν πρὸς Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην (4), καὶ μᾶς ἐπιτάττης νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθρούς μας (5). Ὡς τότε αἰσθάνομαι ὁ ἁμαρτωλὸς εἰσχωροῦντα τὸν λόγον ὡς μάχιρκον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς καρδίας μου ὁ φόβος καὶ ἡ ἐλπίς, ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ, ἡ συντριβὴ τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἀναπτέρωσις τοῦ νοῦς συγχρόνως κινοῦνται εἰς ἐμέ· προσπίπτω εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀοράτου σου θρόνου, καὶ ζητῶ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν σου εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἠγίασεν ἡ ἐκκυνθρώπησίς σου. Ἄ διατί δὲν ἐγεννήθην ἀκροατὴς σου; διατί εἶδα τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τόσους αἰῶνας μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης; Ἀλλὰ τί λέγω; Σὺ εἶ χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας (6). Ὁ λόγος σου δὲν παρέρχεται ποτέ· ἐγγὺς εἶσαι καὶ

(1) Ἰωαν. Κεφ. 3 σ. 6. (2) Ματθ. Κεφ. 3, 6, 7. (3) Ματθ. Κεφ. 6 σ. 9, 14. (4) Ματθ. Κεφ. 22 σ. 38, 39. (5) Ματθ. Κεφ. 5 σ. 44. (6) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 13 σ. 8.

πλησίον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὕσαι ἐπιθυμοῦν νὰ σὲ ἰδοῦν διὰ τῶν ὁμμάτων τῆς πίστεως. « Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος » (1). Πᾶς πιστὸς ὅταν μετανοῇ καὶ πράττῃ τὰ προστάγματα σου, ἀκούει τὴν φωνὴν σου ἐσωτερικῶς· ὅταν ἐλεῇ τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς του, ἢ ἐπισκέπτεται τὸν ἀσθενῆ, ἢ ὅταν ὑπερασπίζεται τὸν ὀρφανὸν καὶ τὴν χήραν (2), σὲ ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν, γλυκύτατε Ἰησοῦ, ὅστις δὲν εἴχες εἰς τὴν γῆν ποῦ νὰ κλίνῃς τὴν κεφαλὴν σου (3). Ὅταν προσεύχεται κατ' ἰδίαν, αἰσθάνεται καὶ ψηλαφᾷ τὴν θεῖαν σου παρουσίαν. Ὅταν μεταλαμβάνῃ τὸ ἄχραντον σῶμά σου καὶ τὸ τίμιον αἷμά σου, ἐννοεῖ εἰσερχόμενον εἰς τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς τὸν βασιλέα τῆς δόξης. Ἀνίσως ὅμως καὶ ἀποκάμῃ ἐνίοτε ἡ ψυχὴ του, παροικοῦσα εἰς τοῦτον τὸν μάταιον κόσμον, πειραζομένη καὶ πάσχουσα, τότε πρὸς παρηγορίαν καὶ στερεώσιν του, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὸν θεῖόν σου μακαρισμόν. « Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιθεύσαντες » (4)· καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ· « Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθαλμῷ μου τὴν δόξαν σου » (5).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ὡραιότητα τοῦ θείου λόγου.

« Ὅδεποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὥς οὗτος ὁ ἄνθρωπος » (6)· εἶπαν οἱ ὑπηρέται τῶν ἱερέων καὶ Φαρισαίων περὶ τοῦ Θεοανθρώπου Ἰησοῦ. Αὕτη ἡ ἐμφαντικὴ μαρτυρία ἡ ἐκ στόματος τῶν ἀπλουστέρων, ἐφαρμόζεται γενικῶς εἰς τὴν ἀγίαν γραφὴν, ἥτις εἶναι ὁ γραπτὸς σου λόγος, Κύριε, ὁ παρχαθελὶς εἰς τοὺς πιστεύ-

(1) Ματθ. Κεφ. 28 σ. 20. (2) Ματθ. Κεφ. 23, περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας καὶ κρίσεως. (3) Ματθ. Κεφ. 8 σ. 20. (4) Ἰωάν. Κεφ. 20 σ. 29. (5) Ψαλμ. 16 σ. 13. (6) Ἰωάν. Κεφ. 7 σ. 46.

οντας διὰ χειρὸς τῶν ἐκλεκτῶν σου ὅθεν καὶ οἱ πλέον σοφοί, καὶ οἱ πλέον μεγαλόνοες ἄνδρες ὅλων τῶν αἰώνων, συμφώνως μὲ τοῦς ἁπλοῦς καὶ ἁμαθεῖς ὁμολόγησαν τὴν δύναμιν, τὸ κάλλος, τὴν ὀρασιότητα τῆς Γραφῆς, κηρύττοντες αὐτὴν ἀνωτέραν ὅλων τῶν λοιπῶν βιβλίων. Καὶ τί παράδοξον, τὰ θεόπνευστα ῥήματα τῆς ἀληθείας σου νὰ ξέουν μέλι καὶ γάλα, νὰ βρῶναι χάριν καὶ καλλονὴν, νὰ διακρίνονται πάντοτε ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἐφευρέσεις τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, διὰ τὸ ἐκπληκτικὸν αὐτῶν βάθος καὶ ὕψος.

Ὅταν ὁ θεόπτης Μωϋσῆς ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα, παριστάνει εἰς ἡμᾶς τὸ δημιουργικὸν τῆς παντοδυναμίας σου, λέγει· « Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, γεννηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς » (1). Παρομοίως, Χριστὲ, καὶ εἰς τὴν ἀνάπλασιν τοῦ ἀνθρώπου μυστικῶς ἐκφωνεῖ, τὸ, *Γεννηθήτω ὁ φῶς*, καὶ φωτίζεται ὁ ἐσκοτισμένος νοῦς, καὶ θερμαίνεται ἡ πλέον ψυχρὰ καὶ ἀπολιθωμένη καρδιά.

Ὁ δὲ Προφητὰνὰξ πῶς ζωγραφίζει εἰς ὀλίγας λέξεις τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου; « Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν » (2). Ἄλλου ὁ Μωϋσῆς μετὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, ἐν-θέως καὶ μεγαλοπρεπῶς δοξολογεῖ τὸν Ἰψίστον, καὶ ὡς οὐδεὶς ἄλλος ποιητὴς ψάλλει τὸ ἱερὸν μέλος· « Ἀσώμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἐρρίψεν εἰς θάλασσαν. Βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν· αὐτός μου Θεός καὶ δοξάσω αὐτόν· Θεὸς τοῦ πατρός μου καὶ ὑψώσω αὐτόν ». Καὶ κατωτέρω εἰς τὴν αὐτὴν ᾠδὴν· « Ἀπέστειλας τὴν ὀργὴν σου, κατέφαγεν αὐτοὺς ὥσει καλὰμην, καὶ διὰ πνεύματος τοῦ θυμοῦ σου διέστη τὸ ὕδωρ· ἐπάγη ὥσει τεῖχος τὰ ὕδατα· Εἶπεν ὁ ἐχθρός· διώξας καταλήψομαι, μεριῶ σκύλα, ἐμπλήσω ψυχὴν μου, ἀνελῶ τῇ μαχαίρᾳ μου, κυριεύσει ἡ χεὶρ μου. Ἀπέστειλας τὸ πνεῦμά σου καὶ ἐκάλυψεν αὐτοὺς θάλασσα· ἔδυσαν, ὥσει μολυβδὸς ἐν ὕδατι σφοδρῶ· Τίς ὅμοιός σοι ἐν Θεοῖς, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι;

(1) Γενεσ. Κεφ. 1. σ. 3. (2) Ψαλμ. 32. σ. 6.

δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις, ποιῶν τέρατα. Ἐξέτεινας τὴν δεξιάν σου, κατέπιεν αὐτοὺς γῆ » (1). Τῷ ὄντι θαυμαστός εἶσαι ἐν τοῖς ἁγίοις καὶ ἐκλεκτοῖς σου, Θεέ μου. Ὡ πόσῃ δυνάμει ἐμποιεῖς εἰς τὰ λόγια τῶν Ὁ αὐτὸς Μωϋσῆς μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ Νόμου, ὑμνολογεῖ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. « Πρόσεχε οὐρανὲ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκουέτω γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου· Προσδοκάσθω ὡς ὑετός τὸ ἀπόφθεγμά μου, καὶ καταβῆτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου, καὶ ὥσει νιφετός ἐπὶ χόρτον· ὅτι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐκάλεσα » (2).

Εἰς δὲ τὸ τέλος τῆς ψδῆς, εἰσάγει σε ὁ Προφήτης, ἴψιστε, λαλοῦντα πρὸς τοὺς σκληροτραχήλους Ἰσραηλίτας.

« Ἴδετε ἴδετε, ὅτι ἐγὼ εἰμὶ, καὶ οὐκ ἔστι Θεός, πλὴν ἐμοῦ. Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω, καὶ γὰρ ἰάσομαι· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν μου. Ὅτι ἀρῶ εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν χεῖρά μου, καὶ ὁμοῦμαι τῇ δεξιᾷ μου, καὶ ἐρῶ, ζῶ ἐγὼ εἰς τὸν αἰῶνα. Ὅτι παροξυνῶ ὡς ἀστραπὴν τὴν μάχαιράν μου, καὶ ἀνθέξεται κρίματος ἡ χεὶρ μου, καὶ τοῖς μισοῦσί με ἀνταποδώσω. Μεθύσω τὰ βέλη μου ἀφ' αἵματος, καὶ ἡ μάχαιρά μου φάγεται κρέα ἀφ' αἵματος τραυματιῶν καὶ αἰχμαλωσίαις, ἀπὸ κεφαλῆς ἀρχόντων ἐχθρῶν. » « Εὐφράνθητε, οὐρανοὶ ἅμα αὐτῷ, προσθέτει ὁ Μωϋσῆς προφητεύων περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ. »

Καὶ πῶς ἐπιχειρίζομαι νὰ ἀπαιριθμήσω τοὺς θαυματοῦς, καὶ τὰ λαμπρὰ κειμήλια τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν, εἰς μάτην ἀγωνίζομαι· ἀλλ' ἐν τοσούτῳ ἐντροφῶ, ἀναπτέρουται ὁ νοῦς μου, καὶ ἡ καρδία μου πάλλεται καὶ κτυπᾷ ἐνθυμουμένη ὀλίγα τινὰ ῥήματα τὰ ὁποῖα ἡ χάρις σου, Κύριέ μου καὶ Θεέ μου, ἐνετύπωσεν εἰς τὴν μνήμην μου. Ἀνοίγω τὴν ἱστορίαν τοῦ πολυπαθοῦς Ἰωβ, καὶ ἀντηχοῦν ὡς βρονταὶ, καὶ λάμπουν ὡς κεραυνοὶ εἰς τὴν ψυχὴν μου οἱ ὑψηλοὶ θρῆνοι τοῦ πρώτου του γογγυσμοῦ. « Ἀπόλοιτο ἡ ἡμέρα

(1) Ἐξοδ. Κεφ. 15. (2) Δευτερονεμ. Κεφ. 32.

ἐκείνη, ἐν ᾗ ἐγεννήθην, καὶ ἡ νύξ ἐκείνη, ἐν ᾗ εἶπαν· Ἰδοὺ ἄρσεν.
 Ἴνα τί δέδοται τοῖς ἐν πικρίᾳ φῶς, ζωὴ δὲ ταῖς ἐν ὀδύναις ψυ-
 χαῖς; Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπνυμα » (1). Πνεῦμα ἐπὶ πρόσωπόν μου
 ἐπῆλθεν, ἔφριξαν δέ μου τρίχες καὶ σάρκες. Ἀνέστην καὶ οὐκ ἐπέ-
 γνων· εἶδον, καὶ οὐκ ἦν μορφή πρὸ ὀφθαλμῶν μου, ἀλλ' ἡ αὔραν
 καὶ φωνὴν ἤκουον. Τί γάρ; μὴ καθαρὸς ἔσται βροτὸς (θνητὸς) ἐ-
 ναντίον τοῦ Κυρίου; ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἄμεμπτος ἀνὴρ; »
 (2) Βροτὸς γὰρ γεννητὸς γυναικὸς, ὀλιγόβιος καὶ πλήρης ὀργῆς.
 Ἦ ὥσπερ ἄνθος ἀνθῆσαν ἐξέπεσεν, ἀπέδρα δὲ ὥσπερ σκιά, καὶ οὐ
 μὴ στή. Τίς καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ρύπου; οὐδὲ εἷς, ἐὰν καὶ μία ἡ-
 μέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς » (3)

ὑπὲρ πάντας ὅμως τοὺς ἁγιογράφους τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, ὁ
 χρυσοῤῥήμων Προφήτης καὶ Βασιλεὺς, ὁ Πρόγονος τοῦ Θεανθρώ-
 που κατὰ σάρκα, ὁ Δαβὶδ, ὡς ὑψιπέτης ἀετὸς, ἀρπάζει ἐνθουσιῶν
 τὴν καρδίαν μου πρὸς τοὺς οὐρανούς, καὶ διεγείρει εἰς αὐτὴν τὸν
 πόθον τῆς προσευχῆς μετὰ τὰς γλυκυτάτας μελωδίας του.

Οἱ ψαλμοὶ του με φαίνονται μία ἔντονος ἡχὴ τῆς φωνῆς τῶν
 ἀγγέλων.

Ἐμβριθὲς καὶ βαθύνους ὁ μέγας Προφήτης, καὶ φωτιζόμε-
 νος ἄνωθεν, ἰδοὺ ποῖον ὀρισμὸν δίδει, περὶ τοῦ τί ἐστὶν ἄνθρωπος;
 « Σὰρξ ἐστὶ, πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον » (4).

Τὸ δὲ πρόσκαιρον τῆς ζωῆς μας ἐλέγχων, ἐκφωνεῖ· « Ἄνθρω-
 πος ὥσθι χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὥσθι ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως
 ἐξανθήσει. Ὅτι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει, καὶ
 οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ » (5). Ὡ πόσον πάλιν εἶναι
 ἐμφαντικὸς καὶ ἀκκτάσχετος, ὅταν ἐλέγχῃ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τα-
 λανίζῃ τὴν ἁμαρτίαν· « Ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολείται » (6).

« Ἴνα τί ἐφρούαζν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν καὶνὰ; Παρέστη-
 σκν οἱ Βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ

(1) Ἰωβ Κεφ. 3. σ. 3, 20, 23. (2) Ἰωβ Κεφ. 4. σ. 15, 16, 17. (3) Ἰωβ
 Κεφ. 14. σ. 1, 2, 4, 5. (4) Ψαλμ. 77. σ. 44. (5) Ψαλμ. 102. σ. 14,
 15. (6) Ψαλμ. 1. σ. 6.

κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανόις ἐγγελιάσεται αὐτοὺς, καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς. Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς. Καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε, παιδεύθητε πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν. Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ » (1). Καὶ ἀλλαχοῦ: « Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον, καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ λιθάνου, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα αὐτὸν, καὶ οὐχ εὗρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ » (2).

Ἰδοὺ καὶ ἡ εἰκὼν τῆς καταστάσεως τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὅστις αἰσθάνεται τὴν ἀθλιότητά του· « Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με. Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι, καὶ ἐπεστήριξες ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου. Οὐκ ἔστιν ἴσσις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου· οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἀμαρτιῶν μου. Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου, ὥσπερ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησάν ἐπ' ἐμέ. Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν αἱ μὶώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου. Ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην ἕως τέλους· ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην. Ὅτι αἱ ψόαι μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμάτων, καὶ οὐκ ἔστιν ἴσσις ἐν τῇ σαρκί μου. Ἐκκλώθην καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφάδρα, ὠρούμην ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου. Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου, καὶ ὁ στεναγμός μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβη. Ἡ καρδία μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχύς μου, καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ » (3).

Ἄλλου ὁ Προφητὰνὰς εἰς ὀλίγας λέξεις χαρακτηρίζει τὸν πονηρευόμενον ἀμαρτωλὸν, ὅστις ἐπιβουλεύεται τὸν πλησίον του, πρὸς ἰδίαν του ἀπώλειαν. « Ἰδοὺ ᾠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν. Ἀάκκον ὥρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτὸν, καὶ ἐμπεσέται εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσατο » (4). Ἐπειτα θαυμαστικῶς

(1) Ψαλμ. 2. σ. 1, 2, 4, 5, 9, 10. (2) Ψαλμ. 36. σ. 37, 38. (3) Ψαλμ. 37. σ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. (4) Ψαλμ. 7. σ. 15, 16.

παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ τῆς γῆς; Ἐξέλιπεν ἡ καρδία μου, καὶ ἡ μερίς μου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα » (1). « Ὡς ἀγαπᾷ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων· ἐπιποθεὶ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου. Ἡ καρδία μου καὶ ἡ σὰρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα. Καὶ γὰρ στρουθίον εὗρεν ἐ-
αυτῷ οἶκIAN, καὶ τρυγῶν νοσσιὰν ἐκαυτῇ, οὐ θήσει τὰ νοσσία ἐ-
αυτῆς. Τὰ θυσιαστήριά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων, ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεός μου » (2).

Φίλον τῷ ὄντι, καὶ οἰκτιρὸν σου τὸν εἶχες, ἀνεξιχνίαστε, τὸν μακάριον Δαβὶδ, διὰ τὴν ζέσιν τῆς πίστεώς του καὶ τὴν ἀκκαλίαν τῆς καρδίας του· πολλὰς ἀμαρτίας του ἐξήλειψας καὶ ἀνεβρίπι-
σας εἰς τὰ ἐνδόμυχά του τὸ πῦρ τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία κατὰ τὸν ἄψευδῃ σου λόγον, δὲν ἤμπορεῖ ποτὲ νὰ ἐκπέσῃ διὰ πάντα· « Ἡ ἀγάπη, εἶπεν ὁ οὐρανοθάμνων, οὐδέποτε ἐκπίπτει. »

Ἀλλ' ἄρκεῖ πλέον, Θεέ μου, ἡ ἀπαρίθμησις τῶν θείων σου λόγων. Τὰ σοὶ προσφέρονται ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς· διότι ἀλη-
θῶς εὐπρεπὴς εἶναι, ὥραία καὶ τερπνὴ ἡ Γραφὴ σου. Βρῶν ἀπὸ τοιαῦτα κάλλη ὅλοι οἱ Προφῆται σου, ἡ ἱστορία τοῦ εὐσεβοῦς Ἰωβ, καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς σου Διαθήκης. Εἰς δὲ τὴν νέαν καὶ αἰώνιον, εἰς τὰ ἱερά σου Εὐαγγέλια, ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ στόματός σου εἶναι ἡ αὐτόχρημα καὶ αὐτοτελὴς ὥριότης. Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τὰ σπλάγχχνα τῶν πρὸς ἡμᾶς οἰκτιρ-
μῶν σου, κατεδέχθης νὰ προσλάβῃς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, καὶ ἐν μορφῇ δούλου νὰ φανῇς εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εὐδόκησας νὰ ἐφαρμόσῃς καὶ τὴν θείαν σου διδασχὴν εἰς τὴν ἀ-
σθένειαν τοῦ ἐσκοτισμένου νοῦς μας, ὥστε καὶ οἱ πλέον ἄπλοϊ, καὶ οἱ πλέον ἀμαθεῖς καὶ παχύνοες νὰ κατανοήσουν εὐκόλως τὰ ῥήματά σου· ἐταπεινώθῃς μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· ἐδιάλεξες τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐξουθενημένους τοῦ κόσμου τούτου, διὰ νὰ ἀναλάβῃς καὶ νὰ θαυμαστωθῇ ἔτι μᾶλλον τὸ ἔλεός σου.

(1) Ψαλμ. 72. σ. 24, 25. (2) Ψαλμ. 83. σ. 1 μέχρι τέλους. (3) Δ. Πρὸς Κορινθ. Κεφ. 13. σ. 8.

ἔθεν. ἡ ἀπλότης τῶν λόγων σου, Χριστὲ, ὑπερβαίνει πᾶν ὕψος νοημάτων, ἡ δὲ ἀφέλεια τῆς διδασχῆς κατὰ τὴν ἰσχύνην πᾶσαν σοφίαν, καὶ ἀμαρύνει κάθε ἄλλο ἐπιτηθευμένον φῶς.

Σὺ μόνος εἶπας περὶ τῆς διδασκαλίας σου· «Τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμα ἐστὶ καὶ ζωὴ ἐστὶ » (1). Ποῖος προσέχει εἰς τὸ λεκτικόν, ὅταν συναισθάνεται εἰς τὰ ἔνδον τῆς ψυχῆς του τὴν ῥομφαίαν τοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία νεκρόναι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τῆς ἀμαρτίας, καὶ γεννᾷ τὸν νέον κατ' εἰκόνα Χριστοῦ; Ποῖος θαυροῦσθαι καὶ ἀναγεννώμενος διὰ τῆς χάριτος, δὲν ἐνθυμεῖται ὅταν ἀναγινώσκῃ τὰ Εὐαγγέλια τῆς σωτηρίας του, ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ λόγοι, περὶ τῶν ὁποίων ἐρέθη· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι » (2). λοιπὸν, οὐδεμία σύγκρισις αὐτῶν τῶν λόγων πρὸς τὰ ὠραιότερα καὶ ὑψηλότερα νοήματα ὅλων τῶν σοφῶν, καὶ αὐτῶν τῶν προφητῶν καὶ δικαίων. Ἐκείνοι διδάσκουν ἀμυδρῶς καὶ ἀνεγμπτωδῶς, σὺ δὲ Σῶτερ τοῦ κόσμου, ἐκφωνεῖς λόγια φανερά, εἰς ἐπήκουσιν πάσης πνοῆς, ἀνακαλύπτεις αὐτεξουσίως καὶ πανσόφως ὅλα τὰ σωτηριώδη μυστήρια· διότι σὺ εἶσαι, Ἰησοῦ μου, Θεοῦ δύνამις καὶ Θεοῦ σοφία (3), καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς (4).

Ὅθεν ἐπιθυμήσας πολλάκις ἐγὼ ὁ ἀμαρτωλὸς νὰ συλλάβω ἰδέαν καὶ διάγνωσιν τῆς δυνάμεως τῶν ῥημάτων σου, ἄλλον ὅρισμὸν δὲν εὑρον, εἰ μὴ πάλιν τὴν θεόπνευστον ῥῆσιν τοῦ Ἀποστόλου. Αὐτὸς μαρτυρεῖ, καὶ ἡ καρδίᾳ παντὸς Χριστιανοῦ μαρτυρεῖ ἐξ ὧν ἐδοκίμασε, τὸ ἀληθὲς τοῦ ὁρισμοῦ· «Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίσκομον, καὶ δεικνύμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας » (5).

Ἀκολούθως ὅλοι οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἐνδυσθέντες δύναιμι ἐξ ὕψους διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος ἔλαβον παρὰ σοῦ, Χριστὲ, τοῦ δοτῆρος ὅλων τῶν ἀγαθῶν τὴν θαυματουργίαν

(1) Ἰωάν. Κεφ. 6. σ. 63. (2) Μαρκ. Κεφ. 13. σ. 31. (3) Ἀ. Πρὸς Κορινθ. Κεφ. 1. σ. 24 (4) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 1. σ. 3. (5) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 4. σ. 12.

κὴν καὶ καταπειστικὴν δυνάμιν τοῦ λόγου· ἐκέρυξεν τὸ Εὐαγγέλιον, ἐμαθήτευσαν ὅλα τὰ ἔθνη, ὑπέταξαν τὴν οἰκουμένην εἰς τὸν θεῖόν σου καὶ ἐλαφρότατον ζυγὸν· καὶ διὰ τὰ ἀφήσουν εἰς τοὺς διαδόχους των τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῶν δογμάτων τῆς ἀληθείας, εἰς περιποίησιν χριστιανικῆς τελειότητος, συνέγραψαν κατὰ διαφόρους καιροὺς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, τὰς πράξεις καὶ ἐπιστολάς των, εἰς τὰς ὁποίας παρετέθη ὡς σφραγίς, ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ ἀγαπητοῦ σου μαθητοῦ Ἰωάννου, βιβλὸς προφητικῆς, ἀπρόσιτος εἰς τὸν περίεργον νοῦν, πλὴν βαθμηδὸν ἀναπτυσσόμενη, καθόσον πρέρχονται οἱ προωρισμένοι καιροὶ καὶ οἱ αἰῶνες τῆς ἐπὶ γῆς ἀγίας Ἐκκλησίας. Δι' αὐτοῦ τοῦ ἐσφραγισμένου καὶ δυσνοήτου βιβλίου ἠθέλησας, Θεέ μου, νὰ τελειώσῃς τὴν χρυσὴν σειρὰν τῶν θεοπνεύστιων Γραφῶν, αἱ ὁποῖαι ἀρχίζουσιν ἀπὸ τὴν Γένεσιν τοῦ Μωϋσέως. Μυστικὴ ἡ πρώτη βίβλος, καθὼς καὶ ἡ τελευταία, διὰ νὰ μὴν ἀποσυρθῇ ὁ νοῦς τῶν θνητῶν εἰς ματαιὰν ἔρευναν τῶν ἀποκρύφων τῆς κοσμοποιίας καὶ συντελείας τοῦ μέλλοντος. Ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς, Ἀπειροεὐσπλαγχνε, τοὺς ἐξαγορασθέντας διὰ τοῦ πάθους σου ἀπὸ τὴν αἰώνιον στέρξιν τῆς θείας δόξης νὰ μελετῶμεν ἐπιμελῶς καὶ μὲ ἰαπείνωσιν τοὺς ἀνοικτιοὺς θησαυροὺς τῆς θείας σου Γραφῆς, καὶ παρατρέχοντες τὰ εἰσέτι ἀπόκρυφα, νὰ ἀγωνιζώμεθα εἰς τὴν φύλαξιν τῶν ἐντολῶν σου, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ σὲ ἀγαπήσωμεν. Σὺ γὰρ εἶπας, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ· « Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς » (1)· καὶ πρὸς διαστολὴν τῆς καθ' ὑπόκρισιν ἀγάπης ἀπὸ τὴν ἀληθῆ καὶ παρεκτικὴν τῆς αἰωνίου μακαριότητος, εἶπας· « Ὁ τηρῶν τὰς ἐντολάς μου, ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ ἀγαπῶν με » (2). Ἀμήν.

(1) Ἰωαν. Κεφ. 13. ς. 34. (2) Ἰωαν. Κεφ. 14. ς. 21.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Τὰ ὠραιότερα τῆς Νέας Διαθήκης τὰ διαπρέποντα μεταξὺ τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ Θεοσδότου βιβλίου τούτου, εἶναι ἴσως. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὅρους διδαχὴ τοῦ Κυρίου (Ματθαῖος Κεφ. 5, 6, 7). Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ (α). Τὰ δύο πρῶτα Κεφάλαια τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου. Ἡ δεσποτικὴ προσευχὴ πρὸ τοῦ πάθους (β). Τὰ Κεφάλαια 14, 15, 16, ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου. Ἡ πρόφρησις περὶ κρίσεως (γ). Ἡ Ἱστορία τοῦ κοσμοσωτηρίου πάθους, Ἰωάννου Κεφάλαια 18, 19. Ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων, ἡ Περτρηχοστή (δ). Τὸ μαρτύριον τοῦ Στεφάνου (ε) Ἐπιστολαὶ Πέτρου πρώτη. Ἰακώβου, Παύλου πρὸς Κορινθίους, πρὸς Φιλιππησίους, πρὸς Τιμόθεον πρώτη, καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους. Ἰωάννου πρώτη, καὶ πολλὰ τῆς Ἀποκαλύψεως τεμάχια γέμοντα χάριτος καὶ σοφίας.

(α) Λουκ. Κεφ. 15. σ. 11—32. (β) Ἰωαν. Κεφ. 17. (γ) Ματθ. Κεφ. 25.
(δ) Πράξ. Κεφ. 2. (ε) Αὐτῆς Κεφ. 6, 7.

ΜΕΛΕΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Η ΤΟΙ

Περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὁ Χριστιανός μελετᾷ γενικῶς, τί ἐστὶ Πίστις.

 ΟΛΛΑΚΙΣ μελετῶν κατ' ἰδίαν τὰ μυστήρια τῆς χάρι-
ριτός σου, Κύριε Παντοκράτορ, προσήλωνα ἐνίστοε τὸν νουν μου
εἰς τὴν περὶ Πίστεως θεωρίαν. Ἠθέλησα νὰ ἐρευνήσω τὸν λόγον,
διὰ τὸν ὅποιον παρὰγγέλλεις εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ πι-
στεύουν, καὶ ἀποκαθιστᾷς τὴν Πίστιν θεμέλιον ὅλων τῶν ἀρε-
τῶν. Ἀκούω τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸν θεοδίδακτον Ἀπόστολον
Παῦλον, κηρύττοντα μεγαλοφώνως, «Χωρὶς Πίστεως ἀδύνατον
ἐστὶν εὐχρηστέσθαι τῷ Θεῷ» (1)· καὶ ἐπερωτῶ τὴν συνείδησίν μου
καὶ ἐπικαλοῦμαι τὸν φωτισμόν σου διὰ νὰ καταλάβω τὸ διὰ τί;
Ἰδοὺ δὲ τί συνορῶ εἰς τὸν ἐκυτόν μου. Ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος κατ'
εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, καὶ καθὼ ζῶον λογικόν, αὐτεξούσιον
καὶ ἀθάνατον, μετέχει τῆς φύσεως τῶν ἀγγέλων· καθὼ σώματι
θνητὸς, καὶ κατοικῶν εἰς τὸν ὁρατὸν κόσμον, μετέχει τῆς φύσεως
τῶν λοιπῶν ζώων, ἔχων τὰ αὐτὰ ὄργανα, διὰ νὰ βλέπῃ νὰ
ἀκούῃ, νὰ ψηλαφᾷ, νὰ ἐσφραίνεται, καὶ νὰ γεύεται τὰ τῆς

(1) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 11. σ. 6.

ἐπιγείου σφαίρας· ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ διακρίνῃ ὅλα τὰ αἰσθητά. Ἀλλ' ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ὀρέγεται τὴν ἐπίγνωσιν καὶ τῶν μὴ αἰσθητῶν πραγμάτων· δὲν εὐχαριστεῖται εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' ἐξετάζει καὶ ἐρευνᾷ πάντοτε, διὰ νὰ πληροφηθῇ μήπως τὸν ἀπατοῦν τὰ αἰσθητήριά του. Δοκιμάζων δὲ παρατηρεῖ, ὅτι ἀγνοεῖ, ἢ ἀτελῶς γνωρίζει πάμπολλα ἀντικείμενα. Ἐν ᾧ ὅλα ἐν γένει τὰ λοιπὰ ζῶα μὴ αἰσθανόμενα τὴν ἄγνοιάν των, δὲν ἤμπορουν ποτὲ νὰ τὴν ἀποτινάξουν, οὔτε νὰ ὑψωθοῦν ἀνωτερον τοῦ βαθμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον τὰ περικύρισε τὸ θέλημα τοῦ πανσόφου Δημιουργοῦ.

Αἱ αὐτὸν τὸν λόγον ἔμειναν τὰ ζῶα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, χωρὶς νὰ προσδεύουν ποτὲ, μήτε νὰ μεταβάλλωνται εἰς τὸ τελειότερον. Ὅπου παύει νὰ ἐνεργῇ ἡ αἰσθησις, ἀρχίζει ἡ ἐπίγνωσις, ἡ ἐρευνα, καὶ ἡ περιέργεια τοῦ νοῦς τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ νοῦς ἔχει τὰ ὅριά του, τὰ ὁποῖα, Θεέ μου, ἔστησεν ἡ δεξιὰ σου, καὶ τὰ κατέστησεν ἔτι στενωτέρα ἡ ἀμαρτία τῶν πρωτοπλάστων. Ἀπρακτεῖ λοιπὸν ἡ δύναμις τῆς ἐπιγνώσεως, σβύννεται καὶ τελευτᾷ, ὡς αἰεὶ ἡ ὑπερφανία τοῦ ἀμαρτωλοῦ θέλει νὰ τὴν ἐκτείνῃ ὑπὲρ τὰ ὅριά της τὰ φυσικά. Ἐκεῖ μεσολαβεῖ ἡ πίστις, τὸ οὐράνιον χάρισμα, ἡ δύναμις τῶν δυνάμεων, ἡ πτέρυξ τῆς ψυχῆς, ἡ προχωροῦσα εἰς τὰ ἀνώτερα. Καθὼς ἀποδεικνύεται τὸ εὐγενὲς τῆς φύσεώς μας, συγκρινομένης μὲ τὴν τῶν λοιπῶν ζῶων, διότι ἔχομεν διάγνωσιν τῆς ἀγνοίας μας, δηλαδὴ ἠξεύρομεν, ὅτι πολλὰ δὲν ἠξευρομεν· πρὸς δὲ, διακρίνομεν προσέχοντες νοερῶς τὴν ἀπάτην τῆς αἰσθήσεως· κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀναφαίνεται ἡ ὑπεροχὴ τῆς πίστεως, συγκρινομένης πρὸς τὴν ἀπλὴν ἐπίγνωσιν· ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὅταν πιστεύῃ, κατανοεῖ τὰ ὅρια τοῦ νοῦς του, καὶ βλέπων, ὅτι περαιτέρω δὲν ἰσχύει, ἀποφασίζει νὰ τὸν ὑποτάξῃ εἰς τὴν χειραγωγίαν τῆς πίστεως. Ὅθεν εὐλόγως ἤμπορεῖ νὰ δι'σχυρισθῇ πᾶς Χριστιανὸς ὅτι, ἐν ᾧ πιστεύει, ὀρθοφρονεῖ· διότι τὸ Γνωθὶ σαυτὸν, (γνώριζε τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὰ ὅριά σου), εἶναι ἐμολογούμενης

(ΕΓΧΕΙΡ. ΤΟΥ ΘΡΘΟΔΟΞ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ). 3

καὶ ἀναντιρρήτως, ὁ ὑπέρτατος βαθμὸς τῆς σοφίας καὶ τῆς φρονήσεως. Ποσάκις εἶδαμεν τοὺς σκύλακας βλέποντας τὴν μορφήν των εἰς τὸ διαχυγὲς τῶν ποταμῶν νὰ φωνάζουν κτηνωδῶς· διότι ὡς ἀμέτοχα λογικῆς δυνάμεως δὲν ἤμποροῦσαν νὰ διακρίνουν τῆς δράσεως τὴν ἀπάτην. Ἀλλ' ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος εὐκόλως τὴν διακρίνει· μεταχειριζόμενος τὸ λογικόν, πληροφορεῖται τὸ ἀνύπαρκτον τῆς βλεπομένης εἰκόνας, καὶ βαθμηδὸν σπουδάζει τοὺς νόμους τοῦ φωτός. Πλὴν καὶ ὁ ὀξύτατος νοῦς του προβαίνων, παρεκτρέπεται· δὲν βλέπει, ἐν ᾧ φρονεῖ, ὅτι καθορᾷ τὰ ὄντα καθὼς εἶναι· ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξίν των ὅσα δὲν διακρίνει, ἢ βεβαιώνει ὡς ὑπαρκτικά τὰ ἀνύπαρκτα. Ὁ ἔμφρων ὅμως στρέφει τὴν προσοχὴν τοῦ νοὸς εἰς τὸν ἴδιον νοῦν του, παρατηρεῖ τὰ λάθη του, συναισθάνεται τὰ ὅριά του, καὶ αποφασίζει νὰ πιστεύσῃ τὰ μὴ βλεπόμενα καὶ μὴ κατανοούμενα, ὡς ἀναγκαῖα πρὸς εὐτυχίαν καὶ ἐπίδοσίν του. Τότε γίνεται δεκτικὸς τῆς ἀληθείας, καὶ τοσούτῳ ἀνώτερος τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου, ὅσον αὐτὸς ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος ὑπερτερεῖ ὅλα τὰ ἐπίγεια ὄντα. Αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔχων ὁ Οὐρανοβάμων, ἔδωκε τῆς πίστεως τὸν γενικὸν ὀρισμὸν, γράφων οὕτω· « Πίστις ἐστὶν ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων » (1). Αὕτη ἡ πιστευτικὴ δύναμις ὑπόκειται ὡς τόσον εἰς παρεκτροπὰς· κινεῖται μεταξὺ δύο κρημνῶν, τῆς ἀπιστίας δηλονότι, καὶ τῆς δεισιδαιμονίας. Φύλαξον ἡμᾶς, Πολυεύσπλαγγχε, ἀπὸ τὴν ἐξ ἀμφοτέρων προερχομένην ἀπώλειαν.

Ἀρκεῖ δὲ, κατὰ τὸ παρόν, πρὸς συνετισμὸν μου, νὰ καταλάβω, ὅτι μόνος ὁ ἄφρων δὲν πιστεύει τὰ μὴ βλεπόμενα καὶ μὴ κατανοούμενα, ἄλλως εἰπεῖν, τὰ θεῖα· καὶ πρὸς περισσοτέραν ἔνδειξιν τῆς ἀφροσύνης του, σὺ ἀποχωρεῖς, Θεέ μου, ἀπὸ τὸν τοιοῦτον, καὶ τὸν ἐγκαταλείπεις εἰς τὴν ἐπονείδιστον σκληρότητα τῆς καρδίας του, ἐπονείδιστον λέγω, καθότι, ἐν ᾧ δυσπιστεῖ πρὸς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, πιστεύει ἐν ταύτῃ ἄπειρα πράγματα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν

(1) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 11. σ. 1.

τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, χωρὶς νὰ τὰ εἶδε ποτὲ, ἀλλ' οὔτε νὰ τὰ ἐννόησεν ἀγωνίζεται νὰ δοκιμάζῃ τὴν φύσιν τῶν ὄντων, καὶ δὲν βλέπει, ὅτι ὅλη ἡ φύσις μαρτυρεῖ τὴν ὑπερῆξιν τῶν ἀσράτων δυνάμεων, διὰ τῶν ὁποίων ζοῦν, κινοῦνται, καὶ διατηροῦνται τὰ σύμπαντα. Ἐρεῦνα λοιπὸν τὰ αἰσθητά, καὶ πίστευε, ἄνθρωπε, τὰ ἀνερεῦνητα καὶ ἀπρόσιτα εἰς τὸν νοῦν σου. Πίστευε, πρὸ πάντων, τὰ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους σου, ἐπὶ μαρτυρίᾳ Θεοῦ ζῶντος, καθὼς πιστεύεις τὰς ἱστορίας τῆς παραγωγῆς σου καὶ τῆς νηπιώδους ἡλικίας σου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν θνητῶν σου γονέων. Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα ἀσφαλῶς τὰ θεῖα δόγματα τῆς θεοσδότου πίστεως, καθὼς πιστεύεις τόσα ἄλλα δόγματα τῶν σοφῶν καὶ ἐμπείρων, φυσικὰ καὶ μεταφυσικὰ, χωρὶς νὰ ἦσαι ποτὲ ἱκανὸς νὰ τὰ πιστοποιηθῇς, ἐρευνῶν ὁ ἴδιος. Πίστευε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιποθεῖ ἡ ἀθάνατος ψυχὴ σου, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ἡ ὀδυνωμένη συνείδησίς σου. Πίστευε συμφώνως μὲ τὸ εὐγενέστερον καὶ πεφωτισμένον μέρος τῆς ἀνθρωπότητος ὅλων τῶν αἰώνων. Πίστευε δυνάμει τοῦ ἀύλου νοῦς σου, ὅστις διακρίνει τὰ ἔρια τῆς ἐπιγνώσεως. Πίστευε τέλος πάντων, ὅσα σὲ διδάσκουν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία· διότι ἡ διδασκαλία τῆς πίστεως δὲν μεταβάλλεται, καθὼς αἱ γινώμει τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ σωτηρίαν ὑπόσχεται εἰς τοὺς πιστεύοντας, καὶ ἄφρατον ἀμαρτιῶν καὶ φωτισμὸν ἄνωθεν, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Σωτῆρος, ζητοῦσα ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν τούτων τὴν πίστιν καὶ προαίρεσίν σου, ἥτις εἶναι ἡ μόνη εὐάρεστος θυσία, καθὼς ἴδιον ὄλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ μόνη νοερά δύναμις, διὰ τῆς ὁποίας τὰ λογικὰ ὄντα ἡμποροῦν νὰ προσεγγίσουν εἰς τὸν Ἰψιστον.

Τούτου χάριν ἐκφωνεῖ ἡ Γραφὴ « Ὑψὲ, δός μοι σὴν καρδίαν » (1). καὶ ὁ Προφητὰναξ ἐμβριθέστατα ψαλμωδεῖ, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Κύριον· « Κύριός μου εἰ σὺ, ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρεῖαν ἔχεις » (2). Κύριε, ἔρχομαι εἰς τὴν γῆν, οὐδὲν ἔχων ἰδίόν μου· τὸ

(1) Παροιμ. Κεφ. 23. σ. 26. (2) Ψαλμ. 13. σ. 2.

πῶμά μου τὸ ἀπαιτεῖ ὁ ἀδυσώπητος θάνατος· καὶ γνώσεις τοῦ νοῦς μου ἀναφέρονται μόνον εἰς τὰ πρόσκαιρα, καὶ μαζὺ μὲ αὐτὰ τελειοῦν· τὰ πλοῦτή μου, τὰ ἀγαθὰ μου, οἱ φίλοι μου, αἱ ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς μου παρέρχονται, ὡς καὶ ἐγὼ, καὶ ἀφαιροῦνται ἀπὸ ἐμὲ, πρὸ τοῦ ὁ ἴδιος νὰ παρέλθω· ἡ δόξα μου εἶναι καπνὸς, καὶ ἡ ζωὴ μου ὅλη ἐν ἐφήμερον ἄνθος· καὶ νὺν πρᾶγμα δὲν ἐξουσιάζω, εἰ μὴ τὴν πίσιν καὶ θέλησιν τῆς ψυχῆς μου. Αὐτὴν λοιπὸν ὡς ἐνδόμυχον καὶ ἰδιόν μου, ὡς χαρρικτῆρα τῆς ὀντότητός μου, πατρικῶς ζητεῖς ἀπὸ τὸ πλάσμα σου, διὰ νὰ τὸ φωτίσης καὶ νὰ τὸ ἀγιάσης διὰ πάντα· καὶ ἐγὼ ὁ ἄφρων, ἀκόμη διστάζω νὰ σοὶ προσφέρω τὴν μόνην προσφορὰν καὶ θυσίαν, ἥτις σοὶ εἶναι εὐαρεστος! ὦ τυχλίπυρος ἐγώ. Ἐλέησόν με, Κύριε, πρόφθασον εἰς βοήθειάν μου, μὴ συνερισθῇς τὴν σκληρότητα καὶ ἀνοησίαν μου· ἀξιώσόν με νὰ ἐκφωνήσω ἐν τάχει, πρὸ τοῦ νὰ ἀποθάνω: « Ἐτοίμη ἡ καρδία μου, Κύριε, ἐτοίμη ἡ καρδία μου » (1). Πιστεύω ἐγώ, σὺ δὲ βοηθήσας τῇ ἀπιστίᾳ μου· θέλω ὑγιὲς γενέσθαι διὰ τῆς πίστεως, σὺ δὲ θεράπευσον τὴν ἀσθένειαν τοῦ νοῦς μου διὰ τῆς χάριτος. Αὕτη τελειοποιεῖ τὴν πίσιν, ὥστε αὐξάνουσα καὶ φωτιζομένη, νὰ γεννήσῃ ὅλας τὰς σωτηριώδεις ἀρετάς. Τότε ἀπολυμένος κατὰ τὸ ῥῆμά σου, Δέσποτα, ἐν εἰρήνῃ, ὁ πάροικος ἐν γῇ, ὡς καὶ πάντες οἱ πατέρες μου, θέλω εἰπεῖ διορθικῶς, πρὸ τοῦ νὰ ἴδω τὰ μέλλοντα, πλὴν μὲ τελείαν καὶ ἔνθερμον πεποιθήσιν.

« Πιστεύω ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῇ ζώντων. Γένοιτο » (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ἐξακολουθεῖ νὰ μελετᾷ τὴν ἰδιώζουσαν δόγματιν τῆς Πίστεως, καθὼ γεννητικὴν πασῶν τῶν ἀρετῶν.

II πίστις ἡμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ προσφυστάτα « Λογικὴ πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία τῶν λογικῶν ὄντων. » Ἀντὶ τοῦ νὰ ἦναι δεῖξις

(1) Ψαλμ. 107. σ. 1. (2) Ψαλμ. 26 σ. 13.

τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, ἡ πίστις περιστῇ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ ἐκτασιν αὐτοῦ· καθότι ὁ ἄνθρωπος ἔχων τὸν ἐνδιάθετον λόγον, δοκιμάζει τὰ αἰσθητὰ διὰ τῆς ἐπιγνώσεως, τὰ τῆς γνώσεως πάλιν, διὰ τῆς πίστεως, ὡς καλῶς γνωρίζων τὰ ὅρια τῶν νοερῶν τοῦ δυνάμεων, καὶ φθάνει τέλος πάντων, μετὰ θάνατον εἰς τὴν αὐτοψίαν τῆς θείας δόξης. Γεννᾷ δε δὲ ὅλας τὰς ἀρετὰς ἡ πίστις, διότι ἂν ἐρευνήσωμεν προσεκτικῶς τὴν φύσιν ὅλων τῶν ἀρετῶν, θέλομεν ἰδεῖ, ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ ἀγαθοῦ δὲν εἶναι ἄλλο, εἰ μὴ θυσία τοῦ ἐνεστώτος διὰ τὸ μέλλον. Ὅταν ὑπομένω κόπους, διὰ νὰ ἐκπαιδεύσω τὸν νοῦν μου, θυσιάζω τὴν ἡσυχίαν μου ἐπ' ἐλπίδι καὶ ἐν πίστει τοῦ μέλλοντος· ἰδοὺ ἡ φιλοπονία· ὅταν μεταδίδω ἐκ τοῦ ὑστερήματός μου εἰς τὸν πλησίον, πιστεύω, ὅτι δὲν θέλω στερηθῇ τὰ ἀναγκαῖα· ὅταν ἀπέχω ἀπὸ κἀνὲν κρυπτὸν καὶ θελκτικὸν ἁμάρτημα, πιστεύω ὅτι μὲ βλέπει ὁ Παντεπόπτης· ὅταν καταφρονῶ ἐν μικρὸν κέρδος, διὰ νὰ ὠφελήσω τὴν κοινότητα, πιστεύω τὰ μὴ βλέπομενα, καὶ τὰ ἔχω ἀνώτερα τῶν αἰσθητῶν· ὅταν θυσιάζω τὴν ζωὴν μου διὰ τοὺς ἀδελφούς μου, πιστεύω ὅτι ἡ ψυχὴ μου δὲν συναπόλλυται μὲ τὸ θνητὸν σῶμά μου. Ἰδοὺ λοιπὸν, Θεέ μου, τὸ διὰ τί ζητεῖς εὐσπλάγχχνως τὴν πίστιν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὡς μόνον εὐπρόσδεκτον λογικὴν λατρείαν τῆς ἀθανάτου ψυχῆς, καὶ ἀβραβῶνα καὶ πηγὴν τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀγάπης καὶ τελειότητος· Μακάριοι οἱ μὴ βλέποντες καὶ πιστεύοντες· Μακάριοι οἱ καταφρονούντες τὰ αἰσθητὰ, ἐπ' ἐλπίδι τῶν ἀοράτων ἀγαθῶν, τὰ ὅποια ἡτοίμασας εἰς τοὺς ἀγαπῶντάς σε. Οὗτοι διὰ τῆς χάριτός σου γίνονται ἱκανοὶ εἰς κατόρθωσιν πάσης ἀρετῆς· διότι ὅλη αὐτῶν ἡ ζωὴ εἰς ἄλλα δὲν συνίσταται, εἰ μὴ καθὼς λέγει ὁ Παῦλος « Εἰς πίστιν δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην » (1) Ἀξίωσόν με, γλυκύτατε Ἰησοῦ μου, νὰ μεταβῶ τῶρα εἰς τὴν θεωρίαν τῶν δογμάτων τῆς ὀρθοδόξου Πίστεως, ἧτις ἐνίκησε τὸν κόσμον, καὶ ἐφώτισε τὴν οἰκουμένην, καὶ θέλει μείνει ἀναλλοίωτος, ἕως τῆς δευτέρας σου παρουσίας.

(1) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 8. σ. 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

'Ο Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μετὰ τὰ δόγματα
τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

Διὰ τὴν ἀποφύγην τὰ βάραθρα τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, βλέπω πρὸ ὀφθαλμῶν μου μίαν ὁδὸν βασιλικήν, τὴν δόξαν ἡτοιμάσας, Παντοδύναμε, ἐννοῶ τὴν ἐκ καρδίας ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου. Αὕτη εἶναι ἡ πίστις ἡ εὐάρεστος, ἡ ἀληθινὴ καὶ παρεκτικὴ τῆς αἰωνίου ζωῆς· τὴν δὲ αἰώνιον ζωὴν ἰδοὺ πῶς τὴν ὀρίζεις σὺ μόνος, ὁ Κριτὴς τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν, εἰπὼν πρὸ τοῦ πάθους σου εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν σου προσευχήν· « Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας (εἰς τὸν κόσμον) Ἰησοῦν Χριστόν » (1). Τοιοῦτος εἶναι λοιπὸν, ὁ πρὸς ὃν ὁρος τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν καὶ Σωτῆρι. Ὅστις γευθῇ μίαν φεράν, καὶ αἰσθανθῇ ὅλην τὴν γλυκύτητα τῆς Ευαγγελικῆς ἀληθείας, δὲν ζητεῖ πλέον ἄλλην ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐκφωνεῖ προθύμως ἐκ βάθους ψυχῆς, τοῦ ἐπιστηθίου σου μαθητοῦ τοὺς ἐμφαντικοὺς λόγους· « Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις » (2). Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία παρέλαθεν ἐντολήν, νὰ πιστεύουν καὶ νὰ φρονοῦν τὸ αὐτὸ πάντοτε ὅλα τὰ μέλη τῆς, καὶ βάσιν ἔχει τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τὸ· « Εἰς Κύριον, μία πίστις, ἐν βάπτισμα » (3)· δι' αὐτὸ τοῦτο βλέπουσα ἡ ἀγία Μήτηρ σκαυόμενα τὰ τέκνα τῆς καὶ διχονοοῦντα ἐξ αἰτίας τῆς ὁλεθρίας πλάνης καὶ αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, συνεκρότησεν κατὰ τὸ τριῶσδὸν εἰκοσὸν πέμπτον ἔτος μετὰ Χριστόν, ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, τὴν πρώτην οἰκουμένην

(1) Ἰωαν. Κεφ. 17. σ. 3. (2) Ἰωαν. Κεφ. 6 σ. 68. (3) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 4. σ. 5.

δηλαδή παγκόσμιον Σύνοδον, ἡ ὁποία φωτιζομένη διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐθέσπισε τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως Σύμβολον, τελειωθὲν μετὰ ταῦτα εἰς τὴν δευτέραν μὲν, πρώτην δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκουμένην Σύνοδον. Σύμβολον ὠνόμασαν οἱ ἅγιοι Πατέρες τὴν ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου καὶ καθολικῆς πίστεως, συγκρίνοντες τὴν σύντομον ἔκθεσιν ταύτην μὲ μίαν σημαίαν, πρὸς διάκρισιν τῶν πιστῶν στρατιωτῶν τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τοῦς ἐχθροῦς καὶ φθορεῖς τῆς θεοδότου ἀληθείας. Ὅθεν τὸ ἱερὸν σύμβολον δὲν ἐκθέτει λεπτομερῶς ὅλα τὰ δόγματα, τὰ περιέχει ὅμως ἐνδιαθέτως, ἐν ᾧ ἀπαριθμεῖ τὰ κυριώτερα, ἐξ ὧν πηγάζουσιν τὰ ἄλλα. Στρατιώτην λοιπὸν μὲ χειροτονεῖς, Χριστέ μου, καὶ φύλακα τῆς ἀληθινῆς πίστεως κρατῶ σφιγντά τὸ Σύμβολον τῆς Ἐκκλησίας σου εἰ τὴν χεῖρα· ἀλλ' ἐνδυσέ με καὶ τὴν πνευματικὴν πανοπλίαν τῆς χάριτος, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ ἀντιπαρταχθῶ, ἐν ἡμέρᾳ διωγμοῦ, καὶ πάντα κατεργασάμενος, κατὰ τὸ θέλημά σου, νὰ μείνω ἀσάλευτος εἰς τὴν πίστιν. Στρατιώτην μὲ διορίζει καὶ φύλακα τῆς ἀληθείας ἡ Ἐκκλησία σου· πλὴν ἐμπιστεύεται εἰς ἐμέ ὅπλα πνευματικά, τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὴν μάχιραν τοῦ λόγου (1)· μοὶ ἀπαγορεύει πᾶσαν δυναστικὴν πρᾶξιν· θέλει νὰ νικήσω τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας διὰ μόνης τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀμετακινήτου σταθερότητος· καθὼς πολλοὶ ἐκ τῶν Πατέρων τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, ἥτις ἐξύφανε τὴν ἱερὰν μου σημεῖαν, ἐστάθησαν μάρτυρες καὶ ὁμολογηταί, ἐπισφραγίσαντες τὸ Σύμβολον διὰ τοῦ αἵματός των, πρὸ τοῦ νὰ τὸ ἐκθέσουν ἐγγράφως· διὸ εὐλόγως ἠμποροῦσαν νὰ ἐφαρμόσουν εἰς ἐαυτοὺς οἱ ἅγιοι οὗτοι ἄνδρες τὸ ῥητὸν τοῦ Παύλου· « Ἐγὼ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω » (2). Παρομοίως καὶ ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς χρεωστῶς νὰ ἔχω πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι, δσάκις ἐκφωνῶ τὸ ἱερὸν Σύμβολον τῆς πίστεως, ὑπόσχομαι, Θεέ

(1) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 6. σ. 13—17. (2) Πρὸς Γαλατ. Κεφ. 6. σ. 17.

μου, νὰ χύσω προθυμῶς τὸ αἷμά μου, καὶ νὰ θυσιάσω τὴν ψυχήν μου ζῶν, διὰ κάθε δόγμα τῆς ἱερᾶς ὁμολογίης. Ναί, Κύριε Ἰησοῦ, σὺ εἶσαι ὁ ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς πίστεως, ὁ ἀγωνοθέτης τῆς σωτηρίας, κατὰστησόν με ἱκανὸν νὰ ἐκφωνῶ μετὰ τοιοῦτον φρόνημα τὴν ἐκθεσὶν τῶν δογμάτων, καὶ νὰ λέγω « Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν. »

Ὅταν λέγω ἓνα Θεόν, ἐννοῶ τὴν ἀρχὴν τοῦ παντός, τὸ ὄν τοῦ αἰῶνος, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀθάνατον καὶ αἰώνιον. Ὁ Θεὸς καθ' ὁρθεὶν λόγον, καὶ ἐξ ἀνάγκης, ἓνα καὶ μόνον Θεόν, σὲ τὸν Παντοδύναμον καὶ Παντοκράτορα, τὸν Πανάγαθον καὶ Πάνσοφον Δημιουργὸν πάντων τῶν κτισμάτων, τῶν βλεπομένων καὶ τῶν μὴ βλεπομένων ὄντων, ἐξ οὗ τὰ πάντα προήλθον, φυλάττονται καὶ κυβερνῶνται. Πρωταίτιον τοῦ παντός ἐκτὸς τοῦ κακοῦ. Σὺ ἔκτισας Θεέ μου, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὰ ἀόρατα πνεύματα καὶ τὰς αὐτοὺς δυνάμεις, καὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν κτισμάτων, τὰ ὅποια ἀγνοῶ, ὥς ἀνώτερα τῆς σφαίρας τοῦ ἀσθενοῦς νοῦ μου καὶ τῆς περιορισμένης ζωῆς μου. Σὺ ἐποίησας καὶ τὰ λοιπὰ ὁρατὰ, τὴν πληθὺν τῶν ὁποίων ἀδυνατῶ νὰ ἐξιχνιάσω. Πῶς λοιπὸν νὰ ὑψωθῶ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς σῆς ἀνάρχου καὶ αὐτοῦ οὐρανοῦ σίχης; Προστρέχω εἰς τὸν γραπτὸν σου λόγον, καὶ ἀναγινώσκω ἐν τρόμῳ τὰ ἀκόλουθα: « Πνεῦμα ὁ Θεός· καὶ τοὺς προσκυνοῦντες αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν » (1). Καὶ ἄλλου: « Ὁ μὴ ἀγαπῶν, οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν· ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπὴ ἐστὶ » (2). Καὶ ἄλλου πάλιν: « Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο » (3).

Ὡς πεῦσον Χριστέ μου, σὺ τὸ φῶς τοῦ κόσμου, νὰ ἐξηγήσῃς εἰς τὴν διψῶσάν μου ψυχὴν τὸν Θεόν μου καὶ Πατέρα σου.

(1) Ἰωαν. Κεφ. 4 σ. 24. (2) Ἰωαν. Κεφ. 4 σ. 8. (3) Ἰωαν. Κεφ. 1 σ. 18.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ἐξακολουθεῖ τὰ μελετᾷ
τὰ δόγματα τῆς Πίστεως.

« Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα· καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατὰ τὰς Γραφάς. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς· καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. »

Πᾶσα λέξις τῆς ὁμολογίας ταύτης ἀλήθεια, καὶ ἀλήθεια θεό-
πνευστος· Κύριον (1), κατ' ἐξοχὴν καὶ ὑπεροχὴν, ὀνομάζει ἡ Γρα-
φή σὲ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου· Ἰησοῦς (2) ὠνομάσθη πρὸ τῆς
σαρκώσεώς σου, ὅπερ σημαίνει Σωτὴρ, ἢ Ἐβραϊκώτερον ὁ σώζων·
Χριστὸν κηρύττομέν σε, Δέσποτα πολυέλεε, διότι καὶ ὁ Ἡσαΐας
προφητικῶς, τοιοῦτον σὲ προσεῖπε, ὡς λαβόντα τὸ χρίσμα τοῦ ἁγίου
Πνεύματος, καθὼ βασιλέα (3), καθὼ Προφῆτην καὶ καθὼ Ἀρχιερέα

(1) Ὑμεῖς φωνεῖτε με· ὁ Διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος καὶ κα-
λῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Ἰωαν. Κεφ. 13. στ. 13.

(2) Καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν
λαόν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Ματθ. Κεφ. 1. στ. 21.

(3) Βασιλεὺς εἰμι ἐγώ. Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ
(ΕΓΧΕΙΡ. ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ)

εἰς τὸν αἰῶνα· διότι ἐχρίοντο πάντοτε οἱ βασιλεῖς, καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Προφῆται.

Προφήτην σὲ ὠμολόγησαν καὶ οἱ ἄπιστοι. Βασιλέα ἀνεκῆρυζάν σε αἱ ψυχὰι τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ φύσις ἔντρομος, ὑπακούουσα εἰς τὰ προστάγματά σου, καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος, καὶ οἱ δαίμονες φυγαδεύμενοι διὰ τοῦ λόγου σου. Ἀρχιερεὺς εἶσαι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ὡς εἰσελθὼν διὰ τοῦ σταυρικοῦ σου θανάτου, εἰς τὰ ἄγια τῶν ἁγίων, καὶ ὡς ἀείποτε μεσιτεύων ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἐξηγόρασας ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς ἀμαρτίας καὶ φθορᾶς· ἀλλ' εἶσαι καὶ « Υἱὸς τοῦ Θεοῦ » (1), μονογενὴς, ἀχρόνως γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Πατρὸς σου, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων (2). Υἱὸς Θεοῦ, καὶ ἐπομένως Θεός, καθὼ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ σου· ὅχι Υἱὸς κα-

κόσμου τούτου. Ἰωαν. Κεφ. 18. στ. 36, 37. Προφήτην, ὡς ἐμὲ ἀναστήσει ὑμῖν ὁ Θεός. Αὐτοῦ ἀκούσεσθε (α). Σὺ εἰ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ (β). Ὅρα καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου περὶ ἀρχιερωσύνης τῆς τοῦ Χριστοῦ (γ). Εἶπεν ὁ Θωμᾶς· « Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου. » Ἰωαν. Κεφ. 20. στ. 28.

(1) Υἱὸς Θεοῦ, καὶ Θεός. Λουκ. Κεφ. 1. στ. 35. Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. Ἰωαν. Κεφ. 14. στ. 11. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμέν. Ἰωαν. Κεφ. 10. στ. 30. Ἐσμὲν ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ· οὗτος ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος. Α'. Ἰωαν. Κεφ. 5. στ. 20. Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. Πρὸς Κο. λος. Κεφ. 2. στ. 9.

(2) Πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Υἱὸς μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκα σε. Γαλ. 2. στ. 7. Νῦν δόξασόν με σὺ Πάτερ παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. Ἰωαν. Κεφ. 17 στ. 5.

(1) Δευτερον. Κεφ. 18. σ. 15. (2) Γαλ. 100. σ. 4. (γ) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 3—8.

τὰ χάριν, ὡς οἱ ἅγιοι καὶ δίκαιοι, τοὺς ὁποίους ἀγιάζων ἐνομά-
 ζεις υἱοὺς τοῦ Ὑψίστου, καὶ συγκληρονόμους τῆς βασιλείας καὶ
 δόξης σου. Καθὼς τὸ φῶς ἐκ τοῦ φωτός γεννᾶται (1), μεταδι-
 δόμενον χωρὶς ποτὲ νὰ διακιρῇται, οὔτε νὰ σμικρύνεται, παρο-
 μοίως καὶ σὺ Χριστέ μου, εἶσαι ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ οὐσίας
 τοῦ Πατρὸς σου, καὶ χαρακτηρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ (2). Θεὸς
 ἀληθινός, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθεὶς καὶ οὐχὶ ποιηθεὶς, καθὼς
 ὁ λόγος ἐκ τοῦ νοὸς γεννᾶται· ὅθεν λόγον σὲ καλεῖ ὁ θεόπνευστος
 Ἰωάννης· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν,
 καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος » (3). Καὶ διὰ σοῦ ἐγένοντο πάντα τὰ ὁ-
 ρατὰ καὶ ἀόρατα (4)· καθότι εἶσαι Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.
 Ἐπειδὴ δὲ ἐν ἀρχῇ, ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη λογικὸς καὶ αὐτεξούσιος
 (ὡς ἀδιχώριστα τὰ δύο ταῦτα προσόντα), ἱκανὸς νὰ λατρεύσῃ
 ἐν πνεύματι τὸν Θεόν του, μεταχειριζόμενος ἐπὶ καλοῦ, ἢ ἐπὶ
 κακοῦ, τὸ ἐλεύθερον τῆς θελήσεώς του· καὶ ἐπειδὴ ἐκουσίως πα-
 ρέβη τὴν ἐντολὴν τοῦ Δημιουργοῦ του, ἐπιθυμήσας νὰ γνωρίσῃ τὰ
 ἀπόκρυφα, καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ Ἰσὺς Θεὸς διὰ τῆς ἐπιγνώσεως,
 ὀρεχθεὶς τὸν μυστηριώδη καὶ ἀπηγορευμένον καρπὸν, ὅθεν διττῶς
 ἡμαρτε, ψυχικῶς διὰ τῆς ἐπάρεσως, καὶ σωματικῶς δὲ τῆς πα-
 ρανόμου ἐπιθυμίας· δι' αὐτὸ τοῦτο ἔγεινε κοινωνὸς τῆς προαιρέ-
 σεως τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ ὡς τοιοῦτος, ἐκπεσὼν τῆς
 κοινωνίας τοῦ Θεοῦ, κατεδικάσθη πανσόφως καὶ δικαίως ὅλη ἡ
 ἀνθρώπινος φύσις εἰς θάνατον διττὸν, θάνατον σώματος πρὸς παῦ-
 σιν τῆς ἁμαρτίας, καὶ θάνατον ψυχῆς, ὅστις εἶναι ἀποχωρισμὸς
 αἰώνιος ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὴν δόξαν καὶ μακαριότητα· ἀλλ' ἡ εὐσπλαγ-
 χνία σου, Κύριε Παντοκράτορ, ὁ φοβερὸς ἐν βουλαῖς ἐπὶ υἱοῦς

(1) Φῶς ἐκ φωτός. Ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶ, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ
 οὐκ ἔστιν οὐδεμίαν. Ἀ'. Ἰωαν. Κεφ. 1. στ. 5.

(2) Πρὸς Ἐβρ. Κεφ. 1. στ. 3.

(3) Ἰωαν. Κεφ. 1. στ. 1.

(4) Δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Ἰωαν. Κεφ. 1. στ. 2.

ἀνθρώπων, δὲν ὑπέφερε τὸν ἀφανισμόν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ δικαιοσύνη σου ἠνώθη μὲ τὸ ἔλεος, καὶ ἡ ἄπειρος σοφία σου, συγχρόνως μὲ τὴν καταδίκην, προκατήγγειλε καὶ προητοίμασε διὰ τὸ πλάσμα σου μίαν ὁδὸν ἀνορθώσεως καὶ σωτηρίας. Ὑπεσχέθης εἰς τοὺς πρωτοπλάστους τὴν ἐπιφάνειαν ἐνὸς Λυτρωτοῦ, ὃστις ἐμελλε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν γῆν, καὶ νὰ παύσῃ διὰ τῆς προαιρετικῆς θυσίας του, τὴν ὀργὴν καὶ τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ μαζὺ μὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβόλου. Ὅσοι δίκαιοι, πρὶ τῆς ἐπιφανείας του, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἔλαβον μετοχὴν εἰς τὴν χάριν τῆς ἀπολυτρώσεως· καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, κατὰ τὰς προφητείας καὶ τὴν προσδοκίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, κατήλθες ἐκ τῶν οὐρανῶν Σὺ ὁ Θεὸς τῆς καρδίας μου, ἐσαρκώθης ἐκ Πνεύματος ἁγίου, διὰ νὰ μείνῃ ἀμέτοχος τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου ἐγεννήθης, διὰ νὰ ᾖ καὶ ὁ τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, δύο φύσεις ἡνωμέναις ἔχων, τὴν θεϊκὴν καθὼς Υἱὸς Θεοῦ, καὶ τὴν ἀνθρώπινον, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος συγκειμένην, καὶ δύο θελήσεις, καθὼς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος τέλειος καὶ ἀληθινός [*].

Ἐσταυρώθης δι' ἡμᾶς, Ἀπειροεὐσπλαγχνε, ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τοῦ Ἡγεμόνος τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἐπὶ Αὐτοκράτορος Τιβερίου, ἀναλαβὼν θεληματικῶς ἐπάνω σου ὅλον τὸ βάρος τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὥστε ἡ πίστις εἰς σὲ νὰ λογισθῇ τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν κάθε ἁμαρτωλὸν ἀντὶ δικαιοσύνης· ἐξευτέλισας καὶ ἐκένωσας τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ παρέδωκας τὴν ψυχὴν σου καὶ τὸ σῶμά σου ὡς λύτρον εἰς ἐξαγορὰν τῶν ψυχῶν μας· συγκατετάχθης μετὰ ἀνόμων καὶ ληστών· ὑπέμεινας πάθῃ καὶ ὠδύνας θανάτου ἀνεκλα-

[*] Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμέν. Ἰωάν. Κεφ. 10. σ. 30. καθὼς οὐσία καὶ φύσις Θεός. Τὰ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ Σελήσεως ἀποδεικνύονται ἐκ πολλῶν φητῶν τοῦ Εὐαγγελίου, πρὸ πάντων, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Κεφ. 26. σ. 37—39. Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἵστί, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ. Περὶ λοιπὸς ἐπὶ τῇ ψυχῇ μου ὡς Θανάτου· καὶ ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδυναμεῖν.

λήτους εἰς ἐξιλέωσιν τῆς θείας ὀργῆς· προσηλώθη εἰς τὸν σταυρὸν ὡς δούλος κατὰδικος καὶ ὑπεύθυνος, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν τῶν ἐθνῶν, διὰ νὰ παύσῃ τὴν δουλείαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ἔχυσας τὸ αἷμά σου τὸ ἁγιάζον καὶ καθαρίζον ψυχὰς· ἀπέθανες καὶ ἐτάφης· κατῆλθες ὡς Θεὸς εἰς τὸν ᾗδην, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃς τὰ ἐκεῖ κατεχόμενα πνεύματα, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστης ἐκ νεκρῶν νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος, κατὰ τὰς προβλέψεις τῶν ἁγίων Γραφῶν· διὰ τοῦ θανάτου σου ἐπάτησας τὸν θάνατον, καὶ ἐχάρισας ἐκ τοῦ πληρώματός σου εἰς πάντας τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἔπειτα ἀνελήφθης εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὸ εἶναι ὁμολογουμένως τὸ μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι περικλυτοὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Πέτρον (1). Καὶ ὁ Παῦλος τὸ περιλαμβάνει εἰς ὀλίγας ἐμφαντικὰς λέξεις, ἐκφωνῶν ἐν ἐκστάσει· « Μέρα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον! Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὥσθη ἁγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ » (2)· ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν ἀνάληψίν σου, μετὰ τὴν ὁποίαν ἀποθεώσας τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, ἐκάθισας, ὡς θεάνθρωπος, ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, προκατήγγειλαν οἱ ἄγγελοι εἰς τοὺς ἁγίους σου μαθητὰς τὴν δευτέραν σου παρουσίαν, λέγοντες· « Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀνῃκλήθεις ἀπ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται ὅν τρόπον ἐθαύσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν » (3)· ὅθεν πιεζόμεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι θέλεις ἔλθαι μετὰ δόξης, διὰ νὰ κρίνῃς τοὺς ζῶντας καὶ τοὺς νεκροὺς, καὶ ὅτι τῆς βασιλείας σου δὲν θέλει εἶναι τέλος. Κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, κατὰ τὰ ἔργα ἐκάστου ἀνθρώπου, ἐπίστευσαν ὅλοι ἀπ' αἰῶνος οἱ γηγενεῖς καὶ οἱ ἄγριοι καὶ οἱ περωτισμένοι, καὶ οἱ διεσφαρμένοι καὶ οἱ εὐσεβεῖς· κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν φοβεῖται ὁ ἄθεος, καὶ δι' αὐτὸν τὸν φόβον ὅστις ἐμφωλεύει εἰς τὰ βάθη τῆς συνειδήσεώς του, ἀρνεῖται τὸν Θεόν, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰ φόβητρα τῆς μισθαποδοσίας· σὺ δὲ Κύριε, ὁ κριτὴς ὁ δίκαιος, ὅστις ἀποσρέφεται τὸν ἄνδρα τὸν φονεά

(1) Πέτρ. Κεφ. 1. σ. 12. (2) Ἀ. Πρὸς Τιμόθ. Κεφ. 3. σ. 16. (3) Πρᾶξ. Κεφ. 2. σ. 11.

καὶ τὸν δόλιον, ἐπεφάνης εἰς τὸν κόσμον κατὰ πρώτην φοράν, πρῶτος καὶ σώζων, διὰ τὴν σωθῆναι τὸν κόσμον διὰ σοῦ· εἰς δὲ τὴν δευτέραν σου ἔνδοξον παρουσίαν, θέλεις ἔλθαι ὡς κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν, πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν, δικαίων καὶ ἀδίκων, βασιλέων καὶ ἰδιωτῶν, πλουσίων καὶ πενήτων, σοφῶν καὶ ἀμαθῶν, πάσης φύλης, γλώσσης καὶ ἔθνους τῶν πιστῶν καὶ τῶν ἀπίστων.

Αὕτη εἶναι ἡ προσδοκία ὅλων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀδικουμένων, ὁ χαλινὸς τῆς ἀνομίας, ἡ ἐλπὶς τοῦ μετάνοουτος ἀμαρτωλοῦ, καὶ ἡ κατάργησις τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου (1). Ἀλλὰ τί λέγω; ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ἄψυχος φύσις στενάζει, ἀναμένουσα τὴν δευτέραν σου παρουσίαν, ὡς στερηθεῖσα τὴν προτέραν τῆς ὠραιότητος καὶ ἀφθορείας, ἐξ αἰτίας τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων. Ὅθεν ὁ Παῦλος λέγει· « Ἡ γὰρ ἀποκαρχιδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται· ἐλευθερωθήσεται γὰρ ἐκ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ· οἶδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει, καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν » (2). Βάσιν δὲ καὶ κανόνα τῆς κρίσεώς σου, Καρδιογνώστη Παντοδύναμε, σὺ ὁ ἐτάζων τὰ κρυπτὰ τῶν καρδιῶν, ἐθέσπισας τὴν ἀγάπην, ἐξιστορήσας τρανῶς τὸ πῶς θέλει γείνειν ἡ κρίσις, εἰς τὸ ΚΕ. κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Διὰ τί τοῦτο; διότι πολλὰ καὶ ἀρετὰ καὶ τὰ θεάρεστα ἔργα, ἀλλ' ὅταν γεννῶνται ἐκ πηγῆς διαφορετικῆς, καὶ ὅχι ἐκ μόνης τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης, δὲν εἶναι πλέον ἀρετὰι, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ἀληθινὴ πίστις, ὅταν ἐνεργῇται διὰ τῆς ἀγάπης, εἶναι θυμίζουσα δεκτόν, καὶ διακρίνον ἀπὸ τὴν πίστιν τῶν πονηρῶν πνευμάτων· « Καὶ γὰρ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι καὶ φρίσσουσι » (3). Ναι, Θεέ μου, ὁ ἐργαζόμενος ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ πλέον ὑψηλὰ τῆς φαινομένης ἀρετῆς κατορθώματα, ὅταν ἀγάπην δὲν ἔχη εἰς τὴν ψυχὴν του, εἰς μάτην ἐκοπίσας (4), καὶ οὐδὲν

(1) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 2. σ. 14—16. Ἐθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, ἐαυτοῖς εἰσι νόμος κτλ. (2) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 8. σ. 19—22. (3) Ἰακώβ. Κεφ. 2. σ. 19. (4) Α. Πρὸς Κορινθ. Κεφ. 13.

ἐκατώρθωσεν ὅτι σὺ μόνος εἶσαι ἀγάπη· « Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ » (1). Εἰς αὐτὴν τὴν φοβερὰν καὶ ἀδέκαστον κρίσιν χωρὶς προσωποληψίας, κατὰ τὰ ἐνδύμυχα σπλάγχνα τοῦ καθενός, κἄνεις δὲν ἤθελε δικαιωθῇ ἐκ τῶν ἔργων του· καθότι καὶ ὁ δίκαιος ἐπτάκις τῆς ἡμέρας πίπτει· ἀλλ' ἡ πίστις, ἡ ταπείνωσις, ἡ μετάνοια καὶ ἡ ἀγάπη, οὗτοι οἱ οὐράνιοι καρποὶ τοῦ κοσμοσωτηρίου πάθους, θέλουν δικαιώσαι τοὺς ἀμαρτωλοὺς, κρινομένους ἀναλόγως μὲ τὸν βαθμὸν τῆς θεογνωσίας τοῦ καθενός· ὥστε καὶ οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς σου νὰ σὲ ἀνυμνήσουν ἐν ἐκστάσει ψυχῆς, διὰ τὸ πληθος τοῦ ἐλέους σου· καὶ οἱ κατηραμένοι οἱ ἀποπεμπόμενοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, νὰ ἐκφωνήσουν ὡς ἀναπολόγητοι ἐν ἀπελπισίᾳ στυγερᾷ· « Δίκαιος εἶ Κύριε, καὶ εὐθεὶς αἱ κρίσεις σου, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ σου ἀλήθεια » (2). Ρῦσαι, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου, Δέσποτα, ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀπωλείας!

Τὸ αἰώνιον πῦρ τῆς κολάσεως, καὶ ὁ ἀκοίμητος σκόληξ, καὶ οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ βρυγμοὶ τῶν ὁδόντων, εἶναι τὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τὴν θείαν δόξαν καὶ μακαριότητα· ἔχει δὲ βαθμοὺς ἡ κόλασις ἐμφαινόμενους διὰ τῶν λέξεων, σκότος ἐξώτερον, καὶ ἐνδότερον· καθὼς καὶ ἡ μακαριότης ἔχει βαθμοὺς, τοὺς ὁποίους ὥρισεν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, κηρύττουσα εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· « Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσι » (3)· μοναὶ ἐτοιμάζεις, Ἰησοῦ μου, πολλὰς, διὰ τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν σου, καθὼς καὶ εἰς τὴν πρόσκαιρον ζωὴν, μονὴν ὑπόσχεσαι νὰ οἰκοδομήσῃς εἰς τὰς ψυχὰς μας εἰπὼν· « Ἐάν τις ἀγαπᾷ με τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν » (4). Χριστιανέ, οἷα ἐστάθῃ ἡ μονὴ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ἔνδον τῆς ἐν κόσμῳ παροικούσης ψυχῆς σου, τοιαύτη θέλει εἶσθαι καὶ ἡ μονὴ σου ἡ οὐράνιος· ἂν, ὅτε ἔκρουσεν ὁ Σωτὴρ, ἤνοιξας τὴν θύραν τῆς καρδίας σου, καὶ τὴν ἀπέκλεισας

(1) Ἀ. Ἰωαν. Κεφ. 4, σ. 8. (2) Ψαλμ. 118, σ. 137. (3) Ἰωαν. Κεφ. 14, σ. 2. (4) Ἰωαν. Κεφ. 14, σ. 23.

ἔπειτα ἀπὸ τὰ πονηρὰ πάθη, καὶ δὲν ἐκράτησες μυχόν, ἡ γυνίαν διὰ τὴν φιλαυτίαν σου εἰς τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς σου, μακάριος εἶσαι· τότε θέλεις ἀκούσει ἀγαλλώμενος τῆς ἀναστάσεως τὴν σάλπιγγα· τότε θέλει ἀνεγερθῇ τὸ σῶμά σου πνευματικόν καὶ ἀφθαρτον· τότε θέλεις ἀπολαύσει μονὴν λαμπράν καὶ ἑνδοξον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ σου· τότε θέλεις αἰσθανθῇ χαρὰν ἀναφαιρετον, ἀπερίγραπτον, ἀτελεύτητον· θέλεις μεθέξει τῶν ἀκηράτων ἀγαθῶν, τὰ ὅποια ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν· « Ἄ ὀφθαλμοὶ οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη » (1)· καὶ θέλεις τὰ ἀπολαύσει μετὰ πάντων τῶν ἀγγέλων, τῶν ἁγίων καὶ τῶν δικαίων.

Ἡ ἀνάστασις τῶν φθαρτῶν μας σωμάτων, Χριστὲ, εἶναι μυστήριον ἀκατανόητον τῆς πανσοφίας καὶ παντοδυναμίας σου, καθ' ὅσον ἐνδέχεται ἀμυδρῶς νὰ τὸ καταλάβωμεν, εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, τὸ ἐξηγεῖ ὁ οὐρανοβάμων, λέγων· « Ἀλλ' ἐρεῖ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; Ἄφρον, οὐ ὃ σπεῖρεις οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· καὶ ὃ σπεῖρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπεῖρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον εἰ τύχοι, εἴτου ἡ τινος τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα καθὼς ᾗθέλησε κτλ. » (2) Τότε δὲ, μετὰ τὴν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, θέλει ἐπιφανῇ ἡ συντέλεια καὶ ὁ ἀνγκινισμὸς ὅλων τῶν κτισμάτων, κατὰ τὴν ἐμβριθῆ ἀποκάλυψιν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου λέγοντος· « Ἡ-ξοι ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κατακαήσεται. Τούτων οὖν πάντων λυομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς ἐν ἁγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις, προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας, δι' ἧς οἱ οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται, καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται. Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν κινῆν, κατὰ τὸ ἐπαγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ » (3).

(1) Ἀ. Πρὸς Κορινθ. Κεφ. 2. σ. 9. (2) Ἀ. Πρὸς Κορινθ. Κεφ. 15. σ. 35 μέχρι τέλους. (3) Β'. Πέτρ. Κεφ. 3. σ. 10—13.

Ἀνάτηψόν λοιπόν, ψυχὴ μου, γρηγόρει, καὶ μὴ ὑπνώσης εἰς θάνατον· διότι ὁ Κύριός σου εἶναι ἐγγὺς πάντοτε, καὶ ἐξαίφνης, λυομένου τοῦ σώματος, θέλεις εὐρεθῇ ἐμπρὸς εἰς τὸ φοβερόν του βῆμα· ἐκεῖ τὰ πάντα αἰώνια, ἀμετάτρεπτα· ἐκ δεξιῶν ἡ μακαριότης, ἐξ ἀριστερῶν ἡ κόλχαις· πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὅπισθεν τὸ σκότος. Ἄς ἀκούσω τότε, γλυκύτατέ μου Σωτήρ, φῶς καὶ ζωὴ τῆς ψυχῆς μου, τὴν πρὸς τὸν ληστὴν ἀγίαν σου φωνὴν· « Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ » (1). Γένοιτο, Κύριε! ὅτι τὰ ἀδύνατα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι δυνατὰ εἰς σὲ τὸν Παντοδύναμον Θεόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ ἱεροῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

« Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν. Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Ἁγία Τριάς, μόνε Θεὲ τῶν ὅλων, Πάτερ, Υἱὲ, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάς ὁμοούσιε καὶ ἀχώριστε, Μονὰς ὑπερούσιε, ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνουμένη, Πάτερ, Λόγε, καὶ Πνεῦμα, μία οὐσία καὶ φύσις, Ἄναρχε καὶ Παντοδύναμε Θεέ! Σὲ προσκυνεῖ πᾶσα κτίσις· σὲ δοξάζει ἡ Ἐκκλησία. Ἰδοὺ πῶς σὲ κηρύττει εἰς τὸν κόσμον ὁ Θεάνθρωπος καὶ Σωτήρ:

« Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐ-

(1) Λουκ. Κεφ. 23. ς. 43.

τούς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν » (1). Τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου, καὶ ἀδιαιρέτου καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος, εἶναι λοιπὸν ἡ βάσις τῆς ὀρθοδόξου καὶ καθολικῆς πίστεως· αὕτη δὲ ἡ ἀμώμητος πίστις διαφυλάττεται εἰς τὸν κόσμον χωρὶς παραλλαγῆν καὶ ἀλλοίωσιν, διὰ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Χριστοῦ· « Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. » Τοῦτο ἔγεινε καὶ συμπληροῦται, ἀφ' ἧς ἡμέρας τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατέβη ἐπάνω εἰς τοὺς συνηθροισμένους Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἐπλήρωσε χάριτος, δυνάμεως, φωτισμοῦ καὶ σοφίας (2). Ἡ δωρεὰ αὕτη τοῦ παρακλητοῦ Πνεύματος ἀπεκατέστη διαδοχικὴ, παρεκτικὴ τοῦ χαρίσματος τῆς κατὰ Χριστὸν ἱερωσύνης, καὶ ἀκολούθως διαφυλάττεται τὴν ὑπαρξίν, τὴν ἐξουσίαν καὶ δύνανμιν τῆς ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ.

Ὅθεν πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα, τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, καθὼς ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ· τὸ ζωοποιόν, καθὼς Θεὸς ἀληθινός· τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον· καθὼς ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννᾶται ὑπερουσίως καὶ ἀκατανοήτως, παρομοίως καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται ἀκαταλήπτως, ἀχρόνως, ὑπερουσίως· κρατοῦμεν δὲ τὴν ὁμολογίαν ταύτην, εὐλαβοῦμενοι καὶ φυλάττοντες κατὰ γράμμα καὶ κατὰ λέξιν, χωρὶς προσθήκης, χωρὶς ἀφαίρεσιν, τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος λέγοντος· « Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ » (3). Ἐπεμψεν ὁ Υἱὸς τὸν Παράκλητον ἐν χρόνῳ παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀχρόνως καὶ οὐσιωδῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καθὼς ὁ Υἱὸς ἐσαρκώθη ἐκ Πνεύματος ἁγίου, εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀχρόνως

(1) Ματθ. Κεφ. 28. σ. 19, 20. (2) Πραξ. Κεφ. 2. σ. 1—4. (3) Ἰωαν. Κεφ. 15. σ. 26.

ἐγενήθη μετέδωκεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς μαθητάς του μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐμφυσήσας καὶ εἰπὼν· « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον » (1)· ἀλλ' ἐκ τούτου προφανῶς ἄλλο δὲν συνάγεται, εἰ μὴ ἡ ἐν χρόνῳ μετάδοσις τῆς δωρεᾶς καὶ ἐξουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους, οὐδὲν κοινὸν ἔχουσα πρὸς τὴν ἄχρονον καὶ οὐσιώδη ἐκπόρευσιν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ὅποιοι συγχέει τὴν μετάδοσιν μὲ τὴν ἐκπόρευσιν ἀναγκάζεται ἐπειτα νὰ ἀποδεχθῇ καὶ ἐν ἁτοπῳ διότι καὶ οἱ Ἀπόστολοι δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, μετέδιδον εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Κράτει λοιπὸν, ψυχὴ μου, ἐκεῖνο ὅπου παρεδόθη, μὴ ἐρεῦνα, μὴ ἐξήγει τὰ ἀνεξήγητα, « ἵνα, ὡς λέγει ἡ Ἀποκάλυψις, μηδεὶς λάβῃ τὸν στέφανόν σου » (2).

Συμπροσκυνεῖται οὖν, καὶ συνδοξάζεται μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅτι εἶναι μία Θεότης, μία δύναμις, μία καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία, ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι λατρευομένη. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καθὼ αἰώνιον, ἐλάλησε διὰ τῶν Προφητῶν τῶν πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν ἀνεξαίρετως, καθὼς τὸ πιστοποιεῖ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Πέτρος, διδάσκων οὕτως· « Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι, ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι Θεοῦ ἄνθρωποι » (3). Πρώτη ἐνέργεια καὶ πρῶτος καρπὸς τῆς ἐνοικήσεως τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι, Θεέ μου, τὸ πνεῦμα τῆς θεογνωσίας κατὰ τὸν Ἀπόστολον· « Ἡμῖν, διδάσκει ὁ οὐρανοβάμων, ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ· τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰμὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ » (4).

Δευτέρα ἐνέργεια καὶ δεῦτερος καρπὸς τῆς ἐνοικήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι τῆς ἀναγεννήσεως καὶ

(1) Ἰωαν. Κεφ. 20. σ. 22. (2) Ἀποκάλ. Κεφ. 3. σ. 11. (3) Ρ'. Κεφ. 1. σ. 21. (4) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 2. σ. 10, 11.

υιοθεσίας τὸ πνεῦμα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ θεοῦ λόγου· « Ὁ σοι πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι εἰσὶν υἱοὶ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας· πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υιοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν· Ἀββᾶ ὁ Πατήρ » (1).

Τρίτη σωτηριώδης ἐνέργεια, καὶ τρίτος καρπὸς τῆς ἐνοικήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς ὀριζόμενον ὡς ἀκολούθως· « Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα συναντιλαχιδάναται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσευξώμεθα καθὼς δεῖ, οὐκ οἶδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις » (2).

Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν τῶν οὐσιωδῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τῆς θεογνωσίας, τῆς υιοθεσίας καὶ τῆς προσευχῆς γεννῶνται ἔπειτα οἱ μερικώτεροι καρποὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοὺς ὁποίους ἀπκριθμεὶ ἡ Γραφὴ λέγουσα· « Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια » (3). Ταῦτα εἶναι τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαῖα χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι δὲ καὶ ἄλλα, σκοπὸν ἔχοντα τὴν ἐφάπλωσιν τῆς ἀληθείας εἰς τὸν κόσμον, καὶ τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Τὰ τοιαῦτα χαρίσματα δὲν εἶναι κοινὰ, ἀλλὰ διαμοιράζονται εἰς τοὺς ἀξίους, καθὼς βούλεται ὁ δοτὴρ πάντων τῶν ἀγαθῶν, προνοῶν περὶ τῆς εἰς τὸν κόσμον προόδου τοῦ μυστηρίου τῆς εὐσεβείας. Ὅθεν ὁ Ἀπόστολος, συγκρίνων τὴν Ἐκκλησίαν μὲν ἐν ἑμψυχῇ σῶμα, τοῦ ὁποίου οἱ πιστοὶ εἶναι μέλη διαφορετικὰ καὶ πολυποίκιλα, λέγει· « Δικιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα. Ἐκάστω δὲ δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον· ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰσχύων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων·

(1) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 8. σ. 14, 15. (2) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 8. σ. 26. (3) Πρὸς Γαλάτ. Κεφ. 5. σ. 22.

ἄλλω δὲ προφητεία· ἄλλω δὲ διακρίσεις πνευμάτων· ἑτέρω δὲ γένη γλωσσῶν· ἄλλω δὲ ἑρμηνεῖα γλωσσῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διακίρουν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται » (1).

Δι' αὐτῆς λοιπὸν τῆς πανσόφου διανομῆς τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος, κατέβαλεν ὁ Θεὸς τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν τρόπων τὴν διαφυλάττει, ὥστε νὰ ᾔηται μία, ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολική· εἰς αὐτὴν πιστεύομεν, καθὼς νόμῳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ποιήμην τοῦ ποιμένος τῶν ψυχῶν μας, καὶ κιβωτὸν σωτηρίας, ὁμολογοῦντες μετὰ τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι αὕτη ἡ Ἐκκλησία εἶναι στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας (2). Τὴν δοξάζω μίαν, ἐπεὶδὴ προσκύνει ἓνα Θεόν, διδάσκει μίαν πάντοτε καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν, καὶ μεταδίδει ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τὴν φρονῶ καὶ τὴν κηρύττω ἁγίαν· πρῶτον, ἐπεὶδὴ εἶναι τὸ δοχεῖον, εἰς τὸ ὅποῖον φυλάττονται, καὶ διὰ τοῦ οὐοοῦ μεταδίδονται τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τὰ ἅγια καὶ ψυχροωτήρια· καὶ δεύτερον, ἐπεὶδὴ δὲν κοινωνεῖ οὐτε μετέχει ἀπὸ τὰ ἀνόσια δόγματα καὶ ἐπιτηδεύματα τῶν πνευμάτων τῆς πλάνης, ὅσα ἀνεφάνησαν κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ ἐποχάς. Εἶναι ἁγία λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία, ἂν καὶ ὅλα τὰ μέλη της δὲν ᾔηται ἅγια καὶ καθαρὰ· καθὼς ἡ μυστηριώδης κιβωτὸς, ὡς ἐμβλημα καὶ προεικόνισμα τῆς Ἐκκλησίας θεωρουμένη, περιεῖχε καὶ ζῶα ἀκάθαρτα μεταξὺ τῶν καθαρῶν. Καθολικὴν, τέλος πάντων, καὶ ἀποστολικὴν τὴν ὀνομάζει τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς πίστεώς μας, δηλαδὴ γενικὴν καὶ οἰκουμενικὴν· πρῶτον μὲν διὰ νὰ διακρίνη τὴν ἀληθινὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὰ μερικὰ καὶ τοπικὰ καὶ πρόσκαιρα τῶν αἰρέσεων κόμματα· δεύτερον δὲ διὰ νὰ τὴν ὑποστήσῃ διακρινίζουσιν καὶ κληρονόμον τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων, δυνάμει τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Σωτῆρος. Ὁθεν ὁμολογοῦμεν, ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, δηλαδὴ εἰς

(1) Πρὸς Κορινθ. Κεφ. 12. σ. 4, 7—11. (2) Ἀ. πρὸς Τιμ. Κεφ. 3. σ. 15.

γέννησιν τοῦ ἀνθρώπου ἄνωθεν. Καὶ καθὼς ὁμολογοῦμεν τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, ἀποδεχόμεθα ἐξ Ἰησοῦ, ὅλα τὰ ἀκόλουθα μυστήρια, τὰ σκοπὸν καὶ τέλος ἔχοντα τὴν πνευματικὴν αὐξήσιν του. Ἐννοῶ τὴν θείαν μετάληψιν, τὴν μετάνοιαν, τὸ ἅγιον μῦρον, τὴν ἱερωσύνην, τὸν γάμον, καὶ τὸ εὐ-χέλαιον· μυστήρια σεπτὰ, καὶ παρεκτικὰ τῆς χάριτος εἰς βοή-θειαν τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου, σημεῖα κατανυκτικά τῆς ἀνο-χῆς καὶ μακροθυμίας τοῦ Σωτῆρος, ὅστις θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν, καὶ νὰ ἔλθουν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. Ναί, Θεέ μου, ἐπιστηριζόμενος εἰς τὰ πλούτη τῶν οἰκτιρισμῶν σου, τὰ ἐπι-δαφιευόμενα διὰ τῆς ἀγίας σου Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν γνωρίζω μητέρα μου, προσδοκῶ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος τὴν ἀτελεύτητον.

Ἡ ἀνάστασις τῆς σαρκὸς εἶναι ἡ κορωνὴ καὶ ὁ στέφανος τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς θείας παντοδυναμίας τὸ θαυμασιώτατον ἀποτέλεσμα· διότι, ἂν ᾔθελαν μείνει τὰ σώμα-τα τῶν σωζομένων ἀναλελυμένα διὰ πάντα, τότε ὁ ἀνθρωποκτόνος διάβολος ᾔθελεν ἔχει καύχημα, καὶ διὰ νὰ εἶπω οὕτω, τρόπαιον παντοτεινὸν τὴν κατάργησιν ἐνὸς τῶν ἔργων τῆς πανσοφίας. Ἀ-νεγείρονται λοιπὸν τὰ σώματα τῶν τέκνων τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἐκ φθαρτῶν γίνονται ἄφθαρτα, διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Χριστὸς εἰς τὰ σώματα, καθὼς καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ κα-τορθωθῇ ἐντελής ἡ ἀνάπλασις, καὶ διὰ νὰ συμμορφωθῶμεν ὅλοι μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Θεοανθρώπου, ὅστις περιγράφει ὁ ἴδιος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, διακρίνων δύο εἶδη ἀναστάσεως, ἀνάστασιν ζω-ῆς, καὶ ἀνάστασιν κρίσεως.

« Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαν-τες ζήσονται· ὥσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει ζῶν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔ-δωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζῶν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. Μὴ θαυμάζετε τοῦτο· ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς

ρωνῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως » (1). Σπόρος εἶναι ὁ θάνατος, Χριστέ μου, θερσιμὸς ἡ ἀνάστασις » ὅθεν τοὺς μὲ δικαίους ὀνομάζεις καθαροὺς αἵτον, τοὺς δὲ κακοὺς ζιζάνια (2). Δι' αὐτὸ τοῦτο ὅλος ὁ βλεπόμενος κόσμος περιέχει τύπους καὶ προσικονίσματα τῆς ἀναστάσεως εἰς μερικά ζῶα, εἰς ὅλα τὰ φυτὰ καὶ τὰ χόρτα, εἰς τὴν ζωογόνον δύναμιν τοῦ φωτός, καὶ εἰς τὴν νέκρωσιν τοῦ σκότους· καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν, λέγει ὁ Παῦλος, τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τοῦ Ἀδάμ, οὕτω θέλομεν φορέσει τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅστις ὠνομάσθη πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων (3). Ὅτι δὲ ζοῦν αἱ ψυχαί μας, καὶ πρὸ τοῦ νὰ ἐπιφανῇ ἡ φοβερά ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τῆς σαρκὸς, μᾶς τὸ ἐβεβαίωσας, Δέσποτα πολυέλεε, ὅταν εἶπες πρὸς τὸν μετανοοῦντα ληστήν· « Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ » (4)· καὶ ὅταν ἐλέγχων τὴν παχύνουσαν τῶν ὑλοφρόνων Σαδδουκαίων ἔφερες τὸ παραδειγμα τοῦ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, προσθέσας· « Ὁ Θεὸς ἐστὶ Θεὸς ζώντων, καὶ οὐχὶ νεκρῶν » (5). Ἀμεταμέλητα τῶνόντι τὰ χαρίσματα σου, Κύριε· σὺ εἶσαι ἡ ζωὴ ἡμῶν ὅλων τῶν πιστευόντων εἰς τὸ ὄνομά σου, καὶ προσδοκῶντων ἀπὸ τὸ ἔλεός σου τὴν ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος (6). Φώτισον ἡμᾶς, διὰ νὰ τὴν προσδοκῶμεν καθαρὰν, οὐράνιον, πνευματικὴν, καὶ γέμουσαν νοερᾶς ἀπολαύσεως· ὅχι ποτὲ νὰ περιπέσωμεν εἰς τὴν πλάνην τῶν Σαδδουκαίων καὶ τῆς ὑλόφρονος δοξασίας. Αὕτη μὲν ὑπόσχεται εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἡδονᾶς σαρκικᾶς εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν· οἱ δὲ Σαδδουκαῖοι δοκιμάζοντες οἱ ἄφρονες τὴν πανσοφίαν σου, ἐτόλμησαν νὰ σοὶ προβάλουν ἀπορίας περὶ ἀναστάσεως, διότι δὲν τὴν ἐπίστευον, καὶ ἴσως τὴν ἐφοβοῦντο. Σὺ ὅμως κατεδέχθης νὰ διαλύσῃς τὴν ἀ-

(1) Ἰωαν. Κεφ. 5. σ. 28—29. (2) Ματθ. Κεφ. 43. σ. 24, 28. (3) Ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 15. σ. 49. (4) Λουκ. Κεφ. 23. σ. 43. (5) Ματθ. Κεφ. 22. σ. 32. (6) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 11. σ. 29.

πάτην τῶν ψευδοδιδασκάλων τούτων, καὶ εἶπες· « Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐγκαμίσκονται· οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν, καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐγκαμίσκονται· οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται· ἰσάγγελοι γὰρ εἰσὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες. » (1).

Αἱ αὐτῆς τῆς μεγάλης ἐπαγγελίας τελειώνει τὸ ἱερὸν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως σύμβολον· εὐτυχεῖς οἱ Χριστιανοί, ὅσοι τὸ δοξάζουν καὶ τὸ φυλάττουν ἀφθορον, χωρὶς προσθήκην, χωρὶς ἀφαιρέσεων, καὶ τὸ ἔχουν πάντοτε ἐγγραγαμμένον εἰς τῆς ψυχῆς καὶ συνειδήσεως τὰ βάθη. Εὐτυχεῖς ὅσοι ἀγωνίζονται νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὸ ὀρθὸν καὶ ἄδολον τῆς πίστεως των τὴν φοβερὰν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, διὰ στόματος τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου, λέγοντος· « Ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστὶ » (2). Εὐτυχὴς καὶ μακαρὶὰ εἶσαι ψυχὴ μου, ἂν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀρχίσῃς τὸ στάδιον τῆς μετανοίας, τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ ἑαυτοῦ σου, καὶ τῆς ἀγαθοεργίας, κατὰ τὸ δόγμα τῆς πίστεώς σου, ἣ ὁποία δὲν ἀρκεῖ νὰ ᾔῃαι ὀρθή, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀναφανῇ ζῶσα καὶ δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη· εἰ δ' ἄλλως, φεῦ! θέλεις ἐφελκύσει, ψυχὴ μου, ἐπάνω σου περισσότερον κρίμα. Ἡ ἁγία μήτηρ μου, ἡ τοῦ Χριστοῦ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καταπολεμεῖται καὶ στρατεύει εἰς τὸν κόσμον ἀδιακόπως· ἀπὸ τοὺς μὲν διώκεται, ἀπὸ τοὺς ἄλλους δὲ καταφρονεῖται· καὶ διὰ νὰ μὴ πλανηθῶν τὰ τέκνα τῆς, εἰς αὐτὸν τὸν φοβερὸν ἀγῶνα ἐμπιστεύεται εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ὅλους τὴν ἱεράν τῆς πίστεως σημαίαν. Ὁ Διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν προβλέπων ἔκτοτε τοὺς μανιώδεις διωγμούς, ὅσοι ἐμαλλοῦν νὰ κατασπαράξουν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐκφωνεῖ· « Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις » (3), καὶ προστάζει νὰ ἀναλά-

(1) Λουκ. Κεφ. 20. σ. 34—36. (2) Ἰακώβ. Κεφ. 2. σ. 26. (3) Πρὸς Ἑβραίους Κεφ. 6, σ. 12. 13.

ἔωμεν τὴν πνευματικὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἐννοῶν τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀλήθειαν, τὴν πίστιν, τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας.

Σὺ δὲ ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας παραγγέλλεις· « Ὁ θέλων ἐπίσω μου ἔλθειν, ἀπκρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι » (1). Σημαίνειν πίστεως, πανοπλίαν ἀρετῆς, καὶ σταυρὸν ὑπομονῆς καὶ τελειότητος ἐπιφορτίζομαι λοιπὸν, Χριστέ μου, κατὰ τὸ θέλημά σου, πρέπει νὰ φυλάξω τὴν πίστιν, νὰ παλαίσω μὲ τοὺς ἐχθρούς σου, νὰ ἀπκρνηθῶ τὸν ἑαυτόν μου, καὶ νὰ ὑποφέρω ἐν ἀφοσιώσει καὶ χαρᾷ τὰ πάθη, τοὺς πειρασμοὺς, τὰς θλίψεις τῆς προσκαίρου ζωῆς μου ἐπ' ἐλπίδι τῆς χάριτός σου καὶ τῆς μελλούσης μισθοποδοσίας.

Δὲν εἶναι ἄρα τὸ φορτίον τοῦτο δυσβάστακτον εἰς ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀσθενῆ; Δὲν μὲ εἶπες, Ἰησοῦ μου, ὅτι ὁ ζυγός σου εἶναι χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον σου ἕλαφρόν; Πῶς νὰ μὴν ἀποκάμω καὶ νὰ μὴν ἀπολεσθῶ; Ἀλλ' ἐγὼ, λέγεις φιλόανθρωπε, θέλω νὰ μεθέξῃς τῶν παθημάτων μου, διὰ νὰ σὲ κατκτασθῶ κοινωνὸν τῆς δόξης μου, καθὼς ὅλους τοὺς ἀπ' αἰῶνος πιστοὺς προσκυνητάς μου. Τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ δὲν εἶναι ἄξια νὰ λογισθοῦν ὡς πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν καὶ μακαριότητα· αὐτὸ σὲ διδάσκει ὁ Παῦλος (2)· καὶ ὁ ἀγαπητὸς μαθητὴς μου Ἰωάννης ἐκ πείρας ὁμιλῶν, τί σὲ λέγει· « Αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ βαρεῖται οὐκ εἰσὶ » (3). Πίστευε καὶ ἄρον τὸν σταυρὸν σου, καὶ ἐγὼ θέλω τὸν ἀνακουφίσει διὰ τῆς ἀγάπης· δι' αὐτῆς ὁ ζυγός μου γίνεται χρηστός, περιπόθητος, πλήρης παρηγορίας καὶ μυστικῆς χαρᾶς· δι' αὐτῆς τὸ φορτίον μου γίνεται ἕλαφρότατον· δι' αὐτῆς καὶ τῆς νηπιώδους πίστεως ἀνοίγονται αἱ πύλαι τῆς βασιλείας μου καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρόσκαιρον ζωὴν· τὴν εἶδαν οἱ δίκαιοι, τὴν ἡσθάνθησαν οἱ μάρτυρες, τὴν ἐκήρυξαν οἱ Προφῆται, τὴν γινώσκουν καὶ τὴν προαισθάνονται οἱ ἄπλοὶ καὶ ταπεινοὶ καὶ ἐξουθενημένοι τοῦ κόσμου τούτου.

(1) Ματθ. Κεφ. 16. σ. 24. (2) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 8. σ. 18. (3) Ἀ. Ἰωαν. Κεφ. 3. σ. 3.

Γίνου ὡς πικιδίον ἄκακον καὶ εὐπειθές, καὶ θέλω σὲ ἀναγκασθῆναι ὡς μήτηρ φιλόστοργος. Ἀπαρνήσου τὸν ἑαυτὸν σου, δηλαδὴ τὴν φιλαυτίαν καὶ οἰήσιν, καὶ τὴν παράνομον λατρείαν τοῦ ἀθλήου ἐαυτοῦ σου, καὶ θέλεις μὲ ἔχει κατοικοῦντα εἰς τὰ ἔνδον τῆς ψυχῆς σου. Ἐνόησον τὴν ὑπόσχεσιν πιστὸς ὁ λόγος τοῦ ἀγαπήσαντός σε, ἔτι μὴ ὄντα. Ὁ οὐρανὸς παρέργεται, καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ πάντα, ὁ δὲ λόγος μου μένει. Ἄν κατοικήσῃ τὸ πνεῦμά μου εἰς σέ, ἂν ἀνγκλιθῶ εἰς τὴν φάτνην τῆς ψυχῆς σου, καὶ μένω μαζὶ σου, θέλεις ἄλλην μακρυότητα; Δὲν ὑπομένεις ἐλαγχρόνιον δοκιμὴν, ἕως οὗ νὰ ἔλθω ἐν δόξῃ, νὰ μὲ ἴδῃ πᾶσα σὰρξ, νὰ ἀνεγερθῇ τὸ σῶμά σου ἄφθαρτον, καὶ νὰ ἐκλάμψουν ὅλοι οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος; (1)

Μακρὴν ἢ φωνὴν σου, Δέσποτα Ἰησοῦ. μεγάλη ἡ χάρις σου ἰδοὺ ἐγὼ εἰς μάστιγας ἑτοιμὸς, καὶ ἡ ἀληθεία τῆς ἀνομίας μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός (2). Δὲν δειλῶ πλέον, ἀλλὰ πιστεύω πιστεύω Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ· τελείωσον τὴν δυνάμιν σου ἐν τῇ ἀσθενείᾳ μου· διότι, ἂν καὶ ὑπερισχύσω ὅλους τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς θλίψεις, τὸν ἑαυτὸν μου νὰ νικήσω ἀδυνατῶ, ἂν δὲν ἐπισκεφθῇς μόνος τὴν καρδίαν μου· αὕτῃ ἐγκρίνεται ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητός μου, πιστεύει καὶ ἀγαπᾷ μὲ τὰ χεῖλα, ἀλλ' ὅχι ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ. Ἐλθέ λοιπὸν, Πολυεύσπλαγχνε, ὁ τελειωτὴς τῆς πίστεως καὶ τῆς σωτηρίας· σύντριψον τὰ ἐσωτερικά μου εἰδῶλα, καὶ σκῆνωσον ἐν ἐμοὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς σου δι' ἐκχύσεως Πνεύματος ἁγίου, καὶ σῶσον, ἀγαθὲ, τὴν ψυχὴν μου, τὰς ψυχὰς πάντων τῶν προγόνων καὶ ἀδελφῶν μου, ὅλων τῶν πιστῶν, τῶν μετανοούντων, τῶν κοπιούντων καὶ τῶν πεφορτισμένων. Ἀμήν.

(1) Ματθ. Εἰρ. 13. σ. 43. (2) Ψαλμ. 37. σ. 17.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Πιστευόμεν καὶ προσδοκῶμεν ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, δὲν τὴν κατανοοῦμεν ὅμως βυθισμένοι ὅρτες εἰς τὰ ὑλικά. Ὁ Ἀπόστολος, καθὼς τὸ εἶδαμεν εἰς τὴν μελέτην ταύτην, παραβάλλων τὸ ψυχικὸν καὶ θθαρτὸν σῶμα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, μὲ τὸ πνευματικὸν σῶμα τῶν σωζομένων μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τὸ ὀνομάζει γυμνὸν κόκκον (δη. λυδὴ σπόρον). "Ὅθεν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τὴν μεταξὺ τῶν δύο διαφορὰν, συλλογιζόμενοι πόσον διαφέρει ἓνας κόκκος αἵτου, διαπτόμενος εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὸν ἐξ αὐτοῦ βλαστάνοντα στάχυν, τὸν πολὺσπορον καὶ μεγαλόρριζον, ὅπως ὥραϊον καὶ θάλλοντα εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, καὶ ζωογονούμενον ἀπὸ τὴν δρόσον τοῦ οὐρανοῦ (α). Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ψυχῶν μετὰ τὴν ποθεινὴν ἀνάστασιν, ἔχομεν τὴν κατὰ χάριν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου Σωτῆρος. Αὐτὸς χαρακτηρίζων Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν τοῦ ἰδοῦ τί λέγει· « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἐστὶ » (β). Ὁ μεγαλύτερος λοιπὸν πάντων τῶν ἀγίων καὶ δικαίων ἐν ὅσῳ παροικεῖ εἰς τὸ χωρευτήριον τοῦ κόσμου τούτου, μακρὰν ἀπέχει, κατὰ τὴν ἀγιωσύνην καὶ τελειότητα, ἀπὸ τὸν μικρότερον, ὅστις ἀξιωθῇ τοῦ κατωτέρου τῆς μακαριότητος βαθμοῦ εἰς τὴν βασιλίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐνλογημένην καὶ ὑπερένδοξον. Μέγας εἰ σὺ, Κύριε, καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου.

(α) Α. Πρὸς Κορινθ. Κεφ. 15, σ. 37. (β) Ματθ. Κεφ. 11. σ. 11.

ΜΕΛΕΤΗ ΤΡΙΤΗ.

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ, ἄλλως εἰπεῖν, ΠΕΡΙ ΘΕΙΟΥ ΝΟΜΟΥ.

ἢ

Τί πρέπει νὰ πράττῃ ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανός μελετᾷ τὸν φυσικὸν
Νόμον, τοὔτέστι, τῆς Συνειδήσεως.

ΕΘΝΗ τὰ μὴ νόμον ἔχοντα ἐαυτοῖς εἰσι νόμος » (1), εἶπεν ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος, θέλων διὰ τοῦ τοιούτου γνωμικοῦ νὰ μᾶς πιστοποιήσῃ, ὅτι ἐκτὸς τοῦ γραπτοῦ νόμου, τοῦ κατὰ χάριν καὶ ἀποκάλυψιν δοθέντος, ὑπάρχει καὶ ἄλλος ἄγραφος νόμος, ὁ ὅποιος ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἐνεχαράχθη εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων· ἄλλος ἀόρατος κριτὴς τῶν ἐνθυμήσεων καὶ πράξεων μας, τοῦ ὁποίου ἡ σοβαρὰ φωνὴ ἀντηχεῖ πάντοτε εἰς τὰ ἐνδότετα τῶν λογικῶν ὄντων, ἐπαινοῦσα ἢ κατηγοροῦσα, ἐλέγχουσα, ἢ προτρέπουσα, καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος πράττει τὰ ἀγαθὰ, ἢ ἐκκλίνει πρὸς τὸ κακὸν· φωνὴ ἐμφαντικὴ τοῦ θελήματός σου ὦψιστε, μαρτυροῦσα τὴν δικαιοσύνην σου καὶ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν σου. Συνείδησιν τὴν ὀνομάζομεν, καθότι γνωρίζει καὶ τὰ κρυπτὰ καὶ τὰ φανερά μας ἔργα· ἐπαγρυπνεῖ εἰς τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ φωτίζει τὸν νοῦν του, χωρὶς νὰ ὑπάκηται εἰς τὴν θέλησιν· δὲν παραβιάζει, οὔτε δεσμεύει τὸ ἐλεύθερον τῆς θελήσεως ἀλλὰ μόνον τὴν ὁδηγεῖ εἰς τὰ δίκαια καὶ θεάρεστα.

(1) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 2. σ. 14.

Πρὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος παρέβη τὴν ἀρχαίαν ἐντολὴν τοῦ Δημιουργοῦ, ἡ συνειδήσις εἰρηνεύουσα, διὰ τὸ εὐθεῖον καὶ μακάριον τῆς κατὰστάσεως τῶν πρωτοπλάστων, ἦτο πηγὴ ἀκένωτος ἐσωτερικῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως· ἀπ' ἧς ὥρως ὅμως οἱ προπάτορες δελεασθέντες ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους, ἠθέλησαν διὰ τῆς γεύσεως τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ, νὰ κατὰσταθῶν ἰσόθεοι, ἤρχισεν, Θεέ μου, ἡ τοῦ ἀνθρώπου συνειδήσις νὰ γίνεταί τιμωρὸς τῶν ἀμικρτανόντων· ἔφυγαν καὶ ἐκρόβησαν οἱ πρωτόπλαστοι, εὐθὺς μετὰ τὴν παράδοσιν· φόβος καὶ κατὰσχίζη ἀσυνείθιστος· ἐξαφῆναι τοὺς περιέλαθεν· ἔφυγαν, καὶ ἐκρόβησαν, καθὼς ἡ ἔλπις, ὅταν ἀπὸ τὸν κυνηγὸν πληγωθῇ, ὀρμαί, φεύγει, κρύπτεται εἰς τὰ δάση, ἀλλ' εἰς μάτην· τὸ πικρὸν βέλος συνακολουθεῖ, ἐμφωλεῦον εἰς τὴν πλευράν της. Ἐκτοτε ἐσκατίσθη ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων, ἐξέκλινεν ἡ θέλησίς των, καὶ ἐθρυσύθη ἐγκραμένη ἐπὶ τὰ πονηρά· ὁ φυσικὸς νόμος, ὁ ἐντετυπωμένος εἰς τὰς ψυχὰς μας, ἤρχισεν νὰ κατὰπολεμῇται ὑπὸ τοῦ ἐναντίου νόμου τῆς σαρκὸς· διεσχίσθη ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, καὶ τὰ χρονικὰ τοῦ κόσμου συμφῶνως μαρτυροῦν, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος, πάντοτε καὶ παντοῦ, εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς, ἡσθάνθη ὁμοθυμαδὸν τὴν μυστηριώδη τύψιν τοῦ συνειδότες, τὸν πόθον τῆς ἀνορθώσεως πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐπομένως, ὡς ὅπως ὑπεύθυνον πρὸς τὸν Ποιητὴν τοῦ παντός, ἡγωνίσθη νὰ ἐξιλεώσῃ σὲ τὸν καρδιογνώστην, διὰ προσευχῶν, θυσιῶν, δι' αἵματος ζώων καὶ ἀφιερωμάτων, διὰ μαντικῆς καὶ πολυειδῶν καθαρισμῶν. Καὶ κατ' ἀλήθειαν, ὅλοι οἱ ἀπ' αἰῶνος ἄνθρωποι, ὅσων ἡ συνειδήσις δὲν ἐσκληρύνθη ἐξ ὁλοκλήρου, ἐδύναντο νὰ σοὶ προσφέρουν, Θεέ μου, τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· « Οἶδα, ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ (τοῦτέστιν ἐν τῇ σαρκὶ μου) ἀγαθὸν· τὸ γὰρ θέλει παράκειταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐχ εὕρισκω. Συνήδομαι (ἡδύναμαι) τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ

τῆς ἀμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; » (1)

Φαντάζομαι, ὅτι ἀκούω τὴν φωνὴν τοῦ ἐνδομύχου κριτηρίου τῆς συνειδήσεώς μου, ὅταν ἀνκινώσκη τὰ ἀκόλουθα ῥητὰ τοῦ αὐτοῦ θεοπνεύστου διδασκάλου· « Θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πάσαν ψυχὴν ἀνθρώπου, τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακὸν· δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν » (2). Καὶ τὴν ἀντίστασιν τῆς πονηρᾶς διαθέσεως πῶς τὴν ζωγραφίζει θαυμασιώτατα! « Ὅταν ἔθνη, τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἐκυτοῖς εἰσι νόμος· οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἣ καὶ ἀπολογουμένων » (3).

Ὅλοι οἱ ὑψηλοὶ νόες καὶ μεγάλοι τῆς ἀρχαιότητος συγγραφεῖς, ὁδηγούμενοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἔμφυτον διάγνωσιν τοῦ δικαίου, ὡμολόγησαν, Θεέ μου, ὅτι ἡ συνείδησις εἶναι ἕνας θεῖος φωστήρ, καὶ ζωηρῶς παρέστησαν τὰς ἐσωτερικὰς βασάνους, τὰς ὁποίας δοκιμαζοῦν, ὅσοι παρκαλοῦν τῆς φωνῆς τοῦ ἐνδομύχου κριτοῦ. Ἀλλ' ὦ τῆς ἀθλιότητος τοῦ ἀνθρώπου, Κύριε! ἡ συνείδησις μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διέμεινε μὲν κριτὴς ἀδέκαστος τῶν λογισμῶν καὶ ἔργων μας, ὅχι δὲ καὶ πληρέστατος νομοθέτης· κωφεύει πολλάκις ἡ θέλησις, ἐμπαθὴς οὖσα, πρὸς τῆς συνειδήσεως τὰς φωνάς· καὶ ὕψω συχνότερα παρκαλοῦει ὁ ἀμαρτωλὸς τὸν κριτὴν του, τόσῳ περισσότερον αὐτὸς ἀποκοιμίζεται, ἀδυνατεῖ, καὶ τέλος σιωπᾷ σιωπὴν ἀπωλείας. Τότε δὴ τότε ἡ κακία γίνεται βαθμηδὸν συνήθεια, ὁ δριμύτατος καὶ σωτήριος ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως παύει, ἐνίοτε ἐκλείπει ὀλοτελῶς, καὶ ὁ δυστυχὴς ἄνθρωπος παρκαθίδεται, Θεέ μου, εἰς ἀθόκιμον ροῦν, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοιτα, δεικνύοντι τὰ αἰσχρὰ καὶ ἀπρεπῆ (4). Φύλαξόν με, Ἀπειροέλεε, ἀπὸ τὰ βάραθρα τῆς πωρώ-

(1) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 7. σ. 18—24. (2) Ῥωμ. Κεφ. 2. σ. 9, 10. (3) Ῥωμ. Κεφ. 2. σ. 14, 18. (4) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 1. σ. 28.

σεως! μήποτε σκοτισθῇ ὁ νοῦς μου, καὶ σκληρυνθῇ ἡ καρδίᾳ μου, καὶ καταντήσω ἀνεπίδεκτος διωρθώσεως καὶ ἐπιστροφῆς τῆς πρὸς σέ! Ὁ φωστὴρ τοῦ συνειδότος ὅμως, ἂν καὶ σθένυνται ἐνίοτε εἰς μερικοὺς, κατὰ τινα φρικτὴν καὶ σπανιωτάτην παρὰχώρησιν σου, δὲν ἐλειψέ ποτε ὁλοτελῶς ἀπὸ τὰ πλέον ἄγρια καὶ ἀπὸ τὰ πλέον διεσθαρμένα ἔθνη· ἀμυδραὶ μὲν αἱ ἀκτῖνες τοῦ, πλὴν δὲν ἐπκυσαν τοῦ νὰ κατὰυγάζουν τὰς φρένας τῶν γηγενῶν, ὥστε ἐφυλάχθη πάντοτε εἰς τὸν κόσμον, πρῶτον· ἡ ἀνεξάλειπτος πίστις τοῦ ὅτι ὑπάρχει Θεός· δεύτερον· ἡ ἔμφυτος καὶ θαυμαστή διάκρισις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς κακίας· καὶ τρίτον· ἡ μυστηριώδης αἰδώς, ἡ ἐντροπή, ἡ προξενουμένη ἐκ τῆς ἀλόγου ἐπιθυμίας τῆς ζωώδους φύσεως. Ἐκπεσὼν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀρχίαν τοῦ δόξαν, φαίνεται ὅτι τὴν ἐνθυμεῖται εἰσέτι, ἐν ᾧ δὲν τὴν καταλκμῆανει πλέον, ὡς ἕνας βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἐξώσθη ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ, καὶ περιπλυνόμενος εἰς ἐξορίαν, δὲν λησμονεῖ ποτὲ τὴν συμφορὰν τοῦ, οὔτε συνειθίζει τὰς δουλοπρεπεῖς ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἐρυθριᾷ καὶ αἰσχύνεται, ὅταν βικασθῇ νὰ τὰς ἐκτελῇ καὶ μὴ θέλων.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲ τὰς γενεὰς ἐπκυσάνουσα διαφθορὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μὴ δυναμένη νὰ κατὰργήσῃ τὸν φυσικὸν νόμον, ἐφθασεν ὅμως νὰ τὸν παρεξηγῇ καὶ νὰ παρεκκλῇ τοὺς σωτηριῶδεις χρησμούς τοῦ, κυλισμένη εἰς τὸν βόρβορον τῆς εἰδωλολατρίας καὶ μαντείας, εὐδόκησας τέλος πάντων, σὺ ὁ οὐράνιος νομοθέτης τῶν λογικῶν ὄντων, νὰ κηρύξῃς ἀναφανδὸν διὰ στόμα τῶν ἐκλεκτῶν καὶ δικαίων, ἕνα νόμον γραπτὸν, θετικόν, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει ὅλα τὰ κατήκοντα, καὶ ἐπισφραγίζει τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀγράφου νόμου τὰς ἐξ ἴσου θείας ἐντολάς. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ Ἀδὰμ, ἐπλάσθη θεοδιδάκτος, συμπεριφέρων εἰς τὸ εὐγενὲς στήθός τοῦ τὸν ἀλάνθαστον γνῶμονα τῶν νοημάτων καὶ ἔργων τοῦ, τὴν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Δημιουργοῦ· καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ἐξέπεσε τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ τοῦ, μετέδωκεν ὅμως εἰς τοὺς ἀπογόνους τὸν αὐτὸν ἔμφυτον νόμον, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου ὁδηγούμενοι οἱ

κατὰ καιροὺς δίκαιοι, ἐφύλαξαν διαδοχικῶς τὴν παρακαταθήκην τοῦ θεοῦ φωτισμοῦ. Διὰ δὲ τοῦ γραπτοῦ νόμου, ἀποκατέστη θεοδιδάκτος, καὶ φύλαξ τοῦ αὐτοῦ νόμου ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς, ἕως οὗ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, καὶ ἀνέδειξε θεοδιδάκτους ἅπαντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας.

Μεγάλη ἡ πρόνοια, ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ἡ χάρις σου, Κύριε Παντοκράτορ, ἀναπλάττεις μακροθύμως τὴν ἐξελειφομένην εἰκόνα σου εἰς τὰς ψυχὰς τῶν λογικῶν καὶ αὐτεξουσίων κτισμάτων σου· πάντας κλεῖς πρὸς σωτηρίαν, πάντα τρόπον μεταχειριζόμενος, διὰ τὴν σῶσιν τοῦ κόσμου τὸν ὅποιον ἠγάπησας ἔτι μὴ ὄντα. Καὶ ὅταν ἔλθῃ πάλιν ὁ ὁμοούσιος Υἱὸς καὶ Λόγος σου, ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς διὰ τὴν κρίσιν τοῦ κόσμου, ὅταν ἀναπτυχθοῦν τὰ βιβλία τῶν πράξεων πάσης λογικῆς πνοῆς, θέλουν παρόρρησιασθῇ συγχρόνως καὶ τὰ τρία βιβλία τοῦ νόμου, τοῦ φυσικοῦ, τοῦ γραπτοῦ καὶ τοῦ τῆς χάριτος· ὥστε πᾶς ἁμαρτωλὸς νὰ ἀναφανῇ παρὰ τῆς τῶν τριῶν τούτων ἐντολῶν, καὶ καταφρονητὴς τῆς ἀνοχῆς σου καὶ πατρικῆς πρὸς ἡμᾶς κηδεμονίας σου· ἀλλ' ἔχομεν μεσίτην πρὸς τὴν δικαιοσύνην τὴν ἀγάπην καὶ τὰ σπλάγχνα τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὗ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, καὶ ἡ βασιλεία καὶ τὸ ἔλεος εἰς τοὺς αἰῶνας μένει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

*Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν γραπτὸν Νόμον
τὸν δοθέντα ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ.*

Πρόσεχε, ψυχὴ, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ὅτι ἐγγὺς σου εἶναι πάντοτε ὁ Θεός σου, καὶ ὅχι μόνον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Σινᾶ. Πρόσεχε, ὅτι δὲν λαλεῖ μόνον πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλὰ πρὸς πάντα τὰ ἔθνη· τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀντηχοῦν παρερρόμενοι οἱ αἰῶνες· εὐλαβεῖται καὶ τρέμει ἡ κτίσις τὰ προσάγματά του. Πρόσεχε λοιπὸν

τυνετώς, ἀθάνατε ψυχὴ μου, σὺ τὸ ἐξείρετον πλάσμα, καὶ ἐν ᾧ βλέπεις τῆς παντοδυναμίας τὰ φόβητρα ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, διάκρινε, ὅτι ὁ Θεός σου, διὰ τῶν δέκα ἐντολῶν, ἄλλο δὲν σὲ προσάξει, εἰμὴ τὴν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην.

1. « Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. Οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι, πλην ἐμοῦ.

2. « Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλόν, οὐδὲ παντὸς ὁμοιώμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσης αὐτοῖς, ἐγὼ γὰρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεός ζήλωτής.

3. « Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθαρῶς Κύριος ὁ Θεός σου τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.

4. « Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἁγιάζειν αὐτήν· ἐξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ, Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Ἐν γὰρ ἐξ ἡμέραις ἐποίησε Κύριος τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ· διὰ τοῦτο εὐλόγησε Κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν.

5. « Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς, ἢν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι.

6. « Οὐ μοιχεύσεις.

7. « Οὐ κλέψεις.

8. « Οὐ φονεύσεις.

9. « Οὐ ψευδομαρτυρήσεις.

10. « Οὐ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου· οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὔτε τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὔτε τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὔτε τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὑπόζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὔτε ὅσα τῷ πλησίον ἐστί » (1).

(1) Ἐξοδ. Κεφ. 20.

Ὅταν μελετῶ τὰς ἐντολάς ταύτας, τὰς ἐγγραρχθεῖσας ἐπάνω εἰς πλάκας λιθίνους, πρὸς ἔνδειξιν, ὅτι αἱ καρδίαι τῶν ἁμαρτωλῶν ἔγειναν σκληρότεραι τῆς πέτρας, μετ' εὐλαθείας παρατηρῶ εἰς αὐτάς τὰ στοιχεῖα τῆς πρὸς τὸν Θεόν μου καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης. Ὅθεν αἱ πρῶται τέσσαρες ἐντολαὶ θεσπίζουσιν θεοσέβειαν, αἱ δὲ ἑξ τελευταῖαι τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δικαιοσύνην καὶ ἀγάπην, καὶ ἀγκαλὰ ζῶ ὑπὸ τὸν τελειότερον νόμον τῆς χάριτος, ὃ πόσον μακρὰν ἀπέχω ὁ ἁμαρτωλὸς ἀπὸ τὴν ἀκριβοῦς φύλαξιν αὐτῶν τῶν θείων σου προσταγμάτων· φαντάζομαι ἐνίοτε, ὅτι σὲ μόνον προσκυνῶ, σὲ μόνον λατρεύω τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν ἐξαγαγόντα με ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ οἴκου δουλείας, δηλαδὴ ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου· ἀλλὰ φεῖ! καὶ ἕτεροι θεοὶ βασιλεύουσιν εἰς τὴν ἀσύνητον καρδίαν μου· προσκυνῶ τὴν δόξαν, λατρεύω τὸν πλοῦτον, ἀφαρπάζομαι ἀπὸ τοῦ κάλλος, τρέχω εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ θυμοῦ, δουλεύω τὸν φθόνον, δαπανῶ ὅλον μου τὸν βίον εἰς τὸν βωμὸν τῆς κοσμικῆς ματαιότητος· καυχῶμαι ὁ ἄθλιος, ὅτι δὲν παραβαίνω τὴν δευτέραν ἐντολήν, καὶ ταλνίζω τοὺς πυχόντας Ἰσραηλίτας, τοὺς περιπεσόντας μυριάκις εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν· πλὴν ἀλλοίμονον εἰς ἐμέ! ἄρα δὲν ἔχω καὶ ἐγὼ τὰ γλυπτὰ μου καὶ τὰ εἰδωλά μου; δὲν ἀπονέμω, ναί, θεϊκὴν τιμὴν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τοὺς ἀστέρας καὶ εἰς διάφορα ὕλικά τεχνουργήματα τῶν χειρῶν μου· ἀλλὰ κατασκευάζω λεπτότερον εἰδωλόν, τὴν φιλαργυρίαν, τὸ μῖσος, τὸ ψεῦδος, τὴν ἀργίαν, τὴν κοιλοδουλίαν, τὴν κατακλιάν, συμπαρασύρων μὲ τὸ παράδειγμά μου καὶ ἄλλους πρὸς τὴν τοιαύτην παράνομον λατρείαν. Δὲν ἀρκεῖ τοῦτο ἔχω καὶ ἄλλο μυστικόν, ἀνώτατον εἰδωλὸν εἰς τὰ βάθη τοῦ ἔκυτοῦ μου· ἐκεῖνο θεοποιῶ, καὶ θάλλω καὶ θυμιάζω ἀκαταπαύστως· τὸν ἐλεῖνόν ἑαυτόν μου· ὑποίς τολμήσῃ νὰ τὸ ἐγγίσῃ, ἔστω καὶ χωρὶς σκοπὸν, καὶ ἐν παρέργῳ καὶ ἀβλαβέστατα, εἶμαι ἱκανὸς νὰ τὸν θυσιάσω μανιωδῶς ἐμπροσθεν εἰς τὸ μικρὸν εἰδωλόν μου, καὶ φίλον, καὶ οἰκεῖον, καὶ εὐεργέτην· καὶ ἐπειτα ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι, ἀνaginώσκων εἰς τὰς ἱστορίας, ὅτι οἱ ἔθνικοι ἐθυσιάζον

ἐνίοτε καὶ ἀνθρώπους ἐνώπιον τῶν εἰδώλων. Ποσάκις, Θεέ δίκαιε, ἠθέτησα καὶ τὴν τρίτην ἐντολὴν λαμβάνων τὸ φοβερὸν ὄνομά σου ἐπὶ μακτίῳ! Πόσκις φοραῖς, ἀντὶ νὰ ἀγιάσω τὴν δικτατεγμένην ἡμέραν τῆς ἡσυχίας διὰ προσευχῆς καὶ μελέτης, διὰ περυστάσεως ἐν τῷ νῶ σου καὶ ἐλεημοσύνης, τὴν ἐμίνα μὲ ἀτίμους συναναστροφάς καὶ ἀνοήτους ἀπολαύσεις! Λησμονῶ, ὅτι ἡ Ἀναστάσιμος ἡμέρα, ἡ ὀνομασθεῖσα Κυριακὴ διὰ τὴν ἀνάστασίν σου, Κύριέ μου καὶ Θεέ μου, εἶναι ἱερά, καθὼς καὶ τὰ σάββατα τοῦ παλαιοῦ νόμου. Εἰς τὴν ἑκτην ἡμέραν ἐτελειώθη ἡ πλάσις, τὴν δὲ Κυριακὴν ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, Θεάνθρωπε, ἐτελείωσες τὸ ἔργον τῆς ἐξαγοράσεως καὶ ἀναπλάσεως τῶν ἀνθρώπων. Μακάριοι ὅσοι ἀγιάζουν προθύμως τὴν τοῦ Κυρίου ἡμέραν, θέλουν εἰσελθεῖ εἰς τὴν κατὰ παυσίν σου, Δέσποτα· διότι ἡ χάρις σου προσθάνει τοὺς εὐπειθεῖς καὶ ταπεινοὺς, καὶ προχύνει τὰ νάματτα τοῦ ἀγιασμοῦ εἰς τοὺς ἀγιάζοντας τὸ ὄνομά σου.

Αὐτὰ εἶναι τὰ προκαταρκτικὰ θεμέλια τῆς ἀγάπης μου πρὸς τὸν Δημιουργόν μου. Ἀφ' οὗ δὲν ἔφθασα νὰ τὰ φυλάξω, πόσον ἀπέχω ὁ δυστυχὴς ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς τελείας καὶ μακκρίας ἀγάπης, τὴν ὁποῖαν μὲ διδάσκει ὁ γλυκύτατος Ἰησοῦς, ζητῶν νὰ εἰσελθῇ καὶ νὰ κατασκηνώσῃ εἰς τὴν ψυχὴν μου. Μεταβρίνω τῶρα εἰς τὰς λοιπὰς ἐντολάς, περυσάγων αὐτάς εἰς τὸ κάτοπτρον (καθρέπτην) τῆς συνειδήσεώς μου, καὶ ἐνθυμούμενος τὴν ῥῆσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου· « Ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν· Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἑώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν; Καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ » (1).

Πανσόφως προσομιᾷζεις τὰς περὶ τοῦ πλησίον ἐντολάς, Καρδιογνώστα, νομοθετῶν τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς τιμὴν καὶ σέβος καὶ ἀγάπην· καὶ πῶς ἡ εὐγνωμοσύνη νὰ μὴ προηγηθῇ, καὶ νὰ μὴ προ-

(1) Ἁ. Ἰωάν. Καθ. 4 σ. 20, 21.

πορεύεται πάσης ἄλλης ἀγάπης; Ὁ Θεός μου, καὶ οἱ γονεῖς μου, καὶ ἡ γεννήσασά με πατρίς, αὐτὰ τὰ τρία ἱερὰ ὀνόματα ἀπαιτοῦν τὴν κατὰ χρέος ἀγάπην μου· καθότι μόνος ὁ Θεός, μόνος ὁ θνητὸς πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ μου, μόνη ἡ ἐπίγειος πατρίς μου μετ' ἀγάπηςαν, πρὸ τοῦ νὰ τοὺς ἀγαπήσω· ὀφειλέτης εἶμαι πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη ἐκ κοιλίας μητρός μου· ὀφειλέτης γεννῶμαι εἰς τὸν κόσμον καὶ βλέπω τὸ φῶς τοῦ ἡλίου· αὐξάνει τὸ χρέος μου καθημερινῶς ἕως ὅτου θάσω εἰς ἀνδρὸς ἡλικίαν· καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου ὁδὸν πρέπει νὰ ἦναι ἄλλο, εἰμὴ καθημερινὴ ἀπότισις τοῦ ἀγαπητοῦ τούτου χρέους. Μακάριος ὁ ἐννοῶν καὶ εὐλαβούμενος τὸ ἱερὸν βῆμα τῆς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ τὴν πατρίδα εὐγνωμοσύνης! Ἡ πανσθενὴς ἐννοιά σου, ὦψιστε, με προώρισε εἰς τὸ ζῆν, καὶ με ἐκυσφόρησε, προνοητικῶς καὶ εὐσπλαγγχως, ἔτι μὴ ὄντα· οἱ γονεῖς μου, κατ' ἔμφυτον λόγον καὶ νόμον, με ἐγέννησαν καὶ με ἀνέθρεψαν, ἀγνοοῦντες ἂν ζήσω, ἂν ἀνδριωθῶ, ἂν ἀποδώσω ποτὲ εἰς αὐτοὺς τὸν καρπὸν τῶν φροντίδων τῶν ἂν μείνω ὀρφανός, ἔχω μητέρα τὴν Ἐκκλησίαν, προστάτας τὴν πατρίδα καὶ τοὺς πατέρας νόμους· ἀγάλλαι, πανταχόθεν ἀνοικταὶ με ἀποδέχονται καὶ με περιθάλλουν· ὁ μητρικὸς κόλπος, ὁ πατρικὸς βραχίον, τῆς Ἐκκλησίας ἡ κολυμβήθρα καὶ ἡ φωνή, τὸ ἄγρυπνον ὄμμα τοῦ νόμου, με τρέφουν, με προσφυλάττουν, με ἀγιάζουν καὶ διατηροῦν τὴν ὑπαρξίν μου. Ταῦτα ἐνθυμούμενος, ἅς συλλογισθῶ τὸ ἱερὸν τῆς πέμπτης ἐντολῆς, ἥτις εὐλόγως πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ἐντολὴ τῆς μετὰ Θεόν, πρὸς πάντα τὰ ἀνθρώπινα χρεωστούμενης εὐγνωμοσύνης.

Ἐπειτα τί ἐθέσπισας, Θεέ μου, ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ; Οὐ μοιχεύσεις· ἀπαγορεύων δι' αὐτῆς τῆς ἐντολῆς πᾶν εἶδος πορνείας καὶ ἀκαθαρσίας. Οὐ κλέψεις· διατάττων τὸ ἀνέπαφον τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ κάθε ἀνθρώπου, πολλῶ μᾶλλον λοιπὸν καὶ τῶν δημοσίων χρημάτων τῆς πολιτικῆς κοινότητος. Ἀλλ' εἶμαι ἀφιλοκερδὴς καὶ εὐκατάστατος· δὲν παρέβην ποτὲ τὴν ἐβδόμην ἐντολήν· τί λέγω; Ἐ πόσον ἀπατῶμαι ὁ δειλχίος! διὰ φιλοῦ λόγου, ἐσυκοφάντησα πολυλάχως τὸν συμπολίτην καὶ ἀδελφόν μου, καὶ τὸν ἐστέρησα πολυ-

τιμώτερά αγαθὰ, τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν καλήν του ὑπόληψιν.

Φοβούμενος καὶ τρέμων, ἔρχομαι ἐπὶ τὴν ὁγδόην ἐντολήν σου· Οὐ φορεύσεις, λέγεις, Ζωοδότα. Ὅχι φονεὺς δὲν εἶμαι, ἀλλ' ἴσως, φεῦ τῆς συμφορᾶς, ἐσκανδάλισα τὸν ἀδελφόν μου, καὶ ἔγεινα αἵτιος τοῦ θανάτου τῆς ἀμαρτίας! ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν μου τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, τὸν Εὐαγγελικὸν καὶ τέλειον, ὅστις μέλλει νὰ ἐξελέγξῃ ὅλκας τὰς παραβάσεις μου· οὗτος λέγει. « Πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστίν » (1). Οὐ ψευδομαρτυρήσεις. Ὁ πολιτικὸς νόμος δὲν με ἐκήρυξε ψευδομαρτυρᾶ· ὅμως τὰ ψεύμματα τῆς γλώσσης μου, αἱ βλασφημίαι, αἱ κολακείαι, οἱ ὅρκοι, αἱ καταλαλιαὶ, αἱ ματαιολογίαι, ὅσα μάταια καὶ πονηρὰ ἐξέρχονται ποταμηδὸν ἐκ τοῦ στόματός μου, με ἀποδεικνύουν ἐπίβουλον τῆς ἀληθείας καὶ ψευδομαρτυρᾶ. Πῶς, Θεέ μου, τοιοῦτος ὑπάρχων νὰ γείνω ἱκανὸς νὰ φυλάξω τὴν δεκάτην ἐντολήν σου, ἐντολήν τελειότητος, προπαρασκευαστικὴν τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου, ἀκτινοβόλον σφραγίδα τοῦ ἀρχαίου νόμου, διὰ τῆς ὁποίας ἀναφαίνεσαι οὐράνιος τῷ ὄντι νομοθέτης, ἐπάζων νεφροὺς, καὶ Θεὸς τῆς καρδίας μου; Οὐκ ἐπιθυμήσεις, λέγεις Δέσποτα· καὶ δικαίως με τὸ προστάξεις· καθότι εἰς τὴν ἐπιθυμίαν εὐκόλως πείθεται ἡ θέλησις, καὶ συνακολουθεῖ ἡ πράξις· ἐὰν δὲ μείνῃ ἀνενέργητος ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία, δὲν εἶναι, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μισθὸς καὶ κατάρθωμα ἰδίων μου, ἀλλὰ προνοητικὴ χάρις εἰς ἐμὲ, ἥτις γεννᾷ ἐμπόδια, μακρύνει τὰς εὐκαιρίας, σωρεύει περισπασμούς, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον με ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν βαρυτέραν ἐνοχλήν τῆς ἐμπράκτου ἀμαρτίας.

Ὡς τόσον ὁ φθονεὺς καὶ ἐπίβουλος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ βλάψῃ τὸν φθονούμενον, μήπως εἶναι ἀνυπεύθυνος καὶ ἀθώος; Εἶσαι Πιτὴρ πνευμάτων, σὺ ἁγία Τριάς, μόνε Θεὲ τῶν ὅλων· δὲν σὲ λανθάνει οὐδὲ ψιλὸς στοχασμὸς, οὐδὲ ἡ παραμικρὰ ἐπιθυμία τῆς πονηρᾶς καρδίας· τὰ πάντα εἶναι γυμνά ἔμπροσθέν σου, καὶ μέλλουν

(1) Ἰωάν. Κεφ. 3, σ. 15.

νά φανερωθοῦν εἰς τὴν δικαίαν σου κρίσιν· τότε τήκονται τὰ ὑψηλά ὄρη, καὶ τὸ Σινᾶ ἐκλείπει, καὶ ὅλοι οἱ νόμοι καὶ τὰ σκήπτρα καταργοῦνται, ὁ δὲ λόγος σου μένει. Ἀναβοῶ καὶ κράζω πρὸς τὸ ἔλεός σου· δειξόν μοι ἄλλην ὁδὸν, διὰ νὰ ἀξιωθῶ νὰ φυλάξω τὰς ἐντολάς σου· « Παραπτώματα τίς συνήσει; Ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με » (1), διὰ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τοῦ γεννῶντος ἄνωθεν τοὺς πιστεύοντας· γράψον τὰς ἐντολάς σου, ὅχι εἰς πλάκας λιθίνους, τὰς ὁποίας συνέτριψεν ἀδημονῶν κατὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ θεόπτης Μωϋσῆς (2), ἀλλὰ γράψον καὶ ἐγγράραξον τὸν νόμον σου, ὡς λέγει ὁ Δαβὶδ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς καρδίας μου, καὶ σύντριψον αὐτὴν συντριβὴν μετανόιας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

*Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν Εὐαγγελικὸν
Νόμον, συγκρίνων αὐτὸν μὲ τὸν παλαιόν.*

Κιετεύων σε, Χριστέ μου, καὶ ὅχι δοκιμάζων τὴν πνινοφίαν σου, ὡς ὁ νομικὸς ἐκείνος Ἰουδαῖος, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ ἐρωτῶ σε· « Ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; » Σὺ, δὲ Ἰησοῦ μου, ἀποκρίνεσαι πρὸς ἐμὲ καὶ πρὸς πάντας τοὺς πιστεύοντας· « Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου· αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ· δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· » Ὁμολογῶ τὴν συντομίαν καὶ ἀπλότητα τῆς ἐντολῆς σου, Θεάνθρωπε! Ἄρα δύναμαι φυλάττων αὐτήν, νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνιον ζωὴν; δὲν πρέπει ἄρά γε, ἐκτὸς αὐτῆς, νὰ φυλάξω ὅλον τὸν Νόμον καὶ τοὺς Προφῆτας; Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Νυμφίος τῆς ψυχῆς μου· « Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ Νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμνεται » (3). Τελειότης, ἀγιωσύνη, εἰρήνη πρὸς

(1) Ψαλμ. 18. σ. 12. (2) Εξοδ. Κεφ. 32. σ. 19. (3) Ματθ. Κεφ. 22. σ. 36—40.

τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἀληθινὴ ἀνάπλασις τῆς εἰκόνης καὶ ὁμοιώσεως τοῦ Ὑψίστου εἰς τὰς ψυχὰς μας, ἐγκόσμια καὶ αἰώνια ἀγαθὰ, ὅλα τὰ συμπεριλαμβάνει ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης. Διὰ τῆς πρώτης· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, συντέμνεις, Δέσποτα, τὰ τέσσαρα πρῶτα προστάγματα τοῦ Δεκαλόγου, διὰ δὲ τῆς δευτέρας· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, ἀπαριθμεῖς, Σωτὴρ μου, τὰ ἕξ τελευταῖα.

Παραβαλλόμενος δὲ ὁ Νόμος σου, Χριστέ μου, καθὼ νόμος τελειότητος, μὲ τὸν παλαιόν, ἰδοὺ ποίους κανόνες διατάττει, πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς συνειδήσεώς μου. Ἐπὶ τοῦ ὅρους κάθεται, ἐν μέσῳ δώδεκα πτωχῶν ἀλλείων ἀμαθῶν μαθητῶν, εὐπρόσιτος καὶ ἱλαρὸς· οὔτε καπνὸς, οὔτε γνωφώδης νεφέλη, οὐδὲ ἀγγελικὴ σάλπιγξ, οὐδὲ ἀστραπαὶ καὶ βρονταί, ὡς ἐπὶ τοῦ ὅρους Σινᾶ, προκαταγγέλλουν τὴν διδασκαλίαν σου· ἐν περιέργον καὶ σκληροτράχηλον πλῆθος περιστεριεῖ καὶ καταθλίβει σὲ τὸν κκλὸν ποιμένα, καὶ ἀκούει σου τῆς φωνῆς· σὺ δὲ προσιμιάζεις, μακαρίζων ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι νομίζουν δυστυχεῖς καὶ καταφρονητοὺς. « Μακάριοι, λέγεις, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν » (1). Τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα διὰ σώματος τοῦ προφήτου Ἠσαΐου, εἶχε κηρύξει τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν πρὸ αἰώνων πολλῶν· « Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους μου; » (2) Ὁ πτωχὸς τῷ πνεύματι, ὅστις αἰσθάνεται τὴν πτωχείαν τῆς ψυχῆς του, καὶ δὲν γίνεται φρόνιμος παρ' ἑαυτοῦ, κατὰ τὴν ἑκφρασιν τοῦ Ἀποστόλου, εἶναι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, δηλαδὲ δεκτικὸς τοῦ ἁνωθεν φωτισμοῦ.

« Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. » Ναί, Ἰησοῦ μου, μακάριοι οἱ κλαίοντες· καθότι εἶναι πλησιέστεροι τοῦ Παρηκλήτου σου πνεύματος, ἂν θελήσουν μόνον, παρὰ οἱ χαίροντες καὶ εὐφραινόμενοι τὰ ἐγκόσμια. « Μακάριοι οἱ πραεῖς· ὅτι

(1) Ματθ. Κεφ. 5. σ. 3—48. (2) Ἠσ. Κεφ. 66. σ. 2.

αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. » Οἱ πράξεις ὑπομένουν τὸν Κύριον, καὶ γίνονται μιμηταὶ τῆς πραότητος τοῦ Σωτῆρος· βιάζονται ἑαυτοὺς, καὶ γυμνάζονται τὴν ἀπάρνησιν τοῦ θυμοῦ καὶ ἄλλων παθῶν, διὰ τῆς ὁποίας, ὡς διὰ στενῆς πύλης εἰσάγεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν μακαριότητα. « Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην· ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. » Δόξα σοι, διδάσκαλε ἀγαθέ! Οἱ πεινῶντες οὗτοι εἶναι καὶ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, καὶ μὴ φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς· θέλουν χορτασθῆ, ὡς τὸ βρέφος, τὸ ἐπικαλούμενον τὴν μητέρα· Εἰς τοὺς τοιούτους ἐπαλήθευε ἡ προφητεία τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας. « Πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, ἀνεβόησεν ἡ Κεχαριτωμένη, καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς » (1). Καὶ πῶς Θεὸς δίκαιε νὰ μὴ χορτάσῃ τοὺς διψῶντας τὴν δικαιοσύνην, ἥτις εἶναι ἀλήθεια πρακτικὴ, ὅταν οἱ περισσότεροι τῶν ἀνθρώπων πεινοῦν καὶ διψοῦν ἡδονάς, κέρδη, δόξαν, ἀργίαν καὶ ἐκδίκησιν; « Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. » Οὗτος ὁ μακαρισμὸς σου, Χριστέ, εἶναι καὶ ἀφορισμὸς τῶν σκληρῶν καὶ ἀνηλεῶν· ἔλεον θέλεις πρὸ πάντων, καὶ ἐπειτα θυσίαν, διὰ νὰ μᾶς ἐλεήσῃς. « Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. » Ἄλλο, σεμνοπρεπὲς καὶ προσεκτικὸς εἰς τὰ ἔθνη, ἄλλο, ὁ καθαρὸς καὶ ἀμίαντος τὴν καρδίαν· καὶ πῶς νὰ μὴν ἰδῇ τὸν Θεόν; τὸν ἔχει κατοικοῦντα εἰς τὴν ψυχὴν του· ἀλλ' ὅμως ἡ καθαρὰ διάθεσις καὶ ὁ διάπυρος πόθος προσαπαιτεῖται, διὰ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν κατασκήνωσιν εἰς ἡμᾶς τῆς θείας χάριτος. Περὶ τῶν τοιούτων λέγει ὁ Παῦλος· « Ζῶ σὺκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστὸς » (2). « Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ· ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. » Ἀληθὴ λέγεις, Δέσποτα· ὁ εἰρηνopoὺς ἄνθρωπος ὑπομένει πολλὰ δι' ἀγάπην σου καὶ τοῦ πλησίον· ἔθεν δικαίως τὸν ἀξιόνομις τῆς περιποθήτου υἱοθεσίας. « Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Τὸ πρόθυμον τοῦ

(1) Λουκ. 1. 5. 33. (2) Πρὸς Γαλάτ. Κεφ. 2. 20.

πνεύματος ἀσμένως ἀποδέχεται αὐτὸν τὸν μακαρισμὸν, ἀλλ' ἡ ἀσθενὴς σὰρξ τὸν παραξενεύεται καὶ φρίττει· καὶ μὴ ὅλον τοῦτο εἶναι τὸ ἐνδεικτικὸν τῆς τελειότητος, τὸ νὰ δοκιμάζῃ ὁ χριστιανὸς διωγμοὺς διὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Εἰς τοὺς τοιούτους ἐκλεκτοὺς ἐργάτας τῆς ἀμπέλου τοῦ Θεοῦ γράφων τὸν λόγον ὁ πολυπαθὴς Παῦλος, ἐκφωνεῖ· « Ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν » (1). Ὑπέρτατος τελειότητος βαθμὸς, δυσανάδατος εἰς τοὺς περισσοτέρους. Ἄς μὴν ἀπατῶμεν ὅμως τὸν ἑαυτὸν μας, ἐκλαμβάνοντες ὅλας τὰς δυστυχίας μας, ὡς χάρισμα ἐκλογῆς. Πρῶτον βαθμὸν δοκιμῆς ἔχομεν τὰ ἐξ ἁμαρτιῶν παθήματα, πρὸς παιδείαν καὶ σωφρονισμόν μας· « Θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κκλόν » (2). Φθάνομεν ἔπειτα εἰς τὸν δεύτερον βαθμὸν, πρὸς κάθαρσιν καὶ τελειοποίησιν καὶ δοκιμὴν τῆς ψυχῆς· « Ὁν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται » (3). Ἐκεῖ δικαιοσύνη, ἐδῶ εὐσπλαγχνία· ἔπειτα ἡ ἐξείρετος ἐκλογὴ, τὸ θεῖον χάρισμα, διὰ τοῦ ὁποίου χειροτονεῖται ὁ χριστιανὸς ἀθλητὴς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πίστεως. Κατανοῶ λοιπὸν, Χριστέ μου, τὴν πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ἀναδιβάζουσαν κλίμακα (σκάλαν) τῶν θείων μακαρισμῶν σου· ὁ πτωχὸς τῷ πνεύματι ζητεῖ καὶ λαμβάνει τὸ πλούσιον ἔλεος· κλαίει καὶ θλίβεται εἰς τὸν κόσμον, διότι ταπεινώνει τὸν ἑαυτὸν του· μετανοεῖ καὶ ἐξουθενεῖται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, διατελεῖ πρὸς καὶ ἀνεξίκακος μὲ ὅλην τὴν ἐξουθένωσιν, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει· πεινᾷ καὶ διψᾷ τὴν δικαιοσύνην, ὅθεν λογίζεται μωρὸς ὑπὸ τῶν πλειύνων, ἀλλ' ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸν παρηγοροῦντα καὶ τρέφοντα· γίνεται ἑλεῆμων πρὸς τοὺς ἀδελφούς του, αἰσθανόμενος ὅτι ἔλαβεν ἔλεος παρὰ τοῦ Πατρὸς· ὅθεν πάλιν ἐλεεῖται, καὶ ἐξαλείφονται αἱ ἁμαρτίαι του· τότε βαθμηδὸν γίνεται κθαρὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπομένως εὐτυχέστατος· καθὼς εὐτυχῆς

(1) Πρὸς Φίλιππους. Κεφ. 1. σ. 29. (2) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 2. σ. 9. (3) Παρμ. Κεφ. 3. σ. 12.

καὶ εἰρηνεύων μὲ τὸν ἑαυτὸν τοῦ, εἰρηνοποιεῖ, ἀγαθοεργεῖ καὶ λαμβάνει τῆς υἱοθεσίας τὸν ἀναφαίρετον στέφανον. Τέλος, ὡς υἱὸς καὶ τέκνον τοῦ Θεοῦ, εἰσάγεται ὑπὸ τῆς τοῦ Ἰψίστου δεξιᾶς εἰς τὸ πολυκίνδυνον καὶ φρικῶδες στάδιον τοῦ διωγμοῦ, μαχόμενος ὑπὲρ τοῦ δικαίου, ἐλέγχων τὴν ἀδικίαν, μαρτυρῶν τὴν ἀλήθειαν· διωκόμενος δὲν ἀντιδιώκει· ὑβριζόμενος εὐλογεῖ καὶ νουθετεῖ· ἀδικούμενος συγχωρεῖ καὶ συμπάσχει· ἐν ἐνὶ λόγῳ, συντελεῖ μὲ τὸ παράδειγμα εἰς τὴν στερέωσιν τῆς ἐπὶ γῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν τοῦ. Ἀφ' οὗ προητοίμασες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς ἀκροατάς σου, κηρύττεις ἀναφανδόν, Χριστὲ Ἰησοῦ, ὅτι δὲν ἦλθες διὰ νὰ καταλύσῃς τὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ἀποπληρώσῃς. Ἀγάπην διττήν, τὴν πρὸς Θεὸν καὶ τὸν πλησίον διδάσκουν αἱ δέκα ἐντολαί· ἀγάπην διδάσκει, πλὴν, τελείαν καὶ ἀπεριόριστον διὰ τῶν γλυκέων σου λόγων. Καὶ πρῶτον τοὺς ψευδοδιδασκάλους, ὅσοι καταλύουν ἢ παρεξηγοῦν τὰς ἐντολάς σου, καὶ τοὺς ὑποκριτάς, ὅσοι προσποιοῦνται ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην, τοὺς φοβερίζεις καὶ τοὺς καταδικάζεις αὐστηρῶς καὶ δικαίως· τότε τελειοποιεῖς τὸν νόμον, καὶ ἀναπτύσσεις ὅλην τὴν τελειότητά του. Μαζὶ μὲ τὸν φόνον ἀπαγορεύεις τὴν ὀργήν, τὸ μῖσος καὶ τοὺς ὑβριστικούς λόγους δηλαδὴ πᾶν εἶδος φόνου, εἴτε διὰ χειρὸς, εἴτε διὰ συλλογισμοῦ, εἴτε διὰ λέξεων. Ἐπειτα μᾶς διδάσκεις τὴν εἰρήνην, τὴν πραότητα, καὶ ἀποβρίπτεις κάθε δῶρον, κάθε προσευχὴν, ὅταν τὰ προσφέρωμεν ἔχοντες μῖσος ἢ παράπονον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μας. Τὴν μοιχείαν ἀποτρέπεις, προσθέτων· « Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἥδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ » (1). Χαρακτηρίζεις, Χριστέ μου, ὅλα τὰ αἵτια τοῦ σκανδάλου καὶ ὅλα τὰ εἶδη τῶν πειρασμῶν, ἐνομάζων αὐτὰ δεξιὸν ὀφθαλμὸν καὶ δεξιὰν χεῖρα, καὶ προστάττων εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ τὰ ἀποβρίπτουν προθύμως διὰ νὰ μὴ κολασθοῦν. « Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου

(1) Ματθ. Καπ. Β. σ. 29.

ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπολύηται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον σου τὸ σῶμα βληθῇ εἰς γέενναν » (1)· ὅπερ σημαίνει, ἂν ἡ συναναστροφή τινὸς ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς, ἢ πολυμαθεῖα, αἱ γνώσεις τοῦ νοῦ σου, ἢ ἄλλα βλεπόμενα καὶ σχετικὰ πράγματα, φέρουν εἰς κίνδυνον ἀκολασίας, ἢ ἀσεβείας τὴν ψυχὴν σου, ὅσον εὐχάριστα καὶ ἂν ᾖναι τὰ τοιαῦτα, ἀπόβαλέ τα χωρὶς δισταγμὸν, ἔστω καὶ μὲ θλίψιν σου μεγάλην, φύγε τὸν κίνδυνον, παραιτήσου τὴν νομιζομένην ἀθώαν ἀπόλαυσιν, διὰ νὰ μὴν ἀπολέσῃς τὴν ἀσυγκρίτως πολυτιμωτέραν σου ψυχὴν. « Καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. » ἔχεις δηλαδὴ δύναμιν, Χριστιανέ, καὶ ἐξουσίαν εἰς τὸν κόσμον, ἔχεις τρόπους διὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, βλέπεις ὅμως ὅτι υπερηφανεῖται ἡ καρδίᾳ σου, καὶ προσκολλᾶται εἰς ἀξιώματα, πλοῦτη καὶ δόξαν, περραίτησον αὐτὰ γενναίως προκρίνων νὰ ἰδιωτεύῃς, ἢ καὶ νὰ ᾗσαι ἐνδεής, περὰ νὰ μολυνθῇ καὶ ἐκτραπῇ ἡ ψυχὴ σου εἰς ὁδὸν ἀπωλείας. Ταύτην τὴν ἐντολὴν παρεξήγησαν κατὰ κειροὺς μερικοὶ παχύνοντες αἰρεσιάρχει θέλοντες νὰ ὑποστήσουν ὅτι ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου παραγγέλλει τὴν ἐκκοπὴν τῶν μελῶν τοῦ σώματος· ἀλλ' ἡ ὀλεθρία πλάνη τῶν τοιούτων ἐλεγχεται μόνῃ της· ὅθεν οἱ ἅγιοι πατέρες Βασιλείας καὶ Χρυσόστομος, στηλιτεύοντες τὴν βλάσφημον ἀφροσύνην των, καὶ θέλοντες ψηλαφητῶς νὰ ἀποδείξουν, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ νόημα τῆς παραγγελίας ταύτης τοῦ Κυρίου, λέγουν· « Ἄν ὁ δεσπότης Χριστὸς ᾔθελε νὰ ἐκκόπτωμεν τὰ μέλη τοῦ σώματος ὅταν μᾶς σκανδαλίζουν, βεβαίως δὲν ἔλεγε δεξιὸν ὀφθαλμὸν, ἢ δεξιὰν χεῖρα, ὅταν μένουν τὰ ἀριστερὰ μέλη, ἱκανὰ ὄντα νὰ προξενήσουν τὴν αὐτὴν βλάβην εἰς τὰς ψυχὰς τῶν σκανδαλιζομένων. Παρομοίαν ἐντολὴν ἔδωκεν ὁ Ἀπόστολος περιληπτικῶς, λέγων· « Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κα-

(1) Ματθ. Κεφ. 5. ς. 29, 30.

κῆν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία » (1).

Ἰδοὺ λοιπὸν τρανῶς ἐξηγεῖται τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ποῖος τολμᾷ πλέον νὰ στοχασθῇ, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ διορίζει τὴν στρέ-
βλωσιν τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἢ καὶ τὴν αὐτοχειρίαν;

Ἀπαγορεύεις κάθε ἀποχωρισμὸν, κάθε διαζύγιον ἀνδρὸς ἀπὸ
γυναικὸς, παρ' ἐκτὸς λόγου πορνείας, καὶ ἀφαιρεῖς τὴν θείαν σου
εὐλογίαν ἀπὸ κάθε παράνομον συνοικέσιον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρό-
πον ἀγιάζεις τὴν πηγὴν τῆς γενέσεως, περιτοιγίζων αὐτὴν παν-
σόφως, ὅπως μὴ καταντήσῃ κτηνώδης ὁ θεμελιώδης δεσμὸς τῆς
κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐμποδίζεις, Θεάνθρωπε, τοὺς ματαίους
καὶ βλασφήμους ὅρκους, καὶ ἐνθρονίζεις εἰς τὸν κόσμον τὴν γλυ-
κυτάτην ἀλήθειαν· καταδικάζεις τὴν ἐκδίκησιν, διὰ τῆς ὁποίας
καταργεῖται κάθε νόμος, καὶ ἀφανίζεται ὅλη ἡ εὐταξία εἰς τὸ πο-
λίτευμα τῶν ἀνθρώπων· παραγγέλλεις τὴν ἀγάπην, ὅχι μόνον
πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς λέγων· « Ἀγαπᾶτε
τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς
ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεα-
ζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς· ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς
ὑμῶν τοῦ ἐν ταῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ
πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους » (2).
Ἰδοὺ ἐντολὴ τελειότητος, διὰ μόνης τῆς ὁποίας ἡμπορεῖ νὰ εἰσα-
χθῇ καὶ νὰ στερεωθῇ ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον.
Εἶναι δὲ ἡ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ κακοποιοὺς ἀγάπη καὶ ἀγαθο-
εργία τελειότης, ἐπειδὴ ὅστις τὴν βάλλει εἰς πράξιν ἀποδεικνύει,
ὅτι ἀγαπᾷ Κύριον τὸν Θεόν του ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ
διανοίᾳ του, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος του. Ἄλλως πῶς, ἢ πρὸς
τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπην εἶναι ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀκατόρθωτος· ἀλλ' ὁ
ἔχων τὸ πολίτευμά του ἐν οὐρανοῖς, ὁ ἀναμένων ἡμέραν τῇ ἡμέ-
ρᾳ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ
Ἀποστόλου· καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω· ὁ ἀπαρνηθεὶς τὸν ἑαυτὸν

(1) Πρὸς Κολασ. Κεφ. 3. ε. 5. (2) Ματθ. 5. ε. 44, 45.

τευ, καὶ ἔρας τὸν σταυρὸν αὐτοῦ διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ ἔχνη τοῦ Θεανθρώπου, ὁ τοιοῦτος πιστὸς χριστιανὸς εὐκόλως κατορθώνει τὴν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς του ἀγάπην, νικᾷ ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν καὶ ἐν τῷ παρεξηγοῦν οἱ ἄνθρωποι τὴν πραγματικότητα τῆς καρδίας του, ὀνομάζοντες αὐτὴν μωρίαν, δειλίαν, χαμέρπειαν, ἡλιθιότητα, αὐτὸς μακροθυμεῖ, ἔχων εἰς τὰ ἐνδόμυχά του, τὸν Παράκλητον, τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα.

Ἐνδυναμούμενος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, Ἰησοῦ μου, πᾶς ὅστις δι' ἀγάπην σου ἀγαπήσῃ ἐμπράκτως τοὺς ἐχθροὺς του, γίνεται ἱκανώτατος νὰ φυλάξῃ ὅλας τὰς λοιπὰς θείας ἐντολάς σου ἔξακολουθεῖ τῆς ζωῆς του τὸν δρόμον, ἀγωνιζόμενος νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς στενῆς πύλης εἰς τὴν βασιλείαν σου· ὁ ὄγκος τῆς ἐπάρσεως καὶ τῆς φιλαυτίας δὲν τὸν βραδύνει πλέον, οὔτε δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὸ πέρασμά του· ὅθεν ἔλκει μυστικῶς ἐξ ἀγάπης, καὶ ὄχι πρὸς ἐπίδειξιν· ἀποφεύγει τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων, ὅστις εἶναι βάσκανος τρώντι ὀφθαλμοὺς μολύνων πᾶσαν ἀρετὴν· προσεύχεται ἐν τῷ κρυπτῷ, κατὰ τὸ θεῖον ὑπόδειγμα, ὅπου μᾶς ἔφησεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν δεσποτικὴν του προσευχὴν, καὶ θαρρῶν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ τὸν ἐπικαλεῖται, λέγων· *Πάτερ ἡμῶν*, μὲ χαρὰν ἀνέκφραστον καὶ ἀπερίγραπτον· ἀνακαλεῖ συχνὰ εἰς τὴν μνήμην του τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαίου Κριτοῦ· « Ἐὰν μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν » (1). Νηστεύει προθύμως καὶ ὄχι σκυθρωπὸς, ὑπακούων εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ του καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας· δὲν θησαυρίζει εἰς τὸν κόσμον, καθότι ὁ θησαυρὸς τὸν ὅποιον ἐπιποθεῖ, εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐπομένως ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ καρδία του· φυλάττει σώας τὰς φρένας του διὰ παντὸς εἶδους θεαρέστου ἐγκρατείας καὶ μετριοτήτος· ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι ὁ νοῦς εἶναι ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς, καὶ κυβερνήτης τοῦ σώματός του· δὲν πολεμεῖ ματαιαφρόνως νὰ συμ-

(1) Ματθ. Κεφ. 6; σ. 18.

εἰδᾶσθαι τὰ ἀσυμβίβαστα, τὴν εὐσέβειαν μὲ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ματαιότητος, οὔτε φαντάζεται νὰ δουλεύσῃ δύο κυρίους, σὲ τὸν ποιμένα τῶν ψυχῶν, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς φιλαργυρίας· γίνεται φιλόπονος καὶ δραστήριος, φυλάττων τὴν ἐντολὴν· « Εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω » (1). Πλὴν οὔτε καταδέχεται νὰ μεριμνᾷ καὶ νὰ τήκεται διὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, καλῶς γνωρίζων, ὅτι αὐτὴ ἡ φροντίς, ὑπέρμετρος οὖσα δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἐμπρακτος ἀθέτησις τῆς πίστεως εἰς τὸν προνοητὴν μας.

Δὲν κρίνει, οὔτε κατακρίνει τὸν πλησίον του διὰ νὰ μὴ κατακριθῇ· κρίνει τὰς πράξεις πρὸς ἰδίον· του συνετισμὸν (2), ὅχι ὅμως τὸν ἄνθρωπον, ἐπειδὴ ἡ ἐνδόμυχος ἀγάπη συσέλλει τὰ χεῖλη του, ἡ γνῶσις τῆς ἰδίας του ἀδυναμίας τὸν ἀποσομίζει, καὶ δὲν τολμᾷ νὰ οἰκαιοποιηθῇ τὸ ἔργον τοῦ Καρδιογνώστου, ὅστις μόνος ἐτάζει τοῦ καθενὸς τὴν προαίρεσιν· καὶ τέλος, διότι δὲν εὐχαριεῖ, ὅλος ἐνασχολούμενος εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ ἑαυτοῦ του κατὰ τὴν ἐντολὴν· « Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν » (3). Ἀλλοίμονον εἰς ἐμὲ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἂν ὑποπέσω ὁ ἄθλιος εἰς τὴν δικαίαν σου ἀπειλὴν· « Ἐν ᾧ κρίματι κρίνετε κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν » (4). Βλέπω τὸ κάρφος εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ τὴν δοκὸν εἰς τὸν ἴδιον ὀφθαλμὸν μου δὲν τὴν διακρίνω· κρίνω καὶ κατακρίνω χωρὶς νὰ στοχασθῶ, ὅτι ἡ κρίσις μου εἶναι ἐσκοτισμένη ἀπὸ τὰ ἴδιά μου πάθη· κρίνω αὐστηρῶς καὶ ἀσπλάγχχνως τὰ μικρότερα ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, καὶ παραβλέπω, ἢ καὶ δικαιολογῶ τὰ ἀμαρτημάτων μου· ἀγανακτῶ διὰ τὰς κρίσεις τῶν ἄλλων καὶ δὲν παύω ἀπὸ τοῦ νὰ τοὺς κατηγορῶ χωρὶς ἀφορμὴν καὶ δικαίωμα· ἐξ ἀργολογίας καὶ μιᾶρᾶς φιλαυτίας· πολλάκις προσποιούμαι ὅτι ἀθωόνω τὸν κατηγορούμενον, ἐν ᾧ ἡ ἐπιτετηθευμένη δικαιολογία μου τὸν βλάπτει ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν γνώμην τοῦ ἀκούοντος. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἔχω δύο μέτρα καὶ δύο ζυγαρίας, τὴν

(1) Β'. Πρὸς Θεσσαλ. Κεφ. 3, σ. 10. (2) Ματθ. Κεφ. 7. μέχρι τέλους.

(3) Ματθ. Κεφ. 26. σ. 41. (4) Ματθ. Κεφ. 7. σ. 2

κόσμον δὲν ἔχομεν, εἰ μὴ τοὺς ἐχθροὺς καὶ φθορεῖς τῆς οὐρανόου
μῖαν διὰ τὸν ἐκυτόν μου, καὶ τὴν ἄλλην διὰ τὸν πλησίον μου.
Πρόφθξσον, Κύριε, δός μοι ἰσχὺν διὰ νὰ χαλινώσω τὴν γλῶσσάν
μου, τὸ ἀκατάσχετον τοῦτο κακὸν (κατὰ τὸν Ἀπόστολον Ἰάκω-
βον) τὸ μεστὸν ἰοῦ (φخرμάκι) θανατηφόρου, μὴ ποτε, ἐν ᾧ μέτρῳ
ἐμέτρησα τὰ ἔργα τῶν ἀδελφῶν μου, ἀντιμετρήσης καὶ εἰς ἐμέ.

Διὰ νὰ γείνω ἱκανὸς νὰ διαβλέψω, καθὼς λέγεις, Δέσποτα,
πρὸς διόρθωσιν τοῦ πλησίον, πρέπει πρῶτον νὰ καθάρίσω τὴν δι-
ορξσιν τοῦ νοός μου· τοιοῦτος δὲ γενόμενος χρέος ἔχω νὰ φυλάξω
τὴν πάνσοφον ἐντολήν σου, νὰ μὴ ῥίπτω τὰ ἄγια σου λόγια εἰς
τοὺς κύνας, δηλαδὴ εἰς τοὺς θρξσῖς καὶ ἀναισχύντους ἀνθρώπους,
οὐδὲ τοὺς ἱερούς μαργαρίτας τῶν μυστηρίων σου νὰ τοὺς μετα-
δίδω παράφρονα καὶ παράκκιστα εἰς τοὺς χοίρους, εἰς τοὺς ἀνα-
ξίους καὶ μεμολυσμένους.

Τοῦτο φυλάττοντες οἱ ἀρχαῖοι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, δι-
αιροῦσαν τοὺς προσηλύτους καὶ μαθητάς των εἰς δύο τάξεις, τὴν
τῶν κατηχομένων καὶ τὴν τῶν πιστῶν· ὅθεν καὶ τὴν διδασκα-
λίαν τῆς πίστεως, ἐχώριζον εἰς βῆμοὺς ἀναλόγους πρὸς τὴν με-
τάνοιαν καὶ ἐπίδοσιν τῶν φωτιζομένων. Ἐπειτα μὲ προτρέψεις
πατρικῶς οὐράνιε νομοθέτα τῶν λογικῶν ὄντων, εἰς ἐπίμονον προ-
σευχὴν ἐν ἀπλότητι καρδίας· καὶ ἀληθῶς, ποία ἄλλη δύναμις,
ἐκτὸς τῆς προσευχῆς καὶ δεήσεως ἡμπορεῖ νὰ μὲ καταστήσῃ ἱκα-
νὸν νὰ φυλάξω τὰς ἐντολάς σου; Ἡ ἐκτενὴς προσευχὴ ἔλκει τὴν
χάριν σου, χωρὶς τῆς ὁποίας ἀδύνατος ὑπάρχει ἡ ἐκτέλεσις τῶν
θεῶν ἔργων τῆς ἀγάπης. « Χωρὶς ἐμοῦ, ἀλλοῦ εἶπας, Χριστέ,
οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν » (1). Εὐλόγως λοιπὸν ἐκφωνεῖς· « Πᾶς
ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοι-
γῆσεται » (2). Καὶ μὲ πόσῃν πατρικῇ ἀνέκφραστον στοργῇ
μὲ χειραγωγεῖς εἰς εὐρεσιν τοῦ ἀτιμήτου θησαυροῦ τῆς προσευ-
χῆς, προσθέτων· « Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα

(1) Ἰωαν. Κεφ. 15. σ. 5. (2) Ματθ. Κεφ. 7. σ. 8.

δ' ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; » (1) Δόξα σοι, Ἀπειροσπλάγχχνε, εὐχαριστίαι, καὶ τιμὴ καὶ προσκύνσεις, σοὶ πρέπει μόνω. Ἰδοὺ ἐπισφραγίζεις, τέλος πάντων, μὲ ἓνα μόνον κανόνα ὅλην τὴν ζωοποιόν σου διδασχὴν « Πάντα, ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ Προφῆται » (2). Ἐντολὴ σαφεστερά καὶ λαμπροτέρα τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου, ἐξήγησιν δὲν ἐπιδέχεται καθότι ὅλα τὰ λογικά ὄντα, ἀκούοντα τὴν ἐντολὴν ταύτην, προθύμως ἀποκρίνονται τὸ, Ναὶ Κύριε Ἰησοῦ, ἀναπολόγητοι μένομεν ἔμπροσθέν σου, ἂν δὲν φυλαξώμεν τὴν δικαίαν σου ἐπιταγὴν. Σὺ εἶπας· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Εἰ δὲ καὶ ἐνίοτε δὲν μᾶς ἀνταγαπήσει ὁ ἀδελφός μας, κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον τῆς Χριστιανικῆς τελειότητος, ἔχομεν παρηγορίαν καὶ στήριγμα, διὰ νὰ μὴν ἀδημονήσωμεν, τὴν εἰς σὲ αὐτόν ὀφειλομένην ἀγάπην, πηγὴν οὖσαν ἀναφαιρέτου χαρᾶς, ὑπομονῆς καὶ ἐνδομύχου μακαριότητος.

Γνωρίζομεν καλῶς, ὅτι στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός, ἡ ἄγουσα εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, καὶ ὅτι ὀλίγοι εἶναι οἱ δι' αὐτῆς εἰσερχόμενοι· ὅθεν, κατὰ τὸν λόγον σου, δὲν ἀποροῦμεν πλέον, οὔτε ἀποκάμνομεν, δοκιμάζοντες τὴν ἀχαριστίαν τῶν ἀνθρώπων· δὲν παραιτούμεθα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀγάπης, διὰ τὸ ὅτι δὲν θερίζομεν ἀμέσως καὶ τοὺς καρπούς τῆς ἡ ἀγάπης εἶναι ἐπιθυμητὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἐπειδὴ εἶναι ιδιότης τῆς ὑπερουσίου Θεότητος. Ἡ ἀγάπη εἶναι τῶν οὐρανῶν τὸ προπύλαιον, ὁ θησαυρὸς τῆς καρδίας, καὶ ὁ ἀμάραντος στέφανος τῆς ἀθανασίας, ἡ ἄνεσις καὶ ἀναψυχὴ τοῦ νοῦς, μετὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἐν ὅσῳ ἀγαπῶμεν τὸν ἑαυτόν μας ὑπὲρ ἄλλο τι, δὲν εἴμεθα τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, οὔτε δυνάμεθα νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν γλυκύτητα τῶν καρπῶν τῆς ἀγάπης· τότε ἐχθροὺς πλέον εἰς τὸν κόσμον δὲν ἔχομεν, εἰμὶ τούς ἐχθροὺς, καὶ φθορεῖς τῆς οὐρανίου

(1) Ματθ. Κεφ. 7. σ. 11. (2) Ματθ. Κεφ. 7. σ. 12.

κῦσμον δὲν ἔχομεν, εἰ μὴ τοὺς ἐχθροὺς καὶ φθορεῖς τῆς οὐρανίου πίστεως καὶ ἀληθείας. Τοὺς τοιοῦτους νὰ ἀποφεύγωμεν καὶ νὰ φυλαττώμεθα προσεκτικῶς, ἐλάβομεν ἐντολὴν παρὰ σοῦ, τοῦ νυμφίου τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ψευδοπροφῆται καὶ ψευδουδιδάσκαλοι, οἱ σοφισταὶ τοῦ αἰῶνος τούτου ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς, ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἄρπαγες· ἀμέσως ὀρίζεις καὶ τὸ διαγνωστικὸν τῶν τοιούτων ἐπιβούλων τῆς εὐδαιμονίας μας, λέγων· « Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν, τοῦτέστιν ἐκ τῶν ἔργων, ἐπιγνώσθε αὐτοὺς· » καὶ τοὺς ἐπαπειλεῖς, ὅτι θέλουν ἐκκοπῇ καὶ ριφθῇ εἰς τὸ πῦρ, καθὼς τὰ ἄκαρπα δένδρα. Ταῦτα ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξας, ἐπισυνάπτεις, Παντοδύναμε, καὶ τὴν ἀνάμνησιν τῆς φοβερᾶς καὶ ἀδελκάστου κρίσεως ἐπάνω εἰς τοὺς ἐπιδεικτικοὺς ἄκροατάς, καὶ ἐνταυτῷ, παραβάτας τοῦ θείου σου νόμου, τοὺς κράζοντάς σοι ἀδιακόπως, Κύριε, Κύριε, καὶ μὴ προσπαθοῦντας νὰ ἐκπληρώσουν τὰ προστάγματά σου. « Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. » Τέλος, μακαρίζεις τὸν ἀκούοντα καὶ ποιοῦντα τοὺς λόγους σου· τὸν παραβάλλεις, ἐμφαντικῶς, μὲ ἄνδρα φρόνιμον, ὅστις ἔκτισε καὶ ἐθεμελίωσε τὴν κατοικίαν του ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν, ὅθεν μένει ἀσάλευτος εἰς τὰς προσβολὰς τῆς βροχῆς τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ἀνέμων, καθὼς ἡ κατὰ σὲ ἀγάπη καὶ τελειότης ἀντέχει πάντοτε κραταιὰ εἰς τὰς ἄνωθεν ἐπισκηπτομένους συμφορὰς, εἰς τὰς βλάβας τῶν πονηρῶν, καὶ εἰς τὴν βίαιον ὀρμὴν τῶν παθῶν τοῦ αἰῶνος· μωρὸς ἀνὴρ, ὁ παρακούων καὶ κτίζων τὴν κατοικίαν του ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον· ἡ εὐθραυστος ἀρετὴ του εὐκολὰ κλονίζεται, πίπτει, συντρίβεται, καὶ ἡ πτώσις της ἐλθρινὴ καὶ μεγάλη.

Τὰ ῥήματά σου, Ἰησοῦ Χριστέ, σὺ ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεός, ὁ ἐνανθρωπήσας διὰ τὴν σωτηρίαν μου, εἶναι ἀληθῶς πνεῦμα καὶ ζωὴ (1), πνεῦμα ἰσχύος καὶ συνέσεως, πνεῦμα φόβου Θεοῦ καὶ ἀγάπης, ζωὴ αἰώνιος καὶ ἀφθαρτος, πηγὴ ὕδατος, δροσίζοντας ψυχὰς,

(1). Ἰωάν. Κεφ. 6 σ. 63.

καὶ ἀλλελέμενον, ὡς λέγεις ὁ ἴδιος, εἰς ζωὴν αἰώνιον (1).

Ἀνακαλῶ εἰς τὴν μνήμην μου ὅσα ἤκουσα παρὰ σοῦ, καὶ καθόσω ὅτι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον εἶναι δύο πτερὰ τῆς ψυχῆς μου, διὰ τῶν ὁποίων ἀναβιβάζομαι εἰς τὴν βασιλείαν σου, καὶ χωρὶς τῶν ὁποίων, τὸ βάρος τῆς φιλαυτίας καὶ τῶν ἀμαρτιῶν θέλει ἀναποδράστω με καταβιβάσει εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἀναβοῶ ὡς ὁ Δαβὶδ, μυστικῶς. « Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὥστε περισταῆς, καὶ πετασθήσομαι καὶ καταπαύσω » (2); Ἐκ βαθέων κράζω σοι· « Γνωρίσόν μοι ὁδόν, ἐν ᾗ πορεύσομαι, ὅτι πρὸς σὲ ἤρξα τὴν ψυχὴν μου » (3)· τὴν αἶρω καὶ τὴν ὑψώνω δι' ὀλίγας στιγμὰς, καὶ πάλιν πίπτω εἰς τὴν ἀδράνειάν μου· ἐπιλαμβάνομαι συχνὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ τὴν ἀφίνω παρασυρόμενος ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα. Ἀντιλαβοῦ τῆς ἀσθενείας μου, Κύριε, δός μοι χάριν ἀντὶ χάριτος, διὰ νὰ ἀναπτερωθῶ ὑπὸ τῆς θείας ἀγάπης, ὥστε ἀναβάντων νὰ αἰσθανθῶ τὴν ζωογόνον αὔραν τοῦ Πνεύματός σου, καὶ νὰ ἀποστραφῶ διὰ πάντα τὰ χυμερπῆ καὶ γήινα πάθη.

Τότε ἴσως κατανοήσω τὴν τελευταίαν σου Διαθήκην, τὴν πρὸ τοῦ στυχρικοῦ σου θανάτου δοθεῖσαν εἰς τοὺς τεθλιμμένους σου μαθητάς. « Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου, καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκείνος ἐστὶν ὁ ἀγαπῶν με » (4). Ὅθεν ἀγάπη καὶ φύλαξις τῶν ἐντολῶν σου, τὸ αὐτὸ σημαίνει. « Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου· » τελεῖα ἔνωσις μετὰ τὸν Θεόν. « Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγάπησα ὑμᾶς· μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ » (5). Σὺ δὲ μόνος, Ἰησοῦ μου γλυκύτατε, ἀνωτέρην ταύτης ἀγάπην ἐδειξας εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἔδωκας τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἀπέθανες λύτρον ἀντὶ τῶν ἐχθρῶν σου. Ἀμήν.

(1) Ἰωαν. Κεφ. 4 σ. 14. (2) Ψαλμ. 54. σ. 6. (3) Ψαλμ. 142. σ. 8.
(4) Ἰωάν. Κεφ. 14. σ. 21. (5) Ἰωάν. Κεφ. 13. σ. 10, 12, 13.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

'Ο Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς
'Αγάπης, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς προερχομένων ἀρετῶν.

Μῆτερ πασῶν τῶν ἀρετῶν, ἄνθος εὐωδίας τοῦ παρθεῖσου, καρπὸς τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, χαρὰ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, πηγὴ μακαριότητος αἰωνίου, οὐράνιον χάρισμα τοῦ ἀπειροευσπλάγχνου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος, ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, πόσον εἶσαι ἐπιθυμητὴ καὶ ὠραία! ἀνεκτίμητε θησαυρὲς τῶν πιστῶν διὰ σοῦ μόνης κατορθώνονται τὰ ἀκατόρθωτα, καὶ γίνονται δυνατὰ τὰ ἀδύνατα· φυγαδεύεις τὸν θάνατον, ἐξαλείφεις τὰς ἁμαρτίας, καθὼς εἶπεν ὁ μόνος ἀγχιὺς περὶ τῆς ἁμαρτωλῆς ἐκείνης γυναικὸς, εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Φαρισαίου. « Ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί· ὅτι ἠγάπησεν πολὺ » (1). Μαρτυρεῖς τὴν εὐκρίνειαν τῆς πίστεως, ἀναπτέρωνεις τὴν ἐλπίδα, ἐυκολύνεις τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν βραχυτέρων ἔργων καὶ καθηκόντων, καὶ φέρεις βαθυμηδὸν τὸν ἔχοντά σε εἰς τελείαν ἔνωσιν μετὰ τὸν Θεόν, ὅστις εἶναι κυρίως ἀγάπη· Ἰησοῦ Χριστέ, ὑπογραμμὸς ἐμφυχος καὶ τέλειος τῆς ἀγάπης εἶσαι σὺ μόνος· ὅλη ἡ ἐπὶ γῆς κοσμοσωτήριος παρουσία σου ἄλλο δὲν ἦτον εἰμὴ διάπυρος ἀνεκκλήτος ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα σου, καὶ πρὸς τοὺς γηγενεῖς ἀδελφούς σου, οὔτινες ἐκάθηντο ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου· ἔδωκας τὴν ψυχὴν σου λύτρον ἀντὶ πολλῶν, ἔλαμψε τὸ φῶς σου ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἔμαθαν παρὰ σοῦ νὰ ἐπικαλῶνται μετὰ φόβου τὸν Πατέρα αὐτῶν, τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἐξέχυθη τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· ἠνοίχθησαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀνεπλάσθη ἡ εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κατὰ σὲ

(1) Λουκ. Κεφ. 7 σ. 47.

νηπίων. Ἡ ἀγάπη εἶναι τήρησις τῶν ἐντολῶν σου· καθότι πῶς δύναμαι νὰ ἀγαπῶ εἰλικρινῶς ἐκείνον τοῦ ὁποίου δὲν φυλάττω τὸν λόγον; Καὶ ἀμοιβαίως ἡ ἀκριβὴς φύλαξις τῶν θείων ἐντολῶν τρέφει καὶ ἀναρρίπτει εἰς τὴν καρδίαν μου τὸ ἄσθεστον πῦρ τῆς ἀγάπης.

Ἰδοὺ δὲ πῶς τὴν χαρακτηρίζει, δεικνύων καὶ τοὺς καρπούς της, ὁ οὐρανοδόκμων. « Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακὸν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει » (1).

Μακάριε Παῦλε, εἰς τὴν ἰδίαν σου ψυχὴν παρέκυψαν τὰ βλέμματά σου, καὶ εὔρες αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς χαρακτῆρας. Ἄς τολμήσω καὶ ἐγὼ, ὁ ψυχρὸς καὶ τυφλὸς, καὶ γυμνὸς τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης, νὰ βαθύνω εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς θεοπνεύστου περιγραφῆς σου.

« Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ. » Καὶ πῶς νὰ μὴ μακροθυμῇ ὁ συναισθανόμενος ζωηρῶς, ὅτι ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ ἐνέχυρον τῆς ἰδίας σου σωτηρίας; μακροθυμεῖ λοιπὸν, κατὰ φυσικὸν λόγον, πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας ἀδελφούς του, μακροθυμεῖ πρὸς φίλους καὶ ἐχθρούς, πρὸς τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς, γίνεται πρᾶος, ἱλαρὸς, γλυκὺς, εὐπρόσσιτος, διὰ νὰ μιμηθῇ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοανθρώπου· διὰ δὲ τῆς θεοσδότου μακροθυμίας ἐκτελεῖ καὶ κατορθώνει ὅσα ἡ βίαιος ὁρμὴ τῶν παθῶν εἰς μάτην ἀγωνίζεται νὰ περαιώσῃ.

« Ἡ ἀγάπη χρηστεύεται »· τουτέστιν ἔλεει, συλλυπεῖται, συμπάσχει, εὐσπλαγχνίζεται, προφθάνει μὲ ζέσιν ψυχῆς τοὺς ἐνδεεῖς, τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς κλαίοντας, τοὺς πεπλανημένους καὶ ἀδικουμένους· χρηστεύεται φυσικῶς καθὼς ὁ ἄνθρωπος ἀναπνέει· εἰσπνέει διὰ τῆς προσευχῆς ἀγάπην Θεοῦ, καὶ ἐκπνέει ἀγάπην πρὸς

(1) Ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 13. σ. 4—7.

τὸν πλησίον· τὸ ἐν εἶναι δῶρον ἄνωθεν, τὸ δεύτερον γλυκύτατον χρέος· ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεει τὸν πλησίον, καὶ θυσιάζεται δι' αὐτὸν· ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ τὸν Θεὸν ἔλεει τὸν πλησίον, καὶ ἐν τῷ πλησίον ἀγαπᾷ τὸν Θεόν· ὅθεν οὐδέποτε ἀποκάμνει.

« Ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ » δὲν ζηλεύει, δὲν φθονεῖ, δὲν ἐπιβουλεύεται τὰ τῶν ἄλλων ἀγαθὰ ἢ ἀγάπη· ἐπειδὴ μέτρον ἀσφαλτοῦ τῆς πρὸς τὸν πλησίον εὐνοίας φυλάττει τὴν φυσικὴν ἀγάπην τοῦ ἑαυτοῦ της.

« Οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς. » Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον δὲν ὑπερηφανεύεται, δὲν ἀφίνει τὸν νοῦν του νὰ ἐπαρθῇ καὶ νὰ φυσιωθῇ ἀπὸ τὴν οἴησιν· ἐπειδὴ τὸ κύριον προσὸν τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ ταπείνωσις· διὸ καὶ εἶπεν ὁ Παῦλος. « Ἡ γνῶσις (ἐννοεῖ τὴν πολυμάθειαν) φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ » (1). Μᾶς φουσκώνει καὶ μᾶς γεμίζει ἀπὸ καπνοῦς ματαιότητος καὶ ὑπερηφανίας ἡ γνῶσις χωρὶς ἀγάπην, ἡ δὲ ἀγάπη γεννᾷ τὴν ταπείνωσιν καὶ οἰκοδομεῖ τοὺς βλέποντας τὰ ἔργα της, ὥστε πολλάκις κερδίζονται, ἐφελκόμενοι, ἄνευ λόγων καὶ ἐπιτηδεύσεως, ἀπὸ μόνον τὸ παράδειγμα τῆς σεμνοπρεποῦς ἀρετῆς. Ὅτι δὲ ἡ ἀγάπη εἶναι γνησίᾳ μήτηρ τῆς ταπείνώσεως, εὐκόλα τὸ καταλαμβάνω, Θεέ μου, περιεργαζόμενος τὰ ἀποτελέσματα τῆς πλέον ιδιωτικῆς ἀγάπης· καθότι γεννᾶται ἰσονομία, ὅπου βασιλεῦει ἀγάπη· καθὼς ἡ πρὸς τὸν Ἰψιστον ἀγάπη τῶν Ἁγίων κορυφουμένη φθάνει εἰς βαθμὸν, ὥστε ἔξω βάλλει τὸν φόβον, κατὰ τὸ ῥητὸν· « Ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον » (2)· παρομοίως καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας τελεία ἀγάπη ἐν Χριστῷ, ἐκβάλλει καὶ ἐκρίζονει κάθε ὑπερηφανίαν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ψυχῶν μας· ἐπομένως γεννᾷ τὴν γλυκυτάτην ταπείνωσιν, γνησίαν θυγατέρα τῆς ἀγάπης καὶ μετανόιας, δευτέραν ἀθωότητα τῶν ἀναγεννωμένων ψυχῶν. Ὁ ταπεινὸς τὴν καρδίαν εἶναι καὶ ὁ μόνος συνετὸς καὶ φρόνιμος· γνωρίζει τὸν

(1) Α. πρὸς Κορινθ. Β. κεφ. 8. σ. 1. (2) Α. Ἰωάν. κεφ. 4. σ. 18.

ἐκυτόν του, εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀγαπᾷ ἐμπράκτως τοὺς ἄλλους· φωτίζεται ἄνωθεν, ἐπεὶ δὴ κάθε στιγμὴν τῆς ζωῆς του μὲ πόθον αἰσθάνεται τὴν χρεὶν τοῦ φωτισμοῦ· περιπατεῖ λοιπὸν ἐν τῷ φωτὶ καὶ δὲν προσκόπτει, ὡς ὁ οἰηματίας καὶ πεφουσιωμένος. Τοιοῦτος καθιστανόμενος διὰ τῆς χάριτος δὲν ἀσχημονεῖ· ἐπεὶ δὴ προκρίνει τὸν θάνατον παρὰ νὰ σκανδαλίσῃ τὸν ἀδελφόν του· φεύγει ὁ ἴδιος τὰς εὐκαιρίας καὶ ἀφορμὰς παντὸς σκανδαλοῦ· τρέμει καὶ ἀποστρέφεται τὸ νὰ σκανδαλίσῃ τὸν πλησίον του· καθὼς ταπεινὸς γνωρίζει κατὰ βάθος τὴν εὐπερίστατον ἀμαρτίαν, καὶ τὰς πολυποικίλους παγίδας τῆς, αἱ ὁποῖαι θηρεύουν πρὸ πάντων τοὺς ἐκλεκτούς. Δὲν ἀσχημονεῖ ποτὲ ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον του, καθὼς ὁ παρευρισκόμενος καθ' ὥραν εἰς τὴν συνομιλίαν ἑνὸς ἐπιγεῖου βασιλέως προσέχει τὸν ἐκυτόν του, καὶ φυλάττει πρὸ πάντων τὸ εὐσχημον τῆς διαγωγῆς του.

« Οὐ ζητεῖ τὰ ἐαυτοῦς ἡ ἀγάπη » αὐτὸ εἶναι τὸ μέγα καὶ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς· ὁ ἀγαπῶν θερμῶς τὸν Θεόν του καὶ τὸν πλησίον του, ἂν τύχῃ βασιλεὺς, ζητεῖ τὰ τοῦ λαοῦ συμφέροντα καὶ ὅχι τὰ ἴδια του· ἂν διορισθῇ τις ἐπίτροπος τοῦ κοινοῦ, ἀμελεῖ τὸ ἴδιον ὄφελος, ἐπιμελούμενος τὸ τῆς πόλεως· ἂν στρατηγήσῃ, προκρίνει τὴν ἀσφάλειαν τῆς πατρίδος ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν του δόξαν· ἂν ἀξιωθῇ τῆς ἐρωσύνης, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθουσιν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου, κατὰ μίμησιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ· ἂν ψηφισθῇ κριτὴς τῶν ἀδικουμένων, ἀποστρέφεται τὴν δωροδοκίαν, ὡς τὴν κόλασιν· κρίνει χωρὶς καμμίαν προσωποληψίαν, δὲν φοβεῖται τὴν ἔχθραν τῶν δυνατῶν, ἀλλὰ φοβεῖται τὸν Ἰψίστον, τοῦ ὁποίου ἐπὶ γῆς ἐπέχει τὸν τόπον· ἀπαρνέεται τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ἐπεὶ δὴ δὲν ζητεῖ τὸ ἴδιόν του συμφέρον· παρεδρεύων εἰς τὰς βουλὰς τῶν ἐν ἐξουσίᾳ ὄντων, σπουδάζει τὰ πράγματα, προμελετᾷ τὰ χρέη του, ἀποποιεῖται τὰς σκευωρίας, λέγει γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν, ναυθετεῖ τοὺς ἀκούοντας χωρὶς ἐπιδειξίν, πείθεται εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ προθύμως ὁμολογεῖ τὰ λάθη του· καθὼς πατήρ, υἱός, μήτηρ, ἀδελφός, συγγενής, οἰκεῖος, φίλος, θυσιάζει τὰ ἴδια τέλη του διὰ

τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων, καὶ κοπιᾷ εἰς τὰ οἰκιακά, ἐνθυμούμενος τὴν ἀποστολικὴν ἐντολήν. « Ὅστις περὶ τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἥρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων » (1). Ἄν τύχη γεωργός, ἐργάζεται τὸ χωράφιόν του φιλοπόνως, δὲν ἀδημονεῖ διὰ τὴν τύχην του, ἀλλ' ἀναμένει ἱλαρῶς τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἔλεος ἐκείνου, ὅστις ἐμπιπλάει πᾶν κτίσμα τῆς θείας του εὐδοκίας· τεχνίτης ὢν, κατασκευάζει τὰ ἐργόχειρά του εὐσυνειδήτως, καὶ δὲν ζητεῖ κέρδος αἰσχρὸν μὲ βλάβην καὶ ἀπάτην τῶν πλουσιωτέρων, δὲν τοὺς φθονεῖ οὔτε μηχανεύεται τὴν καταστροφὴν τῶν. Ὁ ἔμπορος μετέρχεται τὸ ἐμπορίον του τιμίως, φεύγει τὴν δολιότητα, φυλάττει ἱεράς τὰς ὑποσχέσεις του, μεταδίδει παρθέτως ἀπὸ τὰ νόμιμα κέρδη εἰς τοὺς ἐνδεεῖς, δὲν προσκυνεῖ τὸ εἶδωλον τοῦ μακρονόμου, καὶ προκρίνει ζημίαν καὶ ἀφρονισμὸν, παρὰ νὰ πλουτίσῃ ἐμπορευόμενος τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ γυμνότητα τῶν ἀδελφῶν του.

Ναί, Θεὸς δίκαιος, δὲν ζητεῖ τὰ ἑαυτοῦς ἢ ἀγάπην εἰς καμμίαν θέσιν, ἢ περίστασιν τῆς ζωῆς ταύτης· εἰ δ' ἄλλως, εἶναι ὑπόκρισις μικρά, πνεῦμα πονηρὸν, μετασχηματιζόμενον εἰς ἄγγελον φωτός, διὰ νὰ ἀπατήσῃ τὸν κόσμον, χωρὶς νὰ δυνήθῃ ποτε νὰ διαλάβῃ τὸ παντέφορον ὄμμα σου, καρδιογνώστα. « Ἡ ἀγάπη οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ. » Ὁ ἔχων ἀγάπην εἰς τὴν ψυχὴν του, εὐκολα δὲν παροξύνεται, δὲν γίνεται θηρίον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του· ἐπειδὴ ἔχει συνήγορον εἰς τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀγάπην, δὲν ἀφίνει νὰ δύσῃ ὁ ἥλιος ἐπάνω εἰς τὴν ὀργὴν του· ἐνθυμεῖται τὸ ῥητόν· « Ὁργίζεσθε καὶ μὴ ἀμαρτάνετε· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν » (2). Ὅθεν οὔτε λογίζεται τὸ κακὸν χωρὶς τελείαν ἀπόδειξιν· δὲν ζητεῖ προφάσεις καὶ ἀφορμὰς διὰ νὰ ὑποπτεύῃ καὶ νὰ ἐξευτελίῃ τοὺς σφάλλοντας· δέχεται μὲ χαρὰν τὰς πλέον πικράς ἀληθείας, καὶ ὅσον λυπεῖται διὰ τὰ παραπτώ-

(1) Α. πρὸς Τιμ. Κεφ. 5. σ. 8. (2) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 12. σ. 26.

ματα τῶν ἀδελφῶν του, τόσον εὐφραίνεται καὶ δοξάζει τὸν Θεόν, ὅταν βλέπῃ τὰ καλὰ των ἔργα. Τέλος πάντων· « Ἡ Ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει, ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. »

Ὅλα τὰ σκάνδαλα, τὰ ἐλαττώματα, τὰς φιλονεικίας, τὰς ἀσχημοσύνας τῶν ἀνθρώπων, τὰ βλέπει ὁ ἀγαπῶν, καὶ πολεμεῖ νὰ τὰ κρύψῃ, νὰ τὰ καταπαύσῃ, νὰ τὰ ἀπαλύνῃ μὲ τὸ θεραπευτικὸν βάλασμον τῆς ἀγάπης, τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς εἰρηνικῆς του διαθέσεως· πιστεύει, ἐλπίζει, ὑπομένει πάντοτε ἐμφρόνως· ἐξ ἐναντίας, δὲν δυσπιστεῖ, δὲν φοβεῖται, δὲν ἀγανακτεῖ, ὡς κάλαμος ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενος. Οὐδέποτε ἐκπίπτει ἡ ἀγάπη, καὶ τοῦτο εἶναι ἀναντίρρητος ἀλήθεια· διότι ἡ τελεία ἀγάπη εἶναι καὶ τελεία ἐνωσις μὲ τὸν Θεόν, εἶναι δεσμός θεῖος, αἰώνιος, ἀδιάσπαστος.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ Παῦλος, ἐκθειάζων τὴν ἀγάπην, μᾶς διδάσκει οὕτως. « Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἡχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον· καὶ ἂν ἔχω προφητεῖαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἂν ἔχω πᾶσαν τὴν πίσιν, ὥς ἐ ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι· καὶ ἂν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἂν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθίσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι » (1). Ἐπειτα τί λέγεις, Κύριε, διὰ στόματος τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς σου; « Εἴτε δὲ προφητεῖται, καταργηθήσονται· εἴτε γλώσσαι, παύσονται· εἴτε γνῶσις, καταργηθήσεται » (2). Καὶ τῶνόντι, ἀφ' οὗ ἐστερεώθη καὶ ἐφηπλώθη εἰς τὸν κόσμον σου ἡ ἀγία σου Ἐκκλησία, ἔπαυσε τὸ ὑπερφυσικὸν χάρισμα, τοῦ νὰ ὁμιλοῦν οἱ κήρυκες τοῦ λόγου τὰς ξένας γλώσσας, ἀδίδακτοι ὄντες, κατὰ τὴν ἐπίπνοιαν τῆς χάριτός σου· ἐλειψαν αἱ προφητεῖαι καὶ ἡ ἀφθονία τῶν θαυμάτων, ἀλλ' ἔμεινεν ἡ ἀγάπη, ἥτις οὐδέποτε ἐκπίπτει. « Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μέζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη » (3).

(1) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 13 σ. 1, 2, 3. (2) Δι' αὐτοῦ· σ. 8. (3) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 13 σ. 13.

Τώρα πείθομαι, Χριστέ, ὅτι ὁ νόμος σου εἶναι νόμος ἀγάπης, καὶ ὅτι ἡ θεία ἀγάπη, διττὴ οὖσα, ὡς δύο κλάδοι ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ρίζης, γεννᾷ καὶ συμπεριλαμβάνει ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἀληθινῶν ἀρετῶν· λέγω τῶν ἀληθινῶν, ἐπειδὴ τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα ἱκανῶς μὲ ἐσυνέτισεν, ὥστε νὰ διακρίνω, ὅτι πᾶσα ἀρετὴ, ἡ μὴ ἐξ ἀγάπης πηγάζουσα, δὲν εἶναι ἀληθής, οὐδὲ γνησία, ἀλλὰ περιρίζεται εἰς τὰ τρία παγκόσμια ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα ἐλέγχων ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς, λέγει· « Πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκός, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστὶ » (1). Καὶ τῶνόντι ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ὑπομονή, ὅταν δὲν πηγάζῃ ἐκ τῆς ἀγάπης εἶναι ἢ ἀναισθησία ἢ ἰδιοτέλεια. Ἡ ταπεινὸς χωρὶς τὴν ἀγάπην εἶναι ἐπίδειξις σεμνότητος, ἐκ φόβου, ἢ κράσεως, ἢ περιστάσεως ἐξωτερικῆς. Ἡ φιλογένεια χωρὶς ἀγάπην εἶναι ἀλαζονία, φιλοδοξία, ἢ πρόληψις κατὰ τῶν ἀλλογενῶν. Ἡ δικαιοσύνη χωρὶς ἀγάπην, εἶναι μᾶλλον αὐστηρότης, καὶ ἔχει προσκόμματα πολλά. Ἡ ἐγκράτεια ἡ μὴ πηγάζουσα ἀπὸ φόβου καὶ ἀγάπην Θεοῦ, δὲν εἶναι πλέον ἀληθινὴ καὶ σταθερά, ἀλλὰ προέρχεται ποτὲ μὲν ἀπὸ φιλοζωΐαν, ποτὲ δὲ ἀπὸ φόβου κατηγορίας τῶν ἀνθρώπων, ποτὲ δὲ ἀπὸ δοξομανίαν, καὶ ἄλλα δριμύτερα πάθη.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὡς ἰστὸς ἀράχνης καὶ ὡς καπνὸς διαλύεται τὸ ἐκπληκτικὸν φάντασμα τῶν ἀνθρωπίνων ἀρετῶν, καὶ φαίνεται ἡ οὐτιδανότης των, ὅταν αὐταὶ δὲν γεννῶνται, δὲν ἀγνίζονται, δὲν διευθύνονται ὑπὸ τῆς ἀγάπης. Ὡς καὶ αὐτὸς ὁ πολεμικὸς ἡρωϊσμός, ἡ ἀνδρία καὶ μάχιμος γενναϊότης μεταβάλλονται εἰς μανίαν καὶ αἵματος δίψαν, ὅταν δὲν ᾔνῃ καρπὸς τῆς πρὸς Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης· ἀναπτρουμένη δὲ ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἡ ἀνδρία γίνεται θαυμαστή, καθαρὰ καὶ σωτήριος ἀρετὴ· δύναμις τοῦ Ἰψίστου· καταθραύει τὸν ἔνοπλον τῆς πατρίδος ἐχθρὸν· λυπεῖται τοὺς ἀόπλους, τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς νικημένους· ἡ τοιαύτη χριστιανικὴ

(1) Α. Ἰωάν. Κεφ. 2. σ. 16.

ἀνδρία ἔχει γνώρισμα καὶ σύνθημα ἱερὸν τὴν ἐντολὴν σου, Ἰησοῦ Χριστὲ, τὴν πρὸς τοὺς πιστοὺς προσκυνητὰς σου ὄλων τῶν αἰώνων. « Μὴ φοβηθῆτε, εἶπες Παντοδύναμε, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι » (1). Καὶ εἰς ὥραν πολέμου, καὶ εἰς ὥραν μαρτυρίου πᾶς Χριστιανὸς πρέπει νὰ ἐνθυμῆται τὴν προσταγὴν σου. Ἡ δειλία καὶ ὁ αἰσχροὺς φόβος τοῦ κινδύνου εἶναι σημεῖα ὀλιγοπιστίας, εἶναι δεῖξεις ὅτι λογιζόμεθα τὸ σῶμα τιμιώτερον τῆς ψυχῆς, καὶ θυσιάζομεν τὰ αἰώνια διὰ τὰ πρόσκαιρα, ὀνειδίζοντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἐπαγγελίαν σου τὴν περὶ μελλούσης ζωῆς. Μὴ γένοιτο, Κύριε, σὺ ὁ δοκιμάζων τὴν σήμερον τὸ μικρὸν σου ποίμνιον ὡς χρυσίον ἐν χωνευτηρίῳ, μὴ γένοιτο ! Οὐκ ἐκλείψουσὶ σοι πιστοὶ στρατιῶται· ἀξίωσον αὐτοὺς σὺ ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ, νὰ φανοῦν ἀείποτε πρᾶξεις ἐν εἰρήνῃ, φοβεροὶ δὲ καὶ ἀδάμαστοι ἐν πολέμῳ, διάπυροι ζηλωταὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, μάρτυρες τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου, πρόθυμοι νὰ θυσιάζουν τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῶν φίλων, καὶ ἐναγώνιον ἀλαλαγμὸν ἔχοντες τὸν ζωοποιόν σου λόγον. « Ἐάν τε ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν » (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

*Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὡς
παρεκτικὸν τῆς προσκαίρου εὐτυχίας τῶν ἀνθρώπων,
καὶ τῆς αἰωνίου αὐτῶν μακαριότητος.*

Μὲ νοθευεῖς, Χριστὲ Ἰησοῦ, διὰ στόματος τοῦ διδασκάλου τῶν ἐθνῶν, ὅστις λέγει. « Ἡ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης » (3). Παράσχου εἰς ἐμὲ τὸν ἄνωθεν φωτισμόν σου, Κύριε, διὰ νὰ ἐννοήσω

(1) Ματθ. Κεφ. 10. σ. 28. (2) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 14. σ. 8. (3) Ἀ πρὸς Τιμόθ. Κεφ. 4. σ. 8.

καθ' ἑλλην τὴν ἑκτασίαν τῆς αὐτῆς τὴν σωτηριώδη ἀλήθειαν.

Ἀφ' ἧς ὥρας ἤρχισα νὰ ζῶ καὶ νὰ πολιτεύωμαι εἰς τὸν κόσμον, ἕλλο δὲν ἀντήχει εἰς τὰς ἀκοάς μου, εἰμὴ ἐλεεινολογία τῆς σκληρᾶς τύχης τῶν καλῶν καὶ τιμίων ἀνθρώπων ὡσαύτως ἀκούω ἀδιακόπως παράπονα καὶ γογγυσμοὺς διὰ τὴν παράδοξον τῶν πονηρῶν εὐδαιμονίαν. Ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Προφητὴν Χρὶς Δαβὶδ, εἰς μερικά τεμάχια τῶν θείων του ψαλμῶν, θαυμάζει καὶ ἀγανακτεῖ, βλέπων τὴν εὐδωσιν καὶ εὐθηνίαν τῶν παρανομούντων (1). Πῶς λοιπὸν νὰ πιθανολογήσω, Θεέ μου, τὸ ἐμφαντικὸν τοῦ Ἀποστόλου σου ῥητόν; « Ἡ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης » (2). Διάλυσον, Πάνσοφε, τὴν ἐμίχλην τοῦ νοός μου, παῦσον τῆς πίστεώς μου τὸν ἐλθέριον δισταγμὸν, κατὰπεμψον μίαν ἀκτίνα τοῦ αὐτοῦ φωτός σου εἰς τὴν καρδίαν μου, καὶ δίδαξόν με, ἅγιε, τὰ δικαιώματά σου.

Πολλοὶ, τῶνόντι, αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, κατὰ τὸν θεῖόν σου λόγον, πλὴν συγχρόνως μᾶς βεβαιώνει ἡ ἀλήθειά σου, ὅτι πολλοὶ αἱ μάλιστα τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Ἐκεῖ θλίψεις πρὸς δοκιμὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης ἔνταῦθα μάλιστα, πρὸς σωφρονισμὸν καὶ τιμωρίαν. Σὺ αὐτὸς εἶπες, Ἰησοῦ Χριστέ, πρὸς τοὺς ἁγίους σου μαθητάς. « Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε ἄλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον » (3). Τίς ὅμως δίκαιος; ποῖος εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου; ποῖος τολμᾷ νὰ φαντασθῇ, ὅτι δὲν τῷ πρέπουσι αἱ θλίψεις καὶ μάλιστα; ποῖος ἄφρων, κατὰ ἀνθρώπου ἁμαρτωλὸς καὶ ἐξ ἁμαρτωλῶν καταγόμενος, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τοῦ σωφρονισμοῦ καὶ τῆς διορθώσεως;

Ἀλλ' ἡ εὐσέβεια συνεπιφέρει καὶ τοὺς διωγμούς. « Πάντες οἱ θέλοντες εὐσεβεῖς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται » (4), κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παύλου. Τοῦτο ὅμως ἀναφέρεται πρὸς μόνους τοὺς κατ' ἐξαίρεσιν ἐκλεκτούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐδόθη ἔχι μόνον τὸ πιστεῦειν εἰς τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν.

(1) Ψαλμ. 74. (2) Ἀ. πρὸς Τιμ. Κεφ. 4. ς. 8. (3) Ἰωάν. Κεφ. 16. ς. 33. (4) Β'. πρὸς Τιμόθε. Κεφ. 3. ς. 12.

οἱ τοιοῦτοι δὲν παραπονοῦνται διὰ τοὺς διωγμοὺς, ἀλλὰ δοξαζοῦν ἀγαλλόμενοι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, διότι ἡξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι, καθὼς οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι (1). Ὅθεν μένει νὰ διακλυθῇ τὸ παράπονον τῶν ἀδυνάτων, οἱ ὅποιοι σαλεύονται καὶ κλονίζονται εἰς τὴν πίστιν.

Ἄς στοχασθῶ λοιπὸν ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος, ὅτι ἡ εὐσέβεια εἶναι πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη, καὶ ἀκριβῆς φύλαξις τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτῆρος. Ὅσῳ πλέον πιστοὶ εἴμεθα εἰς τὴν φύλαξιν τῶν θείων ἐντολῶν, τόσον εὐτυχεστέρα καὶ εἰρηνικωτέρα ἀποκαθίσταται ἡ ζωὴ μας. Ἡ ἀλήθεια αὕτη προσβάλλει καὶ καταπείθει τοὺς πλέον ἰσχυρογνώμονας· καθότι ὁ πιστεύων σταθερῶς τὰ θεία δόγματα, δὲν πάσχει καὶ δὲν συγχίζεται νοερῶς, καθὼς ὁ ἄπιστος ὅστις τυραννῆται ἀκαταπαύστως ἀπὸ πικροῦς δισαγμῶν, καὶ δεινὰς περὶ τὰ καίρια ἀμφιβολίας. Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον του ἔχει τὴν συνείδησίν του ἡσυχον, καθαρὰν, καὶ γέμουσαν οὐρανοῦ παρηγορίας· δὲν γνωρίζει τὰς φορικτὰς βασάνους τῶν ἁμαρτωλῶν, τὰς ὁποίας καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ ἐπυνόμασαν *εἰρηνύας*, τουτέστι θεὰς ἀδυσωπῆτους, ἐκδικητικὰς, ἐξερχομένας ἀπὸ τὸν ἄδην πρὸς παιδείαν τῶν φονέων, τῶν βλασφημῶν, καὶ τῶν ἀδίκων. Ὁ ἐλπίζων εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν, καὶ διὰ τῆς προσευχῆς συνομιλῶν μὲ τὸν Θεόν του, δὲν περιπίπτει ποτὲ εἰς τοὺς κρημνοὺς τῆς ἀπελπισίας. Τέλος πάντων, ὁ δι' ἀγάπην Θεοῦ ἐγκρατευόμενος καὶ σωφρονῶν καὶ χαλιναγωγῶν τὸν θυμὸν του, φυλάττει σώας τὰς φρένας καὶ τὰς δυνάμεις του· ἀποφεύγει ὅλα τὰ ἀναρίθμητα σωματικὰ πάθη, τὰ ἐκ τῆς ἀκολασίας προερχόμενα· ἀπολαμβάνει δὲ ἐκτὸς τούτων ὅλων καὶ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν· διότι καὶ οἱ πλέον διεσθαρμένοι ἐξ αὐτῶν, ἐν ᾧ φθοιοῦν καὶ διώκουσιν τὴν ἀρετὴν, ἐνδομύχως τὴν θαυμάζου, καὶ εἰς αὐτὴν μόνην ἐμπιστεύονται.

Ἰδοὺ λοιπὸν τὰ λαμπρὰ προνόμια τοῦ βασιλείου ἐκείνου ἱερα-

(1) Πραξ. Κεφ. 5. σ. 40, 41.

τεύματος, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Πέτρον, εἰς τὸ ὅποιον μᾶς εἰσάγει ὁ εὐσπλαγχνος Θεός, διὰ τῆς εὐσεβοῦς φυλάξεως τοῦ Θείου καὶ ἁγνοῦ καὶ ζωοποιοῦ του νόμου (1). Εἰρήνη τῆς ψυχῆς, γαλήνη τῆς συνειδήσεως, παρηγορίᾳ μόνιμος εἰς τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς, φωτισμὸς τοῦ νοῦς, χαρὰ πνευματικὴ, ὑγεία τοῦ σώματος, ὑπόληψις ἀνέπαφος, καὶ τέλος εὐθανασία. Ὅλα ταῦτα τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα προκαταγγέλλουν τῆς μακαριότητος τὸν στέφανον, τὰ στεροῦνται οἱ ἀμετανόητοι ἁμαρτωλοὶ, καὶ τὰ στεροῦνται (ὦ Θεὲ δίκαιε, φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖράς σου), χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ζωογόνον ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος (2). Ἀντὶ δὲ τούτων τῶν προνομίων τῆς εὐσεβείας, τὰ ὁποῖα ἀφαιροῦνται ἢ αὐξάνουν, καθ' ὅσον ἐκτρέπονται ἢ προκόπτουν οἱ πιστοὶ εἰς τὴν ἀγάπην, ἀντὶ τούτων, λέγω, τί ἀπολαμβάνει ὁ υἱόφρων καὶ ἀμετανόητος; ἡδονάς; τὰς ἔχουν καὶ τὰ κτήνη· πλοῦτη; δὲν τὰ εὐφραίνεται διὰ πολὺν χρόνον, ἐπειδὴ ἀδίκως τὰ συνάζει, καὶ παρκαρρόνως τὰ φθείρει· μάχεται μὲ τοὺς ὁμοίους του· θηρεύει τιμὰς, ἀπολαμβάνει δὲ ἀτιμίαν· γηράσκει πάρωρα, τήκεται σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, ματαίως ἐλπίζει, καὶ ματαίως ἀπελπίζεται· μέσα εἰς τὴν ζάλην τῶν παθῶν, ἀκούει τὴν σοβαρὰν φωνὴν τοῦ ἐνδομήχου κριτοῦ· ἕνας ἀκαίμητος σκώληξ τὸν τρώγει, ταραττει τὸν ὕπνον καὶ τὴν ἡσυχίαν του· τέλος ἔρχεται ὁ ἀδυσώπητος θάνατος, καὶ κατασπαράττεται ἡ ψυχὴ τοῦ τοιοῦτου ἀπὸ τοὺς ἀνιλεῖς φοβερισμοὺς του. Ὡ πόσον ἀληθὴς μὲ φαίνεται τώρα ἡ ῥῆσις τοῦ Παύλου. « Ἡ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστι. Ναί, Θεέ μου, αὐτὴ μόνη ἐπαγγελίαν ἔχει ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης. »

Πόσα εἶναι τὰ προτρέποντα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ ἀκριβῶς τὸν Θεῖόν σου νόμον. Ἐν τῷ φυλάττειν αὐτόν, καθὼς λέγει ὁ Δαβὶδ, ἀνταπόδοσις πολλή (3). Ἀνταπόδοσις πρόσκαιρος, καὶ ἀνταπόδοσις αἰώνια· πλὴν τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ εἶναι φύσει ἀτελῆ, καὶ ἀνίκανα νὰ εὐχαριστήσουν τὸν ἄπλετον πόθον τῆς

(1) Α. Πέτρον Κεφ. 2. σ. 5. (2) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 10. σ. 34. (3) Ψαλμ. 118. σ. 12.

ἀθανάτου ψυχῆς. Ὅθεν ὁ οὐράνιος νομοθέτης, οὔτε τοὺς πιστοὺς φύλακας τῶν ἐντολῶν του βραβεύει ἐντελῶς εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, οὔτε τοὺς παραβάτας ἐντελῶς παιδεύει εἰς τὸν νῦν αἰῶνα, διὰ τὸ μὴν ἐξαλειφθῆ εἰς τὸν κόσμον ἢ μακαρία ἐλπίς, μήτε ὁ σωτήριος φόβος τῆς μελλούσης κατὰ τὰ ἔργα ἀνταποδόσεως. Ναὶ, Παντοδύναμε, Πάτερ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν οἰκτιρμῶν, πρὸς σὲ πᾶσα σὰρξ ἤξει. Ἐκένωσας τὸν ἑαυτὸν σου, Χριστέ, διὰ τὸ νὰ γένῃς ἰλασμός ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ νὰ μᾶς ἀφήσῃς ὑπογραμμὸν, ἵνα ἀκολουθήσωμεν τὰ ἱερά σου ἔχνη. Ἀναπολόγητοι εἰμεθα ἔμπροσθέν σου καὶ αὐτοκατάκριτοι, καθότι ὅλος ὁ νόμος σου εἶναι νόμος ἀγάπης, καὶ ἐπομένως εὐκολύνει τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς. Καὶ τῷ ὄντι, ποῖος δὲν παρετήρησε πολλακίς, εἰς τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του, ὅτι τὰ βαρύτερα χρέη, τὰ πλέον κοπιαστικὰ ἔργα δὲν μᾶς ἀποφαίνονται ὀλοτελῶς, ὅταν τὰ ἐκτελῶμεν δι' ἀγάπην ἢ πατρὸς, ἢ μητρὸς, ἢ συζύγου, ἢ τέκνων, ἢ ἀδελφῶν καὶ φίλων; Αὐτὴν τὴν ἐκ καθαρᾶς προαιρέσεως ἀγάπην ζητεῖς ἀπὸ ἡμᾶς, Πάνσοφς, ὑποσχόμενος, ἂν τ' αὐτῆς, τὴν χάριν σου, τὴν ἀναπληροῦσαν ὅλα τὰ ἐλλείποντα, ὥστε ὁ ζυγὸς τοῦ νόμου νὰ μεταβληθῇ δι' ἡμᾶς εἰς στέφανον καὶ χαρὰν τῶν ψυχῶν μας. Ἡ χάρις σου ἡνωμένη μὲ τὴν ἀγάπην τῆς καρδίας μου, εἶναι τὸ μυστηριώδες χρίσμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει, μᾶς θεραπεύει, μᾶς παρηγορεῖ συνεχῶς, καὶ ἀφθαρτοποιεῖ τὰ σπλάγχνα τῶν εὐσεβῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐνδομύχως ἀγιαζόμενος πᾶς πιστός, (οὐδεὶς ἐξαιρεῖται), ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν μακαρίαν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν περιέγραψεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, λέγων. « Φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον, ὅτι ὁ φόβος κόλασιν (τουτέστιν, ἀγῶνα καὶ θλίψιν) ἔχει· ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ » (1). Τότε αἰσθάνεται ὁ πιστὸς ὅτι αἱ ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι βαρεῖαι. Πῶς; θέλει εἰπεῖ ὁ ἀμύητος· δὲν εἶναι ἄρα ὁ φόβος τῆς σοφίας

(1) Ἰωάν. Κεφ. 4. σ. 18.

ἀρχή; διατί καταργεῖται ἡ ἱερά βάσις καὶ τὸ θεμέλιον τῆς εὐσεβείας; Δὲν καταργεῖται, ἀπαγε, ἀλλὰ μόνον τελειοποιεῖται. Ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν δουλοπρεπῆ φόβον, τὸν προερχόμενον ἀπὸ τὴν τύφιν τῆς συνειδήσεως· δὲν ἐκβάλλει ὅμως, οὔτε καταργεῖ τὸν υἱικὸν φόβον, περὶ τοῦ ὁποίου ἐρρήθη. Ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός (1). Ὁ τοιοῦτος σωτηριώδης φόβος ἔμεινεν ἐρρίζωμένος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μεγαλητέρων ἁγίων· χαίρουν καὶ ἀγάλλονται τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, πλὴν πάντοτε μετὰ φόβου. Δὲν ἀντιφάσκει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ αὐτὸς ἑαυτῷ, καὶ διὰ τὸ καταλάβω φθάνει νὰ ἐνθυμηθῶ, ὅτι καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διάπυρος ἀγάπη ἔχει βαθμοὺς, κατὰ τὰ ὑποκείμενα πρὸς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται. Ἀγαπῶ τὸ τέκνον μου μὲ στοργὴν πατρικὴν, τὸν ἀδελφόν μου μὲ ἰσότητος συναίσθησιν, τὸν δὲ γεννήτορα καὶ εὐεργέτην καὶ κηδεμόνα τῆς ζωῆς μου τὸν ἀγαπῶ μὲ φόβον, σέβας, ἐυλάβειαν καὶ ὑπόκλισιν· τρέμω νὰ τὸν παροργίσω, συστέλλομαι νὰ τὸν λυπήσω· ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸν ἀγαπῶ, διότι πρότερον μὲ ἠγάπησεν. Ἰδοὺ πῶς παρίσταται εἰς τὸν νοῦν μας μία ἀτελής καὶ σκιώδης εἰκὼν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης τῶν εὐσεβῶν καὶ ἁγίων. Τοὺς τοιούτους νοθεύει ὁ Παῦλος λέγων κατανοητικῶς. « Μὴ λυπῇτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως » (2). Πρὸς τοὺς τοιούτους ἀποτείνων τὸν λόγον, σὺ ὁ νυμφίος τῶν ψυχῶν ἡμῶν, γλυκύτατε Ἰησοῦ, εἶπες πρὸ τοῦ πάθους σου, παρηγορῶν τοὺς μαθητάς· « Ἵμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ἐὰν ποιῇτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν· οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δοῦλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ Κύριος· ὑμᾶς δὲ εἵρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου, ἐγνώρισα ὑμῖν » (3).

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ῥήματα τῆς ἀνεκλαλήτου ἀγάπης τοῦ Σωτῆρος, γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον κατὰ τὸν Δαβὶδ, ἀναρρίπτουσιν εἰς ἄσβεστον φλόγα τὴν ἀγάπην τῶν ἐκλεκτῶν, ἀνα-

(1) Ψαλμ. 18. σ. 10. (2) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 4. σ. 30. (3) Ἰωάν. Κεφ. 13. σ. 14, 15.

περὸνουν ψυχὰς καὶ τὰς ἐνθαρρύνουν εἰς τὸ νὰ βαδίσουν ἐπιμύ-
τως τὸν δρόμον τῆς αἰωνίου ζωῆς. Κύριε, λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ
νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου (1). Πλὴν ὅχι μόνον φῶς,
τὸ φωτίζον τοὺς ὀφθαλμούς μου διὰ τῆς πίστεως· ἀλλ' εἶναι καὶ
μία θερμὴ καὶ ζέσει οὐράνιος, ἡ ὁποία μὲ θερμαίνει καὶ μὲ ζωο-
γονεῖ διὰ τῆς ἀγάπης. Διδάσκαλε ἀγαθὲ, πρᾶε καὶ ταπεινὲ τῇ
καρδίᾳ, ἐπιποθῶ καὶ εὐφραίνομαι τὰς ἐντολάς σου· αἰσθάνομαι
προθυμίαν εἰς τὸ νὰ ἀπκρνηθῶ τὸν ἑαυτόν μου, νὰ ἄρω τὸν Σταυ-
ρόν μου, νὰ νεκρώσω τὰ μέλη μου τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅχι τὰ τοῦ
σώματος, ἀλλὰ τὰ τοῦ πνεύματος, καὶ νὰ εἰσέλθω ἀκολουθῶν
τὰ ἵχνη τῶν ἁγίων, διὰ τῆς στενῆς πόλης, εἰς τὴν αἰώνίαν
σου ἀνάπαυσιν.

Ἄς προφθάσῃ ἡ χάρις σου, χωρὶς τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ
φυλάξω τὸν λόγον σου. Σὺ εἶπες· Ὁ τηρῶν τὰς ἐντολάς μου, οὐ-
τός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με. Πρόφασις πλέον, ἢ παρεξήγησις δὲν χωρεῖ
οὐδεμία. Δὲν ἀπαιτεῖς ἀπὸ τοῦ πλάσμα σου σοφίαν, γνῶσιν τῶν
ἀποκρύφων, δυνάμεις καὶ ἔργα ὑπερφυσικά καὶ στρέβλωσιν σώ-
ματος· ἀγάπην ζητεῖς, ἀγάπην πρὸς σὲ καὶ τὸν πλησίον· ἀλλη-
λένδετον καὶ παρεκτικὴν ὅλων τῶν προσκαίρων καὶ αἰώνιων ἀγα-
θῶν· αὐτὴν ζητεῖς καὶ διὰ τοῦ ἀγράφου νόμου τῆς συνειδήσεως,
καὶ διὰ τοῦ γραπτοῦ παλαιοῦ νόμου, καὶ διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ,
ὅστις εἶναι σύνδεσμος τελειότητος. Ἀγάπην ζητεῖς καὶ πρὸς τοὺς
ἐχθρούς μας· διότι μᾶς ἠγάπησας καὶ ἀπέθανες ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ,
λύτрон καὶ ἰλασμὸς διὰ τοὺς ὄντας τότε ἐχθρούς σου. Ἐπανήλθες,
Θεάνθρωπε, εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός σου, ἐν Πνεύ-
ματι ἁγίῳ· δὲν χωρίζεσαι ὅμως ἀπὸ τῆς ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας τῶν
ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνητῶν σου.

Ἡμεῖς δὲ οἱ ἁμαρτωλοὶ καθαρισθέντες διὰ τῆς μετανοίας, καὶ
ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῶν οἰκτιρισμῶν σου, τολμῶμεν νὰ σοὶ προσφέ-
ρωμεν τὰ θεόπνευστα λόγια τοῦ Παύλου, καὶ ὅλων τῶν πάλαι

(1) Ψαλμ. 118. σ. 103.

καὶ νῦν μαρτύρων τῆς ἀμωμήτου πίστεως. « Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ; θλίψεις ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα ; (Καθὼς γέγραπται ὅτι ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς). Ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς πέπεισμαι γάρ, ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχαί, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν » (1).

Ναὶ, Κύριε Παντοκράτορ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, Θεὸς ζώντων καὶ οὐχὶ νεκρῶν, αὕτη εἶναι ἡ ἐν ὁμονοίᾳ ἐκτενὲς εὐχὴ καὶ πεποιθήσις ὅλου τοῦ πληρώματος τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας σου, ὅλων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὸ τὴν σημαίᾳ τοῦ τιμίου Σταυροῦ σου. Ὁ κόσμος, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ὀνομάζει τὴν ἐλπίδα τῶν πιστῶν μωρίαν· ἀλλὰ σὺ πρόφθασον, ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ, ὁ ἐκλεξάμενος τὰ μωρὰ καὶ ἐξουθενημένα τοῦ κόσμου τούτου, ποιήσον ἵνα βασιλεύσῃ ὁ νόμος τῆς ἀγάπης εἰς τὰς καρδίαις τοῦ λαοῦ σου. Τότε θέλομεν ὑπερνικήσῃ τὰ πάντα διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς, καὶ καμμία ἐπίγειος δύναμις δὲν θέλει μᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης σου, Χριστέ, ἥτις ἐπαγγελίαν ἔχει ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(1) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 8. σ. 35—39.

ΜΕΛΕΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΠΕΡΙ ΕΛΠΙΔΟΣ, ἄλλως εἰπεῖν ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ,

7

Τί πρέπει νὰ ἐξαιτῇται παρὰ τοῦ Θεοῦ ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ἰδιάζουσαν φύσιν τῆς Ἐλπίδος, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐγκαρδίου Προσευχῆς.

Πιστεύω τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας σου, Κύριε Παντοκράτορ· ἀλλ' ἡ πίστις μου γεννᾷ τὸν φόβον τῆς δικαίας σου ὀργῆς· διότι καθ' ὥραν καὶ στιγμὴν συναισθάνομαι τὸ πλῆθος καὶ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν μου. Τρέμω λοιπὸν, φρίττω καὶ δυστυχῶ, ἐν ὧσιν δὲν ἀπολαύσῃ ἡ καρδία μου τὸ θεῖον βάλαμον τῆς ἀγάπης. Αὕτη ἡνωμένη μετὰ τὴν πίστιν, γεννᾷ τὴν ἐλπίδα, μετριάζει καὶ καθαρίζει τὸν φόβον, εὐκολύνει τὴν φύλαξιν τῶν ἐντολῶν σου, Κύριε, μετέλγει καὶ μετὰ παρηγορεῖ· ὅθεν ἀρχίζω νὰ ἐλπίζω ἀδιστακτικῶς εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου, βλέπων ἀείποτε ἔμπροσθέν μου τὸ βραβεῖον τῆς ἁγίας κλήσεως, τὸ ὅποιον ἐτοιμάζεις διὰ τοὺς ἀγαπῶντάς σε. Ἡ ἐλπίς μου, Κύριε, εἶναι ἡ ἐπὶ γῆς μακαριότης. Ἐλπίζω διττῶς· πρῶτον μὲν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, λέγων. « Ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου, τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, » κατὰ τὸν Προφητάνакта (1). Δεύτερον ἐλπίζω τὴν μετὰ θάνατον

(1) Ψαλμ. 120. σ. 2.

ἀνάπαυσιν· καὶ τὸ ῥῶς τὸ ἀνέσπερον, καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀγάπης καὶ μακαριότητος τοῦ Θεανθρώπου καὶ Σωτῆρός μου. Ἐνθυμοῦμαι τὸ ῥητόν τοῦ Ἀποστόλου. « Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλικιώτεες ἐσμέν ἐν Χριστῷ μόνον, ἐλθεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν » (1). Ὅθεν ἀναπτεροῦνται ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία μου, ἐπιλαμβανόμενα τῆς διττῆς ταύτης ἐλπίδος.

Ὅταν εὐτυχῶ καὶ εἰρηνεύω, πρέπει νὰ προσέχω, ὥστε νὰ μὴ σθεσθῇ ἡ λαμπρὰς τῆς ἐλπίδος τῶν μελλόντων, τῆς ὁποίας ἡ φλόξ πηγάζει καὶ τρέφεται ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης. Ὅταν δυσυχῶ, καὶ ὑπόκειμαι εἰς ποικίλους πειρασμοὺς, εἰς στενοχωρίαν καὶ θλίψεις, καθησυχάζω τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν, καὶ θεραπεύω τὴν ὀλιγοπιστίαν μου κηρύττων ἐκ βάθους ψυχῆς. « Πιστὸς ὁ Θεός, ὅς οὐκ ἐάσει πειρασθῆναί με ὑπὲρ τῆς δυνάμει, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκθεσιν » (2). Ἀγωνίζομαι ἐν τοσοῦτῳ νὰ ἐκτελῶ συνεχῶς τὰ ἔργα τῆς μετάνοιας καὶ τῆς ἀγάπης. Ὑπομένω τὸν Κύριον καὶ λαμβάνω νέαν ἀειθαλῆ σωτηρίαν ἐλπίδα. Ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς, ἡ μετάνοια καὶ ἡ ταπείνωσις, ὡς χορὸς ἀγγελικὸς συντραφεύουν τὸν εὐσεβῆ μέχρι τερμάτων τῆς ζωῆς του. Ἐκεῖ δὲ πέραν τοῦ τάφου, εἰς τῆς αἰωνιότητος τὰ φωτεινὰ προπύλαια, τὸν ἀναδέχεται ἡ ἀγάπη ἡ κραταιότερα καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

Πλὴν ὅλας αὐτὰς τὰς ἀρετὰς δὲν τὰς ἔχω εἰς τὸν ἑαυτόν μου, καρδιογνώστα. « Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον, ἀνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον ἀπὸ σοῦ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων » (3). Πῶς νὰ τὰς ἀπολαύσω; Τίني τρόποι ἡμπορῶ νὰ ἐφελκύσω τὴν χάριν σου; Διὰ μόνης τῆς προσευχῆς ἀκούω τὴν θεῖαν σου φωνὴν γλυκύτατε Ἰησοῦ, ἀποκρινομένην εἰς τὸ ἐρώτημά μου. « Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται » (4). Ἰδοὺ ἡ ἀσάλευτος βᾶσις τῶν ἐλπίδων μου, ἡ πηγὴ ὅλων τῶν προσκαίρων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν,

(1) Ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 13. σ. 19. (2) Ἀ. πρὸς Κορ. Κεφ. 10. σ. 13.
(3) Γάλ. Κεφ. 1. σ. 17. (4) Ματθ. Κεφ. 7. σ. 7, 8.

ἡ κλείς τῶν μυστηρίων τῆς χάριτος καὶ τῆς τελειότητος, ἡ ἐκ πίστεως, ἐν ἀγάπῃ καὶ ταπεινώσει, ἐπ' ἐλπίδι σταθερᾷ, ἐγκαρδῖος καὶ ἐπίμονος προσευχή.

Ὅσα ἐμελέτησα καὶ ἐσκέφθην ἄχρι τοῦδε, Θεέ μου, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸν θεῖόν σου λόγον, περὶ πίστεως, περὶ ἀγάπης, καὶ περὶ τηρήσεως τῶν ἐντολῶν, ὅλα αὐτά, τολμῶ νὰ τὸ ἐκφωνήσω, ἀποβαίνον ἀνωφελῇ καὶ ἀκατάρθωτα ἐν ὧν δὲν ζωογονοῦνται διὰ τῆς προσευχῆς· καθὼς ἡ θεωρία ὁποιασδήποτε νοερᾶς ἀληθείας διὰ τῆς πράξεως. Ὅποιος ἐμελέτησεν ὅλα τὰ θεῖα, καὶ ἐσπούδασεν ὅλα τὰ ἐγκόσμια, καὶ ἔμαθεν ὅλα τὰ ἐφικτά εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἂν δὲν ἔλαβεν προσέτι τὸ χάρισμα τῆς προσευχῆς, τίποτε δὲν ἔμαθεν εἰς τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του· μένει ἀποχωρισμένος ἀπὸ τὴν πηγὴν παντὸς ἀγαθοῦ, ἄσχετος καὶ ἀκοινωνήτος πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις εἶναι ἡ ἀρχὴ του καὶ τὸ τέλος του· πεινᾷ καὶ διψᾷ καὶ τήκεται ψυχικῶς· ἀνάνηψιν δὲν εὐρίσκει εἰς τὰς ἡδονὰς· παρηγορίαν δὲν ἔχει εἰς τὰς θλίψεις· φωτισμὸν δὲν λαμβάνει εἰς τὰς ἀπορίας του· στήριγμα καὶ ἀντίληψιν στερεῖται εἰς τοὺς πειρασμοὺς τῆς ζωῆς· δὲν ἠξεύρει ποῦ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ναυάγια τῆς ἀπελπισίας. Ἐξαίρεσιν δὲν ἐπιδέχεται αὕτη ἡ τρομερὰ καὶ σωτηριώδης ἀλήθεια· διότι ἐφαρμόζεται γενικῶς εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ συμπεριλαμβάνει τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον ἐξ Ἰσου, καθὼς καὶ τὸν πτωχὸν ἀσθενῆ, τὸν κατὰ κείμενον εἰς τὴν κοπρίαν.

Καὶ τῶνόντι, ὁ προστακτικὸς λόγος ἐνὸς βασιλέως ἐκτελεῖται ἐν τρόμῳ ἀπὸ μυριάδας ὑπηκόων, κατὰ χάριν Θεοῦ· ἡ δὲ χάρις, διὰ τῆς προσευχῆς, ἀντικαταπέμπεται εἰς τοὺς βασιλεύοντας.
« Καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε· παιδεύθητε πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν » (1). Πατέρες καὶ μητέρες, ἂν δὲν προσεύχεσθε ἀδιαλείπτως, ζητοῦντες χάριν καὶ φωτισμὸν διὰ τὰ τέκνα σας, εἰς μάτην ἀγρυπνεῖτε, προσέχοντες, νοουθετοῦντες, πλουτίζοντες τοὺς ἀπογόνους

(1) Ψαλμ. 2. σ. 10.

σας. Καλλιεργεῖτε καὶ ποτίζετε τὰ τρυφερά ἄνθη τῆς στοργῆς σας, ἀλλ' ὁ αὐξάνων, εἶναι μόνος ὁ Παντοδύναμος Θεός, ἐξ οὗ ἡ πλάσις καὶ ἡ ἀνάπλασις τῶν πιστῶν. Κριταὶ, διοικηταὶ πόλεων, πολέμαρχοι, πρόμαχοι τῆς πατρίδος, τίμιοι γεωργοί, βοσκοί, ἔμποροι τεχνίται, ναῦται, διδάσκαλοι τῶν ἐπιστημῶν, ἂν δὲν προσεύχεσθε, ματαιοπονεῖτε· καὶ σεῖς, πρὸ πάντων, ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰψίστου, προπορεύθητε τοῦ ποιμνίου, εἰς τὸ στάδιον τῆς θεαρέσου προσευχῆς. Ὁ οὐράνιος νομοθέτης τῶν λογικῶν ὄντων, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅστις εἶναι μόνος μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὅλας τὰς ἐπαγγελίας του ἐπιδαψιλεύει εἰς τοὺς ἐγκαρδίως ἱκετεύοντας αὐτόν. « Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες. Καὶ, ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἡγύρνησεν ὁ φυλάσσων » (1). Πᾶς ὅστις ἐλπίζει εὐ-
 λικρινῶς εἰς τὸν παντεπὶπτην Θεὸν, προσεύχεται, καθὼς πᾶς ζῶν, ἀναπνέει. Διὰ τῆς προσευχῆς εἰσπνέομεν ἀγάπην Θεοῦ· καὶ τότε μόνον ἐκπνέομεν, ἐν λόγῳ, καὶ ἔργῳ, καὶ λογισμῷ, καὶ πράξει, ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον. Δὲν ζητοῦμεν ἀπλῶς χαρίσματα, ὅταν προσευχώμεθα, ἀλλὰ κυρίως παρρησιαζόμεθα νοερῶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνδιαλεγόμεθα μὲ αὐτόν, διὰ νὰ ζήσωμεν, νὰ φωτισθῶμεν, καὶ ψυχικῶς νὰ μὴ ἀποθάνωμεν. Ἡ ἀνάγκη τῆς προσευχῆς, ὡς παρεκτικῆς τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, εἶναι αὐταπόδεικτος διὰ τὸν ἔχοντα νοῦν καὶ συνείδησιν. Μ' ὅλον τοῦτο, ὑπάρχουν, Θεέ μου, ἄνθρωποι, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι, οἱ ὁποῖοι βλασφημοῦν, ἐξ ἀναισθησίας, τὴν ἄπειρόν σου ἀγαθότητα, καὶ ἐκλαμβάνουν τὴν προσευχὴν, ὡς μίαν ἐκ συνηθείας καὶ προλήψεως περιττολογίαν.

Ἦκουσα, μακρόθυμε, τοὺς τοιοῦτους φιλοζόφους, « τοὺς ἀγαπῶντας μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς, » νὰ λέγουν, ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι ἀνωφελής, ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἐγκόσμια κυβερνῶνται ἀπὸ νόμους ἀμετατρέπτους, καὶ ἐπομένως εἶναι περιττὸν νὰ ἐξαιτώμεθα τὴν

(1) Ψαλμ. 126. σ. 1, 2.

σκέπην καὶ τὴν χάριν σου, εἰς τὰ προωρισμένα καὶ ἀμετάβλητα, Ἐγὼ ὁμως, Θεέ μου, μετὰ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος πιστῶν, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ θείου σου φωτός, ἀποκρίνομαι· πρῶτον, ὅτι ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι ἀπλῶς δέσεις τῶν ἐνδεῶν κτισμάτων, ἀλλὰ, λογικὴ λατρεία, δοξολογία, εὐχαριστία πρὸ τὸν Ἰψιστον εὐεργέτην μας, συνδιάλεξις ἀγία τοῦ κατ' εἰκόνα σὴν πλασθέντος ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ Σωτῆρος. Ὅθεν ἀποστρεφόμενοι τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου χρέους, ἐκπύπτωμεν οἱ ἄθλιοι τῆς ἀξίας τῶν λογικῶν ὄντων, καὶ θεληματικῶς καθιστάμεθα ζῶα ἄλογα, ἀχάριστα καὶ ἀναισθητα. Ναί, Κύριε, ὁ μὴ προσευχόμενος « παρασυμβλήθη (τῶνόντι, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Λαβιδ), τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνόητοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς. » Δεύτερον, ὅταν προσφέρωμέν σοι, ἐν πίστει, Πολυεύσπλαγγε, τὰ αἰτήματα τῶν καρδιῶν μας, δὲν ζητοῦμεν τὰ δις δύο νὰ κάμουν πέντε, οὔτε ἄλλα ὅμοια παράλογα ζητήματα, ἀντικείμενα εἰς τὸν ὑπέρτατον νοῦν τῆς προσκυνητῆς σου Θεότητος· δὲν ζητοῦμεν τὸ πῶς νὰ ᾔναι ἐν ταυτῷ σκότος, καὶ τὸ κακὸν ἀγαθόν, καὶ τὸ ψεῦδος ἀλήθεια, ἢ τὰ πνεύματα σώματα. Μόνοι οἱ πρὸς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων ἀναφορικοὶ νόμοι τῆς κτίσεως εἶναι ἀμετάτρεπτοι, ὡς θεμελιωθέντες ἐπάνω εἰς τὸν ὑπέρτατον νοῦν, ἐξ οὗ τὰ πάντα. Ὅλοι δὲ οἱ λοιποὶ νομιζόμενοι νόμοι τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἡθικοῦ κόσμου, ἐκ τῆς παντοδυναμίας πηγάζουν, καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν ἀμετάτρεπτοι δὲν εἶναι, καθὼς καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον τὰ ἀμετάτρεπτα διὰ τοὺς ὑπηκόους, δὲν εἶναι τοιαῦτα διὰ τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, ἥτις τὰ ἐνομοθέτησε. Τρίτον βλασημοῦντες, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, πῶς δὲν τρέμουν οἱ τοιοῦτοι, πῶς δὲν βλέπουν ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πλάνης των καθυποβάλλει τὸν Ἰψιστον καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, εἰς μίαν εἰμαρμένην ἄοριστον, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέκειτο ὁ μυθώδης Ζεὺς τῶν παλαιῶν; Οὐδὲν ἀμετάτρεπτον, ἐνώπιόν σου, Θεέ, ἐκτὸς τῶν ὅσα ἀντιφάσκουσιν αὐτὰ ἑαυτοῖς. Ὅθεν εὐλόγως καὶ εὐσεβῶς καὶ ἐμφρόνως ζητοῦμεν ἀπὸ τὸ ἑλεός σου, προσευχόμενοι, ὅλα τὰ ἀγαθὰ· ὅτι εἶσαι ὁ δοτὴρ τῆς ζωῆς, ὁ ποιῶν δυνατὰ τὰ παρ'

ἀνθρώποις ἀδύνατα. Τέταρτον, διὰ τὸ νὰ μείνουν ἀναπολόγητοι οἱ ἀξιοδάκρυτοι κατήγοροι τῆς προσευχῆς, ἃς συλλογισθοῦν, προσέτι, ὅτι ἡ πανσοφία, Κύριε Παντοκράτωρ, ἐχάρισε τὸ αὐτεξούσιον τῆς θελήσεως εἰς ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα, εἴτε ἀγγέλους, εἴτε ἀνθρώπους· αὐτὸ τὸ οὐράνιον χάρισμα, ὡς ἀπαύγασμα τῆς Παντοδυναμίας σου, πολλὰ μεταβάλλει, καὶ πάμπολα ἀνατρέπει τῶν ὀρωμένων πραγμάτων· τελειοποιεῖ, ἢ διαφθείρει τὸ ἰδίωμα διαφορῶν ὄντων, συγχίζει τὴν τάξιν τῆς κτίσεως, κινεῖται ἐλευθέρως μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, ἀρετῆς καὶ κακίας, ἀληθείας καὶ ψεύδους· τάξεως καὶ ἀταξίας, ἐν ἐνὶ λόγῳ, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς σφαίρας εἰς τὴν ὁποίαν ἐτέθη, κατὰ τὸ φρερόν σου θέλημα. Συμπέρανε λοιπὸν, Χριστιανέ, πόσον ἄτοπον εἶναι νὰ ὑποθέσῃ ὁ ἔμφρων καὶ εὐσεβής, ὅτι ὁ Θεὸς συνέστειλε μὲν τοὺς νόμους τῆς κτίσεως χάριν τοῦ αὐτεξουσίου τῶν ἀνθρώπων, δὲν δύναται ὁμῶς, ἢ δὲν θέλει νὰ τοὺς ἐφαρμόσῃ εἰς τὰς χρείας καὶ δεήσεις τῶν λογικῶν ὄντων πρὸς τὰ ὁποῖα ἀποκαλύπτει τὴν πρόνοιαν καὶ τὸ ἔλεός του, διὰ τῆς φύσεως, διὰ τῆς συνειδήσεως, διὰ τοῦ γραπτοῦ νόμου, καὶ διὰ τοῦ νόμου τῆς χάριτος· καὶ τέλος, ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος σύσσωμον καὶ ὁμόφωνον, καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς, ἀτενίζει πρὸς τὸν οὐρανὸν, κλίνει τὰ γόνατα καὶ τὸν αὐχένα, βοᾷ πρὸς τὸν Ἰψιστον, ζητεῖ καὶ πιστεύει τὴν πρόνοιαν τοῦ πανταχοῦ παρόντος, καὶ στηλιτεύει ὁμοθυμαδὸν τὰ βδελυρὰ σοφίσματα τῶν πνευμάτων τῆς πλάνης, τῶν ἐπιβουλευομένων τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀρνούμενων τὸ φῶς.

Τόση εἶναι ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς προσευχῆς διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων, Κύριε Παντοκράτωρ, ὥστε μόνοι οἱ ἄπιστοι δὲν προσεύχονται, καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα παύουν τὰς πρὸς σὲ ἱκεσίας των. Ὅθεν τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης ἄλλην τρομερωτέραν παγίδα δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν, παρὰ νὰ κηταφέρῃ αὐτάς διὰ σοφισμάτων εἰς τὸ νὰ ἀμελήσουν, καὶ βαθυμυθὸν νὰ ἐγκαταλείψουν δι' ὅλου τοῦ θεῖου τῆς προσευχῆς ἔργον· τότε ἀμέσως ὀλιγοστεύει ἡ πίστις, σβύννεται ἡ ἐλπίς, ἐκλείπει ἡ πνευματικὴ χαρὰ, ψυχραίνεται ἡ ἀγάπη, καὶ ἡ

ὑπεροπτικὸς ἁμαρτωλὸς κρημνίζεται ἀνεπαισθήτως εἰς τῆς πω-
ρώσεως καὶ ἀπελπισίας τὰ σκοτεινὰ βάραθρα! Ἰλεως γενοῦ εἰς
ἡμᾶς Ἰησοῦ Χριστὲ, καὶ μὴ παραχωρήσης ἀπὸ τὰ πλάσματά
σου! Ἐπειδὴ, « Τί προσευξώμεθα, καθὼ δεῖ, οὐκ οἶδαμεν » (1).
Ἀναμένομεν ἀπὸ τοῦ ἔλεός σου τὸ οὐράνιον χάρισμα τοῦ Πνεύμα-
τος τῆς προσευχῆς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον· « Αὐτό σου τὸ
Πνεῦμα ὑπερεντυγχανέτω ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις » (2).
οὔτε θέλομεν ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τὰς μεθοδίας τῶν ἀκαθάρτων πνευ-
μάτων, ὅσα τὴν σήμερον μετασχηματίζονται ὑπὲρ ἄλλοτε ποτε εἰς
ἀγγέλους φωτὸς, ἐπιβουλεύόμενα τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

*Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν ὀρισμὸν, τοὺς
κανόνας, τὰ εἶδη καὶ ιδιώματα τῆς Θεαρέστου
καὶ ψυχωφελοῦς Προσευχῆς.*

Τὰ τρία οὐσιώδη χάρισματα τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, ὁ
Θεὸς μου, εἶναι ὁμολογουμένως τὸ πνεῦμα τῆς θεογνωσίας, ἐξ οὗ
ἡ τελεία πίστις, τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας, ἐξ οὗ ἡ τελεία ἀγάπη,
καὶ τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς, ἐξ οὗ πηγάζει ἡ τελεία, ἡ ἀσά-
λευτος καὶ ἀκαταίσχυντος ἐλπίς. Ὅθεν γενικῶς θεωρουμένη ἡ ἐ-
νέργεια τῆς προσευχῆς, ὀρίζεται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· « Ἡ προ-
σευχὴ εἶναι ἀναβίβασμός τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας τῶν ἀν-
θρώπων πρὸς τὸν Θεόν, ἐπ' ἐλπίδι ἀπολαύσεως τῶν ψυχωσθη-
ρίων ἀγαθῶν. » Γίνεται δὲ ἡ τοιαύτη προσευχὴ προφορικῶς διὰ
λόγου, καὶ ἐνδιαθέτως διὰ τοῦ νοός κατ' ἰδίαν, καὶ κοινωνικῶς
μετὰ τῶν ἀδελφῶν μας.

(1) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 8. σ. 26. (2) Δύτῳ.

Ὅλων δὲ τῶν εἰδῶν τῆς προσευχῆς τὸν γενικὸν ὅρον καὶ τοὺς μερικωτέρους κανόνας, ποῦ νὰ τοὺς ζητήσω, καὶ ποῦ ἡμπορῶ νὰ τοὺς εὑρω, γλυκύτατε Σωτήρ μου, εἰ μὴ μόνον εἰς τὰ θεῖά σου λόγια; Καθότι καὶ τώρα, μετὰ τὴν ἀνάληψίν σου, καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ αἰδίου Πατρὸς, ἐντυγχάνεις ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἐν καιρῷ τῆς ἐπὶ γῆς ἐνσάρκου παρουσίας σου συνεχῶς προέτρεπες τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ προσεύχωνται, λέγων· « Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμὸν » (1)· καὶ ὑπεσχέθης τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν αἰτημάτων μας κηρύττων τό· Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν· καὶ μόνος ἔδωσες τὸ θεῖον παράδειγμα τῆς ἀδιαλείπτου προσευχῆς καθ' ὅλα τὰ εἶδη καὶ τοὺς τρόπους, προφορικῶς, μυριάκις πρὸ τῶν πολλῶν σου θαυμάτων, καὶ ἐνδιαθέτως ἐμβριμώμενος τῷ πνεύματι πρὸ τῆς θεραπείας τοῦ δαιμονιζομένου, καὶ δακρύων πρὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, κατ' ἰδίαν εἰς τὸ Θαβώριον ὅρος, ὅταν μετεμορφώθης προσευχόμενος καὶ ἀνέλαμψεν ἡ δόξα σου ἔμπροσθεν τῶν τριῶν ἐκλεκτῶν μαθητῶν σου (2)· καὶ πρὸ τοῦ κοσμοσωτηρίου σου πάθους, ὅτε εἰς τὸν κῆπον Γεθσημανῆ, ἡγωνίσθης ἐν τῇ προσευχῇ, ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, προσφέρον τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν ἀδέκαστον τῆς ἁμαρτίας κριτήν. Τέλος πάντων ποσάκις μετεῖχες τῶν κοινῶν δεήσεων καὶ τελετῶν, ἐν τῷ ναῷ, εἰς τὰς συναγωγάς, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ μυστικοῦ σου δεῖπνου; Ἀγιάσας λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, ὅλα τῆς προσευχῆς τὰ διάφορα εἶδη ἐσφράγισας τὸ παράδειγμα καὶ διὰ τῶν ἐντολῶν σου. Ἡ πρώτη καὶ κυρία ἐντολή σου μᾶς διδάσκει οὕτω.

« Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα (δηλονότι τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ) προστεθήσεται ὑμῖν » (3). Ναί, Ἰησοῦ μου, ἂν ἡμῖαι πιστὸς, πρέπει νὰ ζητῶ πρῶτον τὴν βασιλείαν σου, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν μου ψυχὴν, καὶ δι' ὅλους τοὺς ἀδελφούς μου, ἐχθρούς τε καὶ φίλους, γνωρί-

(1) Ματθ. Κεφ. 26. σ. 41. (2) Λουκ. Κεφ. 9. σ. 29. (3) Ματθ. Κεφ. 6. σ. 33.

μους καὶ ἀγνωρίστους. Ὄταν ζητῶ καὶ ἐπιποθῶ τὴν βασιλείαν σου, δι' αὐτοῦ τοῦτου τοῦ αἰτήματος, συνεργῶ εἰς τὴν κατάργησιν τῆς ἐξουσίας τοῦ πονηροῦ εἰς τὸν κόσμον. Βασίλευσον ἐν ἐμοί, βασίλευσον εἰς τὰ σπλάγχνα ὅλων τῶν λογικῶν ὄντων, καὶ τὰ πάντα τότε, ἰδοὺ καλὰ λίαν.

Ζητῶ τὴν δικαιοσύνην σου, δηλαδὴ τὴν κατὰ χάριν δικαίωσιν καὶ συγχώρησιν ὅλων τῶν μετανοούντων· διότι ἄλλως πως σὺ μόνος εἶπες, ὅτι δὲν θέλει δικαιωθῇ ἐνώπιόν σου πᾶσα σὰρξ. Δευτέρα σου ἐντολὴ, Κύριε, τό· « Μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἔθνη· δοκοῦσι γάρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσ ακουσθήσονται· μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γάρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὡς χρειαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν » (1).

Δὲν μὲ ἀπαγορεύεις, Χριστὲ, διὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης, τὸ νὰ παρατείνω τὴν πρὸς σὲ ἐγκάρδιον δοξολογίαν μου, ὅσον τὸ ἐπιθυμῇ ἡ διψῶσα ψυχὴ μου· ὅχι βέβαια, καθότι τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα, διὰ τῆς φωνῆς τοῦ μακαρίου Δαβὶδ, μᾶς παρακινεῖ νὰ ἐντρυφῶμεν εἰς τὴν μετὰ σοῦ γλυκυτάτην συνομιλίαν. « Κατατρύφησον, λέγει, τοῦ Κυρίου, καὶ δώσει σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου » (2). Ἀπαγορεύεις ἀπλῶς τὸν κενὸν ἦχον τῶν λέξεων χωρὶς συντριβὴν, τὴν ματαιὰν καὶ ψυχρὰν πολυλογίαν χωρὶς ἀναβίβασμόν τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Τρίτην καὶ μεγάλην ἐντολὴν τῆς θεαρέστου προσευχῆς ἄφησες εἰς ἡμᾶς, Θεάνθρωπε, ἐπαναλαβὼν πολλάκις πρὸ τοῦ πάθους σου, τὴν ἀκόλουθον παραγγελίαν· « Ὅ,τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιῶ, ἵνα δοξασθῇ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ. Ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω » (3). Κατωτέρω δὲ πάλιν· « Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν. Ἔως ἄρτι οὐκ ᾔτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καὶ λήψετε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη » (4). Ὅποιανδήποτε λοιπὸν ἱκεσίαν, ἢ εὐχαριστίαν, ἢ δοξολο-

(1) Μαρτθ. Κεφ. 6. σ. 7, 8. (2) Ματθ. 36. σ. 4. (3) Ἰωαν. Κεφ. 14. σ. 13, 14. (4) Ἰωαν. Κεφ. 16. σ. 23, 24.

γίαν προσάγομεν εἰς τὸν ὑψίστον Θεὸν καὶ Πατέρα, χρεωστοῦμεν νὰ τὴν προσφέρωμεν ἐν τῷ ὀνόματί σου, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δηλαδὴ πεποιοῦτες ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας εἰς τὴν παντοδύναμον μεσιτείαν σου· ἐπειδὴ σὺ εἶσαι εἷς καὶ μόνος μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καθὼς Υἱὸς ἀνθρώπου, μόνος ἅγιος, μόνος δίκαιος, καὶ ἰλασμὸς αἰώνιος γενόμενος, διὰ τὰς ἁμαρτίας ὅλου τοῦ κόσμου (1). Ἀμὲν τοῦ Θεοῦ, νυμφίε τῶν ψυχῶν ἡμῶν, πιστεύομεν ἀδιστάκτως, ὅτι διὰ σοῦ μόνον εἰσακούονται τῶν πιστῶν αἱ δεήσεις. Τετάρτην γενικὴν ἐντολὴν περὶ προσευχῆς ἐλάβομεν παρὰ σοῦ τὴν ἀκόλουθον· « Ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ κεῖ μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἅφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθων, πρόσφερε τὸ δῶρόν σου » (2).

Ἐξ αὐτῆς τῆς τετάρτης γενικῆς ἐντολῆς σου, Χριστέ μου, συμπεραίνομεν, ὅτι πᾶσα προσευχή ἀπὸ μνησίκακον καρδίαν, καὶ μὲ ἄσπονδον διάθεσιν προσφερομένη, δὲν εἶναι ποτὲ δεκτή εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Καὶ δικαίως, ἔλεον ζητῶ ὁ ἀνίλεως; χάριν ὁ ἀχάριστος, μακροθυμίαν ὁ ἀδυσώπητος, ἅφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ἐκσπλαγχνίαν ἀπὸ τὸν Ζωοδότην, τολμῶ νὰ ἐξαιτώμαι ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, ἐν ᾧ ἀδιάλλακτος μένων πρὸς τὸν ἀδικήσαντά με, μνησικακῶ, σκληρύνομαι, καὶ ἴσως θηρεύω τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ ἐκδικηθῶ τὸν πλησίον μου! Πέμπτον καὶ τελευταῖον γενικὸν ὅρον τῆς θεαρέστου προσευχῆς παρὰ σοῦ, Θεάνθρωπε, ἐλάβομεν εἰς τὸ ἐκπληκτικὸν παράδειγμα τοῦ Φαρισαίου καὶ Τελώνου· ὁ μὲν τυφλωμένος ὑποκριτὴς ἔλεγε προσευχόμενος μέσα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἱερέως· « Ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς περ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ Τελώνης· νηστεύω δις τοῦ σαββάτου (τούτέστι δις τῆς ἐβδομάδος).

(1) Ἀ. πρὸς Τιμ. Κεφ. 2. σ. 5, 6. « Εἷς γὰρ Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ δούς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων ». (2) Ματθ. Κεφ. 5. σ. 23, 24.

ἀποδεκατῷ πάντα ὅσα κτῶμαι » (1). Τοῦ δὲ ταπεινοῦ καὶ συντετριμμένου τελώνου ποία ἦτο συγχρόνως ἡ προσευχή; « Μακρόθεν ἐστὼς οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπαραι, ἀλλ' ἔτυπτεν εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ λέγων· Ὁ Θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. » Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν παραβολὴν ἐπισυνάπτεις Δέσποτα, τὴν ἀκόλουθον ῥῆσιν· « Λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. »

Δόξα σοι, φιλόανθρωπε, ὅτι κατεδέχθης ὡς μήτηρ φιλόστοργος τὸ νήπιον βρέφος τῆς, οὕτω νὰ μᾶς συνετίσης λεπτομερῶς καὶ εὐσπλάγχχνως, πῶς πρέπει εὐαρέστως νὰ σὲ ἱκετεύσωμεν διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν θείαν σου χάριν! Ἀνακεφαλαιοῦτες τὴν διδασχὴν σου, πιστοποιοῦμεθα, ὅτι ἡ εὐπρόσδεκτος προσευχὴ πρέπει νὰ ᾔηται ἐκ πίστεως καὶ πόθου τῆς οὐρανιας βασιλείας σου πρὸ πάντων, ἀπλῇ καὶ καθαρᾷ, μὲ προσήλωσιν τοῦ νοῦς, καὶ ὄχι γέμουσα περιπτολογίας· προσφερομένη ἐν τῷ ὀνόματί σου, τοῦτέστι μὲ τελείαν πεποιθήσιν, ὅτι εἰσακουόμεθα διὰ μόνης τῆς ἀνεκφράστου ἀγάπης καὶ μεσιτείας σου· ἔτι δὲ χωρὶς μνησικακίαν, ἀλλ' ἐν εὐφρονίᾳ καὶ ἀγάπῃ πρὸς τὸν πλησίον· τέλος, χωρὶς ὑπερηφανίαν, ἀλλ' ἐν ταπεινώσει καὶ συντριβῇ καὶ κατανύξει καρδίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προετοιμάσας τὰς διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν τὸν θησαυρὸν τῆς προσευχῆς, ἠθέλησας, ὁ Θεός μου, καὶ περικιτέρω νὰ ἐκτείνης τὴν ὑπὲρ ἁγιασμοῦ τῶν ψυχῶν πατρικὴν σου κηδεμονίαν, ὅθεν ἐξηλθον ἐκ τοῦ στόματός σου, Χριστὲ, ἀνέλαμψαν ἐκ τῆς εἰς τὸν μάταιον κόσμον θείας ἀναστροφῆς σου, καὶ ἄλλα σωτήρια παραγγέλματα, εἰς τὸ κάθε εἶδος τῆς προσευχῆς ἐν μέρει καὶ ἰδιαιτέρως ἐφαρμοζόμενα. Κατάστησόν με ὄχι μόνον ἀκροατὴν, Θεέ μου, ἀλλὰ καὶ πρόθυμον ἐργάτην τοῦ ἁγνοῦ καὶ τελείου σου νόμου. Τῆς διὰ λόγου προφορικῆς προσευχῆς, τύπον σύντομον, θεῖον, ἀπλοῦν, περιλη-

(1) Λουκ. Λεφ. 18. σ. 11—14.

πτικὸν ἄφησες εἰς ἡμᾶς, τὴν δεσποτικὴν σου προσευχὴν, τὴν ὁποῖαν σκοπὸν ἔχω νὰ μελετήσω διεξοδικώτερα, ἐκφωνῶν ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιάσει τὸ, Πάτερ ἡμῶν, ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τῆς ἐνδιαθέτου προσευχῆς καὶ λατρείας τὸν ὅρον ἐθέσπισας, διὰ στόματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου λέγοντος πρὸς τοὺς πιστοὺς τὸ· Προσεύχεσθε ἀδιαλείπτως, ἄλλως εἰπεῖν, ἀκταπαύστως, ὅπερ διὰ προφορικοῦ λόγου νὰ γείνη εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον· ἐνδιαθέτως ὅμως ἡμποροῦμεν νὰ προσευχώμεθα ἀδιαλείπτως, ὅταν ἐν ᾧ ἐργαζόμεθα, ἐν ᾧ ἡσυχάζομεν, ἐν ᾧ συνομιλοῦμεν, εἰς κάθε πρᾶξιν, ἢ θέσιν τῆς προσκαίρου ζωῆς, ἔχομεν πάντοτε τὸν Θεὸν πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς, καὶ ἐνθυμούμεθα συχνάκις τὴν πανταχοῦ παρουσίαν του. Τότε ἓνας ἀπλοῦς στοχασμὸς, ἓνας ψιλὸς στεναγμὸς τῆς καρδίας, μία μυστικὴ ἐπίκλησις τῆς χάριτός του, μία ἐνδόμυχος ἀπόφασις νὰ ὑπομένωμεν προθύμως κάθε δυσარέσκειαν ἢ κόπον διὰ τὸν Χριστὸν ὅστις μᾶς βλέπει, γίνεται προσευχή, καὶ προσευχὴ εὐάρεστος εἰς τὸν καρδιογνώστην. Αὐτὴν τὴν ἐνδιάθετον καὶ ἀδιάλειπτον προσευχὴν περιγράφων ὁ Προφητὰνὰξ ἐκφωνεῖ· « Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ » (1). Μακάριος ὁ ἄνθρωπος, Θεέ μου, ὅστις ἀξιώθη νὰ σὲ πλησιάζῃ συνεχῶς, διὰ τῆς ἐνδιαθέτου προσευχῆς! Τὸ πνεῦμα τοῦ τοιούτου ὕμνεῖ σε διὰ παντός, εἰρηνεύει, προβαίνει εἰς τὸν ἁγιασμὸν, δὲν φοβεῖται τὰς παγίδας τοῦ κόσμου, καὶ βαθμηδὸν ἐτοιμάζεται εἰς τελείαν ἔνωσιν μετὰ σοῦ! Ἐκεῖνος μόνος ἡμπορεῖ νὰ καταλάβῃ ἐκ πείρας τί σημαίνει τὸ ἐπιφώνημα τοῦ μακαρίου Δαβὶδ· « Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε, ἧς ἐκρυψας τοῖς φοβουμένοις σε· κατακρύψεις αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου σου » (2). Καὶ τὸ τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν· « Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ » (3). Τοιοῦτοι εἶναι Ἰησοῦ μου Γλυκύτατε, οἱ μυστηριώδεις καρποὶ τῆς ἐνδιαθέτου

(1) Ψαλμ. 135. σ. 8. (2) Ψαλμ. 30. σ. 19. (3) Πρὸς Κολασ. Κεφ. 3 σ. 3

καὶ ἀδιαλείπτου προσευχῆς καὶ λατρείας.

Τὴν κατ' ἰδίαν προσευχὴν καὶ μελέτην τῶν θεῶν σου κριμάτων χωρὶς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ μυστικῶς γινομένην, ὡσαύτως τὴν διατάξεις ὡς ἔργον ἐξ Ἰσου θεάρεστον, καθὼς καὶ τὴν μουσικὴν ἐλεημοσύνην, εἰπὼν πρὸς τοὺς ἀκροατάς σου ἐν τῷ Ἰσραήλ. « Σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου, πρόσευξαι τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ Πατήρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ » (1). Ὑπακούω, Χριστέ μου, αἰσθανόμενος τὸ σωτήριον τῆς ἐντολῆς σου· καθότι ἡ ζύμη τῆς φαρισαϊκῆς ὑποκρίσεως εὐκολα μιάζει τὸν λογισμὸν ἐκεῖνου, ὅστις προσεύχεται παρρησίᾳ. Ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ ὁ εὐμετάβλητος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εὐκόλως τότε ἀποτρέπεται εἰς τὸ νὰ προσέχη τὰ ἑξω πράγματα, παρμελὼν τὰ ἔνδον τῆς ταλαιπώρου ψυχῆς του. Ἀλλ' ὅμως σὺ, ὅστις δὲν εἶχες ὁ ἴδιος ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει ἐπὶ τῆς γῆς, σὺ ὁ ἐκλεξάμενος τὰ πτωχὰ καὶ μωρὰ καὶ ἐξουθενημένα τοῦ κόσμου τούτου, δὲν τοὺς διορίζεις βεβαίως νὰ ἔχουν ταμεῖον χωριστὸν διὰ τὴν προσευχὴν των· ἄλλως ἢ ἐντολὴ ἤθελεν εἶσθαι εὐκατόρθωτος μόνον εἰς τοὺς πλουσίους. Ζήτηι, ἐννοεῖς Δέσποτα, ζήτηι Χριστιανὲ, ὅταν προσεύχησαι νὰ σὲ βλέπῃ μόνος ὁ Θεός σου, ἀπόφευγε τὸν βάσκανον ὀφθαλμὸν τῶν κούφων καὶ ματαίων ἀνθρώπων, εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ψυχῆς σου, κλείσον τὴν θύραν τῶν αἰσθήσεων, καὶ προσήλωσον ἐν τῷ κρυπτῷ τὸν νοῦν σου εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ἔλεους, τῆς χάριτος, τῆς σοφίας καὶ τῆς μακαριότητος. « Κατατρέφῃσον (ἐν τῷ κρυπτῷ) τοῦ Κυρίου, καὶ δώσει σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου. Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον τὴν ὁδόν σου, καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτὸν, καὶ αὐτὸς ποιήσει. Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἰκέτευσον αὐτόν » (2). Ναί, Θεέ μου, οἱ θησαυροὶ τῆς προσευχῆς δὲν καταπέμπονται εἰς τοὺς ἔχοντας μόρφωσιν εὐσεβείας, κατὰ τὸν οὐρανοβάμονα, τὴν δὲ δύναμιν

(1) Ματθ. Κεφ. 6. σ. 6, 7; (2) Ψαλμ. 36. σ. 4, 5, 7.

αὐτῆς ἡρνημένους (1).

Τέλος τὴν κοινωνικὴν καὶ δημόσιον προσευχὴν τὴν διορίζεις σὺ ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, προσθέτων καὶ μίαν μεγάλην ἐπαγγελίαν. « Οὐ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς σונהγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν » (2). Ἡ προσευχὴ δημοθυμαδὸν προσφερομένη ἔλκει τὴν χάριν τοῦ Παντοκράτορος· καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὰς τοιαύτας θεοφιλεῖς συνάξεις παρευρίσκεται ἀοράτως ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· « Ἐν Ἐκκλησίαις αἰνεῖτε Κύριον, » εἶπε καὶ ὁ Προφήτης. Καρδίαι πολλαὶ συναθροίζονται ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, διὰ δοξολογίαν, εἴτε εὐχαριστίαν, εἴτε ἐξιλέωσιν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος, ἔχουν μεγάλην ἰσχύν, ὥς παριστάνουσαι τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν. Ὅθεν πᾶσα συνέλευσις πιστῶν ἐπὶ σκοπῷ δεήσεως ἢ τελετῆς μυστηρίων, ἐν τῷ ὀνόματί σου, Ἰησοῦ Χριστέ, συγκαλουμένη, εἶναι ἱερὰ καὶ θεάρεστος ἐπαγάλλεται ἐκείνης τῆς συνάξεως τῶν ἁγίων σου μαθητῶν, ὅτε κατέβη ἐπ' αὐτοὺς ὁ προσδοκώμενος Παράκλητος, τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα· « Ἦσαν δὲ, λέγει ἡ Γραφή, ἅπαντες δημοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸ » (3). Ὅθεν ἡ ἐρθόδοξος Ἐκκλησία καθημερινῶς ἐνθυμίζει εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐν ὁμονοίᾳ προσευχῆς καὶ λατρείας, ὡς παρεκτικῆς πολλῶν θείων χαρισμάτων, ὅταν πρὸ τῆς τελετῆς τοῦ μυστικοῦ δείπνου ἀναβοᾷ καὶ λέγῃ· « Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν Πατέρα, Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον, καὶ ἀχώριστον » (4).

Εἴτε λοιπὸν προφορικῶς, ὅταν ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλῇ τὸ στόμα, εἴτε ἐνδιαιθέτως δι' ἀνυψώσεως τοῦ νοῦς εἰς τὴν πανταχοῦ παρουσίαν σου, εἴτε κατ' ἰδίαν εἴτε κοινωνικῶς ἐν ὁμονοίᾳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μας ἔχομεν, Χριστέ Ἰησοῦ, τὴν περὶ τούτων πάντων θείαν διδασκαλίαν σου, τὸ προσκυνητόν σου παράδειγμα, τὰς μητρικὰς ἐντολὰς τῆς Ἐκκλησίας· ὅλα

(1) Β'. πρὸς Τιμόθ. Κεφ. 3. σ. 5. (2) Ματθ. Κεφ. 18. σ. 20. (3) Πρᾶξ. Κεφ. 2. σ. 1—4. (4) Λειτουργία τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάν. τοῦ Χρυσοστόμου.

μᾶς παρακινῶν, μᾶς εἰσάγουν τὸ ψυχωφελὲς στάδιον τῆς πολυ-
 εἰδοῦς προσευχῆς, ἥτις εἶναι, τὸ ἐπαναλαμβάνω ἀδιστάκτως, ἡ
 ζωὴ καὶ ἀναπνοὴ καὶ δύναμις τῆς ἀληθινῆς εὐσεβείας· διότι ὁ μὴ
 προσευχόμενος οὔτε πιστεύει Θεόν, οὔτε τὸν ἀγαπᾷ, οὔτε ἐλπίζει
 εἰς τὸ ἔλεός σου τὸ ἄπειρον· χωρὶς προσευχῆς, τὸ ὁμολογῶ ἔμ-
 προσθὲν σου, Δέσποτα, τὸ φορτίον τῆς ζωῆς τὴν ὁποίαν μὲ ἐ-
 χάρισε, καταντᾷ δυσβάστακτον καὶ ἀφόρητον· διὰ δὲ τοῦ Θεοῦ
 τῆς προσευχῆς ἔργου, ἡ ζωὴ μου καθίσταται ἀσκησις τῆς αἰω-
 νίου μακαριότητος. Πιστεύω ἀδιστάκτως, ὅτι δίδεις εὐσπλάγ-
 χνως τὴν αἵτησιν τῷ αἰτούμένῳ, ὅτι εἰσακούεις πατρικῶς ἐν
 Χριστῷ, τὰς ἱκετηρίους φωνὰς ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, καὶ τοὺς
 ἐκ βάθους στεναγμοὺς τῆς κατανενυγμένης καρδίας μου. Ἀπο-
 καλύπτω πρὸς σὲ τὴν ὁδόν μου, τοὺς σκοποὺς μου, τὰς στενο-
 χωρίας μου, τὰς ἀνάγκας μου, καὶ ἐλπίζω ἐπὶ τῷ ῥήματί σου,
 ὅτι σὺ ποιήσεις. Εἰς μάτην μὲ φωνάζουν οἱ πλανῶντες καὶ πλα-
 νώμενοι· Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός σου; Ἐγὼ ὥσπερ κωφὸς δὲν ἀκούω τὰς
 βλασφημίας λουδορίας των, καὶ ὥσπερ ἄλαλος δὲν ἀνοίγω τὸ στό-
 μα μου, ἀλλ' ἀναβοῶ μόνον ἐνδομύχως, μετὰ τοῦ Προφήτου·
 « Σὺ εἰσακούσῃ, Κύριε ὁ Θεός μου, » καὶ μένω εὐελπὶς καὶ πα-
 ρηγορημένος. Μυριάκις ἔλαβον παρὰ σοῦ τὸ αἰτούμενον· πολλάκις
 ὅμως δὲν εἰσηκούσθην, διότι κακῶς ἐζήτησα, κατὰ τὸν Ἀπόστο-
 λον ἰακωβον, τοῦτέστιν ἀνευλαβῶς καὶ χωρὶς τὴν προσήκουσαν
 πίστιν (1)· ἢ τέλος πάντων, κατὰ τὸν λόγον σου· « Οὐκ οἴδατε
 τί αἰτεῖσθε. » Ἐζητοῦσα, ἐν ἀγνοίᾳ καὶ παραφροσύνῃ δόματα ὀ-
 λήθρια διὰ τὴν ψυχὴν μου. Ὅθεν ἀδόλως καὶ ἀδιστάκτως ἐπα-
 ναπαύομαι εἰς τὸ ῥήμά σου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξηγεῖται τρανῶς
 τὸ μυστήριον τῆς χάριτός σου εἰς τὴν προσευχήν· « Τίς ἐστὶν
 ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὅς, ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον
 ἐπιδώσει αὐτῷ; Καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ αὐτόν, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει
 αὐτῷ; Εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι

(1) Ἰακώβ Κεφ. 4. σ. 3.

τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πῶσω μᾶλλον ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ (ὅχι λοιπὸν πάντοτε τὰ ζητούμενα) τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν » (1);

Πιστεύω καὶ ὁμολογῶ, ὅτι πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου (2). Ὅθεν προστρέχω, ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ, εἰς τὰς ἰκεσίας τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ πάντων τῶν ἁγίων καὶ τῶν δικαίων, ἐνόνω συνεχῶς τὰς ἀναξίους προσευχάς μου εἰς τὰς θεοπειθεῖς ἐντεύξεις τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ ζῶντος· ἀγωνίζομαι νὰ φυλάξω τὰς περὶ προσευχῆς παραγγελίας σου, Ἰησοῦ μου, σοῦ τοῦ μεσίτου Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἐπὶ σοὶ πέποιθεν ἡ ἁμαρτωλὴς καὶ ἀσθενοῦσα ψυχὴ μου· σὺ εἰσακούσῃ Κύριε ὁ Θεός μου τὰς δέησεις τοῦ πλάσματός σου, μέχρις ἐσχάτης καὶ τελευταίας μου ἀναπνοῆς. Γένοιτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ, Πάτερ ἡμῶν, καθὼς πρῶτον ὁμῶν τῶν θεαρέστων προσευχῶν.

Τί με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ὅ ἔλεγω » (3); Αἰκίαι καὶ ἐμφαντικὸς ὁ φοβερισμὸς σου, Θεάνθρωπε ! Τωόντι, σὲ ὀνομάζομεν Κύριον παρακούοντες αὐθαδῶς τὰς ἐντολάς σου τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀλλ' ἄρά γε εἶναι δυνατόν νὰ σὲ παροργίζωμεν, εὐλαβῶς ἐπικαλούμενοι τὸ ἅγιόν σου ὄνομα, καὶ λέγοντες, Κύριε, Κύριε; Δυνατὸν εἶναι, ἀποκρίνεσαι, Καρδιογνώστα, ὁσάκις ἡ προφορικὴ προσευχὴ δὲν συνεπιφέρει καὶ τὴν ἐγκάρδιον, ἡ δὲ ἐγκάρδιος τὴν ἐν ἔργῳ προσευχήν. Τὴν φοβερὰν ταύτην

(1) Ματθ. Κεφ. 7. σ. 9—11. (2) Ἰακώβ. Κεφ. 5. σ. 17. (3) Λουκ. Κεφ. 6. σ. 46.

ἀλθῆσιν αἰσθανόμενος ὁ Προφητάναξ, καὶ προβλέπων τὴν κατὰ δίκην τοῦ προδότου Ἰούδα, ἐκφωνεῖ ἐν ἐκράσει· « Ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν » (1). Γίνεται λοιπὸν ἁμαρτία καὶ ἡ προσευχή. Ὁ Ἰούδας ἐκ τοῦ ἰδίου στόματός σου, Ἰησοῦ, εἶχε μάθει νὰ ἐπικαλῇται τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ μόνον τοῦτο ἡ προσευχή του γίνεται ἁμαρτία. Ὅθεν ἂς σπεύσω καὶ ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ μελετήσω ἐν φόβῳ, πῶς πρέπει ὀρθῶς καὶ θεακρῶς νὰ ἐκφωνῶμεν τὴν δεσποτικὴν σου προσευχὴν, τὴν ὁποῖαν ἐχάρισες εἰς ἡμᾶς, ὡς τύπον οὐράνιον πάσης ψυχωφελοῦς ἰκεσίας τῶν πιστευόντων καὶ ἀπεκδεχομένων τὸ θεῖόν σου ἔλεος.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀνακραζόμεν ὅλοι ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου. Ἄλλως πως, τί εἴμεθα διὰ νὰ τολμήσωμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν εἰς τὸν Ὑπερτατον τὴν τοιαύτην ὀνομασίαν; Τολμῶμεν δὲ, ἐπειδὴ ὁ Μονογενὴς, ὁ προαιώνιος καὶ συνάναρχος τῷ Πατρὶ εὐδόκησε, κατὰ τὸν Παῦλον, νὰ κατασταθῇ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, νὰ προσλάβῃ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, καὶ νὰ μᾶς ἐνδύσῃ εἰς ἑαυτὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος (2). Αἱ θυγατέρες τῆς προμήτορος Εὐας γεννοῦν δούλους καὶ τέκνα ὀργῆς· μόνη ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία γεννᾷ πνευματικῶς τέκνα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χάριτος. Ἡ γέννησις εἰς δουλείαν τελειόνηται χωρὶς τὴν θέλησίν μας· ἡ δὲ γέννησις εἰς ἐλευθερίαν πρέπει νὰ ᾔναι ἐλευθέρᾳ, καὶ ὅχι ἐξ ἀνάγκης. Ὅσάκις ἡ ἀγαθὴ τοῦ ἀνθρώπου προαίρεσις ἀνορθώνεται, ἀπορρίπτεται τοὺς δεσμοὺς τῆς σαρκὸς, καὶ ὁρμᾷ προθύμως εἰς ἀπώλαυσιν τῶν ἀφθάρτων ἀγαθῶν, ἀρχίζει ἡ ἄνωθεν γέννησις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ υἰοθεσία τοῦ Πνεύματος, τὴν ὁποῖαν ἀποδέχεται ἡ πίστις.

Ὅταν προσφέρωμεν τὸ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, δὲν ἐξετάζομεν ἂν ἔχωμεν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ τὸν νομάζωμεν οὕτω· δὲν συλλογιζόμεθα οὐδεποσῶς, ὅτι ἐν ὧσιν ὁρο-

(1) Ψαλμ. 118. σ. 6. (2) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 8. σ. 20.

νοῦμεν καὶ πράττομεν τὰ γήινα, καὶ ἐνασχολούμεθα εἰς τὴν ἐπίγειον ματαιότητα, καὶ μένομεν σάρκες καθὼς καὶ ἐγεννήθημεν, δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς ἡ περιπόθητος κοινωνία μετὰ τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, οὗτε εἴμεθα ἄξιοι νὰ λεγώμεθα υἱοὶ του, κατὰ μίμησιν ἐκείνου, ὅστις εἶναι ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Μήπως φανταζόμεθα διὰ μόνης τῆς ἐπικλήσεως ταύτης νὰ ἐλκύσωμεν τὴν χάριν καὶ εὐσπλαγχνίαν του; Ὡς Θεὸς δίκαιε, Καρδιογενῶστα, ἀκούω τότε τὴν φωνὴν σου. Δὲν εἶμαι Πατὴρ σου, ἄνθρωπε, ἐν ὅσῳ δὲν ἀγωνίζεσαι εἰς τὸ νὰ κατασταθῇς ἐσωτερικῶς τέκνον μου· « Ὑμεῖς, καθὼς ἔλεγες, Θεάνθρωπε, πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας Ἰουδαίους, ἐκ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν » (1). Διὰ νὰ ἀποφύγωμεν λοιπὸν τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ἀνάγκη νὰ ἀπαρνηθῶμεν τὰ μισρὰ πάθη, νὰ ζητήσωμεν τὴν οὐράνιον πατρίδα· τότε μόνον θέλομεν δυνηθῇ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν ἀκατακρίτως τὸν κατοικοῦντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅστις ἰλέω ὁμματι θέλει ἐπιβλέπει εἰς τὰς νύκτας ἱκεσίας μας.

Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. Ἰδοὺ τὸ πρῶτον αἷτημα τῆς δεσποτικῆς προσευχῆς. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ ἱερώτατον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον· διὰ τοῦ προσκυνητοῦ τούτου ὀνόματος ἐπιτελοῦνται ὅλα τὰ θεῖα μυστήρια· δι' αὐτοῦ ἐπισφραγίζεται πᾶς ὅρκος, πᾶσα ὑπόσχεσις· αὐτὸ τὸ ὄνομα εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ βάσις ὅλων τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐστάθη καιρὸς ὅτε αὐτὸ τὸ ὄνομα, προφερόμενον διὰ στόματος τῶν ἐκλεκτῶν καὶ ἁγίων, ἡγεμονικῶς ἐκλόνιζεν ὅλην τὴν φύσιν, καὶ κατηδάφιζε τοὺς ὁρατοὺς καὶ ἀοράτους ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας. Ἡ τοιαύτη ἀκατανόητος δύναμις εἶναι κυρίως θεϊκὴ· πλὴν τελειοῦται εἰς ἡμᾶς, συνεργεῖα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πίστεως. Ὅθεν ἐντολὴν ἐλάβομεν νὰ φυλάττωμεν τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ ἱερὸν εὐλαβῶς, ὡς καλοὶ οἰκονόμοι τῆς χάριτος. « Οὐ λήψει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαιῶν »

(1) Ἰωάν. Κεφ. 8. σ. 44.

καὶ ὁμολογοῦντες ἑαυτοὺς ἀναξίους φύλακας τοῦ πολυτίμου θησαυροῦ τούτου, παρακαλοῦμεν τὸν οὐράνιον Πατέρα, ὅπως τὸ καθ' ἑαυτὸ ἅγιον ὄνομά του ἁγιασθῇ καὶ ἐν ἡμῖν, προφερόμενον μὲ δύνάμιν χάριτος τελεσιουργόν· ὅπως διαδηλωθῇ ἐν ἔργῳ, διὰ τῶν πράξεών μας, ὥστε νὰ λαμπρῇ τὸ φῶς ἡμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτοὶ δι' ἡμῶν νὰ δοξάζουν τὸν Πατέρα τῶν ὅλων τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς (1). Τί ὅμως, ἀνίσως ἡ γλῶσσα τοῦ ἱκετεύοντος δὲν ἐκαθαρίσθη εἰσέτι ἀπὸ τὸν ρύπον τῆς ἀργολογίας, τῆς καταλαλιᾶς, τοῦ ψεύδους καὶ τῆς διαβολῆς; Τί ὠφελεῖ τὸ αἶτημα, ἂν αἱ ἐπιθυμίαι τῶν καρδιῶν ἀντίκεινται εἰς τὰς ἱεσίας τῶν χειλέων; Τί τὸ ὄφελος ἐν ὅσῳ ἡ γλῶσσά μου γέμει πικρίας καὶ δόλου; Ἄν τὸ αἶμα τῶν ἀδελφῶν μου βοᾷ συγχρόνως κατ' ἐμοῦ; Τί τὸ ὄφελος ἡ μάλλον, πόση εἶναι ἡ καταδίκη, ἀνίσως καὶ τὰ ἔθνη συγκρίνοντα τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν λαλίαν μας ἐν ἀπορίᾳ ἐρωτοῦν πρὸς ἀλλήλους· « Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν . . . » (2); Ὅσον δυνάμεθα λοιπὸν, ἃς παύσωμεν τὴν γλῶσσαν μας ἀπὸ κακοῦ· ἃς ποιῶμεν τὸ ἀγαθὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας· τότε μόνον ψυχωφελὲς θέλει ἀποβῇ τὸ συνεχὲς αἶτημα τοῦ νὰ ἁγιαζῇται τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. Δεύτερον αἶτημα τῶν ἀξιοθέντων νὰ ᾔνῃαι υἱοὶ τῆς βασιλείας. Ἡ βασιλεία σου, ὁ Θεός, εἶναι βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων· καὶ πρὸ τοῦ νὰ γεννηθῶσιν οἱ αἰῶνες, σὺ ἦσουν, Θεέ μου, βασιλεὺς τῆς ἀπρασίτου σου αἰωνιότητος (3). Ἐν χρόνῳ δὲ φανερόνεις εἰς ἡμᾶς, καθὼς Δημιουργὸς καὶ προνοητής, τὴν θεῖαν σου ἐξουσίαν, ἐπάνω εἰς τὴν βασιλείαν τῆς φύσεως· εἰς δὲ τὴν βασιλείαν τῆς χάριτος, ἀναδεικνύεσαι Πατὴρ ἡμῶν καὶ Σωτὴρ, καθορώμενος ὅμως, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παύλου, ὡς δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι (4). Τέλος, αὗται αἱ δύο βασιτεῖαι, τῆς φύσεως δηλονότι καὶ τῆς χάριτος, θέλουν μεταμορφωθῇ ὅταν ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, εἰς μίαν καὶ μόνην βασιλείαν τῆς δόξης, καθ' ἣν οἱ ἐκλεκτοὶ μέλλουν νὰ σὲ ἴδωσι, Δέσποτα, πρό-

(1) Ματθ. Κεφ. 5. σ. 16. (2) Ψαλμ. 78. σ. 10. (3) Ψαλμ. 144. σ. 13. (4) Α. πρὸς Κορ. Κεφ. 13. σ. 12.

σωπον πρὸς πρόσωπον, ἀναβιβάζόμενοι οἱ ἴδιοι ἐκ δόξης εἰς δόξαν. Πολλοὶ, Κύριε, θέλουν μείνει ἐξ ἀριστερῶν ἐστερημένοι ἐκείνης τῆς βασιλείας, τὴν ὁποίαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡτοίμασας. Ἡ ἰκεσία λοιπὸν ἡ ἐκφωνουμένη ὑπὲρ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐλεύσεως τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, εἶναι πόθος εὐλαβῆς τῶν πιστῶν, τοῦ νὰ πληρωθῇ ἡ προσδοκία τῆς φύσεως, ἥτις ἀπεκδέχεται τὴν ἀποκάλυψιν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ προὔπαντήσωμεν φαιδρῶς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κριτοῦ καὶ Σωτῆρος. Ἐν τοσούτῳ μήπως ὅλοι εὐλικρινῶς ἐπιποθοῦμεν τὴν ἔνδοξον τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν; Γνωρίζομεν καλῶς ὅτι ἡ βασιλεία του δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀρχίσῃ στρεσουμένη ἐντὸς ἡμῶν. Μ' ὅλον τοῦτο οἱ περισσότεροι ἐξ ἡμῶν εἰς τί ἄλλα ἐνασχολούμεθα, παρὰ εἰς τὸ νὰ περιποιῇται ὁ καθεὶς ἰδίαν του βασιλείαν εἰς τὸν πρόσκαιρον τοῦτον κόσμον; Ὁ μὲν ἰσχυρὸς φαντάζεται διὰ τῆς ῥομφαίας του νὰ δώσῃ νόμους εἰς τοὺς πλησίον, φοβερίζων, καταδαμάζων καὶ ἐξουθενῶν τοὺς ἀδυνάτους· ὁ δὲ κατὰ φαντασίαν σοφὸς θέλει ὁ κάλαμός του νὰ ἡγεμονεύῃ εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ἀνθρωπίνων πνευμάτων· ὁ δὲ κοῦφος φρονεῖ τὸν ἑαυτὸν του βασιλέα καὶ νομοθέτην εἰς τὴν σφαῖραν τῆς κοσμικῆς τρυφῆς, πολυτελείας καὶ διαχύσεως· ὁ φιλόργυρος οἰκοδομεῖ βασιλείαν τοῦ σκότους, καὶ συναθροίζει τὰ ἄψυχα καὶ ἀναίσθητα μέταλλα, ὡς ὑπηκόους μέσα εἰς τὰ θησαυροφυλάκιά του. Ἰδοὺ φρικτὴ ἀντίφασις μεταξὺ τῶν αἰτημάτων καὶ τῶν πράξεων. Ἐν ᾧ δὲ ἐδιδάχθημεν ὅτι στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἡ ἄγουσα εἰς τὴν βασιλείαν σου, Κύριε Παντοκράτορ, ἡμεῖς ἀγωνιζόμεθα, ποῖος νὰ προκαταλάβῃ πρῶτος τὴν ὁδὸν τῆς εὐρυχωρίας καὶ ἀπωλείας. Δοξάζομεν ὅτι ἡ βασιλεία σου βιάζεται, Πολεοῦσπλαγγνε, καὶ ὅτι βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν (1)· μ' ὅλον τοῦτο, οὐδεποσῶς βιάζομεν τὸν ἑαυτὸν μας, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ποθουμένης μακαριότητος. Ὡς Κύριε, Κύριε, ἀναψον εἰς τὰ ἔνδα

(1) Ματθ. Κεφ. 11, 5. 12.

τῶν ψυχῶν μας τὸν ἀληθῆ ζῆλον καὶ πόθον τῆς βασιλείας σου, ἥτις ἤδη πλησιάζει, καὶ ἐντὸς ἡμῶν θεμελιούται· ὥστε νὰ ἐξέλθωμεν εἰς προῦπάντησίν σου, ἀκολουθοῦντες τὸν δρόμον τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ταπεινώσεως. Τότε μόνον θέλει λείψει ἀπὸ τὰς προσευχάς μας ἡ ψυχοφθόρος ζύμη τῆς ὑποκρίσεως.

Τρίτον αἶτημα· Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ποιεῖ ὅσα βούλεται (1). Τῷ γὰρ θελήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκε, λέγει ὁ οὐρανοδόκμων Παῦλος. Ὅθεν ἀναμφιβόλως δὲν ἐπευχόμεθα παραφρόνως αὐξήσιν δυνάμεως εἰς τὸν Παντοδύναμον· ἀλλ' ἡμεῖς ὡς λογικὰ κτίσματα ἔχοντα ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον τῆς θελήσεως, μίαν καὶ μόνην μακαριότητα φρονοῦμεν, τὸ θέλημα τοῦ ποιητοῦ μας· τὸν παρακαλοῦμεν νὰ εὐδοκήσῃ τὸ θέλημά του τὸ ἀγαθὸν καὶ τέλειον, ἐνεργούμενον ἐν ἡμῖν, νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀτελῆ καὶ ἀσθενῆ μας θέλησιν. Τί δηλοῖ ὅμως ἡ ἐξῆς προσθήκη; ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐρανὸς εἶναι οἱ ἄγγελοι, γῆ οἱ θνητοὶ ἄνθρωποι· ὅταν οἱ γηγενεῖς θέλουν δουλεύσει τὸν Θεὸν μὲ ἀγάπην τόσον διάπυρον, καὶ ζῆλον τόσον ἀκράτητον, ὅσον ἔχουν οἱ ἄγιοι ἄγγελοι, τότε θέλει ἐκπληρωθῇ τὸ θέλημά του, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν εἶναι ὁ ἐπὶ γῆς οὐρανός· ὁ δὲ ἐσκοτισμένος κόσμος εἶναι ἡ γῆ. Ὅταν λοιπὸν καὶ τὰ ἀπολωλότα πρόβατα ἀκούσουν προθύμως τὴν σωτήριον φωνὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χριστοῦ, ὅταν καὶ οἱ καθήμενοι ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου ἴδωσιν ὅλοι φῶς μέγα, τότε θέλει γείνει τὸ θέλημά σου τὸ ἅγιον, Πάτερ τῶν φώτων καὶ τῶν οἰκτιρμῶν, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ ἀθάνατον πνεῦμα εἶναι, τρόπον τινά, ὁ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ οὐρανός, ἡ δὲ σὰρξ εἶναι ἡ γῆ. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἕως ἄνθρωπος, ὅστις, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, *συνήδεται* (συνευφραίνεται) *τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ*, καθυποτάξῃ τὸν νόμον τὸν ὄντα ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν (2), ἡ δὲ σὰρξ τοῦ ἀνθρώπου μείνῃ ἐκεῖνο, ὅπερ

(1) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 9. σ. 19. (2) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 7. σ. 22, 23.

εἰς αὐτὴν ἀνήκει, εὐπειθὲς δούλη, τότε θέλει πληρωθῇ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τῶν πνευμάτων, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ναὶ Κύριε, πρὸ πάντων πρέπει νὰ ἀποστραφῶμεν τὴν ῥοπήν τῆς ἰδίας μας θελήσεως τῆς ἐγκειμένης ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος, καὶ τότε θέλει εἰσακουσθῇ ἡ ἱκεσία μας, τοῦ νὰ συμπληρωθῇ ἐφ' ἡμᾶς καὶ εἰς πάντας τὸ ἀγαθὸν καὶ τέλειον καὶ προσκυνητὸν σου θέλημα.

Ταῦτα τὰ τρία ζητήματα τῆς δεσποτικῆς προσευχῆς εἶναι τόσῳ μᾶλλον οὐσιωδέστερα, ὥσῳ τείνουσιν ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα εἰς τὰ αἰώνια. Ὅθεν ἀνάγκη νὰ τὰ προσφέρωμεν πάντοτε νουνεχῶς, εὐλαβῶς καὶ μετὰ φόβου. Ἀκολουθοῦν ἔπειτα τέσσαρα ἄλλα ζητήματα ἀποβλέποντα κυρίως εἰς τὰ πρόσκαιρα· πλὴν ἃς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ θεάρεστος χρῆσις τῶν προσκαιρῶν ἀγαθῶν, μᾶς καθιστᾷ ἀξιους τῆς θείας εὐδοκίας καὶ χάριτος, ἡ δὲ κακὴ χρῆσις αὐτῶν ἔλκει ἐφ' ἡμᾶς τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ Ἰψίστου.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. Εἰς αὐτὴν τὴν αἴτησιν πρέπει νὰ περιορίζωνται ὅλαι μας αἱ φροντίδες περὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πρόσκαιρος ζωὴ μας εἶναι ἀγαθὸν καθότι δι' αὐτῆς ἀξιούμεθα τῆς αἰωνίου μακαριότητος, ὅθεν καὶ τὰ πρὸς διάρκειαν τῆς ζωῆς διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρέπει νὰ νομίζωνται ἀγαθὰ. Πᾶς ὅστις γνωρίζει, τὸ πόσον ἔχει νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ αἰωνίου ζωῆς, ὀλίγον καιρὸν εὐρίσκει διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς προσκαιροῦ. Κατ' εὐτυχίαν δὲ ὁ πανάγαθος Προνοητὴς ὀλοτελῶς μᾶς ἀπαλλάττει ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόπον, ὅταν ἡμεῖς προθύμως ἀναλάβωμεν τὸν περὶ αἰωνίου ζωῆς. « Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν » (1). Ὅθεν τὰ πιστὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ ζητοῦν ὄχι ἀπὸ δούλους, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἴδιον Πατέρα· ζητοῦν ὄχι ματαίαν στολὴν καὶ οὐτιδανὰ κειμήλια, ἀλλ' ἄρτον, ὄχι ὀρεκτικὸν εἰς τὴν γεῦσιν, ἀλλ' ἐπιούσιον· ὄχι εἰς ἀποθήκας καὶ εἰς ἔτη πολλά, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν σήμερον.

(1) Ματθ. Κεφ. 6. 5. 33.

Ἄρκετον, λέγουν οἱ τοιοῦτοι, τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς· πρὸς τὴν ἡ παράκαιρος αἵτησις περὶ ἀναγκῶν, αἱ ὁποῖαι αὖριον ἴσως δὲν θέλουν ὑφίστασθαι πλέον; Ἐν ᾧ δὲ περιορίζουν εἰς τόσον βαθμὸν τὰ αἰτήματά των, δὲν ἀποβλέπουν τόσον οἱ πιστοὶ εἰς ἄρτον τὸν τρέφοντα τὸ σῶμα, ὅσον εἰς ἐκείνον τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, δι' οὗ τρέφεται καὶ ἐνισχύεται τὸ αὐσιῶδες καὶ εὐγενέστερον μέρος τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτι « οὐκ ἐπ' ἄρτι μόνον ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ » (1). Τοῦλάχιστον ἃς ἡξυρώμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ αἰσθανώμεθα τὸν σωτήριον λιμὸν τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ τοὶ ἀνίκανοι ὄντες νὰ εὕρωμεν τὴν εἰς αὐτὸν ἀρμόζουσαν πνευματικὴν βρῶσιν. Ποσάκις οὗτος ὁ λιμὸς τῆς ἀθανάτου ψυχῆς ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἀπληστίαν τῆς σαρκὸς, ἥτις δὲν εὐχαριστεῖται εἰς τὴν τροφήν, ἀλλὰ ζητεῖ πλησμονὴν καὶ κόρον· δὲν ἀρκεῖται εἰς ἐνδυμασίαν, ἀλλ' ἀπαιτεῖ πολυτέλειαν· δὲν χαίρει τὴν ὑγίαν πρὸς ἐργασίαν τῶν ὑποθέσεων, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ τρυφὴν, ἀργίαν καὶ μαλθακότητα.

Ἀφ' οὗ ἀπολαύσωμεν ὅλα τὰ συνήθη καὶ ἀναγκαῖα πρὸς διατήρησιν τῆς προσκαίρου ζωῆς, ἐπινοοῦμεν παραλόγως ἀπροσδοκίτους περιστάσεις, καὶ χρεῖας μελλούσας, αἱ ὁποῖαι ποτὲ δὲν θέλουν ἐπέλθαι ἐφ' ἡμᾶς. Τέλος δὲν φθάνει ὅτι λυποῦμεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν μας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐγκαταλείπομεν, καὶ καταφεύγομεν εἰς τοὺς δυνατοὺς τῆς γῆς κολακεύοντες, πονηρευόμενοι, ἀδικοῦντες, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσθέτομεν εἰς τὴν ἀναισχυντίαν καὶ τὴν ὀδυνηρὰν ἀπιστίαν. Προνοητὰ τοῦ παντός, εὐσπλαγχνε, καὶ μακρόθυμε, κατὰστασόν μας νουνεχεστέρους εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ὄντως ἀναγκαίων εἰς ἡμᾶς πραγμάτων· διότι μόνον ἡ ἔμψρων μετριότης καὶ αὐτάρκεια εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἐξικιτῶνται τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον παρὰ σοῦ τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς (1).

Καὶ ἄφες ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν

(1) Ματθ. Κεφ. 4. ε. 4. (2) Ἰωάν. Κεφ. 6. ε. 35.

τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. Ὡς πολλὰ τὰ πλήθη τῶν πρὸς σὲ ὀφλημάτων μας, Θεέ μου! Ἵπάρχει μία προπατορική ὀφειλή, λόγῳ τῆς ὁποίας γεννώμεθα ὀφειλέται· ὑπάρχουσι καὶ χρεὴ προσωπικά. Σὺ Κύριε Παντοκράτωρ, ἀοράτως διανέμεις εἰς ἡμᾶς τάλαντα πολυτιμα, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν (1). Ἡ δὲ καλὴ χρῆσις τῶν τοιούτων χαρισμάτων εἰς δόξαν σου, εἶναι ὁ παρά σου, Θεέ μου, ζητούμενος τόκος, (τὸ ἐξ αὐτῶν διάφορον). Ὅθεν πᾶσα ἄνομος πράξις, πᾶσα βδελυρὰ ἐπιθυμία, πᾶς πονηρὸς λογισμὸς ἐξαριθμοῦνται καὶ συγκροτοῦν τὸ ὑπέρογκον πλῆθος τῶν χρεῶν μας, τὸ ὁποῖον ἀδύνατον ποτὲ νὰ ἐξοφλήσωμεν. Ἀλλ' ὦ τοῦ ἐλέους σου, Κύριε! πόσον ἐλαφρὰν συμφωνίαν προβάλλεις εἰς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐπ' αὐτῷ ταύτῃ; « Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπετώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατήρ ὁ οὐράνιος » (2). Πρὸς συμπλήρωσιν λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ συμβιβασμοῦ, παρρησιαζόμεθα ἔμπροσθέν σου, Κύριε, μὲ τοὺς ὀφειλέτας μας, δεικνύοντες τὸ παρ' ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς ἔλεος εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου· καὶ ἂν ὅλοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἤθελαν προσπαθεῖ νὰ ἐξαλείφουν ἐνώπιόν σου ἀμοιβαίως ἐλεοῦντες τὰς κακοπραγίας τῶν ἀνθρώπων, ὦ! τότε βέβαια, τὰ χειρόγραφα τῶν ἁμαρτιῶν ἤθελον ἐκλείψει, ἕως ὅτου αἱ ἀμοιβαῖαι συγγνώμαι καὶ ἀφῆσεις ὅλων τῶν πιστῶν ἀποτελέσουν ἐπ' ἐσχάτων μίαν γενικὴν, παγκόσμιον, ἐξιλεωτικὴν δικαιολογίαν εἰς ἀνέκφραστον δόξαν τοῦ ἐλεοῦντος ἐξ ὕψους, εἰς ἀνεκλάλητον ἀγαλλίασιν καὶ μακαριότητα πάντων τῶν ἐλεηθέντων.

Θέλουν ἴσως ἀντίπειν τινές· Ἄρα γε δὲν εἶναι ἐπίσης εὐκόλον εἰς τὸν Ἀπειροεὐσπλαγχνὸν νὰ συγχωρήσῃ, ἀπολύτως καὶ χωρὶς συνθήκην, τὰς παραβάσεις τῶν ἀδυνάτων θνητῶν, ὅσον καὶ ἂν ᾔναι αὐταὶ πολυάριθμοι; Ἀποκρινόμεθα· καὶ δὲν εἶναι εὐκολώτερον εἰς σὲ αὐτὸν, νὰ συγχωρήσῃς τὰς ἀσυγκρίτως μικροτέρας ἀδικίας τοῦ πλησίον; Ἀληθῶς ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄπει-

(1) Ματθ. Κεφ. 25. σ. 18. (2) Ματθ. Κεφ. 6. σ. 14.

ρος· δι' αὐτὸ τοῦτο θέλει νὰ ἐλεηθῇς ὅχι μόνον σὺ, Χριστιανέ, ἀλλὰ νὰ ἀξιωθοῦν συγγνώμης ὅλοι οἱ ἄλλοι· καὶ ἐν ᾧ σὲ συγχωρεῖ, ἐξαίτεται τρόπον τινὰ παρὰ σοῦ, τὴν συγχώρησιν τῶν ἀδελφῶν σου. Ὁ ἄνθρωπε, ὅστις ζῇς καὶ ἀναπνέεις ἀπὸ μόνον τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου! ἂν ἀπορρίπτῃς (ἢ μὴ γένοιτο) τὴν πρὸς σὲ μεσιτείαν του, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν σου, πῶς τολμᾷς νὰ ἐλπίσῃς, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει δεχθῇ τὴν πρὸς αὐτὸν μεσιτείαν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ; Ἄν οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τότε εἰς τὸ ζήτημά σου περὶ ὀφλημάτων ἀφέσεως, συμπεριέχεται αὐτολεξεί καὶ ἡ καταδίκη σου. « Ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος » (1). Ἄς μὴ λησμονώμεν λοιπὸν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, ὅτι πρῶτον πρέπει νὰ ἐλεῶμεν, καὶ ἔπειτα νὰ ἐξαίτωμεν ἑλεος· « Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται » (2).

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν. Ἀνωφελὴς ἤθελεν εἶσθαι ἡ τῶν ἁμαρτημάτων συγχώρησις, ἀνίσως οἱ συγχωρούμενοι ἐπκνήρχοντο ἡεῖποτε εἰς τὰ αὐτὰ ἁμαρτήματα μετὰ τὴν αὐτὴν ἀδυναμίαν. Πλὴν δεινὸν τὸ νὰ μὴ προσκρούωμεν ἐνίοτε ἀδικόπως μαχόμενοι κατὰ τῆς σαρκὸς, κατὰ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ πολέμου πνεύματος. Ὁ μὲν λέων ὠρύεται, αἱ δὲ ἀλώπεκες πανουργεύονται· ὅταν ἀντιπαρτάττωμεν εἰς τὴν πονηρίαν τὴν φρόνησιν, πολλάκις ὑποχωροῦμεν εἰς τὴν δύναμιν· ὅταν κατισχύωμεν τῆς ὁρμῆς τοῦ ἐχθροῦ, ἡ πονηρία μᾶς ἀπατᾷ. Ἄλλῃ ἐλπίς λοιπὸν δὲν μένει, παρὰ τὴν κραταίαν ἀντίληψιν τοῦ οὐρανίου νικητοῦ ὅλων τῶν ἐπιβούλων τῆς σωτηρίας μας, ὅστις δὲν θέλει μᾶς ἀφήσει νὰ ἐκπειρασθῶμεν ὑπὲρ δύναμιν, ἢ θέλει μᾶς καταπέμψῃ δύναμιν ἱκανὴν, διὰ νὰ δαμάσωμεν ὅλους τοὺς ἐχθρούς μας.

Ὅθεν ἱκετεύομεν ἐκτενῶς τὸν Ὑψιστον Θεὸν καὶ Πατέρα, νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ πειρασμῶν. Μήπως ὅμως ἐν ᾧ παρακαλοῦμεν, πλησιάζωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς τοὺς πειρασμούς, προτοῦ ἀκόμῃ νὰ μᾶς ἐπιτύχουν; Παρακαλοῦμεν νὰ μὴ μᾶς ὑποδουλώσῃ ἡ σὰρξ,

(1) Ἰακώβ. Κεφ. 2. σ. 13. (2) Ματθ. Κεφ. 5. σ. 7.

ἀλλ' ἐν ταύτῳ τρέφομεν ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ περιποιούμεθα τὸν ἐχθρόν μας, ὑπὲρ ὃ ἔπρεπε, καὶ τὴν ὑπηρετοῦμεν ὡς φίλον καὶ δεσπότην. Παρακαλοῦμεν νὰ μὴ μᾶς θέλῃ ὁ κόσμος, ἀλλ' ἐν ταύτῳ προσέχομεν ἐξ ὅλης ψυχῆς εἰς τὰ φθοροποιὰ του μαθήματα. Παρακαλοῦμεν οἱ ἄθλιοι νὰ μὴ μᾶς σκανδαλίσῃ ὁ ὀφθαλμός, καὶ συγχρόνως τὸν προσηλόνομεν εἰς ἐπίγεια θέληητρα. Κατὰ τίνος λοιπὸν ἀντιστρέφεται τότε ἡ προσευχή μας, εἰμὴ καθ' ἡμῶν αὐτῶν; Ὅθεν ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος μᾶς διδάσκει, ἐν Πνεύματι ἀγίῳ· « Ἐκαστος πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος » (1). Ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ καθενὸς κρέμαται τὸ νὰ μὴ τρέχῃ εἰς συνάντησιν τῶν πειρασμῶν· διὰ δὲ τῆς προσευχῆς πρέπει νὰ ἀποδιώκωμεν τοὺς ἀκουσίως εἰς ἡμᾶς συμβαίνοντας.

Ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ποτηροῦ. Ὑπάρχει τέλος πάντων εἰς τὴν παραλλαχθεῖσαν φύσιν τῶν ὄντων καὶ ἐν ἄλλο εἶδος κακοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐμφωλεῖ οὐσιωδῶς εἰς αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν ἰδέαν, εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πράξιν καὶ τὴν αἴσθησιν. Τὸ τοιοῦτον κακὸν δὲν εἶναι πάντοτε μάστιξ τῆς θείας δικαιοσύνης, ἀλλὰ συχνότατα ὑπάρχει ῥάβδος διορθωτικῆς τῆς περὶ ἡμῶν προνοούσης θείας ἀγάπης, ἐν ἱατρικὸν πικρὸν εἰς τὴν γεῦσιν· τρόπον τινὰ ἐν ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον δὲν ὠρίμασεν. Ἡ πτωχεία, αἱ ἀρρώστιαί, ἡ θλίψις, ἡ ἐξουθένωσις, ὁ διωγμός, δὲν εἶναι κυρίως κακὰ, ἐκτὸς ὅταν προέρχωνται ἐξ αἰτίας μας καὶ ἐκ σφάλματός μας· πλὴν τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φαίνεται ὡςάκις βλέπει τὴν δεινοπάθειαν. Συγκατάβασιν οὖν ἔχων πρὸς τὴν ἀδυναμίαν μας ὁ οὐράνιος Πατὴρ, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὸν παρακαλῶμεν διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ πλάσμα του καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ φαινόμενα κακὰ, νὰ διασκεδάσῃ εὐσπλάγχχνως καὶ αὐτὰς τὰς φαντασιώδεις σκιάς, αἱ ὁποῖαι διέρχονται τὴν τοῦ κλαυθμῶνος κοιλάδα. Ὡς τόσον ἡ τόλμη καὶ ἀχαριστία μας ἀποθαίνει ὑπέρμετρος, ὅταν μεταχειριζώμεθα ἐπὶ κακοῦ τὴν ἄκραν συγκατάβασιν

(1) Ἰακώβ. Κεφ. 1. σ. 14.

τοῦ Κυρίου. Πόσοι βοοῦν πρὸς Κύριον ταλανίζοντες ἑαυτοὺς διὰ συμφοράς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἔργα τῶν ἰδίων χειρῶν! Ἐκεῖνος, ὅστις ἐξ ἀκολασίας κατέθραυσε τὴν σωματικὴν τοῦ ὑγείαν, ἔρχεται νὰ παραπονεθῇ διὰ τὰς ἀσθενείας τοῦ ἄλλος πάλιν ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ ἰδίου συνειδότος, ἐπικαλεῖται τὴν δικαίαν τοῦ Θεοῦ κρίσιν, κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν ἀδικούντων αὐτόν· ἕτερος ἐλβεσιολογεῖ τὴν πτωχείαν του, ἀφ' οὗ τὴν ἐπέσυρε ζῶν πολυτελῶς καὶ ἀσώτως. Ἀρά γε συμφέρει νὰ ἐξαιτώμεθα τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν τοιοῦτων ἀπὸ τοῦ πονηροῦ; ἢ μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ εὐχαριστῶμεν τὴν πρόνοιαν, διότι τοὺς ἐλέγχει καὶ παιδεύουσα διορθώνει τὰς πονηράς τῶν καρδίας; Ὅφειλομεν λοιπὸν ὅλοι νὰ ὑποφέρωμεν προθύμως τὰς παιδείας τοῦ Θεοῦ, ὅταν πταίωμεν· ὄντες δὲ ἀθῶοι, ἅς τὸν ἱκετεύωμεν χωρὶς ἀγανάκτησιν ψυχῆς, νὰ ἀπαλλάξῃ οἰκτείρων τοὺς δούλους του ἀπὸ τὰς ἐπικειμένas συμφοράς. Οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος ὧν χρεῖαν ἔχομεν οἱ ἁμαρτωλοὶ (1).

Πάτερ οὐράνιε, ὁ τὰ πάντα γινώσκων, οὐ δώσεις ποτὲ εἰς τὰ τέκνα σου λίθον ἀντὶ ἄρτου, οὐδὲ ὄφιν ἀντὶ ἰχθύος, κατὰ τὸν ἀψευδῆ σου λόγον. Ἀλλ' ἡμεῖς τί προσευξόμεθα καθ' ὃ δεῖ οὐκ οἶδαμεν (2). Ταχέως διακρίνομεν τὰ ἄπειρα ἑλλειπῇ τῶν προσευχῶν ἡμῶν. Εἰ μὴ σὺ φωτίσης ἡμᾶς, δὲν θέλουν φθάσει αὐταὶ εἰς τὴν τελειότητα. Κατεύθυνον σὺ μόνος τὴν προσευχὴν ἡμῶν, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. Τότε ὅχι μόνον τὰ χεῖλη, ἀλλὰ καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά, καὶ αἱ ἐπιθυμίαι, καὶ τὰ ἔργα, καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ σὰρξ, καὶ αὐτὰ τὰ ὁσαῦτα ἡμῶν ἐροῦσι, Κύριε, Κύριε (3)! Ὅτι σοῦ ἐσιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Τὸ παρὸν τρίτον κεφάλαιον τῆς τετάρτης μελέτης τὸ ἐδα-
 νείσθη ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς ἀλόκληρον ἐκ τῶν διδασχῶν

(1) Ματθ. Κεφ. 6, σ. 32. (2) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 8, σ. 26. (3) Ψαλμ.
 34, σ. 10.

τοῦ σοφοῦ Ἱεράρχου Φιλαρέτου, τοῦ ποιμαίνοντος τὴν σήμερον
θεοφιλῶς τὴν μεγάλην ἐπαρχίαν τῆς Μόσχας εἰς τὴν Ῥωσίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ἽΟ' Ορθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν πολυειδῆ ἐνέργειαν,
τὴν διαίρεσιν, καὶ τοὺς καρποὺς τῆς Προσευχῆς.

Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφράνθην » (1) ἐκφωνεῖ ὁ μέγας
τῆς προσευχῆς διδάσκαλος, ὁ θεοβόρῃμων Προφήτης καὶ βασιλεὺς.
Καὶ τῶνόντι ὁ συνήθης καὶ γλυκύτατός καρπὸς τῆς ἐγκαρδίου
προσευχῆς εἶναι ἡ πνευματικὴ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις· ἀλλ' ἐν
ταύτῳ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ προσευχὴ τῶν ὑλοφρόνων
πολὺ διαφέρει ἀπὸ τὰς εὐχὰς καὶ δεήσεις τῶν δικαίων. Ὅθεν
οὐδὲ τοὺς αὐτοὺς καρποὺς δυνάμεθα νὰ θερίσωμεν, ἐκ τῆς πνευ-
χρᾶς καὶ ψυχρᾶς ἡμῶν ἱεσίας, ἁμαρτωλοὶ ὄντες, καὶ βυθισμένοι
εἰς τὰ ἐγκόσμια· καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀσθενὲς τῆς σαρκὸς, καὶ αἱ μά-
ταιαι φροντίδες τοῦ κόσμου, καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ τοῦ πονη-
ροῦ πνεύματος συμμαχοῦν ἀναμεταξύ των ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ μᾶς
ἀποσύρουν ἀπὸ τὸ θεάρεστον τῆς προσευχῆς ἔργον, ὀφείλομεν
λοιπὸν οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἂν θέλωμεν σωτηρίαν καὶ ἀγιασμὸν ψυχῆς,
νὰ βιάζωμεν τὴν διεστραμμένην προαίρεσιν, ἐπιμελούμενοι τὴν
προσευχὴν, ὡς χρέος ἀπαραίτητον. Τότε, Θεέ μου Καρδιογνώστα,
σύ βλέπων τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ πλάσματός σου,
ἔρχεσαι πρὸς ἡμᾶς, ἐν Χριστῷ, πρῶτος καὶ σώζων, καὶ μεταβά-
λεις εὐσπλάγχχνως τὸν ἀγῶνα εἰς τρυφήν, τὸν κόπον εἰς ἀγαλλία-
σιν. « Ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου, ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ
δεξιὰ σου » (2). Αὕτη ἡ θεία σου ὑπόσχεσις ἐπαληθεύει καὶ συμ-

(1) Ψαλμ. 76. σ. 3. (2) Ψαλμ. 62. σ. 8.

πληροῦται ἐξ ἅπαντος, ὅταν ἡμεῖς ἐπιμόνως ἀγωνιζώμεθα νὰ σοὶ εὐαρεστήσωμεν, προσευχόμενοι ἐν πίστει καὶ ἀπλότῃ καρδίᾳ. Πρέπει ὅμως, τὸ ἐπαναλαμβάνω, νὰ βιάζωμεν κατ' ἀρχάς αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐπιμόνως, ὥστε ἀνεπαισθήτως τὸ θεῖον τῆς προσευχῆς ἐνασχόλημα, νὰ κατασταθῇ ἕξις, καὶ ἐπομένως δευτέρα φύσις τῆς ἀναγεννωμένης ψυχῆς. Τότε εἰσακουόμεθα, Κύριε, ὡς ὁ ληστής ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὡς ἡ χήρα ἡ ἐνοχλήσασα συνεχῶς τὸν κριτὴν· θεραπευόμεθα παρ' ἐλπίδα ἀπὸ πάθων σωματικῶν καὶ ψυχικῶν, καθὼς ἡ αἰμορροῦσα ἡ ἁψαμένη τοῦ ἱματίου σου, Θεάνθρωπε· εὐδαιμονοῦμεν ὡς ἡ Μαρία ἡ καθημένη ἀκίνητος παρὰ τοὺς πόδας σου, Ἰησοῦ· καὶ παραδίδομεν τέλος τὸ πνεῦμά μας εἰς χεῖράς σου, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ θανάτου. Ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς καὶ εὐτάκτου προσευχῆς τρέφεται ἡ πίστις, γεννᾶται ἡ ἀληθὴς ἀγάπη, καταπραύνεται ἡ ζάλη τῶν λογισμῶν, λαμπρύνεται ὁ νοῦς, χαλιναγωγοῦνται τὰ πάθη, προλαμβάνονται τὰ δεινὰ, μετριάζουν αἱ θλίψεις, φυγαδεύεται ἡ στυγερὰ ἀπελπισία, ἀναπτέροῦται ἡ ἐλπίς, ἐκριζώνεται τὸ μῖσος ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδίας, συσφίγγεται ὁ δεσμός τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ καταβιβάζεται ὁ Χριστὸς ἀοράτως ἐν τῷ μέσῳ τῶν προσκυνητῶν του. Μὴ λέγῃς λοιπὸν, Χριστιανὲ, ἐγὼ προσεύχομαι μόνον ὅταν αἰσθάνωμαι τὸν πόθον τοῦ νὰ συνδιελεχθῶ μὲ τὸν Ἰῆστον· ἂν ἀκαλουθήσης αὐτὴν τὴν σφαλερὰν μέθοδον, ἤξευρε ὅτι μὲ τὸν καιρὸν θέλεις παύσει δι' ὅλου τῆς προσευχῆς τὸ ἔργον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου προσεύχου τακτικῶς διὰ νὰ μάθῃς καὶ νὰ ἐκπαιδευθῇς τὸ μυστήριον τῆς ἐγκαρδίου καὶ θαρεστοῦ δοξολογίας.

Σκάπτε τὴν γῆν διὰ νὰ εὑρῇς τὸν θησαυρὸν· ζήτηε τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, καὶ θέλει ἐπιβλέψῃ εἰς τὴν πίστιν καὶ ταπεινωσίν σου· ἀκολουθεῖ τὰ ἱερὰ χρέη καὶ τὰς σοφὰς διατάξεις τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἥτις ἀγιάζει διὰ τῶν εὐχῶν τῆς ὕλον τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ χρονικοῦ κύκλου, ὅλας τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ νυκτός. Ἀνίσως τὸ ἐπάγγελμα σου, τὰ ἄλλα κοσμικὰ χρέη, καὶ ἡ ἀσθένεια τῆς σαρκὸς

σου δὲν σοι ἐπιτρέπουν νὰ ἀγρυπνῇς, καὶ νὰ προσεύχησαι ἀδικ-
λείπτως, ὀρθοῖζε τοὐλάχιστον πρὸς τὸν Θεόν σου, καὶ ὁ ἐξυπνος νοῦς
ᾧς ἀναβιβάζεται τακτικῶς καθ' ἡμέραν πρὸς τὸν Τρισυπόστατον,
πρὸ τοῦ νὰ ἐνσχοληθῇ εἰς ἄλλους στοχασμοὺς καὶ μερίμνας. Ἀ-
νάγνωσον μίαν μικρὰν περικοπὴν τοῦ θείου λόγου· ἀγίαζε πιστῶς
τὴν μεσημερινὴν ὥραν πρὸ τοῦ γεύματος, δι' ἀναμνήσεως τοῦ
δοτῆρος ὅλων τῶν ἀγαθῶν· ἀσπάσου εὐλαβῶς τὸ δειλινὸν περὶ
τὴν τοῦ ἡλίου δύσιν, ἐκφωνῶν τὴν ἑσπερινὴν εὐχὴν τοῦ Σωφρο-
νίου· ἀγίασον τέλος πάντων, καὶ ἐξασφάλισον ἀπὸ παντὸς πειρα-
σμοῦ νυκτερινοῦ τὴν τῆς ἀναπαύσεως περίοδον, ἐπικαλούμενος τὸ
φῶς τῆς ψυχῆς σου, τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ἐξαιτούμενος
παρ' αὐτοῦ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν σου, μήποτε ὑπνώσης
εἰς θάνατον, μήποτε εἴπῃ ὁ ἐχθρὸς σου· ἴσχυσα πρὸς αὐτόν. Ἀπερ-
χόμενος εἰς ὕπνον καθημερινῶς προεικονίζω, Χριστέ μου, τὸν θά-
νατον τῆς σαρκὸς, καὶ ἀνεγειρόμενος τὸ πρωὶ ἀπὸ τῆς στρωμνῆς
μου, προεικονίζω τὴν παγκόσμιον τῶν σωμάτων ἀνάστασιν. Ἡ
ἑσπερινὴ προσευχὴ, κατὰ τὴν ῥῆσιν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου,
εἶναι ὡς ἡ μάχηρα τοῦ στρατιώτου, ἡ κρεμασμένη δι' ὅλης τῆς
νυκτὸς εἰς τὸ προσαεφάλαιόν του· πλησιάζει πολλάκις ὁ πονηρὸς
ἐπιβουλευόμενος τὴν ζωὴν τοῦ κοιμωμένου πολεμιστοῦ· βλέπει δὲ
τὴν ῥομφαίαν στίλβουσαν, φρίττει καὶ φεύγει. Μακάριος ἐκεῖνος,
ὅστις καὶ διὰ νυκτὸς, ὅσάκις ἀνανήφει ἐκ τοῦ ὕπνου, συνείθισε
νὰ μνημονεύῃ τὸν Παντεπόπτην, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν ἱερὸν λογι-
σμὸν πάλιν νὰ ἀποκοιμᾶται! μνημονεύει ὁ τοιοῦτος τοῦ Θεοῦ,
κατὰ τὸν Προφητὰν Ἀνακτα, ἐπὶ τῆς στρωμνῆς του· καὶ ἐν τοῖς ὄρ-
θοις εἰς αὐτὸν μελετᾷ, καὶ τὸ ἑσπέρας ὕμνεῖ τὸν Κύριον ἡ καρ-
δίᾳ του· ἀρχὴν καὶ βάσιν παντὸς ἔργου, πάσης ἐπιχειρήσεως κα-
ταβάλλει τὴν προσευχὴν, πεπεισμένος, ὅτι πᾶν ἔργον ἄνωθεν
εὐδοῦται, καὶ δὲν εἶναι κατάρθωμα οὔτε τοῦ θέλοντος, οὔτε τοῦ
τρέχοντος, ἀλλὰ σοῦ τοῦ Θεοῦ εὐδοκοῦντος.

Εὐχαριστῶ σοι, Χριστὲ Ἰησοῦ, ἐκ βάθους ψυχῆς, ὅσάκις διεξέρ-
χομαι τὸ Εὐχολόγιον τῆς ἐκλεκτῆς σου νόμφης, τῆς ἀγίας ἡμῶν

Ἐκκλησίας· διότι εὐρίσκω εἰς αὐτὴν τὴν βίβλον πηγὴν ἀνεξάντλητον ψυχῶφελους δοξολογίας. Πανταχοῦ θεόπνευστοι ψαλμοὶ τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν σου ἀνδρὸς, τοῦ Δαβὶδ· Παντοῦ εὐχαὶ τῶν ἡρώων καὶ Πατέρων τῆς καθολικῆς πίστεως. Ἐκλείπει ἡ τῶν χρόνων περιφορὰ, ἡ τῶν καιρῶν καὶ τῶν αἰώνων ἀπόστασις, ὅταν ἀναγινώσκων ἀκούω τὰς ἱερὰς φωνὰς τοῦ Σωφρονίου, τοῦ Κυρίλλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἀθανασίου, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ ἄλλων πολλῶν προμάχων τῆς ἀληθείας· ἐνὼν τὴν δέησίν μου μὲ τὰς θεοπνευστὰς δεήσεις των, αἰσθανόμενος ὅτι σὺ εἶσαι τῳόντι *χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας* (1). Ἡ ἄκρα συντριβὴ, ἡ ἀνεκλάλητος ταπείνωσις αὐτῶν τῶν τιμίων φωστῆρων τῆς Ἐκκλησίας μὲ καθιστῶσιν ἀνάπολόγητον, ἂν ἐπαίρωμαι, ἂν δὲν γνωρίζω, ὅτι ὡς πρὸς αὐτοὺς σκώληξ εἶμαι καὶ ὄχι ἄνθρωπος, ἂν δὲν ἀφοσιῶ εἰς μόνον τὸ ἔλεός σου πᾶσαν σωτηρίαν μου ἐλπίδα. Παρτηρῶ εἰσέτι ἐν κατανύξει τὴν ἄκραν εὐλάβειαν τῶν ἁγίων Πατέρων τούτων, πρὸς τὴν ὑπερένδοξον ἀειπάρθενον Μαρίαν τὴν Θεομήτορα, πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ ἀσωμάτους ἀγγέλους, τοὺς ὁδηγοὺς καὶ φύλακας τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ τῳόντι, πῶς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι προσθεβούσιν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀθλίων, ὅταν συλλογισθῇ ὅτι· *Πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη* (2), καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρόσκαιρον ζωὴν· καθὼς ἡ τοῦ Προφῆτου Ἠλιοῦ, καὶ αἱ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων· ἀλλ' ὁ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, εἶπας σὺ μόνος, Κύριε Ἰησοῦ, *μεῖζων αὐτῶν ἐστίν* (3). Ἐξ οὗ εὐλόγως συμπεραίνομεν, ὅτι πολὺ πλεόν ἰσχύουν αἱ δεήσεις τῶν αὐτῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων τελειωθέντων εἰς τὴν βασιλείαν σου. Δὲν ἀφιερῶ ὅμως πάσας τὰς ἐλπίδας μου εἰς μόνην τὴν προστασίαν των· διότι κυρίως, « *Εἰς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς* » (4).

Ἐπικαλοῦμαι, ναί, τὴν Θεοτόκον· καθότι μακκριοῦσιν αὐτὴν,

(1) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 13. σ. 8. (2) Ἰεζέκ. Κεφ. 3. σ. 16. (3) Μαρτ. Κεφ. 11. σ. 11. (4) Ἀ. πρὸς Τιμῆθ. Κεφ. 2. σ. 5.

εἶπεν ἡ ἰδίᾳ, πᾶσαι αἱ γενεαὶ ἐπικαλοῦμαι τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἀγγέλους ἐν ἀγάπῃ, ἐν πόθῳ τῆς μιμήσεως τῶν ἀγώνων αὐτῶν τὸν ἄγγελόν μου, διότι μὲ διδάσκει ὁ λόγος σου, Χριστὲ, ὅτι πάντες οἱ ἄγγελοί εἰσι λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν στελλόμενα διὰ τοὺς θέλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν (1). Πρὸ πάντων δὲ, ὅταν προσεύχωμαι, ἀτενίζω εἰς σέ, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου σκοτίζονται ὅλοι οἱ λοιποὶ ἀστέρες τῶν οὐρανῶν, γίνονται ἄφαντοι σχεδὸν χωρὶς ποτε νὰ ἐκλείψουν ἐξ ὁλοκλήρου· παρὰ σοῦ, Χριστὲ, λαμβάνουν τὸ φῶς, τὴν ζωὴν, τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου μακαριότητος· ἐκεῖθεν ἐπιβλέπουν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, καὶ λατρεύοντές σε, δυσωποῦν τὴν ἀνεξιχνίαστον ἀγαθότητά σου, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἐπὶ γῆς παροίκων. Τὰ σύμπαντα, Σωτὴρ, συνέχονται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τοῦ παντοδυνάμου δεσμοῦ τῆς ἀγάπης σου, ἥτις ἐξεχύθη ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ πάντας καλεῖ πρὸς σωτηρίαν.

Μακάριοι οἱ ἐντροφῶντες εἰς τὴν προσευχὴν! ψηλαφοῦν οἱ τοιοῦτοι διὰ τῆς ἀφῆς τοῦ πνεύματος, σὲ τὸν Οἰκτίρμονα, τὸν θέλοντα νὰ εἰσέλθῃς καὶ νὰ σκηνώσῃς εἰς τὰ ἐνδύτατα τῆς ἀθανάτου ψυχῆς· γίνονται ἱκανοὶ εἰς κατόρθωσιν πάσης χριστιανικῆς ἀρετῆς· διότι ἄνωθεν φωτιζόμενοι, γνωρίζουν τρανῶς ἑαυτοὺς· ὁ γεωργὸς παρατηρεῖ τὸν οὐρανὸν, διὰ νὰ καλλιεργήσῃ ἐγκαίρως τὴν γῆν του· ὁ ναύτης περιεργάζεται τοὺς ἀστέρας διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς σκοπέλους, καὶ νὰ φθάσῃ αἰσίως εἰς εὐδιον λιμένα· ὁ ἄνθρωπος ἐν γένει πρέπει νὰ ἐπερωτᾷ τὸν Θεὸν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς διάγνωσιν καὶ εὐδόωσιν τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὅταν ἀμελήσῃ τὴν προσευχὴν ἀπέθανεν ὁ δέλαιος ἔτι ζῶν, καὶ ἐτάφη διὰ πάντα εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ φθαρτοῦ κόσμου τούτου. Πολλάκις, φεῦ! ἔδοκίμασα κατὰ πκράτασιν χρόνου πολλοῦ, μίαν ἔλλειψιν παρηγορίας ἐσωτερικῆς, μίαν ἀπολίθωσιν τῆς ταλαιπώρου καρδίας μου, ἓνα σκοτισμὸν τοῦ νοῆς, μίαν στέρησιν δρόσου καὶ φωτός, τοῦτέστι κατανύξεως

(1) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 1. σ. 14.

καὶ πίστεως εἰς ὅλας τὰς πλέον ἐπιμελεῖς προσευχάς μου· μία στυγερά νάρκωσις καὶ θλίψις εἶχαν κυριεύσει τὴν ψυχὴν μου· ἤθελα, ἀπελπιζόμενος, νὰ παραιτηθῶ ἀπὸ τὰς συνήθεις ἱκεσίας μου, ἀλλ' ὁ ἔμψρων καθηγητὴς μου μὲ εἶπε· καὶ ἡ στείρα τίκτει, καὶ ἡ ξηρὰ ἔρημος φέρει καρπὸν πολὺν, ὅταν εὐδοκήσῃ ὁ Κύριος. Μὴ ἀποκάμῃς, Χριστιανέ, μὴ διστάσῃς, ἐπίκειται σοι δοκιμὴ τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑπομονῆς· ὑπόταγῃ εἰς τὸν Θεόν, καὶ φύλαξον ὁδοὺς σκληρὰς κατὰ τὸν Προφῆτην, ἕως ὅτου εἰσάξῃ σε ὁ καρδιογνώστης εἰς τόπον χλόης καὶ ἀναπαύσεως· ὑπήκουσα προθύμως καὶ ἡξιώθην πάλιν κατὰ καιροὺς, νὰ αἰσθανθῶ πολλὴν τὴν παρηγορίαν καὶ τὴν ἄνεσιν.

ἔχει τέλος πάντων τὸ μυστήριον τῆς προσευχῆς τὸ ἀπλούστατον καὶ βαθύτατον, κειμήλια πολλὰ διὰ τοὺς νηπίους κατὰ τὴν προαίρεσιν, καὶ δοκιμὰς πολλὰς διὰ τοὺς παρ' ἑαυτοῖς φρονίμους. Περιέχει καὶ ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξόν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι (1), τοὔτέστι τὰς ἐνεργείας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἥτις πολυειδῶς ἀποκαλύπτεται πρὸς τοὺς πνεύματι καὶ ἀληθεῖα λατρεύοντας. Περιττὸν καὶ σφαλερὸν τὸ νὰ ἐξετάζῃ ὁ ἀμύητος καὶ ἀτελής τὰς διαφόρους καταστάσεις τῆς ψυχῆς, τὰς ὁποίας διενεργεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς τελείους· ἡ τοιαύτη θεωρία ὠφελεῖ μόνον τοὺς πείραν λαβόντας τοῦ πνευματικοῦ βίου, τοὺς δὲ λοιποὺς χριστιανοὺς καθυποβάλλει εἰς κίνδυνον ψυχῆς· διότι γεννᾷ πολλάκις τὴν ἐσωτερικὴν ἔπαρσιν, ἥτις πολλοὺς ἐκρῆμνισεν εἰς τῆς ἀπωλείας τὰ βάραθρα. Ἀρκεῖ εἰς ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν νὰ γνωρίζω, ὅτι ἡ ἀδιάλειπτος προσευχὴ ἐκ πίστεως καὶ ταπεινώσεως ἐν ἀγάπῃ, ὁδηγεῖ κάθε ἄνθρωπον, καὶ τὸν πλέον ἀπλοῦν καὶ ἁμαθὴ εἰς ἔνωσιν μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἥτις εἶναι ὁ πρὸς ὃν ὕρος τῆς ἐπιγαίου ζωῆς μας. Προσέτι τῶν δικαίων ἡ δέησις καὶ θεάρεστος διαγωγὴ ὠφελεῖ μυστικῶς, καὶ πολλάκις διέσωσε κατὰ διαφόρους ἐποχάς, τὸ πολίτευμα τῶν ἀνθρώπων. Αἰτίαν θέλεις, Πολυεύ-

(1) Β'. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 12. σ. 4.

σπλαγχνε, διὰ τὴν μᾶς εὐεργετῆς, καὶ τοὺς ἀνάξιους ὄντας ὅθεν ἀφορμὴν λαμβάνεις τὸ δεκτὸν θυμίαμα τῶν ἁγίων, διὰ τὴν ἐλεή-
σης τοὺς πεπλανημένους. Ἐσυγχώρησας μυριάκις τοὺς σκληροτρα-
χήλους Ἰσραηλίτας, διὰ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, τοὺς
ἐκλεκτούς σου· κατεδέχθης τὴν ὑποσχεθῆς τὴν παῦσιν τῆς δικαίας
σου ὀργῆς κατὰ τῶν Σοδόμων, ἃν ᾔθελον εὐρεθῇ δέκα δίκαιοι εἰς
τὴν περιοχὴν τῆς ἀποδοκιμασμένης πόλεως ταύτης (1). Ἰδοὺ μυ-
στήριον μέγιστον τῆς Προνοίας σου, τοῦ ὁποῖου ἡ κλεῖς περιέχε-
ται εἰς τὴν πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν προσευχὴν τῶν δικαίων.
Βλέπομεν συνεχῶς εἰς τὴν ἱστορίαν ἔθνη κραταιὰ καὶ σοφὰ ἐκπε-
σόντα ἀπροσδοκῆτως τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ των, καὶ καταστραφέν-
τα παρὰ πᾶσαν πιθανότητα. Ἄλλοτε πάλιν βασιλεία ἀσθενῇ, λαοὶ
ἐξουθενημένοι ἀνεγείρονται παραδόξως, καταπατοῦν τοὺς κινδύ-
νους, ἀποφεύγουν τὰ νομιζόμενα ἀναπόφευκτα δεινὰ, καὶ ἐν ἀπὸ
τὰ κυριώτερα αἵτια τοῦ τοιούτου θαύματος εἶναι κεκρυμμένον
εἰς ὀλίγας καλύβας, ὅπου δικαιοσύνη κατοικεῖ. Ἀλληλένδετοι
καὶ ἀλληλέγγυοι εἴμεθα ἐνώπιόν σου, Κύριε· αἱ φωναὶ τῶν ἁγίων,
καθὼς καὶ ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τῶν ἀθώων ἀποτελοῦν μίαν ἔντο-
νον ἡχώ εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ ἐκεῖθεν καταβιβάζουν ἐπὶ τὰς κε-
φαλὰς τῶν θνητῶν, ποτὲ δρόσον καὶ αὔραν ζωογόνον, ποτὲ δὲ κε-
ραυνούς ἐκδικήσεως.

*Γρηγορεῖτε, εἰπες Σωτήρ μου, καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλ-
θῃτε εἰς πειρασμόν. Πειθόμενοι εἰς τὸ ῥῆμά σου, ἰδοὺ λοιπὸν,
μὲ θάρρος, μεταχειριζόμεθα τὸ δικαίωμα τῆς διὰ σοῦ υἱοθεσίας,
τολμῶμεν καὶ ἐπικαλούμεθα τὸν Πατέρα ἡμῶν, τὸν ἐν τοῖς οὐ-
ρανοῖς, ὅτι σὺ εἶσαι ἐν μετὰ τοῦ Πατρός σου, καὶ τοῦ Πνεύμα-
τός σου τοῦ ἁγίου· ἀγωνιζόμεθα οἱ ἀνάξιοι, τὴν σὲ ἱκετεύωμεν,
ἐν πίστει καὶ πόθῳ τῆς βασιλείας σου· ζητοῦμεν ἀγαθὰ ἐν τῷ
ὄντομάτῃ σου, προσευχόμεθα ἐν ἀπλότητι, φεύγοντες τὴν βαπτα-
λογίαν τῶν ἐθνικῶν· καθαρίζομεν τὰς καρδίας μας πρότερον ἀπὸ*

(1) Γενέσ. Κεφ. 18. σ. 32.

πᾶν μνησικαχίας μόλυσμα, καὶ φεύγομεν ἐν τρόμῳ τὴν ὑπερφανίαν τῆς φαρισαϊκῆς ὑποκρίσεως, μιμούμενοι τὴν συντριβὴν καὶ ταπείνωσιν τοῦ Τελώνου. Μακάριοι εἴμεθα, ἂν ἀξιώσης ἡμᾶς νὰ προσευχώμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· τότε καὶ προφορικῶς, καὶ ἐνδιαθέτως, καὶ κοινωνικῶς, καὶ κατ' ἰδίαν, θέλει κατευθυνθῇ ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου ἡ προσευχή μας, θέλουν μετριάσει αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ αἱ μάστιγες τῶν ἀμαρτωλῶν· διδάξον ἡμᾶς τὸ μυστήριον τῆς ἐγκαρδίου προσευχῆς· ἔλθε ἐν μέσῳ ἡμῶν Ἰησοῦ, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων· μάθε τοὺς δούλους σου ἐνθέρμως νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ· κατὰστησον τὴν φάτνην τῆς ψυχῆς μου νάδῃ τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος· ἡ καρδιά μου γενέσθω θυσιαστήριόν σου, καὶ ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ πνεύματός μου λειτουργοὶ τῆς θείας σου δόξης· διάθρεψόν με διὰ τῆς προσευχῆς, ἐν ᾧ παροικῶ εἰς τὸν κόσμον· δὸς ἔλαιον ἀγάπης καὶ μετανοίας εἰς τὴν λαμπάδα τῆς ψυχῆς μου, μήποτε σβεσθῇ τὸ φῶς μου καὶ εὗρεθῶ ἐν σκότει, μὴ ὄντος ῥυομένου, μηδὲ σώζοντος. Οὕτως δδηγούμενος ὑπὸ τῆς μακροθυμίας σου, θέλω κατατρυφήσει σοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ μου, καὶ σὺ θέλεις δώσει εἰς τὸν αὐτοκατάκριτον δούλόν σου τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας αὐτοῦ, νῦν, καὶ εἰς ὥραν θανάτου, καὶ ἐν τῇ μακαρίᾳ σου βασιλείᾳ. Γένοιτο.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

*Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ἀρχὴν, τὸν
ὄρισμόν, καὶ τὰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ μεταβολὰς
τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.*

Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα » (1). Ἰδοὺ, Θεέ μου, κατὰ τὸν Οὐρανοβάμονα, τὸ ἱερὸν καὶ παντοτεινὸν σύνθημα τῆς μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτῆρος ἀγίας σου Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ, προτοῦ νὰ μελετήσω, κατ' ἑκτασιν, τὰς περὶ Ἐκκλησίας θείας ἐντολάς σου, ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιστήσω τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἣτις εἰσεχώρησεν εἰς ὅλων τῶν ἐθνῶν τὰς διαλέκτους. Παρατηρῶ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὠνόμαζον Ἐκκλησίαν, τὴν κατὰ νόμους τοπικοὺς σὺναξιν τοῦ λαοῦ πάσης ἐλευθέρας πόλεως, ἐπὶ σκοπῷ ἐκλογῆς ἀρχόντων, ἢ διατάξεως ἄλλων κοινῶν συμφερόντων γινομένην. Συνηθορίζετο ὁ λαὸς, τοὔτέστιν ὅλοι οἱ ψῆφον ἔχοντες πολῖται, δυνάμει τοῦ νόμου· ἐξεκαλοῦντο ἀπὸ τὰς κατοικίας των οἱ τοιοῦτοι, ἐκ μέσου τῶν δούλων καὶ ξένων, πειθόμενοι εἰς τὴν φωνὴν τοῦ δημοσίου κήρυκος διὰ νὰ συγκροτήσουν ἔννομον συνέλευσιν· ὅθεν μὲ ἀκρίβειαν ἐτυμολογικὴν, ὠνομάσθη ἡ συνέλευσις Ἐκκλησία. Τὴν αὐτὴν λοιπὸν σημασίαν

(1) Πρὸς Ἐφ. Κεφ. 4. σ. 5.

φυλάττοντες οἱ θεοὶ κήρυκες τῆς σωτηρίας, ἐπωνόμασαν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, τὴν σύναξιν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν (1)· καθότι, τῶνόντι, πᾶς Χριστιανὸς, ἐκκαλούμενος ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ ἐκ μέσου τῶν ἀφωτίστων ἐθνῶν, καὶ πειθόμενος εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Ὑψίστου, διὰ στόματος τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν κηρυττομένην, προσέρχεται καὶ ἐνόνεται μὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς πνευματικῶς καὶ ἐνδόμως, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ σώσῃ τὴν ἰδίαν του ψυχὴν, καὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς τῶν ἀδελφῶν του τὴν σωτηρίαν.

Σύναξις τῶν κλητῶν καὶ ἐκλεκτῶν, κατὰ νόμον καὶ ἐντολὴν Θεοῦ, κατὰ χάριν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατ' ἐνέργειαν Πνεύματος ἁγίου, οὗτος εἶναι ὁ ἀκριβοὺς ὁρισμὸς τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία συμπεριλαμβάνει κλητοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς, ἁμαρτωλοὺς καὶ δικαίους, ἔχοντας τὴν αὐτὴν τῆς πίστεως ὁμολογίαν, καθὸ πολίτας μίᾳς καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ. Καὶ καθὼς εἰς τὰς παλαιὰς τῶν δημοκρατιῶν Ἐκκλησίας ἦσαν δεκτοὶ μόνοι οἱ πολῖται, καὶ οἱ πειθόμενοι εἰς τὸν νόμον, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον τοῦ Χριστοῦ ἁγίαν Ἐκκλησίαν μετέχουν ὅλοι οἱ ὑποτασσόμενοι εἰς τὸν νόμον τῆς, καὶ τοὶ ἀτελεῖς ὄντες, ἐξαίρουνται δὲ ὡς ἀπαράδεκτοι, καὶ ἀφορίζονται δικαίως ἐκ τῆς ἱερᾶς ὁμηγύρεως οἱ ἄπιστοι, καθὸ ξένοι, καὶ οἱ ἀμετανόητοι, ὡς ἀποξενωμένοι ἰδίᾳ τῶν βουλῇ καὶ θελήσει.

Τέλος, ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διαίρεται εἰς δύο τάξεις, τῶν ποιμαινόντων, καὶ ποιμαινομένων, καθὼς πᾶσα πολιτικὴ ὁμηγύρις, εἰς διοικούντας καὶ διοικουμένους. Ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο συστημάτων φυλάττεται, μὲ τὴν οὐσιώδη ὁμῶς διαφορὰν, τοῦ ὅτι τὰ φυσικὰ καὶ πολιτικὰ προσόντα τῶν πολιτειῶν ἐκλαμβάνονται καὶ ἐφαρμόζονται πνευματικῶς εἰς τὸ οὐράνιον καὶ ἀπαλαίωτον σύστημα τῆς Ἐκκλησίας. Εὐλόγως λοιπὸν καὶ πανσφῶς, ὥρισεν ὁ Δημιουργὸς καὶ νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἀκό-

(1) Ματθ. Κεφ. 18. σ. 17.

λουθον γνώρισμα τῆς ὁμηγύρεως τῶν πιστευόντων, εἰπὼν πρὸς τὸν Πιλάτον· « Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου » (1)· διότι ἡ βασιλεία αὕτη ἐκτείνεται ἐπάνω εἰς ἀθανάτους ψυχάς, καὶ διατάττει τὰ τῆς προσκαίρου διαγωγῆς των μόνον ἐπὶ σκοπῷ τῆς αἰωνίου αὐτῶν μακαριότητος.

Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ εἶναι σύγχρονος μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Οἱ πρωτόπλαστοι, ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, εἶχον ἐπάγγελμα καὶ προσδιορισμὸν τῆς ἀθώας ζωῆς των, τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν καὶ λατρείαν τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὅστις τοὺς ἔπλασε κατ' ἰδίαν αὐτοῦ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν· ἀφ' οὗ δὲ παρέβησαν τὴν ἐντολὴν, ἐξορισθέντες τοῦ παραδείσου, ἔλαβον τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἀπολυτρώσεως εἰς τὸ μέλλον διὰ τοῦ σπέρματος τῆς γυναικὸς, τοῦτέστι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεανθρώπου καὶ Σωτῆρος (2). Ἀπὸ Ἄβελ, Σὴθ καὶ Καὶν μερισθέντες οἱ ἀπόγονοί των, οἱ μὲν συνεκρότησαν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, κύριον δόγμα φυλάττοντες τὴν ὑπόσχεσιν τῆς μελλούσης ἐλευσεως εἰς τὸν κόσμον ἑνὸς λυτρωτοῦ, καὶ ἐδικαιούντο διὰ τῆς πίστεως ταύτης· ὅθεν ἡ θεία Γραφὴ τοὺς ὀνομάζει τέκνα Θεοῦ καὶ δικαίους (3)· καὶ τοιοῦτοι κατὰ καιροὺς ἐφάνησαν ὁ Σὴθ, ὁ Ἐνὼχ, ὁ Λάμεχ, ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ Ἰωσήφ, μέχρι Μωσέως καὶ τοῦ γραπτοῦ νόμου· οἱ δὲ πορευόμενοι ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ καταχρώμενοι τὰ χαρίσματα τοῦ Ὑψίστου, ὀνομάστησαν υἱοὶ ἀνθρώπων, τέκνα ὀργῆς, καὶ ἐσχημάτισαν τὸ τοῦ κόσμου πολίτευμα, τὸ ὅποion πάντοτε ἐκθρεύεται τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν. Ὁ παγκόσμιος κατακλυσμὸς τοῦ ὁποίου σύμπασα ἡ οἰκουμένη, καὶ τὰ ἔμψυχα καὶ ἄψυχα ὄντα μαρτυροῦν τὴν τρομερὰν ἀλήθειαν, κατέθραυσε τοὺς ἐπαρμένους κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τύπον ἄφησεν εἰς ἡμᾶς τῆς μελλούσης Ἐκκλησίας τὴν μυστηριώδη κιβωτὸν, καὶ τὰ δι' αὐτῆς διασωθέντα κρίσματα τῆς παντοδυναμίας. Ἡ δευτέρα λοιπὸν περίο-

(1) Ἰωαν. Κεφ. 18. σ. 36. (2) Γενέσ. Κεφ. 3. σ. 15. (3) Γενέσ. Κεφ. 3. σ. 6.

δος τῆς Ἐκκλησίας παρεκτείνεται ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἕως τῆς κλήσεως τοῦ πιστοῦ καὶ δικαίου Ἀβραάμ, ὅστις θεόθεν ἐκκαλεσθεὶς ἀπὸ τὴν γῆν τῶν πατέρων του, ἔγεινε πατὴρ πιστῶν, καὶ ἀργηγὸς τῆς τρίτης περιόδου τῆς Ἐκκλησίας, ἔλαβε νέαν μεγάλην περὶ Χριστοῦ ἐπαγγελίαν, καὶ διὰ τῆς θυσίας τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ Ἰσαάκ, ἠξιώθη νὰ προσικονίσῃ τὴν κοσμοσωτήριον θυσίαν τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ (1). Ἡ τρίτη περίοδος τελειώνει μὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μωϋσέως πρὸς τὸν Φαραῶ· τότε διὰ τῆς φωνῆς τοῦ θεόπτου, ἐκκαλεῖται ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐκ τῆς Αἰγύπτου διὰ θαλάσσης καὶ ἐρήμου εἰς τὴν τυπικὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν, καθὼς πᾶς πιστὸς ἐκ τοῦ ματαίου κόσμου καὶ τῆς τοῦ πονηροῦ ἐξουσίας ἐκκαλεῖται, δι' ὕδατος βαπτίσματος, καὶ ἐρήμου τῆς ἀπαρνήσεως, εἰς τὴν ἡτοιμασμένην γῆν τῆς μακαριότητος, ὅπου ἀθανασία καὶ δικαιοσύνη κατοικεῖ. Πάλιν δι' ἐκκαλέσεως προσιμιάζει λοιπὸν καὶ ἡ τετάρτη περίοδος τῆς πρὸ Χριστοῦ Ἐκκλησίας· ἐκκαλεῖται λαὸς ὁλόκληρος, ἔχει τὸν Θεὸν νομοθέτην, σωματοῦται καὶ ἐνδυναμώνεται ἡ Ἐκκλησία, ἕως οὗτου, ἐπὶ Δαβὶδ τοῦ Προφητάνακτος καὶ Σολομῶντος, λαμβάνει σύστασιν καὶ μὀρφωσιν τελείαν, μὲ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Ναοῦ, εἰς τὸν ὅποιον νὰ προσκυνήσουν προσκαλοῦνται ὅλα τὰ ἔθνη, καθὼς τρανῶς τὸ μαρτυρεῖ ἡ τότε ἐκφωνηθεῖσα προσευχὴ τοῦ Σολομῶντος. Ἐκεῖ λήγει ἡ τετάρτη περίοδος τῆς προπαρασκευαστικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας (2). Ἡ πέμπτη ἀρχίζει μὲ σχίσματα καὶ συμφοράς. Σχίζεται εἰς δύο κόμματα ἡ κληρονομία τοῦ Κυρίου, ἐπὶ Ροβοάμ, καὶ ἀναφύεται ἔχθρα μεταξὺ τῶν δέκα φυλῶν Ἰσραὴλ, καὶ τῶν δύο τοῦ Ἰούδα. Παρεκτρέπονται αἱ δέκα πεπλανημένοι φυλαὶ καὶ περιπίπτουν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Ἐρχεται ὁ προωρισμένος τελεστής τῆς δικαίας ἐργῆς τοῦ Ὑψίστου ὁ Ναβουχοδονόσορ, καταστρέφει τὸ βασιλεῖον τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπάγει ὅλην τὴν τότε Ἐκκλησίαν εἰς ἐβδομηχονταετὴ αἰχμαλωσίαν

(1) Γενεσ. Κεφ. 22. σ. 1, 2, 6, 9, 16, 17. (2) Γ'. Βασιλ. Κεφ. 8. σ. 38, 41, 42, 43.

εἰς Βαβυλῶνα· τὸ ἐκπληκτικὸν τοῦτα συμβάν ἐπισφραγίζει τὴν πέμπτην περίοδον. Ὁ μέγας Προφήτης Δαυὶδ, ὁ Τωβίτ, οἱ τρεῖς παῖδες ἀναφαίνονται εἰς αὐτὸ τοῦ καιροῦ τὸ διάστημα στύλοι τῆς Ἐκκλησίας, φύλκιες τῶν ἐπαγγελιῶν, καὶ κήρυκες τοῦ μέλλοντος. Τελειώνει ἡ ἕκτη περίοδος μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ναοῦ, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων εἰς Ἱεροσόλυμα, κατὰ τὸ θεόπνευστον θέσπισμα τοῦ μεγάλου πορθητοῦ καὶ βασιλέως Κύρου, τὸν ὁποῖον ὀνομαστὶ εἶχον προκαταγγείλει οἱ Προφῆται (1). Τέλος ἡ ἐβδόμη μακρὰ περίοδος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀναλάμψασα εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τῶν κατορθωμάτων τῶν εὐσεβῶν Μακκαδαίων, ἐπισφραγίζεται μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν κοσμοκρατορίαν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἐνανθρώπησιν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ τῆς ἡμῶν σωτηρίας, σοῦ Χριστοῦ μου, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Περὶ τῆς ἐπιφανείας σου εἰς τὸν κόσμον, Θεάνθρωπε, τὴν ὁποῖαν περιέμενον καὶ ἔθνικοι, καὶ Ἰουδαῖοι, λέγει ὁ θεόφρων Ἀπόστολος Παῦλος· « Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα » (2). Καὶ τῶντι ἀνεωόθη ὅλη ἡ ἱερὰ οἰκοδομὴ, καὶ ὁ λίθος ὁ μικρὸς, κατὰ τὸν Δαυὶδ, ἔγεινεν ὕψος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν. Ἡ πρὸ Χριστοῦ Ἐκκλησία συγκρινομένη πρὸς τὴν μετὰ Χριστὸν οἰκουμένην ἁγίαν Ἐκκλησίαν, φαίνεται ὡς ὁ κόκκος σινάπεως τῆς παραβολῆς τοῦ Σωτῆρος, πρὸς τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀναφυόμενον φυτὸν, ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ὁποίου τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ εὐρίσκουν κατασκηνώσεις.

Μετὰ Χριστὸν, ἡ πρώτη περίοδος ἐκτείνεται μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, καθ' ἣν ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἐκ τοῦ μηδενὸς προκύψασα, ἀλλ' ἐνδυθεῖσα δύναμιν ἐξ ὕψους, ὑπέμεινεν ἀνίκητος δέκα φρικώδεις τῶν ἐθνικῶν πολυχρονίους διωγμοὺς, καὶ ἀντὶ νὰ ἐξολοθρευθῇ, ἔλαβεν αὐξήσιν ἀπέραντον καὶ δόξαν οὐράνιον, διὰ τοῦ αἵματος μυριάδων ὁμολογητῶν καὶ μαρτύρων. Ὑστερον

(1) Ἦσ. Κεφ. 43, σ. 1—5. (2) Β'. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 5, σ. 17.

δὲ ἀφ' οὗ ἐπίστευσεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἤρχισεν ὁ δευ-
 τερος ἀγὼν κατὰ τῶν αἱρέσεων, αἱ ὁποῖαι ἀλληλοδιαδόχως προ-
 κύπτουσαι, ἐπλάνησαν πολλοὺς, καὶ βασιλεῖς καὶ ποιμένας, καὶ
 μικροὺς καὶ μεγάλους, ἐν ἐνὶ λόγῳ κατεσπάραξαν τοὺς κόλπους
 τῆς Ἐκκλησίας. Κατ' αὐτὴν τὴν δευτέραν ἐδυνηρὰν περίοδον, ἐ-
 γειναν ἐξ ἀνάγκης, πρὸς παύσιν τῶν σκανδάλων καὶ τῶν βλασφη-
 μων δογμάτων, ἐπτὰ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, αἱ ὁποῖαι ἀπέκοψαν
 τὰ μεμολυσμένα μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐστερεώ-
 σαν τῆς ἐρθοδοξίας τὰ ἀμετάτρεπτα δόγματα ἐπάνω εἰς τὴν
 βάσιν τοῦ θείου λόγου καὶ τῶν Ἀποστολικῶν παραδόσεων. Εἰς
 αὐτὰς τὰς ἀγίας Συνόδους, μετέιχεν ὡς γνησία ἀδελφὴ, καὶ ἡ δυ-
 τικὴ Ἐκκλησία· ἔπειτα δὲ, κατὰ τὸν ἔννατον μετὰ Χριστὸν αἰ-
 ῶνα, ἀπεσχίσθη καὶ ἀπεχωρίσθη, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, καὶ
 μὲ αὐτὸ τὸ ἀξιοδόκρυτον σχίσμα ἤρχισεν ἡ τρίτη περίοδος, ἥτις
 περατοῦται ἐν τῇ πτώσει τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τῷ 1453
 ἔτει. Ἐκτοτε ἤρξατο ἡ τετάρτη περίοδος, ἐν ᾗ καὶ ζῶμεν, πι-
 στεύοντες, ὅτι ἡ ἔνωσις τῶν ἐτεροφρονούντων Χριστιανῶν, καὶ ἡ
 ἐπιστροφή τῶν ἐθνικῶν καὶ Ἰουδαίων στερεώσει τὴν βασιλείαν
 τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. « Ἀλλ' οὐχ ἡμῶν ἐστὶ,
 Κύριε, γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὐς σὺ, Πάτερ, ἔθου ἐν τῇ ἰδίᾳ
 σου ἐξουσίᾳ » (1). Ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς θεωρίας συνάγομεν,
 ὅτι δὲν ἄφησες ποτὲ τὸ πλάσμα σου ἀπροστάτευτον, σὺ ὁ ποιη-
 τὴς τῶν αὐτεξουσιῶν κτισμάτων. Ὅθεν τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας
 σου τὰ κατέβηλας μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς τὸν ἀρ-
 χαῖον, καὶ διασώζεις ἕκτοτε πανσόφως τὴν ἱεράν της οἰκοδομὴν
 ἀδιάσειστον ἀπὸ τὰς ὁρμᾶς τῶν πνευμάτων τοῦ σκότους. Καὶ ἐ-
 πειδὴ δὲν βιάζεις τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀπαιτεῖς ἐλευ-
 θεράν τὴν λατρείαν καὶ τὴν προσκύνησιν, ὡμοιώθη τφόντι κατὰ
 τὸν λόγον σου, Σωτὴρ, ἡ ἐπὶ γῆς βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ζύμη, ἣν
 ἐνέκρυψε γυνὴ εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως ὅτου ἐζυμώθη ὅλον (2).

(1) Πράξ. Κεφ. 1. σ. 7. (2) Λουκ. Κεφ. 13. σ. 21.

Ἡ γυνή τῆς παραβολῆς εἶναι ἡ μητρικῶς περιποιουμένη τὸν ἄνθρωπον θεῖα σου Πρόνοια, ἡ ζύμη σημαίνει τὸ Εὐαγγελικὸν κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ μεταβάλλον τὰς καρδίας, τὸ ἀλεύριον εἶναι ἅπας ὁ κόσμος, ὅστις, ἀφ' οὗ ζυμωθῇ ὅλος, θέλει προκαταγγεῖλει τὴν συντέλειαν, ἥτοι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς βασιλείας τῆς δόξης. Ναί ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ, γλυκύτατε· Γένοιτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

*Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὰ γνωρίσματα
τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.*

Ἀλλ' ἕως οὗτο νὰ ἐμφανισθῶ, Καρδιογνώστα, εἰς τὸ φοβερόν σου βῆμα, ἐν ὅσῳ παροικῶ εἰς τὸν μάταιον κόσμον, ὅπου τόσα πνεύματα τῆς πλάνης κυνηγοῦν τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν, ἐπιθυμῶ πρὸ πάντων νὰ μάθω, ποῖα εἶναι τὰ ἀψευδῆ τῆς ἀληθείας γνωρίσματα, διὰ νὰ μείνω πιστὸς εἰς τὴν ἀγίαν σου Ἐκκλησίαν, ἥτις, ὡς ἄλλη κιβωτὸς, ἡμπορεῖ νὰ μὲ σώσῃ ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν τῆς ἁμαρτίας. Εὐτύχησα, ναί, γεννηθεὶς μέλος τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος· ἂν ἐρωτηθῶ ὅμως ποτὲ, διατί τὸ φρονῶ τοιοῦτον, καὶ πῶς τὸ διακρίνω ἀπὸ τὰ ἄλλα κόμματα τῶν Χριστιανῶν, δὲν εἶμαι ἱκανὸς, Ἰησοῦ, νὰ δώσω ἐντελῆ τὴν ἀπόκρισιν. Φώτισον, Ἥλιε τῆς δικαιοσύνης, τὸν ἀσθενῆ μου νοῦν· δίδασόν με, φιλόανθρωπε, τὰ δικαιώματά σου, ὅχι διὰ νὰ κατακρίνω τὸν πλησίον μου, ἀλλὰ διὰ νὰ κρίνω ὀρθῶς τὸ εἰς ἐμὲ συμφέρον.

Δοξάζω τὴν Ἐκκλησίαν, μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν, καὶ ἀποστολικὴν· μίαν, διότι γνωρίζει μίαν κεφαλὴν, σὲ τὸν Ζωοδότην (1)· ἁγίαν, διότι πιστῶς διανέμει τὰς δωρεὰς τοῦ ἁγίου σου Πνεύ-

(1) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 1. σ. 22, 23.

ματος (1)· καθολικὴν τὴν δοξάζω κατὰ δύο τρόπους, κατ' ἑκτασιν καιροῦ, καὶ κατ' ἑκτασιν κόσμου. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο εἶδη τῆς καθολικότητος, τὸ οὐσιωδέστερον εἶναι τὸ κατ' ἑκτασιν χρόνου, τοὔτεστιν ἡ Ὁρθοδοξία, δι' αὐτῆς καὶ μόνῃς ἀποκαθίσταται ἡ Ἐκκλησία Ἀποστολική, καὶ ἀκολουθῶς Ἐκκλησία Χριστοῦ. Μακαρίζω λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν μου, βλέπων, χωρὶς νὰ ἔχω σοφίαν καὶ πολυμάθειαν, ὅτι ἡ πολυπαθὴς ἀδελφότης, τῆς ὁποίας μέλος ἐγεννήθην, μόνῃ κατέχει ἀπαράλλακτον τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· τὰς μετέπειτα ἀγίας ἐξ συνόδους καὶ τοὺς κανόνας αὐτῶν κρατεῖ χωρὶς προσθήκην, χωρὶς ἀφαίρεσιν· τὸν λόγον σου, Χριστέ, τὸν ἐξηγεῖ πάντοτε συμφώνως μὲ τοὺς ὀρθοδόξους ὅλων τῶν αἰώνων· καὶ ἐπομένως ὑπάρχει Καθολικὴ καὶ Ὁρθόδοξος, καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως· καλὴ εἶναι καὶ ἡ κατ' ἑκτασιν κόσμου καθολικότης, τὴν ὁποίαν καυχῶνται οἱ δυτικοὶ Χριστιανοί, δὲν εἶναι ὅμως γνώρισμα ἀσφαλὲς τῆς ἀληθείας· καθότι ἐκ τῆς ἱστορίας πληροφορούμεθα, ὅτι διάφοροι κατὰ καιροὺς αἱρέσεις ἐφηπλώθησαν περισσότερον καὶ αὐτῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ἀλλ' ἂν καὶ εἴμεθα μικρὸν ποίμνιον, δὲν ἀπελπιζόμεθα τὴν σωτηρίαν μας, κρατοῦντες ὡς γνώρισμα καὶ σύνθημα ἱερὸν, τὴν αὐτὴν ἀπαλαίωτον τῶν Ἀποστόλων πίστιν, καθὼς ἐν σῶμα στρατιωτικόν, ἐν ὧσιν πολεμεῖ ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, ὑπὲρ τῆς αὐτῆς πατρίδος καὶ τοῦ αὐτοῦ νόμου, καὶ παρέλθωσιν αἰῶνες, εἶναι καὶ λέγεται τὸ αὐτὸ σῶμα, γνωρίζομενον ἀπὸ τὴν ἀπαράλλακτον σημαίαν· παρομοίως, καὶ ἡμεῖς, Δέσποτα, ἀγωνιζόμενοι ἐν τῷ ὀνόματί σου, εἰς τὸ σταθίδιον τῶν αἰώνων, ἀποθνήσκοντες, ἰδοὺ ζῶμεν· ἐλιγαστεύει τὸ πλῆθος μας, πλὴν διαίωνίζει τὸ πνεῦμα τὸ σὸν τὸ ἐν ἡμῖν, καὶ χωρὶς νὰ βλαφημῶμεν τοὺς ἄλλως φρονοῦντας, μένομεν οἱ αὐτοὶ κατὰ τὴν πίστιν· διότι σὺ διαμένεις, Χριστέ, ὁ βασιλεὺς μας, καὶ ὁ Θεὸς μας· ἰδοὺ λοιπὸν τί θέλω ἀποκριθῆ, ἐν ἀπλότητι καρδίας

(1) Πρὸς Κολοσ. Κεφ. 1. σ. 18.

πρὸς τοὺς ἐρευνῶντας τὸν λόγον τῆς νείκης μου ἀφοσιώσεως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σου. Ἀνίσως ὁ ἐξετάζων ἐκ καθαρᾶς καὶ ἀδόλου προαιρέσεως, χωρὶς πικρίαν καὶ ὑπόκρισιν, θελήσῃ νὰ βαθύνη εἰς τὴν περὶ γνωρισμάτων τῆς ἀληθείας θεωρίαν, θέλομεν συμμελετήσει τὴν ἀκόλουθον ῥῆσιν τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, ἡ ὁποία περιέχει ὅλον τῆς εὐσεβείας τὸ μυστήριον. Προσῆλωσον, ψυχῇ, ὕλας τὰς νοητικὰς σου δυνάμεις, καὶ κατατρώψῃς τῆς φωνῆς τοῦ Νυμφίου σου. Αὐτὴν ἤκουσέ ποτε ὁ ἐπιστήσιος μαθητῆς, καὶ τὴν μετέδωκεν εἰς ἡμᾶς, διὰ νὰ τὴν ἀντηχοῦν οἱ αἰῶνες. « Τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατὴρ, ὁ Λόγος, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσι. Καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἶμα· καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἐν εἰσιν » (1). Ἰδοὺ πῶς συντέμνει ὅλον τὸ ἱερὸν σύμβολον ὁ μέγας Θεολόγος. Τρεῖς ἐν ὑπάρχοντες, δηλονότι, μία Θεότης, μαρτυροῦν ἐν τῷ οὐρανῷ. Καὶ τῶνόντι, Πάτερ Παντοκράτωρ, ἡ ἄπειρος εὐσπλαγχνία σου ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον, καὶ διὰ τοῦ ἐμφύτου φωτὸς τῆς συνειδήσεως, καὶ διὰ τοῦ γραπτοῦ σου νόμου, καὶ διὰ στόματος τῶν Προφητῶν, εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ λατρεύσῃ τὸν ὁμοούσιον λόγον σου· μαρτυρία Πατρός. Ἡ χάρις σου, Θεάνθρωπε, αὐθις διαθέττει τὸν εὐσεβῆ εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἀναρχόν σου Πατέρα. « Οὐδεὶς, εἶπες, ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ » (2)· μαρτυρία τοῦ Λόγου. Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐμαρτύρησε καὶ μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν τῆς Θεότητος ἀποστολῆς σου, ἀγιάζον πάντας τοὺς πιστοὺς μαθητάς σου, καὶ διαφυλάττον θαυματουργικῶς τὸ σύστημα τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾧ, κατὰ φυσικὸν λόγον, ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ καταστραφῇ, καὶ νὰ λείψῃ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Ὅθεν εἶπες περὶ τοῦ Παρακλήτου. « Ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ » (3)· μαρτυρία Πνεύματος ἁγίου. Ἀλλ' αὐτὰ, Κύριέ μου, εἶναι γνωρίσματα τῆς ἀληθείας οὐράνια· ἐνεργοῦνται εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν ψυχῶν.

(1) Ἀ. Ἰωάν. Κεφ. 5. σ. 7, 8. (2) Ἰωάν. Κεφ. 14. σ. 6. (3) Ἰωάν. Κεφ. 15. σ. 26.

οἱ ἐκλεκτοὶ σου τὰ διακρίνουν· ὁ δὲ παχυλὸς κόσμος θέλει καὶ ἄλλα γνωρίσματα ψηλαφῆτά, προσβάλλοντα εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὰς αἰσθήσεις· ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ ποῖα εἶναι ἡ ἐν τῇ γῇ ἀναφερομένη μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου. Οἱ παλαιοὶ Ἰουδαῖοι, διὰ νὰ πιστεύσουν, ἐζήτουν τέρατα καὶ σημεῖα. Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἠθελον νὰ ἀκούσουν σοφίαν. Ὁ ἀνθρωπάρεσκος Πιλάτος ἐφώναζεν εἰρωνικῶς· Τί ἐστὶν ἀλήθεια; Ἡμεῖς προσπίπτομέν σοι, Βασιλεῦ ἄγιε, ὁμολογοῦντες, ὅτι ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι (1). Δίδαξον ἡμᾶς, μόνον, ποῖα εἶναι τὰ παντοτινὰ τῆς ἀληθείας γνωρίσματα. καθότι ὁ λόγος σου εἶναι λεπτὸς σπόρος, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐβλάστησαν διάφοροι καρποί. Ἡ ἀλήθεια ἐσωματώθη διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐτοιμάζει ἐπίγειον οὐρανὸν, καὶ εἰσάγει, διὰ τῆς χάριτός σου, τὰ αἰώνια ἀγαθὰ εἰς τὴν πρόσκαιρον τοῦ κόσμου μεταίτητα. Οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, λέγεις Δέσποτα, εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα (2)· ποῖον πνεῦμα; τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας σου, Πάνσοφε, τὸ ὁποῖον δὲν μεταβάλλεται ποτε, ἐν ᾧ τὰ πάντα μεταβάλλονται. Ἰδοὺ γνῶρισμα μέγιστον, τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς διδαχῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸ κραταῖον δὲν λέγει καὶ ἀντιλέγει, κατὰ καιροὺς καὶ ἐποχάς, καθὼς τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐντολὴ διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα· τὰ δόγματα τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων δὲν ἔλαβον καμμίαν ἀλλοίωσιν. Λοιπὸν ἡ ὀρθοδοξία ἔχει μάρτυρά τῆς αἰώνιον τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς διδαχῆς. Γνωρίζεται προσέτι τὸ ἀληθὲς τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦ ὕδατος καὶ αἵματος, ὅχι διὰ τῶν ὕλικῶν καὶ φθαρτῶν· ἀλλ' ἐννοεῖ ὁ Θεολόγος σου, Χριστὲ, τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ αἷμα τῆς μεταλήψεως. Ἡ καθαρότης τῶν δύο μυστηρίων τούτων ἐπισφραγίζει τὸ ἀλάνθαστον τῆς διδασκαλίας. Εὐχαριστῶ σοι, Πάτερ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἡξίωσας ἡμᾶς νὰ φυλάξωμεν ἐντελῇ καὶ τὰ δύο ταῦτα χαρίσματα. Μήπως ὅμως τὸ

(1) Ἰωάν. Κεφ. 17, σ. 17. (2) Ἀ. Ἰωάν. Κεφ. 5, σ. 8.

ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα σημαίνουν ἀκολούθως καὶ ἄλλα ἐμφαντικώ-
 τερα τῆς ἀληθείας γνωρίσματα; Ναί· τὸ ὕδωρ ἐμφαίνει τὴν με-
 τάνοιαν τῶν ἁμαρτωλῶν· τὸ δὲ αἷμα, τὰ παθήματα τῶν δικαίων.
 Καὶ ἐπεὶ εἰς τὸ κοσμοσωτήριο πάθος σου, Θεάνθρωπε, ἔρρευ-
 σαν συγχρόνως ἐκ τῆς πλευρᾶς σου ὕδωρ καὶ αἷμα, παρομοίως
 καὶ ἡ ἁγία σου Ἐκκλησία, ἥτις εἶναι σῶμά σου, προχέει λογ-
 χευομένη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐπιβούλων τῆς καθ' ὅλους τοὺς
 καιροὺς, ὕδωρ καὶ αἷμα· τὸ μὲν ὕδωρ, ἐπιστρέφουσα τοὺς ἁμαρ-
 τωλοὺς μετανοοῦντας· τὸ δὲ αἷμα, προάγουσα τοὺς πιστοὺς εἰς
 διωγμοὺς, καὶ μαρτυρικὸν θάνατον, καὶ στρεβλώσεις ὑπὲρ τῆς ἀ-
 ληθείας. Ὅθεν εὐλόγως συμπεραίνω, Χριστέ μου, ὅτι τὸ ἀμετά-
 τοστον τῆς διδασχῆς, καὶ ἡ μετάνοια τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀπί-
 στων, καὶ τὰ πάθη τῶν πιστῶν, ἐστάθησαν πάντοτε ἀπὸ κατα-
 βολῆς κόσμου, καὶ εἶναι καὶ ἔσονται ἕως τέλους, τὰ θεῖα, ἀδι-
 ἄκοπα, καὶ προφανῆ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἐκκλησίας σου, τῆς
 ὁποίας πύλαι ἁδοῦ δὲν θέλουν κατασχύσει ποτέ, ἕως τῆς δευτέ-
 ρας ποθεινῆς παρουσίας σου (1). Καὶ κατὰ ἀλήθειαν, πῶς εἶναι
 δυνατὸν νὰ φαντασθῶ Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, ἐστερημένην τῶν λαμ-
 πρῶν τούτων γνωρισμάτων; Τὰ δόγματα τῆς πρέπει νὰ ᾔναι ἀ-
 μετάτρεπτα, διὰ νὰ πιστεύσω ὅτι τὰ ὑπηγόρευσε τὸ ἅγιον Πνεῦ-
 μα. Ἀνάγκη ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐπιστρέφῃ ψυχάς, καὶ νὰ γεννᾷ
 καρποὺς ἀξίους τῆς μετanoiας εἰς τὰ πλήθη τῶν ἁμαρτωλῶν. Οὐαί
 μοι, εἶπεν ὁ Παῦλος, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. Ἐπειδὴ τέλος, ὅλος
 ὁ κόσμος, κατὰ φυσικὴν ῥοπὴν, ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται, ἀνάγκη
 πάλιν νὰ πάσχη, νὰ καταπολεμῇται ἀείποτε, καὶ νὰ διώκηται
 ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἀντιφερομένη εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰ πάθη, καὶ
 ἄλλο ὄπλον μὴ ἔχουσα, πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐναντίων, εἰμὴ τὴν
 δίστομον εἰρηνικὴν μάχαιραν τοῦ Θεοῦ λόγου. Διὸ εἰς τὰ χρο-
 νικά τῆς Ἐκκλησίας παρατηρῶ, ὅτι ὁσάκις ἔπαυσαν οἱ κατ' αὐ-
 τῆς διωγμοὶ, καὶ ἦλθαν καιροὶ ἀναψυχῆς καὶ ἀνέσεως, ἐν τῷ ἅμῃ

(1) Ματθ. Κεφ. 16, σ. 18.

ἐχυνώθη ὁ ζῆλος, ἐφθάρησαν τὰ ἤθη, ὀλιγόστευσεν ἡ πίστις, ἐψυχράνθη ἡ ἀγάπη, ἐπλημύρησαν αἱ αἱρέσεις, καὶ κατεσπαράχθη ἀπὸ σχίσματα καὶ ἀντιζηλίας ἡ ἱερά σου κληρονομία ἐπὶ τῆς γῆς.

Ναὶ, Δέσποτα φιάνθρωπε, τρεῖς εἰσι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς Προνοίας, οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀκεραιότητα τῆς Ἐκκλησίας σου· τὸ πνεῦμα τῆς ἀμετατρέπτου διδασκαλίας, τὸ ὕδωρ τῆς μετανοίας, καὶ τὸ αἷμα τῶν ὁμολογητῶν, ὅσοι ἠκολούθησαν καὶ ἀκολουθοῦν τὰ προσκυνητά σου ἔχνη. Μὴ ἡμῖν (ὅμως) Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν (1). Ἄξιοι δὲν εἴμεθα τῆς πατρικῆς σου κηδεμονίας· ταλαιπωρούμεθα, πάσχομεν, ἀνομοῦμεν. Ἠμοιώθη τὴν σήμερον ἡ Ἐκκλησία σου μὲ τὸν πυλυπαθῆ Ἰώβ, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν σῶμα παρεδόθη εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβόλου, ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ δικαίου ἐφυλάχθη ἀβλαβῆς ἀπὸ τὰς ἀσπλάγχχνους ὀρμάς του. Ἀλλ' ἡμεῖς τὰ μέλη τοῦ σώματός σου τοῦ μυστικοῦ, μεμολυσμένα, κινδυνεύομεν νὰ ἐκκοπῶμεν διὰ πάντα. Στερεώσον ἡμᾶς, γράφον τοὺς λαμπροὺς χαρακτῆρας τῆς ἀληθείας σου εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν μας, καὶ ἐν ταυτῷ εὐδόκησον νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ βασιλεύσῃ πάλιν ἡ μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν εἰλικρινὴς φιλαδέλφεια. Ὡς ἀδελφοὺς πρέπει νὰ τοὺς θεωρῶμεν, καίτοι ἀποχωρισμένους τῆς κοινωνίας μας· μὴ γένοιτο νὰ τοὺς ἐπιπλήττωμεν πικρῶς, καὶ ὕβρεις, ἀντὶ τῶν ὕβρεων νὰ τοὺς ἀποδίδωμεν. Ἄς γνωρίσουν ἐκ τῶν ἔργων μας τὴν ἀπαλαίωτον τῶν ὀρθοδόξων πίστιν. Εἰς σὲ μόνον ἀνέκει ἡ κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις. Ἀρκεῖ νὰ μείνωμεν στερεοὶ καὶ ἀκλόνητοι εἰς τὴν ἐκ τόσων τρανῶν γνωστῶν ἀποδεδειγμένην ἀλήθειαν τῆς πίστεώς μας. Προτοῦ δὲ νὰ κατακρίνω αὐστηρῶς τοὺς ἐτέρως φρονούντας Χριστιανοὺς, ἃς ἐνθυμηθῶ τὸ ῥητὸν τοῦ μαθητοῦ τῆς ἀγάπης. « Πᾶν πνεῦμα, ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ » (2),

(1) Ψαλμ. 113. σ. 9. (2) Α. Ἰωάν. Κεφ. 4. σ. 2.

καὶ ἀμέσως θέλει ἐκλείψει ἐκ τοῦ στόματός μου πᾶσα κατη-
γορία. Ἐνῶσον ἡμᾶς, διὰ τὴν μᾶς σῶσης ἁπκντας, Ἐσταυρωμένε,
δυνάμει τῶν οἰκτιρισμῶν σου τῶν Θείων!

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ἀποδοκιμάζει ἐνταῦθα μόνον τὴν
ἀτομικὴν κατηγορίαν· δὲν καθάπτεται, ἅπαρε, τοῦ δικαιώματος,
τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ Ἐκκλησία, τοῦ τὰ ἀποχωρίσῃ τῆς κοινωρίας
τῆς τοῦς ἑτεροδόξους, καὶ τὰ κρίνῃ τὰς διδασκαλίας των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μετὰ τὴν θεόδοτον ἐξουσίαν
τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Πᾶν σῶμα σωστὸν καὶ εὐκίνητον ἔχει κεφαλὴν, εἰς τὴν ὁποίαν
ὑποτάσσονται τὰ μέλη. Αἱ μοναρχίαι ἔχουν βασιλέα· αἱ ἀριστο-
κρατίαι τῶν προκρίτων βουλήν· αἱ δημοκρατίαι ἐπιτρόπους τοῦ
λαοῦ· ἡ δὲ ἀγία σου Ἐκκλησία, Χριστὲ βασιλεῦ, σὲ γνωρίζει· Μο-
νάρχην καὶ ἀρχιποιμένα, καὶ νυμφίον, καὶ σωτῆρά της. Κατ' αὐ-
τὸν τὸν λόγον ὑπάρχει ἡ Ἐκκλησία μοναρχία· καθ' ὃ δὲ διοικου-
μένη ἀπὸ τὰς Συνόδους τῶν ἐπισκόπων καὶ ποιμένων, ἔχει τὰ
χαρακτηρίζοντα τὸ ἀριστοκρατικὸν σύστημα· τέλος, ἐπειδὴ αἱ
χειροτονίαι ἐγίνοντο ἔκπαλαι μὲ συναίνεσιν ὅλων τῶν πιστῶν,
μετέχει ἡ Ἐκκλησία καὶ τῶν ἰδιωμάτων τῆς δημοκρατίας. Ἄς
μὴν ἀπατηθῶ ὅμως, θέλων κατὰ πάντα τὴν ἑξομοιώσω μὲ τὰ
συστήματα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οὐρά-
νιος, δὲν ἐνεργεῖ ἐπάνω εἰς τὰ κοσμικὰ, δὲν ξεχωρίζει τὸν ἄρχον-
τα ἀπὸ τὸν δοῦλον, τὸν πλούσιον ἀπὸ τὸν πένητα, κυβερνᾷ τὰς

(ΕΓΧΕΙΡ. ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ).

ψυχάς, νομοθετεῖ μόνον τὰς συνειδήσεις· διότι, « Ἡ βασιλεία σου, Θεάνθρωπε, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. »

Ἡ ἀρχὴ καὶ βᾶσις καὶ πηγὴ τῆς ἐξουσίας τῆς ἐμπεριλαμβανεται εἰς τὸν πρὸ τῆς ἀναλήψεώς σου λόγον σου· « Ἐδόθη μοι, (εἶπες), πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες οὖν, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος » (1). Εἰς αὐτὴν τὴν θείαν σου ἀπόφασιν, εὐλαβῶς παρατηρῶ, ὅτι ἐν τῷ ἔλαβες παρὰ τοῦ Πατρὸς πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, μέρος μόνον αὐτῆς μεταδίδεις εἰς τοὺς μαθητάς σου, λέγων· Μαθητεύσατε, ὅχι διοικήσατε, ὅλα τὰ ἔθνη καθὼς ποτὲ τὸ ἐπεχειρήσθη ἡ ὑπερηφανία τῆς παλαιᾶς Ρώμης, τὴν ὁποίαν ὁ μέγας Βασίλειος ὁφρὺν δυτικὴν ἐπωνόμασε.

Προστάζων δὲ νὰ μαθητεύουν, τοῦτέστι νὰ διδάσκουν, νὰ διορθώνουν, νὰ φωτίζουν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐχορήγησας, Πάνσοφες, εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς τρόπους διὰ νὰ ἐνεργήσουν τὴν ποθομένην τῶν ἀμαρτωλῶν σωτηρίαν. Πρῶτον θεῖον ὑπερφυσικὸν προνόμιον ἐχάρισας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν. Ὅθεν διέταξας τὰ ἀκόλουθα· « Ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδμεῖνα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ » (2). Δι' αὐτῆς τῆς ἐπαγγελίας ὑπόσχεται, Σωτήρ μου, νὰ παιδεύσης τοὺς ἀμετανοήτους, καὶ νὰ συγχωρήσης ὅσας ἀμαρτίας ἀφήσῃ ἡ ἀγία σου Ἐκκλησία εἰς τοὺς εἰλικρινῶς μετανοοῦντας.

Δεύτερον προνόμιον ἐχάρισας εἰς τοὺς Ἀποστόλους, καὶ τοὺς νομίμους αὐτῶν διαδόχους, τὸ νὰ λαμβάνουν φῶς καὶ ἰσχὺν οἱ λόγοι των ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ὅτι ἐν πίστει

(1) Ματθ. Κεφ. 28, σ. 18—20. (2) Ματθ. Κεφ. 18, σ. 18.

τελεία λαλήσουν ἐν τῷ ὀνόματί σου· « Μὴ μεριμνήσητε, πῶς, ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε. Οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν, τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν » (1). Τρίτον προνόμιον ἐχάρισας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σου, τὸ νὰ μεσολαβῇ ἡ μητρικὴ τῆς φωνῇ εἰς τὰς διαφορὰς τῶν πιστῶν, τῶν θεληματικῶς εἰς αὐτὴν προστρέχόντων, διὰ νὰ μὴ λυθῇ ὁ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν θεῖος δεσμός τῆς ἀγάπης· « Ἐὰν ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, εἶπες Ἰησοῦ μου γλυκύτατε, ὕπαγε καὶ ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου· ἐὰν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ Τελώνης » (2). Τέταρτον προνόμιον μετ' ἐντολῆς, ἐχάρισας, Θεάνθρωπε, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σου, τὸ νὰ μὴ φροντίζῃ τὰ βιωτικὰ, ἀλλ' ἐνασχολουμένη ὅλως διόλου εἰς τὸ νὰ ἐργάζεται τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, νὰ προσπορίζῃ τὴν ζωοτροφίαν τῶν κηρύκων τοῦ Θεοῦ σου λόγου, ἀπὸ τὴν καλὴν προαίρεσιν τῶν πιστῶν. « Μὴ κτήσῃτε χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν· ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστίν » (3). Καὶ εἰς τοὺς πιστοὺς συμφώνως παραγγέλλεις· Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με » (4). Αὐτὴν ταύτην τὴν ἐντολήν σου, Κύριε, ἐπαναλαμβάνων καὶ σαφηνίζων ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, εἶπε πρὸς τοὺς Κορινθίους· « Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν; Τίς στρατεύεται ἰδίῳς ὠφωνίοις ποτὲ; δηλαδὴ ποῖος ὑπάγει εἰς τὸν πόλεμον ποτὲ, μὲ τὰ ἰδιά του ἐξοδα (5); Τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; Κατωτέρω λέγει πάλιν· « Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπεύραμεν,

(1) Ματθ. Κεφ. 10—19. 20. (2) Ματθ. Κεφ. 18. σ. 15—17. (3) Ματθ. Κεφ. 18. σ. 9, 10. (4) Ματθ. Κεφ. 10. σ. 40. (5) Α. πρὸς Κοριθ'· Κεφ. 9. σ. 4, 7, 11, 13, 14.

μέγα εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικά θερίσομεν; (ἐννοεῖ ὁ Ἀπόστολος τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκάζειν). « Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι, ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν; Οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες, τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται; Οὕτω καὶ ὁ Κύριος διέταξε τοῖς τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν. »

Οὕτως ἐφοδίασας, Πάνσοφε, τὴν Ἐκκλησίαν σου με δυνάμεις καὶ τρόπους εἰς τὸ νὰ ἐργάζεται τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τῆς γῆς. Ὑπεσχέθης εἰς αὐτὴν τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν, δηλονότι τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ κρατῇ καὶ νὰ ἀφίνη τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων· φωτισμὸν ἄνωθεν εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς ἀληθείας, διὰ νὰ μὴν ἐπιτηδεύωνται τὴν ματαίαν εὐγλωττίαν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διὰ νὰ κηρύττουν με θάρρος καὶ ἀπλότητα, σὲ τὸν πρῶτον καὶ ταπεινὸν τῇ καρδίᾳ, πρὸς τοὺς κραταιοὺς καὶ φρονίμους τῆς οἰκουμένης· εἰρηνοποιᾶν δύνανται, διὰ νὰ καταπαύῃ ἡ Ἐκκλησία μητρικῶς, ὅχι δυναστικῶς, τὰ σκάνδαλα μεταξὺ τῶν τέκνων τῆς· τέλος πάντων τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπὸ τὴν υἱικὴν προαίρεσιν τῶν Χριστιανῶν. Ὅπλον κἀνὲν, οὐδὲ σκῆπτρον ἐπιστεύθης εἰς τοὺς μαθητάς σου· ἀμμίαν ὑπεροχὴν, εἰμὴ τὴν πνευματικὴν δίστομον μάχαιραν τοῦ θεοῦ σου λόγου, με τὴν ὁποίαν μόνην τοὺς ἐπεμφας ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων, ὥστε προφανῆς νὰ γείνη εἰς τὸν κόσμον ἡ ἀνίκητος δύναμις τῆς χάριτός σου, τῆς ἐν ἀσθενείᾳ τελειουμένης. Ἐσφράγισας αὐτάς τὰς παραγγελίας σου, διατάχας νὰ ὑποτάσσωνται οἱ πιστοὶ εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἁγίας σου Ἐκκλησίας, εἰπὼν· « Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. » Πρόσεχε, ψυχὴ, καὶ μετὰ χαρᾶς ὑπάκουσον εἰς τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου σου, τὴν ὁποίαν κηρύττει, καὶ εὐλαβῶς μεταδίδει ἡ Ἐκκλησία· μὴ δισταγῆς, μηδὲ ὑπερηφανευθῆς, στοχαζομένη ὅτι εἶσαι αὐτοδίδακτος καὶ αὐτοφώτιστος ἄνωθεν ἀμέσως· ταπεινώσου, καὶ προθύμως φύλαξον τὰς διαταγὰς τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἂν καὶ πολλάκις δὲν ἐννοῇς τὸν λόγον καὶ τὸ τέλος· γίνου νήπιον ἐν Χριστῷ, διὰ νὰ κατασταθῇς

φρόνιμος καὶ ἐπιστήμων ἀκολουθεῖ εἰς τοῦτο τὸ παράδειγμα τῶν μεγαλητέρων καὶ πολυμαθεστέρων ἁγίων· κατὰλαβε, ὅτι ἡ ταπεινώσις εἶναι δευτέρα τοῦ ἀνθρώπου ἀθωότης. Ἄν παρατηρήσῃς εἰς μερικοὺς ἱερωμένους σφάλματα, λάθη, ἀδυναμίας, ἐλαττώματα ἀνθρώπινα, ἐνθυμήθητι, ὅτι τὸ μέρος δὲν συγκροτεῖ τὴν ὁλότητα. Τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Σωτῆρος σύγκειται ἐκ μελῶν διαφόρων, καὶ πολλῶν ἀσθενῶν· ἀλλ' ἡ ὁλομέλεια τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας μόνιον εἶσαι καὶ σὺ, μένει ἀκαταδάμαστος ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν πνευμάτων τῆς πλάνης, κατὰ χάριν Θεοῦ ζῶντος· μένον εἰς τὴν κιθωτὸν, διὰ τὴν σωθῆς μὲ τοὺς ἀδελφούς σου· θήρειε τὴν ὑπακοήν· ἀγάπησον τὴν ἀγάπην· πίστευε ὅτι καλῶς μέχρι τοῦδε ἐφύλαξεν ὁ Κύριος τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν μεγάλων ἀποστασίας, καὶ τόσον πλῆθος αἱρέσεων, εἶναι δυνατὸς νὰ πληρώσῃ τὸν λόγον τοῦ καὶ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. « Ὡμοσε Κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται » (1). Εἶπε μίαν φορὰν· Μεθ' ὑμῶν εἰμι· καὶ τίς νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸ θεῖόν τοῦ θέλημα; Ἡ ὁλότης τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐκπίπτει ποτὲ, καὶ αὕτη μόνη εἶναι ἀλλανθαστος, ὡς αἰέποτε διδασκομένη καὶ φωτιζομένη ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ καθυποβάλλω τὸ μονομερὲς φρόνημά μου εἰς τὴν θεόπνευστον φωνὴν τῆς ὁλότητος τῆς Ἐκκλησίας; « Οὐ εἶσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, εἶπε Ἰησοῦς, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν » (2)· πολλῶν μᾶλλον ἄρα μένεις ἐν μέσῳ τῆς ὀρθοδόξου ποιμνης σου ὅλης. Ὅταν κράζω πρὸς σέ. Μὴ χωρίζου τῶν ψυχῶν ἡμῶν, διὰ τὴν εἰσακουσθῆναι, πρέπει νὰ μείνω ἀχώριστος ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας σου, κωφεύων πρὸς τὰς ψευδεῖς καὶ ματαίας συκοφαντίας τῶν πνευμάτων τοῦ αἰῶνος τούτου. Μακάριος, ἂν ὑπομείνω εἰς τέλος· μακάριος, ἂν φυλάξω πάντοτε ἐντετυπωμένον εἰς τὴν καρδίαν μου τὸ μεγαλοπρεπέστατον ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου· « Μηκέτι ὤμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι πᾶντὶ ἀνέμῳ

(1) Ματθ. 109. σ. 4. (2) Ματθ. Κεφ. 18. σ. 20.

τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυθείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ, πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης· ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός » (1). Καὶ ἀλλαχοῦ· « Ἐκκλησία Θεοῦ ζώντος ἐστὶ στύλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας » (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τοὺς κανόνας, τὴν Ἱεραρχίαν, καὶ τὰς διαφόρους διαταγὰς τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Πρὸς διαφύλαξιν τῆς ὁλομειείας καὶ ἐνότητος τῶν ἐπιγείων βασιλειῶν διέταξας, Παντοκράτορ, τὸν σωτηριώδη νόμον τῆς κατὰ φυσικὴν διαδοχὴν κληρονομίας τῶν θρόνων· καὶ εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ κόσμου εὐλαθῶς παρατηρῶ, ὅτι οἱ μακρόβιοι Πατριάρχαι, καθὼ πατέρες πολλῶν ἀπογόνων, ἦσαν ἐνταυτῷ βασιλεῖς καὶ κριταί, ὡς πλέον ἔμπειροι, καὶ φύσει ἡγεμονεύοντες τῶν νεωτέρων. Ὅθεν διὰ τὴν ἐγκαταλειφθῆ ἢ εὐταξίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν εὐμετάβλητον θέλησιν τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, εἰσεχώρησεν ἀνεπαισθήτως ἡ μοναρχικὴ ἐξουσία εἰς τὰ πρῶτα πολιτικὰ συστήματα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἡνωμένα πολλὰ μὲ τὴν τοῦ κριτοῦ καὶ ἱερέως.

Εἰς δὲ τὴν ἀπαλαίωτον οἰκοδομὴν τῆς ἀγίας σου Ἐκκλησίας ἐθέσπισας, Πάνσοφε, μίαν ἱεραρχίαν συγκειμένην ἐκ διαφόρων στοιχείων, ἡ ὁποία, ὡς καὶ ἄλλου παρετήρησα, μετέχει τοῦ μοναρχικοῦ συστήματος, ἔχουσα καὶ τὰ ἰδιώματα τῆς ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας. Πάμπολλα καὶ πολυποίκιλα εἶναι τὰ χάρισματά

(1) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 4. σ. 14, 15. (2) Ἀ. πρὸς Τιμόθ. Κεφ. 3. σ. 15.

τοῦ ἁγίου σου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ λόγου, καθὼς τὰ ἀπαριθμεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, πρῶτον ἐξιστορῶν τὸ ὅλον τῆς κατασκευῆς· « Οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων, καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὅντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὖξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ » (1). Ἐπειτα λέγει· « Καὶ αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) ἔδωκε, τοὺς μὲν, Ἀποστόλους, τοὺς δὲ, Προφῆτας, τοὺς δὲ, Εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ, Ποιμένας καὶ Διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ » (2).

Τρεῖς ὅμως ὑπάρχουσιν οἱ κύριοι βαθμοὶ τῆς πρὸς κυβέρνησιν ψυχῶν διατεταγμένης ἱεραρχίας· ἐννοῶ Ἐπίσκοπον, Πρεσβύτερον καὶ Διάκονον, οἱ ὅποιοι ὑποδικιροῦνται κατὰ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς τόπους. Ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι ἕφορος τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, προηγούμενος τῶν διδασκάλων, τύπος ἔμφυχος τοῦ ποιμνίου του, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου· « Τύποι, λέγει, γινόμενοι τοῦ ποιμνίου » (3)· καὶ πρὸ πάντων διωρισμένος φύλαξ τῆς ἱερᾶς παρακαταθήκης τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως. Ὅθεν εὐλόγως ἐπισφραγίζει ὁ Παῦλος ὅλας του τὰς νουθεσίας πρὸς Τιμόθεον, πρῶτον τῆς Ἐφέσου Ἐπίσκοπον, διὰ τοῦ ἀκολούθου ἐμφαντικοῦ ἐπιφωνήματος. « Ὁ Τιμόθεε, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτραπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, ἣν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν πίστιν ἡστόχησαν » (4). Διακρίνεται δὲ καὶ ὑπερέχει τῶν πρεσβυτέρων ὁ Ἐπίσκοπος, καθότι ἔλαβε παρὰ τῆς Ἐκκλησίας τὸ κατ' ἐξαίρεσιν χάρισμα, τοῦ νὰ μεταδίδῃ εἰς τοὺς ἁγίους, δι' ἐπιθέσεως χειρῶν καὶ προσευχῆς, τὴν κατὰ Χριστὸν ἱερωσύνην· καὶ ὅσον μεγαλύτερον τοῦτο ὑπάρχει τῆς ἀρχιερωσύνης τὸ προνόμιον, τόσον περισσότερα προσοχὴ ἀπαιτεῖται εἰς τὸ

(1) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 2. σ. 19—21. (2) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 4. σ. 11, 12.
(3) Α. Πέτρου Κεφ. 5. σ. 3. (4) Α. πρὸς Τιμ. Κεφ. 6. σ. 20, 21.

θεῖον ἔργον τῆς χειροτονίας τῶν Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων. Ὅθεν προφυλάττων ὁ Παῦλος τὸν ἀγαπητὸν του μαθητὴν ἀπὸ τὴν τοσαύτην ψυχροφθόρον κατάχρησιν, κράζει· « Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, (τὸ ὅποσον δηλοῖ νὰ μὴ χειροτονῇ ἀδιακρίτως τοὺς μὴ δεδοκιμασμένους), μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαις ἄλλοτρίαις » (1).

Περὶ Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων παραγγέλλει ὁμοίως ὁ Ἀπόστολος ὅλα τὰ πρέποντα εἰς τοὺς τοιοῦτους λειτουργοὺς τῆς θείας χάριτος, ἀπαριθμῶν καὶ ὅλα τὰ παρ' αὐτῶν ἀπαιτούμενα ἠθικὰ προτερήματα· τοὺς θέλει ἀμέμπτους κατὰ τὴν ὑπόληψιν, μονογάμους, αὐτάρκεις, σώφρονες, φιλοξένους, προθύμους εἰς τὸ νὰ διδάσκουν (2), ἀπέχοντας ἀπὸ φαγοπότια καὶ παράνομα κέρδη, ἀφιλαργύρους, ἐπιμελεῖς εἰς τὰ οἰκιακὰ των χρέη, μὴ νοσφύτους, τοῦτέστι μὴ νέους προσπλύτους, ἀλλὰ πρῶτον καλὰ δοκιμασμένους, καὶ ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει. Ὁ Πρεσβύτερος, ἄλλως εἰπεῖν, ἱερεὺς, ἔχει κοινὰ μὲ τὸν Ἐπίσκοπον χρέη, τὴν προσευχὴν, τὴν ἱεουργίαν, τὴν ἐκτέλεσιν ὅλων τῶν θείων μυστηρίων, τὸ καλὸν παράδειγμα πρὸς τοὺς Χριστιανούς, καὶ τὸ ἔργον τῆς διδαχῆς καὶ νοουθεσίας· διαφέρει δὲ τὸ ἐπάγγελμά του μόνον, καθότι ἐξουσίαν δὲν ἔχει νὰ μεταδίδῃ τὸ τῆς ἱερωσύνης χάρισμα, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν. Τέλος ὁ Διάκονος χρεωστῇ νὰ προσεύχηται ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ λαοῦ, νὰ συνεργῇ εἰς ὅλας τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ζῇ εὐσχημόνως, νὰ προετοιμάζεται εἰς τὸν ἀνώτερον τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν, νὰ διδάσκῃ κοινῶς μὲ ἄδειαν καὶ ὑπὸ τὴν ἐφορίαν τοῦ Ἐπισκόπου· δὲν ἡμπαρεῖ ὅμως νὰ ἐπιτελέσῃ μόνος κἀνὲν μυστήριον. Ως ἡγάπησα, Ἰησοῦ μου, τὴν εὐπρέπειαν καὶ εὐταξίαν τοῦ οἴκου σου! τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἰδοὺ καλὰ λίαν, καὶ ἐμφρόνως προσηρμοσμένα εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου εἴμεθα μέλη. Ἐκ τριῶν κυρίων βαθμῶν συγκροτεῖται ὁλος ὁ σύλλογος τῶν ποιματινόντων τὴν Ἐκκλησίαν σου. Ὁ Ἐπισκοπικὸς βαθμὸς ὑποδιαίρεται εἰς

(1) Ἀ. πρὸς Τιμόθ. Κεφ. 3. 5. 22. (2) Πρὸς Τίτ. Κεφ. 1. 5. 8—9. Ἀ. πρὸς Τιμ. Κεφ. 3. 5. 2, 3, 4, 8, 12. Ἀ. Πέτρ. Κεφ. 3. 5. 1—4.

Ἐπίσκοπον, Ἀρχιεπίσκοπον, ἤτοι Μητροπολίτην, καὶ Πατριάρχην, κατὰ τὰς τοπικὰς περιστάσεις καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν διαφόρων Θρόνων, ὅσους ἐθεμελίωσαν οἱ ἅγιοι τοῦ Σωτῆρος Ἀπόστολοι. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς ὑποδιαίρέσεις ταύτας ἡ ἔκτασις τῆς ἐξουσίας καὶ τὰ πρωτεῖα διαφέρουν, τὸ δὲ χάρισμα καὶ ὁ πνευματικὸς βαθμὸς μένει ἀπαρράλλaktως ὁ αὐτός. Ὁμοίως καὶ ἡ ἀπλή Ἱερωσύνη μετασχηματίζεται εἰς βαθμοὺς Πρωτοϊερέως, Οἰκονόμου, Ἐφημερίου, Ἱερακέρυκος, ἔχει κλάδον ξεχωριστὸν τοὺς ἐκ τοῦ μοναστικοῦ βίου ἀναθιβαζομένους εἰς ἐπάγγελμα Ἡγουμένων, καὶ Ἀρχιμανδρίτου, μένει ὁμοίως ἡ αὐτὴ Ἱερωσύνη. Τέλος πάντων, τὸ διακονικὸν τάγμα σύγκειται ἐξ ἐκείνων τῶν δοκίμων ἀνδρῶν, ὅσοι διήλθον τοὺς βαθμοὺς τοῦ λαμπαδούχου, τοῦ ἀναγνώστου, καὶ τοῦ ὑποδιακόνου. Ἰστέ τρεῖς εἶναι, Δέσποτα, οἱ κεφαλαιώδεις, καὶ ἑπτὰ οἱ ὅλοι βαθμοὶ τῆς κατὰ σὲ νομοθετημένης Ἱεραρχίας: ὁ τοῦ Λαμπαδούχου, ὁ τοῦ Ἀναγνώστου, ὁ τοῦ ὑποδιακόνου, ὁ τοῦ Διακόνου, ὁ τοῦ Πρεσβυτέρου, ὁ τοῦ Ἐπισκόπου, καὶ ὁ τοῦ Πατριάρχου, εἰς δόξαν τοῦ ἁγίου σου ὀνόματος, πρὸς ἐνέργειαν καὶ διατήρησιν τοῦ μυστηρίου τῆς εὐσεβείας εἰς τὸν κόσμον. Καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς ἀξιοθέντας νὰ γείνουν μέλη τοῦ ἱεροῦ κλήρου, καὶ ἐργάται τῆς ἀμπέλου τῆς μυστικῆς, ἄφησεν ὁ πολυπαθὴς καὶ οὐρανοβάμων Παῦλος, πρὸ τοῦ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἱερουσαλὴμ, τὴν ἀκόλουθον καταनुκτικὴν παραγγελίαν: « Προσέχετε ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμεῖς τὸ ἡνῶμα τὸ ἅγιον ἔθετο Ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος » (1). Τὴν αὐτὴν ἐννοιαν περιλαμβάνων εἰς ὀλίγας λέξεις, εἶπεν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου: « Ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν » (2).

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συγκροτηθεῖσα, ἐδιαίρεσεν ἔπειτα ἡ Ἐκκλησία τοὺς ποιμαινομένους εἰς πιστοὺς, κατηχουμένους, καὶ

(1) Πράξ. Κεφ. 20. σ. 28. (2) Ματθ. Κεφ. 23. σ. 19.

μετανοούντας. Οἱ πρῶτοι, ὡς καθaroὶ ἀπὸ πᾶν θανάσιμον ἁμάρτημα, ἔχουν μετοχὴν εἰς ὅλα τὰ προνόμια καὶ δικαιοῦματα, τῶν ὁποίων ἀπολαμβάνουν οἱ θεαρέστως διάγοντες Χριστιανοί. Οἱ μετανοοῦντες, ὡς εὐρισκόμενοι ὑπὸ ἀφορισμὸν τινα, ἢ ἐπιτίμιον τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὰ ἔργα των, ἐπ' ἐλπίδι καὶ σκοπῷ διορθώσεως, συγκροτοῦν τὴν δευτέραν τάξιν καὶ τέλος κατηχούμενοι ὀνομάζονται ὅσοι διδασκόμενοι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ὑπομένουν δοκιμὴν, διὰ νὰ ἀξιωθoῦν ἐπεὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ τῆς θείας κοινωνίας τῶν λοιπῶν μυστηρίων. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔπαυσε ποτὲ ποικιλοτρόπως νὰ διώκεται ἡ Ἐκκλησία σου, Ζωοδότα, ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ δευτέρου, μετὰ τὴν ἐνανθρώπησίν σου αἰῶνος, νὰ σχηματίζεται τῶν μοναστῶν, ἄλλως εἰπεῖν τῶν καλογήρων, τὸ τάγμα, οἱ ὅποιοι ἔκτοτε ἀνεχώρουν εἰς τὰς ἐρημίας τῆς Αἰγύπτου, διὰ νὰ ἀποφύγουν συγχρόνως καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρώπων. Παῦλος ὁ Θηβαῖος, καὶ Ἀντώνιος ὁ μέγας, καὶ οἱ δύο Μακάριοι, καὶ ὁ Ἀρσένιος, καὶ ὁ Παχώμιος, ἐστάθισαν οἱ πρῶτοι ἔμφυχοι ὑπογραμμοὶ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, τοῦ ἔχοντος σύνθημα καὶ γενικὸν κανόνα τὰς ὑπὲρ ἄνθρωπον ἀρετὰς, τὴν θεληματικὴν πτωχείαν, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν τελείαν ὑποταγὴν πρὸς τοὺς κατὰ Χριστὸν ἡγουμένους. Δεύτερον τάγμα μαρτύρων ἐμόρφωσαν οὗτοι οἱ ἅγιοι ἄνδρες, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (1), τὸ τῶν μαρτύρων τῆς μετανοίας, οἱ ὅποιοι διεδέχθησαν τοὺς μάρτυρας τῶν διωγμῶν. Καὶ μολονότι οἱ φρόνιμοι τοῦ αἰῶνος τούτου κατακρίνουν ἀδιακρίτως τοὺς μονάζοντας, ὀνομάζοντες αὐτοὺς ἀργὰ ζόματα, καὶ ἀμελεῖς, καὶ ὑποκριτὰς, παρατηρῶ εὐλαβῶς, Θεάνθρωπε, ὅτι σὺ μόνος εὐδόκησας νὰ συμβουλευσῇς εἰς τοὺς προαίρεσιν καὶ δυνάμει ἔχοντας, τὴν τοιαύτην ἀπάρνησιν τῶν κασμικῶν ἀπολαύσεων, χωρὶς ὅμως νὰ δώσῃς καμμίαν περὶ τούτου γενικὴν ἐντολήν· α. Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω * (2), ὡς ὄντως

(1) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 11, σ. 38. (2) Ματθ. Κεφ. 19, σ. 12.

πλάστουργός τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀκριβῶς γνωρίζων τὰ βάθη τῆς ἀσθενείας μας. Εἰσὶ τινες, εἶπες πρὸς τοῦτοίς, οἱ εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐμφαίνων ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐναγκάζονται τὴν τελείαν ἀποχὴν τῶν σαρκικῶν ἡπὶ λαύσεων, διὰ νὰ ζήσουν τοῦ λοιποῦ ἐξασκούμενοι τὰ τῆς σωτηρίας τῶν ὁμοίως καὶ τὴν θεληματικὴν ἀκτημοσύνην. δὲν τὴν διορίζεις προστακτικῶς, ἀλλὰ λέγεις συμβουλευῶν τὸν πλούσιον ἐκείνον νέον, ὅστις ἠρώτησέ σε· « Τί ἔτι ὑστερῶ, τοὔτέστι τί με λείπει ἀκόμη διὰ νὰ ᾤμαι τέλειος; Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ἔπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρὸ ἀκολουθεῖ μοι » (1). Ὅθεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συμβουλῶν σου, τῶν ἀποτεινομένων πρὸς τοὺς τελειωτέρους, ἐπροαιρέθησαν καὶ προαιροῦνται κατὰ καιροὺς πολλοὶ Χριστιανοὶ νὰ ἐνδυθῶν τὸ δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ὀνομασθὲν ἀγγελικὸν σχῆμα, καὶ νὰ περιορίσουν τὸ αὐτεξούσιον τῆς θελήσεώς των, ὑποτασσόμενοι εἰς τοὺς κανόνας ἐνὸς κοινοβίου· καθὼς ὁ στρατιώτης ρίπτει κάτω τὸ φορτίον του, καὶ μένει μὲ τὰ ὅπλα του μόνον, διὰ νὰ παραταχθῇ εἰς τὸν πλησιάζοντα πολέμιον, καὶ ἀποφασίζει νὰ συσσωματωθῇ μὲ τοὺς συντρόφους του, πειθαρχῶν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ στρατηγοῦ του, παρομοίως καὶ οἱ μονασταὶ ὅλων τῶν αἰώνων ὑπόσχονται νὰ συστρατεύσων ὅλοι ἡνωμένοι κατὰ τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, γρηγοροῦντες, προσευχόμενοι, νηστεύοντες, ὑπηρετοῦντες τοὺς δυστυχεῖς, καὶ δίδοντες εἰς τὴν λοιπὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν τὸ ψυχρὸν φῶς παραδείγματος τῆς θεαρέστου ζωῆς των. Μακάριοι ὅσοι ἀφ' οὗ ἔβαλαν χεῖρα εἰς τὸ ἄροτρον, κατὰ τὴν βῆσιν σου, Σωτὴρ, δὲν ἐπιβλέπουν πλέον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ δὲν πολεμοῦν νὰ ἐνώσουν παραφρόνως τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου μὲ τὴν διὰ Χριστὸν σκληραγωγίαν καὶ ἀπάρνησιν τοῦ ἑαυτοῦ των. Διὸ καὶ μητρικῶς διέταξεν ἡ ἁγία σου Ἐκκλησία, νὰ δοκιμάζωνται τρεῖς χρόνους

(1) Ματθ. Κεφ. 19. σ. 12.

κατὰ συνέχειαν οἱ τοιοῦτοι, πρὸ τοῦ νὰ εἰσαχθῶν διὰ πάντα εἰς τὸ πολύμοχθον στάδιον τοῦ μοναστικοῦ βίου. Πᾶσα παρεκτροπὴ τοῦ ἱεροῦ τούτου κανόνος, εἶναι ἀνοσιουργία φοβερά, καὶ βαρὺ ἁμαρτήριον τῶν ὅσοι καταπατοῦν τὰς ἐντολάς, προσφέροντες εἰς τὴν Θεῶν θυσίαν ἀποτρόπαιον.

Ἐν ᾧ ὁμοῦς μελετῶ τὴν φύσιν καὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μοναστικοῦ βίου, δὲν πρέπει νὰ ἀπατηθῶ, Ἰησοῦ μου, συλλογιζόμενος κατ' ἐμαυτὸν, ὅτι ἡ ὑποταγὴ τῆς θελήσεώς μας εἰς τὰ θεῖα, καὶ ἡ ἀπάρνησις τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὑπάρχουν χρὴ τῶν καλογέρων μόνον, καὶ ὅτι οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ δὲν ὑποχρεοῦνται ἐξ ἴσου νὰ γυμνασθῶν τὴν ἀπάρνησιν. Ὅχι βέβαια· δὲν ἀναγκάζονται οἱ πιστοὶ νὰ ἀπέχωσι τοῦ νομίμου γάμου, οὔτε τῆς νομίμου κτήσεως τῶν ἐγκοσμίων ἀγαθῶν, καθὼς οἱ μονασταὶ διότι αὐταὶ αἱ θυσίαι δὲν εἶναι κατ' ἐπιταγὴν. Χρέος ὅμως ἔχομεν ὅλοι, καὶ χρέος ἀπαραίτητον, ἂν θέλωμεν ἁγιασμὸν καὶ σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, νὰ ἀπαρνηθῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας, δηλονότι τὴν φιλαυτίαν καὶ οἷσιν, καὶ τὴν παράνομον ἑαυτολατρείαν. Πρὸς πάντας εἶπες, Δέσποτα, χωρὶς ἐξαίρεσιν « Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι » (1). Τὸ αὐτὸ παραγγέλλει καὶ ὁ Παῦλος εἰς πᾶμπολλα μέρη τῶν θεοπνευστῶν ἐπιστολῶν του, λέγων « Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς » (2). « Μιμηταὶ τοῦ γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ. » Καὶ ἄλλου πάλιν τὴν χριστιανικὴν πράοτητα καὶ ἀδιαφορίαν πρὸς τὰ ἐφήμερα ἀγαθὰ τῆς ζωῆς περιγράψας, ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐκφωνεῖ « Τοῦτο δὲ φημι, ἀδελφοί, ὅτι ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπὸν ἐστίν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὧσι· καὶ οἱ κληῖοντες, ὡς μὴ κληῖοντες· καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες· καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες· καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου » (3).

(1) Ματθ. Κεφ. 16. σ. 24. (2) Πρὸς Κολασ. Κεφ. 3. σ. 5. (3) Ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 7. σ. 29, 30, 31.

Εὐ δὲ διαμένεις, Ἰησοῦ μου, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν. Ὁ λόγος σου δὲν παρέρχεται ὥσπερ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Ἡ Ἐκκλησία σου ὡς θεμελιωμένη ἐπάνω εἰς σὲ αὐτόν, θέλει διαρκεῖσαι ἀκαταδάμαστος ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ εὐχεται ἀδιαλείπτως, ὅπως ἀξιώθῃ νὰ ἐκφωνήσῃ τότε πρὸς τὸν Νυμφίον τῆς τὸν ἀκόλουθον τῆς σωτηρίας λόγον· « Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παλαιὰ, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός » (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μετὰ τὸν δεσμόν καὶ τὰς ἀναγκαίαις σχέσεις μετὰ τῶν ποιματινόντων καὶ ποιμαινομένων.

Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐν ἑμφυχον σῶμα, ἡ δὲ ψυχὴ καὶ ζωὴ καὶ κεφαλὴ τοῦ σώματος τούτου, Χριστέ μου, εἶσαι σὺ μόνος, ἀνάγκη νὰ ἀναφανῇ αὕτη ἡ θεία παρουσία σου διὰ τῶν ἔργων, καὶ ἐπομένως νὰ βασιλεύῃ μετὰ τῶν μελῶν τῆς μίας ἐνυπόκριτος ἀγάπῃ· « Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, εἶπες Ἰησοῦ, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις » (2). Κατ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀσφαλὲς γινώρισμα, καὶ πρὸς διαφύλαξιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ κόσμου, πρέπει ὁ δεσμὸς μετὰ τῶν ποιματινόντων καὶ ποιμαινομένων νὰ ᾖναι ὅλος ἐξ ἀγάπης. Εἰς τὰ πολιτικά τῶν ἀνθρώπων συστήματα, τὰ τέλος καὶ σκοπὸν ἔχοντα τὴν πρόσκαιρον ζωὴν, πολλάκις τῆς τιμωρίας ὁ φόβος, καὶ τῶν βραβείων ἢ μετὰ πόθου ἐλπίς, ἀναπληροῦν τὴν ἔλθειν τῆς καθαρᾶς ἀγάπης· ὅθεν ἐρρέθη πρὸς τοὺς κακοῦργους περὶ ἐξουσίας βασιλέων· « Φοβοῦ, σὺ γὰρ εἰκὴ τὴν μάχιράν φορεῖ » (3)· δηλαδὴ φοβοῦ τὴν ἐξουσίαν, ὅτι δὲν φορεῖ εἰς μάτην τὴν

(1) Ἡσ. Κεφ. 8. 5, 18. (2) Ἰωαν. Κεφ. 13. 5, 35. (3) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 13. 5, 4.

μάχαιραν τῆς δικαιοσύνης. Εἰς δὲ τὴν ἄσπλον καὶ εἰρηνικὴν ἱεραρχίαν τῆς Ἐκκλησίας κἀνὲν ἄλλο κινεῖν δὲν δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς σωτηρίαν ὅλου τοῦ σώματος καὶ ἐκάστου μέλους, εἰμὴ ὁ πρόβος τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, καὶ ἡ ἀμειβία τῶν Χριστιανῶν ἀγάπη, τῶν πιστευόντων κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν. Ἀγάπη λοιπὸν, ἀγάπη πρὸς σὲ, ὁ Θεός μου, καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἐν σοί, εἶναι ἡ μόνη συντηρητικὴ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἀπαιτεῖ προαιρετικὴν τὴν ὑπακοήν, τὴν ταπείνωσιν, καὶ τὴν ὁμόνοιαν. Ὅταν πειθώμαι εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἱερέως τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰψίστου, προσφέρω λατρείαν ὑπακοῆς εἰς τὸν νυμφίον τῆς ψυχῆς μου, τὸν ὑπὸ πῆχσον γενόμενον μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ὅταν καθυποβάλλω τὴν ἰδέαν καὶ γνώμην μου περὶ μιᾶς ὁποιασδήποτε δογματικῆς, εἴτε ἠθικῆς ἀληθείας εἰς τὴν μητρικὴν ἐρμηνείαν τῆς Ἐκκλησίας, ἐκπληρῶ ἔργον ταπεινοφροσύνης, ψυχωφελὲς ἐν ταύτῃ καὶ θεάρεστον. Ὅταν κωφεύω πρὸς τὰς ἀπατηλὰς ὑπονύξεις τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν ἀπίστων, φυλάττω τὴν παραγγελίαν τοῦ παιδευτοῦ τῆς οἰκουμένης. « Καὶ ἐὰν ἡμεῖς, ἡ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν, πρὶν ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω » (1). Ὅταν φυλάττω τὸ σέβας πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους τῆς πίστεως, ἐργάζομαι τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· « Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπαίκετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες· ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο » (2)· ὅταν δὲν ἀφίνω τὸν νοῦν μου νὰ σαλευθῇ εἰς τὴν πίστιν, παρατηρῶν τὰ ἐλαττώματα τῶν Ἀρχιερέων καὶ Πρεσβυτέρων, καὶ διακρίνω πάντοτε τὸν θησαυρὸν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ μου ἀπὸ τὸ πῆλινον σκεῦος, διὰ τοῦ ὁποίου μεταδίδεται, πείθομαι ὁ ἁμαρτωλὸς εἰς τὴν ἐμφαντικὴν ἐντολὴν τοῦ ἀρχιποῦμένου Χριστοῦ, ὅστις εἶπε περὶ τῶν Φαρισαίων καὶ γραμματέων τοῦ τότε καιροῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν· « Πάντα οὖν ὅσα ἂν

(1) Πρὸς Γαλάτ. Κεφ. 1, σ. 8. (2) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 13, σ. 17.

ἐπώσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιῆτε· λέγουσι γάρ, καὶ οὐ ποιοῦσι » (1). Ἀλλήλենδετοι καὶ ἀλληλέγγυοι εἴμεθα ἔμπροσθέν σου, Κύριε, οἳ τε ποιμαίνοντες καὶ οἱ ποιμαινόμενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες, ὅλοι πρόβατα τῆς ἐκλεκτῆς σου ποιμένης, σὲ γνωρίζοντα τὸν μόνον ποιμένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Ἄς συνεργῶμεν ὅλοι προθύμως μὲ ζέσιν καρδίας εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας σου, ὅχι πλαγῶντες καὶ πλανώμενοι, σκανδαλίζοντες καὶ σκανδαλιζόμενοι, ἀλλ' ἔχοντες τὴν τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ προσκυνητοῦ σου ὀνόματος ἀνωτέραν ὅλων τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων » Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι » (2). Μὴ γένοιτο Δέσποτα, μὴ γένοιτο! καθότι φρικώδესτέρα ταύτης καταδίκη δὲν δίδεται διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς! . . . Ἰδοὺ δὴ Κύριε, τίνι τρόπῳ ἐξόφανεन ἡ πρόνοιά σου τὸν μεταξὺ ποιμαίνόντων καὶ ποιμαινομένων σύνδεσμον, σύνδεσμον ἀγάπης καὶ τελειότητος, εἰς δόξαν τοῦ μεγαλοπρεποῦς σου ὀνόματος. Οἱ πάσης τάξεως ἱερωμένοι χρέος ἔχουν τὴν ἀδιάλειπτον προσευχὴν, τὴν ἐπιμελῆ ἐκτέλσειν τῆς διατεταγμένης ἱερουργίας, τὸ πολυποίκιλον τῆς διδασκῆς ἔργον, εἴτε ἐπ' Ἐκκλησίας πανδήμως, εἴτε κατὰ μόνας, τὴν παρηγορίαν, τὴν νοουθεσίαν, τὴν συμβουλήν, καὶ τὴν ἐπίπληξιν τῶν ἀτακτούντων· ταῦτα πάντα ἐν πνεύματι προύτης, ὅχι ἔχοντες τὴν οὐρανίαν ταύτην ἀρετὴν κάλυμμα τῆς ἀδιαφορίας καὶ ψυχρότητος, οὔτε καθὼς συμβαίνει ἐνίοτε, μεταχειριζόμενοι τὸν θεῖον καὶ ἐνθερμον ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλον, κάλυμμα καὶ πρόσχημα τῆς ἐχθροπαθείας, ἢ τοῦ θυμοῦ, ἢ τοῦ φθόνου, ἢ τῆς φιλαρχίας, ἢ ἄλλων πολλῶν ἀνθρωπίνων παθῶν.

Ναί, Κύριε, ὁ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διορισθεὶς Πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ποιμὴν, ὀφειλέτης εἶναι πρὸς τὸν λαὸν εἰς τέσσαρα οὐσιώδη ἐννοῶ τὴν προσευχὴν, τὴν ἱερουργίαν, τὴν διδασκῆν,

(1) Μαρθ. Κεφ. 23. σ. 3. (2) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 2. σ. 24.

καὶ τὸ παράδειγμα τῆς θεαρέστου ζωῆς του. Τὸ δὲ ποῖμνιον ἀμοιβαίως χρεωστῆ νὰ συνγωνίζηται εἰς τὰς προσευχὰς τοῦ πρεσβυτέρου, νὰ προσκαρτερῇ εὐλαβῶς εἰς τὰς τελετὰς ὧλων τῶν θείων μυστηρίων, νὰ ἀποδέχεται τὴν διδασχὴν διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ τῶν ἔργων, τέλος νὰ φροντίζῃ γενναίως τὴν ἄνεσιν καὶ ἀμεριμνησίαν τοῦ ἱερέως, ὥστε αὐτὸς, κατὰ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ οὐρανοβάμονος, νὰ ἡμπορῇ νὰ ἐργάζεται μετὰ χαρᾶς, καὶ ὅχι στενάζων· καθότι ὁ στεναγμὸς καὶ τὸ δίκαιον παράπονον τοῦ ἐνδοῦς καὶ τεθλιμμένου Πρεσβυτέρου δὲν ὠφελεῖ τὴν ποῖμνην, ἀλλὰ τὴν ἐλάπτει κακίρως, καὶ τοῦτο κατὰ διττὸν τρόπον· πρῶτον, ἐπιφέρει τὴν δικαίαν ἐφ' ἡμᾶς κρίσιν τοῦ Παντεπόπτου· δεύτερον, ἀπασχολεῖ τὸν ἱερέα ἀπὸ τοῦ πολύμοχθον ἔργου του, καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ ἀμελήσῃ τὰς ψυχὰς, τὸ ἴδιόν του συμφέρον ἐπιμελούμενος. Τότε δὴ τότε ἐκλείπει ὁ ἐσωτερικὸς ἁγιασμὸς ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ ποῖμνης, εἰσχωρεῖ εἰς τὰ θεία ὁ ὀλέθριος ἐκείνος μηχανισμὸς, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχομεν καὶ τὸν φοβερόν σου ἔλεγχον, Παντοδύναμε, διὰ στόματος Προφῆτου ἐκφωνηθέντα, εἰς ἐπήκοον πάσης πνοῆς. « Ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος, εἶπες Καρδιογνώστα, περὶ τῶν Ἰουδαίων, ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ ἐν ταῖς χεῖρεσι τιμῶσί με· ἡ δὲ καρδίᾳ αὐτοῦ πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ » (1). Ἀς ἐνθυμηθῶμεν πρὸς τούτοις, ὅτι τὰ ἔργα τῆς ἱερουργίας καὶ διδασχῆς ἂν ἀποβλέπουν εἰς μόνους τοὺς ἱερωμένους, ἢ προσευχὴ καὶ τὸ καλὸν παράδειγμα εἶναι χρέη ἐκάστου Χριστιανοῦ χωρὶς κάμμιν ἐξείρεσιν· ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιγείου παρουσίας καὶ τῶν παθημάτων τοῦ Σωτῆρος μας ἦτο καὶ εἶναι νὰ μᾶς προσφέρῃ εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς ἅπαντας, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· ὑψηλὸς ὁ βαθμὸς! μεγάλη ἡ ἀξία! θαυμαστὸς ὁ προσδιορισμὸς τοῦ Χριστιανοῦ! βασιλεὺς εἶναι τῆς φύσεως, νικητὴς τῶν παθῶν, καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν ὀρέξεων, ἱερεὺς θυσιάζων εἰς τὸν Θεόν, λατρεύων αὐτῷ ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας

(1) Ὑσ. Κεφ. 29. ς. 13.

εὐαρέσως, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις μορφώνεται καὶ κατοικεῖ εἰς τὰ ἐνδόμυχα του. Διὸ λέγει πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς ὁ Ἀπόστολος Πέτρος. « Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτὸν, βασιλείαν ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς » (1).

Αὐτὸ τὸ φῶς μεταδιδόμενον ἐκ τοῦ νοῦς εἰς τὰς καρδίας, τὰς θερμαίνει, καὶ ἀνάπτει τὴν ἄσβεστον φλόγα τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ζωογονῇ ὅλον τὸ ἱερὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ συνενώνη τοὺς ποιμαίνοντας καὶ ποιμαινομένους εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν δεσμὸν τῆς ἐν Χριστῷ φιλαδελφίας.

Ὅταν ἡ ἐκούσιος ὑπακοὴ κατασκηνώσῃ διὰ τῆς ἀγάπης εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, τὸ πᾶν εὐδοκμεῖ, καὶ τὰ πλέον ἀσθενῇ μέλη τῆς Ἐκκλησίας λαμβάνουν ἐν καιρῷ τὴν θεραπείαν καὶ τὴν ἀνάφρωσιν. Ὅλαι αἱ διαταγαὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν Μητρὸς συντελοῦν τότε εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν στερέωσιν μας, ὅταν δηλαδὴ ἐκπληρῶνται ἐν Πνεύματι ὑποταγῆς καὶ ἰλαρότητος. Παραδείγματος χάριν, ἡ περὶ νηστείας διαταγὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἂν τὴν θεωρῶμεν ὡς συνήθειαν τοῦ νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ μερικὰ φαγώσιμα, φαίνεται ἐπουσιώδης καὶ παράδοξος· διότι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου εἶπε· « Τὸ ἐξῶθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι » (2).

Ὁ δὲ Ἀπόστολος Παῦλος δογματίζει αὕτω· « Βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ· πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντας διὰ τὴν συνείδησιν » (3). Καὶ ἄλλοῦ πάλιν λέγει· « Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ » (4). Πῶς λοιπὸν, Θεάνθρωπε, ἡ ἀγία σου Ἐκκλησία μᾶς παραγγέλλει νὰ ἀπέχωμεν κατὰ καιροὺς, ἀπὸ τὴν χρῆσιν μερικῶν φαγητῶν, ἐν ᾧ ὅλα εἶναι ἐξ ἴσου εὐχρηστα, ὡς χαρίσματα τῆς πλουσιωπαρόχου δεξιᾶς σου; Ἀρὰ γε δὲν εἶναι δύσκολον νὰ συμβιβάσω αὐτὴν τὴν

(1) Ἀ. Πέτρ. Κεφ. 2. σ. 9. (2) Μαρκ. Κεφ. 7. σ. 13, 18, 19. (3) Ἀ. πρὸς Κορ. Κεφ. 8. σ. 8. καὶ Κεφ. 10. σ. 23. (4) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 14. σ. 17.

φαινομένην ἀντίφασιν, καὶ νὰ διαλύσω τὴν ἐξ αὐτῆς προερχομένην ἀπορίαν μου; Διὰ νὰ βαθύνω εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, ἀνάγκη πρὸ πάντων νὰ ἐνθυμηθῶ, ὅτι ἄλλα νηστεία, καὶ ἄλλο ἀποχή τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου φαγητοῦ. Τὴν νηστείαν σὺ μόνος τὴν συνιστᾷς καὶ τὴν παραγγέλλεις εἰς τοὺς πιστεύοντας, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ ἰδίου σου παραδείγματος, εὐδοκήσας νὰ νηστεύσῃς ἡμέρας τεσσαράκοντα, πρὸ τῶν πειρασμῶν τοῦ πολεμίου πνεύματος· καὶ ὅταν κατένυξας τὴν καρδίαν τῆς Σαμαρείτιδος, ὥστε μετανόησας, ἔγεινε πρὸς τοὺς συμπολίτας τῆς κήρυξ τῆς ἀπείρου σου εὐσπλαγχνίας καὶ σοφίας· δεύτερον δὲ, θετικῶς καὶ ἐμφαντικῶς παρήγγειλας τὴν νηστείαν εἰς τοὺς μαθητάς σου, εἰπὼν περὶ τῶν δαιμόνων· « Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται (ἐκ τοῦ ἀνθρώπου), εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ » (1). Ἡ ὀλιγοφαγία δραστικῶς συντελεῖ εἰς τὴν ὑγίαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, λεπτύνει τὸν νοῦν, κατευνάζει τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς, καὶ ἀποκρούει τὰς ὁρμὰς τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων, καὶ ἄλλοι πάμπολλοι, ὡμολόγησαν ἐμπράκτως τὴν σωτηριώδη ταύτην ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις καὶ προαιρέσεις καὶ ἡλικίαι τῶν πιστῶν ἐπ' ἀπειρον διαφέρουν, ὥστε τοῦ ἐνὸς ἡ ὀλιγοφαγία καταντᾷ διὰ τὸν ἄλλον πλησμονὴ καὶ πολυφαγία, μὴ δυναμένη ἡ ἀγία σου Ἐκκλησία, Χριστὲ, νὰ θεσπίσῃ μέτρον τῆς νηστείας γενικόν, καὶ εἰς ὅλους εὐάριστον, ἔκρινεν εὐλογον νὰ διατάξῃ τὴν καθ' ἡμέρας καὶ ἐποχὰς τοῦ χρόνου ἀποχὴν τῶν πλέον θρεπτικῶν καὶ δυσχωνεύτων, ὅχι ποτὲ ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ νομοθετήσῃ διαστολὴν καὶ προτίμησιν εἰς τὰ πρὸς τροφήν ἀναγκαῖα, ἀλλ' ἀπλῶς θέλουσα νὰ ὑποστήσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐγκρατείας καὶ νηστείας, μάλιστα ὅταν ἐργαζώμεθα τὰ τῆς ψυχῆς, μετανοοῦντες καὶ ἐτοιμαζόμενοι νὰ προσέλθωμεν εἰς τὰ θεῖα. Προνοοῦσα δὲ εἰσέτι μητρικῶς τὰς χρεῖας καὶ ἀδυναμίας τῶν τέκνων τῆς, διέταξεν ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐξαιρῶνται

(1) Ματθ. Κεφ. 17. σ. 21.

τοῦ γένικοῦ τούτου κανόνος οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ὀδοιπόροι· οἱ πρωτοί, ὡς χρεὸς ἔχοντες νὰ φυλάξουν τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον, τὴν ὑγίαν· οἱ δεῦτεροι ὡς ἐπιταγὴν λαβόντες ἐκ στόματος τῶν Ἀποστόλων νὰ μεταχειρίζωνται ὅλα τὰ εἰς αὐτοὺς προσφερόμενα. « Πᾶν τὸ πρᾶκτιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντας διὰ τὴν συνειδήσιν » (1), εἶπεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς ἔχει πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ νοὸς καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, τὴν γλυκυτάτην παραίνεσιν τοῦ αὐτοῦ Παύλου· « Πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γένεσθω » (2)· ἀπέχει προθύμως τῶν ἀπηγορευμένων φαγητῶν, διὰ νὰ μὴ προξενήσῃ σκάνδαλον καὶ ταραχὴν συνειδήσεως εἰς τοὺς ἀπλουστέρους ἀδελφούς του. Ἐξ αὐτῆς παρακινούμενος τῆς ἀγάπης, ἐκφωνεῖ ὁ οὐρανοθάμν, λαλῶν περὶ τῶν εἰδωλοθύτων· « Οὐ μὴ φάγω κρέας εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω » (3). Ἐν γένει δὲ ὁ γενόμενος αἵτιος καὶ πρόξενος σκανδαλοῦ καθ' ὅλα τὰ εἶδη τῶν παραβάσεων, εἶναι δυστυχὴς καὶ αὐτοκατάκριτος, ὥστε ταλανίζει τὸν τοιοῦτον Ἰησοῦ μου, λέγων· « Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται » (4)! Συμπεριώτερον ἤθελεν εἶσθαι εἰς αὐτὸν νὰ ῥιφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, ἔχων πέτρην περὶ τὸν λαιμὸν του, πρὸς νὰ σκανδαλίσῃ ἓνα μικρὸν ἀδελφόν του. Ὁ αἵτιος σκανδαλοῦ εἶναι χειρότερος τοῦ φονέως· διότι πληγώνει πολλὰκις θανασίμως τὴν ψυχὴν τοῦ ἀσθενεστέρου. Δυστυχεῖς λοιπὸν καὶ ἀξιοδάκρυτοι οἱ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐπίτροποι καὶ κριταὶ τοῦ λαοῦ, οἱ πατέρες καὶ μητέρες, οἱ συγγραφεῖς καὶ διδάσκαλοι, ὅσοι δίδουν κακὸν παράδειγμα, καταπατοῦντες τὰς ἐντολάς, καὶ συμπαράσφουρον, διὰ τοῦ ὑπογραμμοῦ τῆς κακῆς τῶν διαγωγῆς, ἓνα πληθὺς ἀστηρίκτων, τέκνων, ὑπηκόων, ὑπαλλήλων καὶ ἀπαιδευτῶν. « Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων » ἐκφωνεῖς πάλιν, Σωτὴρ φιλόανθρωπε, Δημιουργὲ τῆς Ἐκκλησίας Πάνσοφε!

(1) Ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 10. σ. 27. (2) Ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 16. σ. 14.
(3) Ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 8. σ. 13. (4) Ματθ. Κεφ. 18. σ. 7.

Οὐαὶ τῷ κόσμῳ, ὅταν λυθῇ τῆς φιλαδελφείας ὁ ἱερὸς δεσμός, καὶ ἀποκατασταθοῦν οἱ πιστοὶ, ὅχι πλέον ποιμαίνοντες καὶ ποιμαινόμενοι, ἀλλὰ πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. Τότε τὸ φῶς ὑποχωρεῖ εἰς τὸ σκότος, τὸ ψεῦδος φυγαδεύει τὴν περιφρονουμένην ἀλήθειαν, αἱ ἰδέαι συγχέονται, οἱ νόμοι καταπατοῦνται, τὰ μαῦρα σύννεφα τῆς θείας ὁργῆς περικαλύπτουν τὸν δρίζοντα τῆς οἰκουμένης, καὶ ἡ γῆ σείεται καὶ κλονεῖται ἠθικῶς καὶ φυσικῶς, ἀγωνιζομένη νὰ ἀποτιναξῇ τὸ ἄχθος τῆς κορυφουμένης ἀνομίας. Τὴν σήμερον, εἴπερ ἄλλοτε ποτε, ἀνάγκη ἐπικεῖται εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ συσφίγξουν τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης, τῆς πίστεως, τῆς θεληματικῆς ὑποταγῆς πρὸς τὸν οὐράνιον νομοθέτην τῶν λογικῶν ὄντων. Σήμερον, εἴπερ ἄλλοτε ποτε, ἅς ἐνθυμηθῶμεν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· « Ἄ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω, γρηγορεῖτε » (1)! Καὶ τὸ τοῦ Παύλου· « Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλέπέτω μὴ πέσῃ » (2). Καὶ αὖθις τὴν παραινέσιν του πρὸς τοὺς Ἐφεσίους· « Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις » (3)! Ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡ τεθλιμμένη ἡμῶν μήτηρ, ἂν σώζεται εἰσέτι, ἂν δὲν ἐβυθίσθη ἀκόμη ἡ ἱερά της οἰκοδομὴ, ἐν ᾧ διαπλέει θάλασσαν, καὶ θάλασσαν γέμουσαν θηρίων, δὲν εἶναι κατόρθωμα ἰδιόν μας, οὔτε ἀποτέλεσμα τῆς ἀμετακινήτου σταθερότητος τῶν τέκνων της· ἡ εὐσπλαγχνος τοῦ Ἰψίστου βουλή, προνοοῦσα τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπολουστέρων, κρατεῖ τὸ πηδάλιον ἀοράτως, ἐν ᾧ οἱ ἐλιγόπιστοι φρονοῦν, ὅτι ὑπνοῖ, καθὼς ὁ θεάνθρωπος, ἐπάνω εἰς τὸ πλοῖον ἐκείνο, ὅταν διέπλεον τὴν θάλασσαν τῆς Τιβεριάδος αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ του, καὶ ἐσηκώθη ἀνεμοζάλη μεγάλη » (4).

Ἦλθον οἱ χαλεποὶ καιροί, περὶ τῶν ὁποίων ἐπροφήτευσαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι· ὁ μεγαλῆτερος κίνδυνος δὲν εἶναι ὁ τῶν σω-

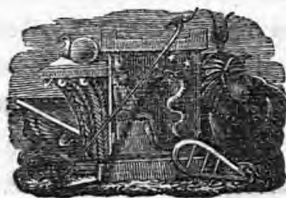
(1) Μάρκ. Κεφ. 13. σ. 37. (2) Ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 10. σ. 12. (3) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 6. σ. 12. (4) Ματθ. Κεφ. 8. σ. 23—26.

ματικῶν διωγμῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ ἔντεχνος ἐπιβουλῇ, καὶ ἀκατάπαυστος ἐπιτήδευσις τῶν πνευμάτων τῆς πλάνης, τῶν πολεμούντων νὰ μᾶς ἀποσπᾶσώσιν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῆς ὀδυνωμένης μητρὸς μας· ἀναπολόγητοι ὅμως θέλομεν φανῇ ἐνώπιον Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἂν πληνηθῶμεν· καθότι ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πρόσφατον καὶ ζωηρὸν παράδειγμα πολλῶν ἐθνῶν πεφωτισμένιον, τὰ ὁποῖα ἀφοῦ περιῆλθον ὅλον τὸν πολύστροφον λαβύρινθον τῆς κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικαιρομένης ψευδωνύμου γνώσεως, ἀφοῦ κατεδάφισαν τοὺς ναοὺς, καὶ ἐμίαναν τὰ ἱερὰ θυσιαστήρια, ἀφοῦ ἐφθασαν εἰς βαθμὸν μωρίας, ὥστε νὰ ἐνθρονίσουν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης πόρνην μὲ ἐνδύματα πολυτελῆ, παριστάνουσιν τὸ πρόσωπον τῆς θεᾶς, τὴν ὁποῖαν ὠνόμασαν *Γνωσίς*· αἶφνης ἀνένηψαν ἐκ τῆς μέθης τοῦ θανάτου καὶ τῆς κολάσεως, καὶ κατέφυγον πάλιν ἔντρομα καὶ καταπληγωμένα, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς πατροπαράδοτου πίστεως. Ἄν ἡ σύνεσις καὶ πολυμαθεῖα, ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ πολυπειρία τῶν τοιούτων ἐθνῶν δὲν ἐστάθηνσαν ἱκανὰ μέσα τοῦ νὰ ἀπαλλάξουν τοὺς ὁμήλικας ἡμῶν λαοὺς ἀπὸ τὴν τοσαύτην καταισχύνῃ καὶ ἀπώλειαν, πόσω μᾶλλον κινδυνεύομεν ἡμεῖς οἱ ἄπλοῖ καὶ ἀπρομήθευτοι, νὰ ἀπολεσθῶμεν πανδημῶς, μιμούμενοι τὴν ἀσέβειάν των! Ἡ Πίστις διαφυλάττεται καὶ δικαιονίζει εἰς τὸν κόσμον, ὡς παρκαταθήκη ἱερά, ὑπὸ τὴν φύλαξιν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀείποτε διωκομένη καὶ πάσχουσα, ἡμπορεῖ εὐλόγως νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς ἑαυτὴν τὸ ῥητὸν τοῦ Παύλου· « Ἐγὼ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω » (1). Προνοεῖ πατρικῶς καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ὁ φοβερός ἐν βουλαῖς ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων. Κύριε, Κύριε, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ἐνδυνάμωσον ἡμᾶς, διὰ νὰ κρατῶμεν τὰς παραδόσεις, καὶ νὰ ἐπιλαμβανώμεθα τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἰάτρευσον διὰ τῆς χάριτος τὰ ἀσθενῆ τῆς Ἐκκλησίας μέλη· κατάργησον τὰ πολυειδῆ σκάνδαλα ἐκ μέσου τοῦ μικροῦ σου ποι-

(1) Πρὸς Γαλάτας Κεφ. 6, σ. 17.

μνίου· βοήθει ἡμῖν, ἀπολλύμεθα, Ζωοδότα φιλόανθρωπε, εἰ μὴ σὺ προφθάσῃς εἰς σωτηρίαν τῶν χειμαζομένων Χριστιανῶν! Καὶ ἐπειδὴ πάντοτε εὐεργετεῖς δι' ἀνθρώπου τὸν ἄνθρωπον, σπεῦσον, Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ ἐξάγαγε, Δέσποτα τοῦ θρισμοῦ, πιστοὺς ἐργάτας εἰς τὴν ἄμπελόν σου, τὴν ἀρχαίαν. « Ὅτι, ἰδοὺ Κύριε, ἐκλέλοιπεν ὅσιος, καὶ ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων » (1). Ἰκετεύομέν σε, ὅχι διὰ νὰ γένη τὸ θέλημά μας, ἀλλὰ τὸ σὸν θέλημα, τὸ ἀποκεκαλυμμένον εἰς ἡμᾶς διὰ στόματος τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς, τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου εἰπόντος περὶ τῆς Ἐκκλησίας· « Ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι· ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἑνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ρυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾗ ἁγία καὶ ἁμωμος » (2).

(1) Ψαλμ. 11. σ. 1. (2) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 5. σ. 25—27.

ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΤΗ.

ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΕΩΣ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

*Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν ὀρισμὸν, τὴν φύσιν
καὶ τὸν σκοπὸν τῶν διαφόρων μυστηρίων, τῶν ὑπὸ
τῆς Ἐκκλησίας τελουμένων.*

Π χάρις σου ἡ ἀόρατος, Ζωοδότα Θεάνθρωπε, ἡ ἐν ἀσθενείᾳ τε-
λειουμένη, γνωστοποιεῖται καὶ μεταδίδεται εἰς τὰς καρδίας τῶν
πιστευόντων, διὰ τινων ὁρατῶν σημείων, τὰ ὅποια ἐπωνόμασεν ἡ
Ἐκκλησία μυστήρια· καθότι μυστικῶς ἐνεργοῦν εἰς τὰ ἀπόκρυφα
τῶν ψυχῶν μας, ἐν ᾧ συγχρόνως τελοῦνται αἰσθητικῶς κατὰ τὰς
ιεράς παραδόσεις. Καὶ ἐπειδὴ ὅλη ἡ θεοπτηρίκος οἰκοδομὴ τῆς
ἀγίας σου Ἐκκλησίας ἄλλον πρὸς ὅν ὅρον δὲν ἔχει, εἰμὴ τὸ νᾶ
καινουργήσῃ (ἀνακαινίσῃ) τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον εἰς ἡμᾶς, ἀν-
τεισάγουσα εἰς τὰ ἐνδόμυχα ἐκάστου Χριστιανοῦ τὸν νέον ἄνθρω-
πον, τὸν κατ' εἰκόνα Χριστοῦ γεννώμενον καὶ αὐξάνοντα εἰς
ζωὴν αἰώνιον, δι' αὐτὸ τοῦτο ἐφημέρῃσθησαν τὰ ἑπτὰ μυστήρια
εἰς τὰς διαφόρους ἐποχάς, καὶ τὰ διάφορα εἶδη τοῦ πνευματικοῦ
βίου τῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾧ παροικοῦν εἰς τὸν πρόσκαιρον κόσμον.
Ὅθεν διέταξεν ἡ Νύμφη σου, Χριστὲ, δυνάμει τῶν ἐντολῶν σου·
Τὸ ἅγιον βάπτισμα, σημαῖνον τὴν πνευματικὴν γέννησιν τοῦ
σαρκικῶς γεννηθέντος ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἄφεσιν διὰ τῆς χάριτός

σου τοῦ βάρους τῆς ἁμαρτίας. Τὸ ἅγιον χρίσμα, σημαίνει τὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Πνεύματος σου, καὶ τὴν υἰοθεσίαν. Τὴν μετάνοιαν, ἥτοι ἐξομολόγησιν, ὡς δεύτερον βάπτισμα καὶ θεραπείαν τῆς παρεκτρεπομένης ψυχῆς. Τὴν θεϊαν μετάληψιν τοῦ σώματος καὶ αἱμάτων σου, ὡς μυστικὴν τροφὴν καὶ ἔνωσην τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸν λυτρωτὴν του. Τὸν κατὰ Θεὸν γάμον, πρὸς διατήρησιν καὶ μετάδοσιν τῶν θείων ἐπαγγελιῶν ἐκ γενεᾶς εἰς γενεάν. Τὴν ἐρωσύνην, διὰ τὴν νὰ ἐνεργῇται ἐπὶ γῆς, καὶ νὰ ἐφαπλόνεται τὸ ἔργον τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας· καὶ τέλος, Τὸ εὐχέλαιον, πρὸς ἰατρειάν τῶν ἀσθενειῶν τοῦ σώματος, καὶ ἄφεσιν τῶν κρυφίων παραπτωμάτων, ἐξ ὧν πηγάζουν αἱ περισσότεραι ἀρρώστειαι τῶν τετυφλωμένων θνητῶν. Ἐκ κοιλίας μητρὸς, ἕως εἰς τὸ προσωρινὸν σκότος τοῦ τάφου, μὲν χειραγωγεῖ ἡ τοῦ Χριστοῦ Νύμφη, καὶ δεσμεύει προνοητικῶς τοὺς πλανωμένους μετὰ τὴν χρυσὴν ἄλυσιν τῶν μυστηρίων τῆς χάριτος!..

Ἐν ᾧ δὲ δοξάζω, Κύριε, τὸ ἔλεός σου, τὸ φανερούμενον εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν μυστηρίων τούτων, εὐλαβῶς παρατηρῶ, ὅτι ἐκ τῶν ἑπτὰ, τὰ τέσσαρα, ὡς ἁγιάζοντα τὰς οὐσιωδεστέρας ἐποχὰς τοῦ πνευματικοῦ βίου, δηλονότι τὸ βάπτισμα, τὸ ἅγιον χρίσμα, ἡ ἐξομολόγησις καὶ ἡ μετάληψις, εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ ἀπαιτοῦνται δι' ὅλους, χωρὶς ἐξαίρεσιν, τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς· καθότι σὺ εἶπες· « Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται » (1). Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἐσωτερικοῦ χρίσματος ὁ ἀγαπητός σου μαθητὴς Ἰωάννης μὲν ἐδίδαξεν, ὅτι· « Ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου καὶ οἴδατε πάντα » (2). Περὶ δὲ τῆς ἐξομολογήσεως γενικὴν ἐντολὴν παρελάβομεν τὸ· « Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν » (3). Τέλος τὴν ἄφευκτον ἀνάγκην τῆς θείας μεταλήψεως ὑπέστησας (ἐφανέρωσας), Χριστέ μου, παραινενικῶς εἰπὼν πρὸς ὅλους τοὺς πιστεύοντας· « Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα,

(1) Μάρκ. Κεφ. 16. σ. 16. (2) Ἰωάν. Κεφ. 23. σ. 20, 27. (3) Ματθ. Κεφ. 4. σ. 17.

οὐκ ἔχετε ζῶν ἐν ἑαυτοῖς. » Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ πνευματικὴ μου ζωὴ διέρχεται τέσσαρας βαθμοὺς, τὴν καταλλαγὴν καὶ ἀναγέννησιν, τὴν υἰοθεσίαν καὶ φωτισμὸν, τὴν ἀκατάπαυστον διόρθωσιν καὶ ἐπίδοσιν εἰς τὰς θεακρέστους ἀρετάς, τέλος τὴν μυστικὴν ἔνωσιν τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν οὐράνιον νυμφίον τῆς καὶ Σωτῆρα· ἐκ τούτων πάντων συνάγω, ὅτι τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα, ἡ μετάνοια καὶ ἡ μετάληψις εἶναι τὰ κοινῶς ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν· τὰ δὲ ὑπόλοιπα τρία μυστήρια, τοῦτέστιν ὁ γάμος, ἡ ἱερωσύνη καὶ τὸ εὐχέλαιον, ὡς ἀποβλέποντα εἰς τὸν ἀτομικὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, καὶ εἰς περιστάσεις ἰδιαίτερας, πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι πρόξενα ἀγιασμοῦ, διὰ τοὺς κατὰ πρόθεσίν σου, Δέσποτα, μετέχοντας τῶν τοιούτων μυστηρίων, ὅχι ὅμως ἀπαιτούμενα δι' ὅλους τοὺς πιστεύοντας· καὶ καθὼς μεταξὺ τῶν πολυειδῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, τὰ τῆς θεογνωσίας, καὶ υἰοθεσίας, καὶ προσευχῆς εἶναι γενικά, καὶ ἐξάπαντος δι' ὅλους ἀπαιτούμενα, τὰ δὲ λοιπὰ ἀτομικῶς καταπέμπονται εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς διὰ τὰ προσκυνητά σου τέλη, Ἀπειροεὐσπλαγχνε, ἡ αὐτὴ δικηφορὰ ἀπαραλλάκτως φυλάττεται εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Ἐκκλησίας, μεταξὺ τῶν τεσσάρων γενικῶν, καὶ τῶν τριῶν ἰδιαζόντων μυστηρίων τῆς χάριτος. Ὅταν ἀκούω μυστήριον καὶ ἱερὰν τελετὴν, ἐννοῶ διπλὴν ἐνέργειαν, τὴν φαινομένην, καὶ τὴν ἀόρατον. Πληροφορούμενος προσέτι, ὅτι αὐτὰ κυρίως ὀνομάζονται μυστήρια τῆς χάριτος, συμπεραίνω εὐλόγως, ὅτι ἐπιτελοῦνται καὶ χώραν λαμβάνουν εἰς τὴν ψυχὴν μόνου τοῦ θέλοντος· ὅπου χάρις, ἐκεῖ κατὰ συνέπειαν ἀπαιτεῖται προαΐρεσις, θέλησις καὶ πίστις. Ἀντηχεῖ εἰς τὴν καρδίαν μου ἡ γλυκεῖά σου, Ἰησοῦ μου, φωνή. Θέλεις ὑγιὲς γενέσθαι; καὶ ἄλλου, τὸ αὐτὸ ἐρώτημα πρὸ τοῦ θαύματος. Πιστεύεις; καὶ ἀποκρίνομαι προθύμως, ὡς ἐκεῖνος ὁ ἔλεπθεις ἐν τῷ Ἰσραὴλ. Πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ, θραῦσον καὶ σύντριψον τὴν πονηράν μου θέλησιν, νίκησον τὴν ῥαθυμίαν μου, καὶ τέλεσον εἰς τὰ ἐνδόμυχά μου ὅλα τὰ μυστήρια τῆς μακροθύμου χάριτός σου,

(ΕΓΧΕΙΡ. ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ).

22

διὰ χειρὸς τῆς Ἐκκλησίας σου, ἕως ἐσχάτης καὶ τελευταίας μου ἀναπνοῆς, καὶ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν βασιλείαν τῆς δόξης. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

*Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὰ περὶ ἁγίου
Βαπτίσματος.*

Πρὸ τῆς ἐνδόξου ἀναλήψεώς σου πρὸς τὸν οὐράνιον σου Πατέρα, ἐσχάτην ἐντολὴν παρέδωκας εἰς τοὺς ἐκθάμβους καὶ ὀρφανοὺς μαθητάς σου, Ἰησοῦ Χριστέ, τὴν ἀκόλουθον ῥῆσιν· « Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἵωνος » (1). Διὰ τοῦ δημιουργικοῦ τούτου λόγου « Πορευθέντες, μαθητεύσατε » ἐκινήθησαν τὰ σύμπαντα, Φωτοδότα, καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν γηγενῶν προητοιμάσθησαν εἰς τὸ νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν θείαν σου χάριν· προεμηνύθη ἡ ἔκχυσις ἐπὶ πᾶσαν σάρκα τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐστερεώθη ἡ παγκόσμιος Ἐκκλησία· εἴπας ἐκ δευτέρου· Γεννηθήτω φῶς, καὶ οἱ καθήμενοι ἐν σκότει καὶ σκιᾷ τῆς ἀμαρτίας εἶδον ἐν ἐκστάσει τὸ θαυμαστόν σου φῶς. Καὶ καθὼς ὅταν ἐβαπτίσθης, θεάνθρωπε, διὰ χειρῶν τοῦ Προδρόμου εἰς τὸν Ἰορδάνην, ἐφανέρωθη πρῶτον ἡ προσκύνησις τοῦ ἐν Τριάδι ἐνιαίου Θεοῦ, κατὰ τὸ ἐνθεον μέλος τῆς ἁγίας σου Νύμφης· « Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε, ἡ τῆς Τριάδος ἐφανέρωθη προσκύνησις· τοῦ γὰρ Γεννητορὸς ἡ φωνὴ προσεμαρτύρει σοι, ἀγαπητόν σε Υἱὸν ἐνομάζουσα, καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐν εἵδει περιστερᾶς, ἐβεβαίου τοῦ

(1) Ματθ. Κεφ. 28. σ. 19, 20.

λόγου τὸ ἀσφαλές » ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην σου ἐντολάν, διατάπτων τὸ ἅγιον βάπτισμα, κηρύττεις τὴν λατρίαν τῆς ἁγίας Τριάδος, βάσιν σωτηρίας, καὶ δόγμα ἀκρογωνιαῖον καὶ πηγὴν ἁγιασμοῦ μόνην, δι' ἧς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τῶν ἀνθρώπων. Μέγα τῶνόντι τοῦ βαπτίσματος τὸ μυστήριον! Ἀπολούεται τὸ σῶμα τοῦ βαπτιζομένου εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποιον ἡγίασε τότε ἡ βάπτισίς σου, Ἀμὲν τοῦ Θεοῦ ἀπολούεται καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀπὸ τῶν ῥύπων τῆς ἀμαρτίας διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῆς τρισυποστάτου Θεότητος· συνθάπτεται μὲ τὸν Χριστὸν ὁ βαπτιζόμενος, καὶ νεκρώνει διὰ τῆς ταφῆς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδύεται τὸν Σωτῆρα καὶ Δεσπότην τοῦ τὸν εὐσπλαγχνον, ἀνεγείρομενος εἰς ζωὴν αἰώνιον. Διὰ τῶν τριῶν καταδύσεων εἰς τὴν κολυμβήθραν εἰκονίζει τέλος πάντων ὁ βαπτιζόμενος τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ ἀνάστασιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σωτηρίας. Τὸ πολυσήμενον αὐτῶν τῶν ἱερῶν τελετῶν, τὰς ὁποίας φυλάττει ἐπ' ἀκριβὲς μόνῃ ἡ ὀρθόδοξος μήτηρ μου, τὸ βεβαιοῦν συμφώνως οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ Πατέρες. Ὁ μὲν Παῦλος διδάσκων οὕτως· « Ἢ ἄγνωστε, ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν; Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος· εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα » (1). Ὁ δὲ Ἱεροσολύμων Κύριλλος θεσπίζει, ὡς ἔθιμον ἱερὸν, τὰς τρεῖς καταδύσεις, ὡς μνημόσυνον τῆς τριημέρου ταφῆς τοῦ σωτῆρος, τῆς ὁποίας ἐμβλημα ἔγινε καὶ Ἰωῆς ὁ προφήτης (2). Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος γράφει οὕτω· « Τὸ βρέφος τρίς μὲν βαπτίζομεν ἐν τῷ ὕδατι, τρίς δ' ἐξάγομεν τοῦ ὕδατος, τὸν Χριστοῦ θάνατον, καὶ τὴν αὐτοῦ τριήμερον ἀνάστασιν καταγγέλλοντες » (3). Ἀποτάσσεται, δηλαδὴ, ἀπαρνείται καὶ ἀπορρίπτει τὸν σατανᾶν ὁ βαπτιζόμενος, πρὸ τοῦ νὰ ἀξιωθῇ τοῦ μυστηρίου τούτου, καθότι τὸ, Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, προηγείται πάντοτε πάσης θεαρέσου πράξεως.

(1) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 6, σ. 3—5. (2) Ματθ. Κεφ. 12, σ. 40. (3) Ἐν ἀποκρ. 94.

καὶ διότι κἀνείς δὲν ἤμπορεῖ νὰ δουλεύσῃ συγχρόνως εἰς δύο κυ-
ρίους, οὐδὲ δίκαιον εἶναι νὰ ἀπολαμβάνῃ ὁ ἄνθρωπος προνόμια
υἰοθεσίας καὶ χάριτος, ἐν ᾧ μένει ἐπίβουλος καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀ-
ληθείας. Ἐπεκράτησε δὲ εἰς τὴν ἀγίαν σου Ἐκκλησίαν, Φιλάν-
θρωπε, ἡ σωτηριώδης συνθήκη τοῦ νὰ βαπτίζωνται τὰ παιδιά
ἐπὶ ἀνήλικα ὄντα· καὶ καθὼς τοὺς ἐκ τῶν ἐθνῶν προσερχομένους
ἀνεδέχοντο, πάλαι ποτὲ, οἱ πλέον δόκιμοι ἄνδρες μάρτυρες καὶ
ὁδηγοὶ γινόμενοι τῆς πρὸς Χριστὸν εἰλικρινοῦς ἐπιστροφῆς τῶν
τοιούτων νεοφωτίστων, παρομοίως καὶ καθ' ἡμᾶς ἀναδέχονται ἐκ
τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας τοὺς βαπτιζομένους ἀνήλικας δόκιμοι Χρι-
στιανοὶ, ἀναπληροῦντες τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐν γνώσει συναινέσεως
τῶν προσφερομένων εἰς τὸ θεῖον τοῦτο μυστήριον. Ματαίαν
ἔνστασιν κάμνουν εὐσεβὲς ἔθιμον τῆς βαπτίσεως τῶν ἀνηλίκων
τινὲς φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς, λέγοντες, ὅτι πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ
φθάσῃ εἰς νόμου ἡλικίαν, πρὸ τοῦ νὰ βαπτισθῇ· ἀποκρίνεται πρὸς
αὐτοὺς ἡ ἀγία Μήτηρ μου, διὰ τῶν ἰδίων λόγων τοῦ Σωτῆρος·
« Ἐάν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται
εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ » (1). Ὅθεν εὐλόγως τὰ
βρέφη, ὡς ὑποκείμενα εἰς αἰφνίδιον θάνατον, βαπτίζονται ἐγκαι-
ρως, ἐν ἀπλότῃ ἐλπίδος καὶ πίστεως τὴν ὁποίαν προσφέρουν
ὑπὲρ αὐτῶν οἱ ἀνάδοχοι. Ἐκτὸς δὲ τούτων, καὶ ἡ ἱερὰ παράδοσις
ἐπιβεβαιεῖ τὸ ἄμεμπτον αὐτῆς τῆς εὐσεβοῦς συνθηθείας, καθότι οἱ
ἅγιοι τοῦ Σωτῆρος Ἀπόστολοι ἐβάπτισον συνεχῶς οἴκους, τοῦτέ-
στι γενεὰς ὀλοκλήρους, εἰς τὰς ὁποίας περιεῖχοντο, κατὰ φυ-
σικὸν λόγον, καὶ πολλὰ ἀνήλικα παιδιά. Τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ οὐ
ρανοθάμνων, ὁμολογῶν ὅτι ἐβάπτισε τὸν οἶκον ὅλον τοῦ Στεφάνου.
Ἀλλ' ἡ ἐρῇ χρησις τοῦ μυστηρίου ἀπαιτεῖ δοκιμὴν τῶν εἰς ἡ-
λικίαν ἀνδρὸς προσερχομένων, μαθήτευσιν τῶν κατηγουμένων ἐν-
τελῇ, ἡ ὁποία ἀνάγκη νὰ προηγήται τῆς τελετῆς τοῦ βαπτίσμα-
τος· τέλος μεγάλῃν ἐπιμέλειαν τῶν ἀναδόχων πρὸς τὰ βαπτι-

(1) Ἰωαν. Κεφ. 3. σ. 5.

στικά των τέκνα, μάλιστα ὅταν μείνωσιν ὀρφανὰ, ἐγκαταλελειμμένα, ἢ καὶ κακῶς ὀδηγούμενα ὑπὸ τῶν γονέων.

ὦ Θεὲ δίκαιε! πόσον ἀσυνειδήτως μεταχειρίζομεθα τὰ οὐράνια σου χαρίσματα! πόσον ὀλίγον φροντίζομεν τὸν ἁγιασμόν καὶ τὴν στερέωσιν τῶν ἀδυνάτων! μὲ πόσῃ κουφότητι ἀναλαμβάνομεν βάρη ἱερά, χωρὶς νὰ συλλογισθῶμεν τὴν δικαίαν σου ἀργὴν ἐπάνω εἰς τοὺς καταφρονητὰς τῆς μακροθυμίας σου! . . . Ἀν ἐπιχέομεν τὸ ἔλαιον τῆς ἐγκαρδίου προσευχῆς εἰς τὰς ἐξωτερικὰς τελετὰς τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πολιτευόμενοι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀποστεροῦμεν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἀδελφούς μας τοῦ πλουσίου ἐλέους, τὸ ὁποῖον ἐτοιμάζεις, Κύριε, διὰ τοὺς ἀγαπῶντάς σε ἔργῳ καὶ λόγῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

*Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ εὐλαβῶς τὰ περὶ
ἁγίου Χρίσματος.*

Ἐπιθέσιν χειρῶν συνειθίζον εἰς τοὺς νεοφωτίστους οἱ ἅγιοι σου Ἀπόστολοι, καθὼς δῆλον γίνεται ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν πράξεων καὶ αὕτη ἡ μυστηριώδης τελετὴ συνεπέφερε τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπάνω εἰς τοὺς βαπτισθέντας πιστοὺς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ χειροθεσίᾳ ἐτελεῖτο ὁμοίως ἐπάνω εἰς ἀρρώστους, καθὼς καὶ εἰς τὰς χειροτονίας τῶν ἱερωμένων, πρὸς διαστολὴν τῶν διαφορῶν τούτων σκοπῶν, ἐθεσπίσθη ἀπὸ τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος νὰ χρίωνται μὲ τὸ ἅγιον μῦρον οἱ πιστοὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀντὶ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως. Εὐλόγως καὶ θεοπρεπῶς εἰσῆχθη ἡ τοιαύτη διαταγὴ καθότι τὸ ἐξωτερικὸν χρίσμα ἐμφαίνει τὴν χρίσιν τῆς ψυχῆς διὰ Πνεύματος ἁγίου. Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου ὑπάρχει τὸ μυστήριον τοῦτο τὸ σεπτὸν καὶ πα-

ρεκτικὸν ἁγιασμοῦ διὰ τοὺς ἀπολυτρωθέντας τοῦ βάρους τῶν ἁμαρτιῶν ἐν τῇ βαπτίσματι. Αὐξήσιν καὶ στερέωσιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ἀποτελεῖ καὶ σημαίνει τὸ ἅγιον χρίσμα· διὸ τελεῖται ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ εἰσάγει κάθε Χριστιανὸν εἰς τὸ στάδιον τοῦ βασιλείου ἐκείνου ἱερατεύματος, εἰς τὸ ὁποῖον προσκαλοῦνται ὅλοι, χωρὶς ἐξάίρεσιν (1), οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες. Ἐπεκράτησε δὲ ἡ συνήθεια τοῦ χρίσματος μετὰ τὸ ἅγιον μῦρον, πρῶτον διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους· ἐκτὸς δὲ τούτων, καὶ διότι εἰς τὴν παλαιὰν τῶν Ἰουδαίων Ἐκκλησίαν, ἐχρίοντο οἱ τε ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται, καθότι ἡ χρίσις ἐν ἐλαίῳ ἐστάθη ἀείποτε σημεῖον ἐξωτερικὸν καὶ προσφυσέστατον τοῦ ἐντὸς τῆς ψυχῆς γενομένου χρίσματος, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ πληγαὶ τῆς θεραπεύονται, τὸ βάλασμον τῆς θείας ἀγάπης εἰς αὐτὴν εἰσχωρεῖ, καὶ ἐνθρονίζει εἰς τὰ ἐνδόμυχα αὐτῆς τὴν εἰρήνην τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (2). Ὁ πολῦτιμος οὗτος ἀρχαῖος τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μένει ὅμως ὡς θησαυρὸς κεκρυμμένος εἰς τὴν γῆν, ὅταν ἡμεῖς ἀμελῶμεν τὸ δοθὲν χάρισμα. Ὁ μὲν Πανάγαθος προλαμβάνει τὴν ἔφεσιν τῆς καρδίας μου, καὶ με σφραγίζει με εἰρήνης σφραγίδι, εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως· ἐγὼ δὲ ὁ ἄφρων ἀντιπαρκατάσσομαι εἰς τὴν χάριν τοῦ ὡς ἐχθρὸς, καὶ ἀκολούθως δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀνθέξω εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς σαρκὸς, τοῦ κόσμου, καὶ τοῦ διαβόλου· ἐπειδὴ ἔχω ἐνδομυχοῦντα τὸν ἐμφύλιον πόλεμον εἰς τὰ βάθη τοῦ ἐαυτοῦ μου. Βρέφος ἔτι ὑπάρχων, ἐφιλοξένησα χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζω, τὸ βρέφος Ἰησοῦν, τὸν εἰσελθόντα εἰς ἐμὲ, διὰ τῶν μυστηρίων τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ ἁγίου μύρου. Ἀλλ' ἐγὼ, ἀνδρειωθεὶς ἀντέτεινα κτηνωδῶς εἰς τὸ νὰ μορφωθῇ τὸ θεῖον βρέφος μέσα εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἡ φωνὴ τοῦ ἐτάρραξεν ἐν ἐμοὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ἀπάτης, παρήκουσα, ἤγαγνάκησα, ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ νοῦς καὶ ἠγάπησα μᾶλλον

(1) Δ. Πέτρ. Κατ. 2, 9. (2) Πρὸς Φιλίπ. Κατ. 4, 5, 7.

τὸ σκότος τῆς θελήσεως, ἢ τὸ φῶς τῆς χάριτος. Εἶπον ὁ ἄφρων ἐν ἑμαυτῷ· δὲν θέλω δουλεύσαι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εὐθὺς ὑπέδουλώθην εἰς ἓν σμῆνος παθῶν· ὅθεν ἀμελήσας τὸ ἐν ἐμοὶ χάρισμα καὶ ἀποδιώξας τὸν Νυμφίον τῆς ψυχῆς μου, ὥρμησα κατὰ τοῦ κρημνοῦ, καὶ παρεσύρθην εἰς τὸν βόρβορον τῆς εὐπεριστατοῦ ἀμαρτίας. Ποῦ ἰατρεία; ποῦ ὁ ρυόμενος καὶ σώζων; τίς εἶναι ἱκανὸς νὰ διαβρῇξῃ τὰ πολυχρόνια δεσμά μου; Τὸ ἔμφυτον φῶς τοῦ νοῦς μου ἔγεινε πῦρ φλέγον· « Τὸ γὰρ θέλειν παράκειταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν, οὐχ εὐρίσκω » (1). Εἶμαι λοιπὸν τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον; Θεὲ εὐσπλαγχνε! Ὄχι, ἰδοὺ δρόμος σωτηρίας!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως.

Νικήσας, Θεάνθρωπε, τοὺς κατὰ σοῦ φρικώδεις πειρασμοὺς τοῦ μεγάλου ἀνθρωποκτόνου, τοῦ πονηροῦ πνεύματος, ἤρχισας εὐθὺς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τῶν ἀκολουθῶν ἐμφαντικῶν σου λόγων· « Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν » (2). Καὶ τὸν τρόπον τῆς εὐαρέστου μετανοίας εἰς ἄφειν ἀμαρτιῶν, πανσόφως ἐνομοθέτησας, ἐκφωνήσας, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς σου μαθητάς. « Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς· καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς· λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἃν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἃν τινῶν κρατῆτε, κεκράτνται » (3). Καὶ ἄλλοτε πάλιν ἀνακαλύπτων τὰ σπλάγχνα τοῦ ἐλέους καὶ τῶν αἰκ-

(1) Πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 7. σ. 18. (2) Ματθ. Κεφ. 4. σ. 17. (3) Ἰωάν. Κεφ. 20. σ. 21, 23.

τιρμῶν σου πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας, εἶπες πρὸς τὴν ἁγίαν σου Ἐκκλησίαν· «Οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ὁμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπολήται εἰς τῶν μικρῶν τούτων » (1). Ἐπειτα προσθέτεις, χειροτονῶν τὴν Ἐκκλησίαν μόνην φύλακα τῶν μυστηρίων τῆς χάριτος. « Ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ » (2). Μετανόησον λοιπὸν, ταλαίπωρος ψυχὴ· διότι πλησίον σου εἶναι καθ' ὥραν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡ κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις. Μετανόησον καὶ ἐπίστρεψον πεπλανημένη φυγὰς· καθότι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς διέταξε τὴν ἁγίαν του Νύμφην νὰ σὲ ζητῇ εἰς τοὺς βράχους καὶ τοὺς κρημνοὺς, καὶ νὰ ἐπιταχύνη εἰς τὰς βαθεῖας πληγὰς σου τὸ βάλακμον τῆς ἀφρέσεως. Ἡ αὐτὴ ὁμῶς ἔλαβεν ἐν ταύτῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ ἀποκλείσῃ διὰ πάντας, ἂν ἀναβάλλῃς τὴν ἐπιστροφὴν σου, τὴν αὐτὴν τῶν προβάτων. Σπεῦσον, μεγάλη θέλει εἶναι ἡ χαρὰ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐν μέσῳ τοῦ μακαρίου χοροῦ τῶν Ἀγγέλων· ἔχεις παράδειγμα τὸν ἄσωτον υἱὸν τῆς παραβολῆς, ὅστις ἐδαπάνησεν ὅλον τὸ μερίδιον τῆς πατρικῆς κληρονομίας, ζῶν ἀσώτως (3)· καθὼς καὶ σὺ, τὴν χάριν τοῦ βαπτίσματος καὶ χρίσματος· ἐπλανήθη εἰς ξένην γῆν, ὅπου κατοικοῦν οἱ πονηροὶ δαίμονες· κατήντησε γυμνὸς καὶ πεινασμένος κατὰ τὴν ψυχὴν, ὡς καὶ ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς· τέλος περιέπεσεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀτιμίαν καὶ περιφρόνησιν, βόσκων τοὺς χοίρους, τοῦτέστιν ἔγεινεν ἀπληγισμένος θεατῆς τῆς ἰδίας του ἀκαθαρσίας καὶ αἰσχρότητος, μολοντεῦτο ἀνέντηξεν ὁ δυστυχὴς· ἅς ἐξυπνήσω καὶ ἐγὼ, πρὸ τοῦ νὰ ἀποθάνω· συνῆλθεν ὁ ἀχάριστος, καὶ ἐδοκίμασε τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἐρεῦνησεν ὅλον τὸ βάθος τῆς ἐλσεινῆς του καταστάσεως· ἅς δοκιμάσω καὶ ἐγὼ τὴν ἀθλίαν μου ζωὴν, καὶ ἅς ἀκούσω τὰς φωνὰς τῆς ὀδυνημένης συνειδήσεως· ἀπόφασιν ἔκαμε γενναίαν ὁ μεταμεληθεὶς, καὶ ἔτρεξε πρὸς τὸν Πατέρα του, χωρὶς νὰ συμβου-

(1) Ματθ. Κεφ. 18. σ. 14. (2) Ματθ. Κεφ. 18. σ. 18. (3) Λουκ. Κεφ. 15. σ. 13.

λευθῇ τοὺς αἰτίους τῆς συμφορᾶς τοῦ ἄς ἀποφασίσω καὶ ἐγὼ νὰ ἐπιστρέψω πρὸς τὰ πατρικὰ τοῦ Θεοῦ μου, χωρὶς δισταγμὸν, χωρὶς νὰ λυποῦμαι καὶ νὰ ἐρεθίζω τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ μοχθηρὰς σχέσεις μου. Εἶπε καὶ ἐγένετο ἑξομολόγησιν ἐπρόσφερε τελείαν ὁ ἄσωτος υἱὸς εἰς τὸν φιλόστοργον πατέρα του, ὅστις μακρόθεν τὸν ἐγνώρισε, καὶ ἔσπευσεν εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐπιστρέφοντος· ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταφίλησε τὸν ἀκάθαρτον. Ὁ Πνεῦμα ἅγιον, αὐράνιον πῦρ τῆς ἀγάπης, μὴν ἐπιπέσης αἰφνιδίως, με τὴν σὺν καταβάσιν, εἰς τὴν ἀσθενοῦσάν μου ψυχήν, ὅτι χόρτον εἶμαι ξηρὸν, καὶ ἡμπορῶ νὰ καταφλεχθῶ ὑπὸ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀνελπίστου χάριτος. Δοκιμασία λοιπὸν καὶ ἐξέτασις τοῦ ἑαυτοῦ μας, συντριβὴ καρδίας τελεία, ἑξομολόγησις στόματος πληρεστάτη, ἐπιστροφή καὶ διόρθωσις τοῦ βίου, αὐτοὶ εἶναι οἱ τέσσαρες βαθμοὶ τῆς θεαρέστου καὶ σωτηριώδους μετανοίας. Ἰδοὺ ἡ ὁδὸς· ἄς τὴν διέλθω τώρα νοερώς, κρατῶν τὸν λύχνον τοῦ Θεοῦ λόγου.

Ἐν ὧσιν ὁ νοῦς μου περισπᾶται καὶ διασκοδάζεται ἐνασχολούμενος εἰς τὰ ἔξω πράγματα, καὶ βυθιζόμενος εἰς ματαιὰς ἀπολαύσεις καὶ φροντίδας, δὲν εἶμαι ποτὲ ἱκανὸς νὰ δοκιμάσω τὴν θλιβεράν κατάστασιν τῆς ψυχῆς μου· ἀνάγκη πρῶτον νὰ συνέλθω, καὶ αἰσθανόμενος, ὅτι τὰ ἐντὸς μου δεινὰ ἐκορυφώθησαν, νὰ στρέψω τὴν προσοχήν μου εἰς ἐμὲ αὐτὸν· τότε ἀρχίζει ἡ πολύμοχθος δοκιμασία καὶ ἔρευνα τῶν πολυχρονίων πληγῶν, αἱ ὅποιαι ἔτι μᾶλλον πονοῦν, ὅταν ἐξετάζωνται κατὰ βάθος. Οὐδεμία ὅμως ἐλπίς ἰατρείας, ἐφ' ὅσον ἀναθάλλω τὴν ὡς πρὸς τὸ φίλαυτον καὶ ῥάθυμον τῆς ψυχῆς ἀπεικταίαν δοκιμὴν, τὴν ὁποίαν διορίζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, γράφων. « Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν » (1). Γίνου δηλαδὴ ἐξεταστής, κριτής, κατήγαρας, τιμωρὸς τοῦ ἑαυτοῦ σου· κἀνὲν ἄλλο μέσον δὲν ἰσοδυναμεῖ με αὐτὴν τὴν σωτήριον δοκιμασίαν, καὶ ὁ λόγος προφανὴς· διότι. « Τίς οἶδεν

(1) Ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 11. σ. 28.

ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ » (1); Πολυειδῶς κατορθόνεται αὕτη ἡ ἔρευνα τῶν κρυφίων μας· προηγείται ἡ ἐκ βάθους καρδίας ἐπίκλησις τοῦ θεοῦ φωτισμοῦ, καὶ ἡ κατ' ἰδίαν μελέτη τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτῆρος· τότε εὐθὺς εἰς τὸν καθαρὸν καὶ ἀκτινοβόλον καθρέπτην τῆς ἀληθείας ἀντανκλᾶται, καθὼς εἶναι, ἡ εἰκὼν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, [*], καὶ καθορῶ, πρῶτον τὸ κυριεῦον ἐλάττωμα, εἰς τὸ ὅποιον ὑπόκειμαι συνήθως ὡς δούλος· εἰς τύραννον ἀντλεῖ· δεύτερον, τὰ πονηρὰ μου ἔργα ρητῶς καὶ περιστατικῶς· τρίτον, τὰ ἀμεληθέντα καλὰ ἔργα· τέταρτον, τὰς αἰσχροὺς ἐπιθυμίας μου· πέμπτον, τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς· ἕκτον, τὸ ἀτελὲς καὶ ἀκάθαρτον τῶν ἀγαθῶν μου πράξεων· τέλος, ἑβδόμον, τὰς κυριωτέρας ἀποδείξεις τῆς ἁκρας μου ἀδυναμίας. Ἰδοὺ πῶς ζωγραφίζεται ἐπ' ἀκριβὲς ὁ ἔσω ἄνθρωπος καθὼς εἶναι, καὶ ἀναπτύσσονται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὰ ἐνδύμυχα του· τότε ἡ ἔρευνα εἶναι τελεία, κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν ἐντολὴν· τότε ἐξ ἀνάγκης γεννᾶται ἡ κατάνυξις, ἡ ἐντελής συντριβὴ καὶ μετάνοια, ἣτις προσφέρεται εἰς τὴν καρδιογνώστην, ὡς θυσία εὐάρεστος. Ὅθεν ὁ Προφητὰνᾶξ περὶ συντριβῆς μελετῶν, ψαλμῳδεῖ· « Θυσία τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει » (2). Συνακολουθεῖ ἐν τῷ ἅμα καὶ ἡ μετὰ πόθου ἀπόφασις. « Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὰς ἀνομίας μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου » (3). Προβαίνω, ὕψιστε, εἰς τὸ σταδίον τῆς μετανοίας διὰ τῆς χάριτός σου, ἡ προσοχὴ εἰς ἐμαυτὸν ἐγέννησε τὴν δοκιμασίαν· ἡ δοκιμασία ἀνεκάλυψε πᾶς ἐπὶ τὰ μεγάλας πληγὰς τῆς ψυχῆς μου, καὶ μὲ ἐκίνησεν εἰς συντριβὴν καὶ κατάνυξιν· ἡ συντριβὴ αὐθις διήγειρε τὸν τῆς ἐξομολογήσεως πόθον, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν τε ἀρχαίων Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων (4), ἐπ' ἐλπίδι σταθερὰ συγχωρήσεως

(1) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 2. σ. 11. [*] Βλέπε τὴν Χριστιανικὴν ἀνάγνωσιν, σύγγραμμα περιοδικὸν ἐν Πετροῦπλῃ ἐκδιδόμενον Τόμ. Β'. (2) Ψαλμ. 49. σ. 17. (3) Ψαλμ. 31. σ. 3. (4) Πράξ. Κεφ. 19. σ. 18.

καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν μου, διὰ φωνῆς τῶν καταγεμένων
πρεσβυτέρων τῆς ἀγίας σου Ἐκκλησίας. Ἐπιστηρίζεται λοιπὸν ἡ ἐ-
ξομολόγησις εἰς τὰ παραδείγματα τοῦ τε Δαβὶδ καὶ Μανασσῆ, καὶ
εἰς ἄλλας πολλὰς θεοπνεύστους ῥήσεις τοῦ Θεοῦ λόγου· « Ἔσται
(ἡ ψυχὴ) ὅτι πλημμελήσῃ εἰς ἓν ἀπὸ τούτων καὶ ἐξαγορεύσει τὴν
ἁμαρτίαν, περὶ ἧς ἡμάρτηκε κατ' αὐτῆς » (1). Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς
παλαιὸς νόμος διατάττει· « Ἄνὴρ ἢ γυνὴ, ὅστις ἂν ποιήσῃ ἀπὸ
πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ παριδὼν παρίδῃ ἐν
Κυρίῳ, καὶ πλημμελήσῃ ἡ ψυχὴ ἐκείνη, ἐξαγορεύσει τὴν ἁμαρ-
τίαν αὐτοῦ ἣν ἐποίησε, καὶ ἀποδώσει τὴν πλημμέλειαν αὐτοῦ τῷ
κεφάλαιον αὐτοῦ » (2). Ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης ἐκήρυττε μετά-
νοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ὅθεν αἱ πρόθυμοι τῶν Ἰουδαίων « Ἐ-
βαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρ-
τίας αὐτῶν » (3). Πρὸς τούτοις ἂν θέλω καὶ ἄλλας ἀποδείξεις
περὶ στοματικῆς ἐξομολογήσεως, τὰς εὕρισκω εἰς τὴν ἐπιστολὴν
τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου λέγοντος· « Ἐξομολογεῖσθε ἀλλή-
λοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὥπως ἰαθῇτε »
(4). Καὶ ὁ ἱλαρὸς μαθητὴς καὶ διδάσκαλος τῆς ἀγάπης, ὁ θεο-
λόγος Ἰωάννης εἰς ἐξομολόγησιν μᾶς προτρέπει διὰ τῶν ἐξῆς
συμβουλῶν· « Ἐὰν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστὸς ἐστί
καὶ δίκαιος (ὁ Ἰησοῦς Χριστός), ἵνα ἄρῃ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας, καὶ
καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας » (5). Πιστὸν ὀνομάζει τὸν
Σωτῆρά μου ὁ μακάριος, ἀναφέρων τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως εἰς
τὴν θεϊαν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν· Ὅσα ἂν
δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν
λύσητε, ἔσται λελυμένα. Διὰ τὴν συμπληρωθῇ λοιπὸν εἰς τοὺς
μετανοοῦντας ἡ ἀλάνθαστος ὑπόσχεσις τοῦ Παιμένος τῶν ψυχῶν,
πρέπει φανερώς νὰ προηγηθῇ ἡ ἀπὸ μέρους τοῦ συντετριμμένου
ἁμαρτωλοῦ εἰλικρινὴς ἐξομολόγησις· εἰ δ' ἄλλως, πῶς δύναται ὁ
πνευματικὸς Πατὴρ νὰ μεταχειρισθῇ ἐν ἀγνοίᾳ τὴν τρομερὰν καὶ

(1) Λευίτ. Κεφ. 5. σ. 4, 5. (2) Ἀριθμ. Κεφ. 5. σ. 6, 7. (3) Ματθ.
Κεφ. 3. σ. 6. (4) Ἰακ. Κεφ. 5. σ. 16. (5) Ἀ Ἰωάν. Κεφ. 1. σ. 9.

σωστικὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, νὰ κάμνη, ἐν ἐνὶ λόγῳ, τὸ ἔργον τοῦ ἱατροῦ, ἐν ᾧ μένει κεκρυμμένη ἡ ἀσθένεια; Μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας προσελθούσαν, ἀπαιτεῖται ἡ διόρθωσις τὴν ὁποίαν πολλοὶ θεολόγοι ὠνόμασαν ἱκανοποίησιν· δυσκολεύομαι ἡμῶς, Ἰησοῦ, νὰ ἀποδεχθῶ τὴν ὀνομασίαν ταύτην, ἐπειδὴ συναισθάνομαι ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν ἑαυτὸν μου δι' ὅλου ἀνίκνον εἰς τὰ νὰ σοὶ προσφέρω ἱκανοποίησιν· τὰ γινόμενα οὐκ ἀπογίνονται· τὰ κρυπτὰ μολύσματα καὶ οἱ ῥύποι τῆς ψυχῆς μου δὲν ἐξαλείφονται, εἰμὴ διὰ μόνης τῆς χάριτός σου· αὐτὴ μόνη ἐδικαίωσε τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀναλαβοῦσα τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου· ἡ ἀγάπη σου ὑπέφερε καὶ ἐκένωσε τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ Ἰψίστου, ὥστε νὰ ἱατρευθῶμεν ἡμεῖς διὰ τῶν πληγῶν σου, νὰ ζήσωμεν διὰ τοῦ θανάτου σου, καὶ νὰ λογισθῇ εἰς ἡμᾶς ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην. Ὀλίγα εἶναι τὰ ἔργα τὰ ἐπιδεχόμενα ἔμπρακτον ἱκανοποίησιν· παράδειγμα ἔχομεν τὴν ἀπόφασιν Ζακχαίου τοῦ ἀρχιτελώνου, ὅστις ἀπέδωκε τετραπλάσια εἰς ὅσους εἶχεν ἀδικήσει ἢ ζημιώσει (1), καὶ τοῦτο, πρὸς ἐνδειξιν τῆς θερμῆς καὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας του. Πιθανοῦς καὶ ἐγὼ ἀγωνίζομαι νὰ θεραπεύτῃ τὰς ἀδικίας μου διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἀποδόσεως τοῦ δικαίου, τὴν πλεονεξίαν μου διὰ τῆς ἐλεημοσύνης, τὴν λαίμαργίαν μου διὰ τῆς νηστείας, τὴν ἡδυπάθειαν διὰ τῆς ἀποχῆς τῶν θελκτικῶν, τὴν ὑπερηφανίαν τοῦ νοῦς μου διὰ τῆς ταπεινώσεως ἅταν ἐξευτελίζομαι, τὸν παροργισμὸν τοῦ πλησίον, εἴτε δίκαιον, εἴτε ἄδικον, διὰ τῆς προθυμίας, μεθ' ἧς ζητῶ πρῶτος τὴν συμβιβασμὸν καὶ τὴν συγχώρησιν. Πλὴν ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἱκανοποιήσεις, ἀλλὰ συντελοῦν μόνον εἰς διόρθωσιν τοῦ ἑαυτοῦ μου, εἰς προφύλαξιν διὰ τὸ μέλλον, πρὸ πάντων εἰς μαρτυρίαν καὶ ἀποδείξιν τοῦ ὅτι εἰλικρινῶς μετανοῶ, ἀποστρεφόμενος τὰς ἁμαρτίας μου, δι' ἃς φεσιν καὶ ἴλασμὸν τῶν ὁποίων ὁ Σωτὴρ μου ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, καὶ ἐκαύ-

(1) Λευκ. Κεφ. 19. σ. 8.

σιον λύτρον ἀντὶ πολλῶν. Καθὼς ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων εἶναι νεκρά, οὕτω καὶ ἡ ἐξομολόγησις χωρὶς ἐμπράκτου διορθώσεως, εἰς ὅσα ἐξαρκεῖ ἡ ἐνθερμος προαίρεσις τοῦ μετανοοῦντος. Ὅθεν ἔκραζεν ὁ Προδρόμος πρὸς τοὺς ἀκρατάς του, εἰς τὴν Ἰουδαίαν· « Ποιήσατε καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας » (1). ὅχι διὰ νὰ ὑποστήσῃ, ὅτι οἱ μετανοοῦντες θέλουν δικαιοθῇ ἐκ τῶν ἔργων, ἀλλ' ἐμφαίνων ὅτι πᾶς μετανοῶν καὶ πιστεύων εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Σωτῆρος, χρεωστεῖ νὰ μαρτυρήσῃ τὴν μετάνοιάν του διὰ τῶν καρπῶν αὐτῆς, καὶ νὰ μὴ κάμῃ κατάχρησιν τῆς ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας τοῦ οὐρανίου Πατρὸς τῶν Πνευμάτων καὶ τῶν αἰκτιρμῶν.

Εἰς τὸ στάδιον τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς καὶ εὐσεβείας ὁποῖος δὲν προοδεύει, ἐκεῖνος ὀπισθοδρομεῖ· παράβαλε λοιπὸν Χριστιανὲ τὰς διαφορὰς ἐποχᾶς τῆς ζωῆς σου· δοκίμαζε τὰ κρύφια τῆς καρδίας σου· θεώρησεν κατὰ βάθος ποῖοι καὶ πόσοι ἐστάθησαν οἱ κατὰ καιροὺς καρποὶ τῆς μετανοίας σου, καὶ τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἀμαρτημάτων σου· μὴ νυστάσης, μηδὲ ὑπνώσης ἐπαναπαυόμενος εἰς τὴν φαλισμένην εὐταξίαν τῆς διαγωγῆς σου· μὴ εἴπῃς, ὡς ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος· νηστεύω δις τοῦ σχθιάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι· μᾶλλον πρόσεχε σεαυτῷ, βιάζε τὴν ῥαθυμίαν σου, ἀγωνίζου νὰ προχωρήσῃς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διόρθωσιν, ὅχι κυνηγῶν τὴν ὑπόληψιν τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ ἐντροφῶν εἰς τὴν ἀπατηλὴν θεωρίαν τῆς ἠθικῆς σου τελειότητος· προχώρει δι' ἀγάπην τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος διὰ τὴν σωτηρίαν σου. Ἀποφεύγων δὲ, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τῆς ἀμεριμνησίας τὰ βάραθρα, ποσάκις ἐκινδύνευσεν ὁ εὐσεβὴς νὰ περιπέσῃ εἰς τὴν ἀπελπισίαν! ναί, ὁ Θεὸς μου· θλιβερά καὶ ἀπαίσιος εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἔσω ἀνθρώπου· μετανοεῖ, καὶ ἐξαναπίπτει· κλαίει τὰ παραπτώματά του, καὶ ἐφαρπάζεται· πάλιν ἀπὸ τὰ θέλητρά του κόσμου, καὶ ὡς αἰχμάλωτος ὑπηρετεῖ τὴν πονηρὰν συνήθειαν, ἢ ὁποία τὸν κυριεύει! πολλὰ ὑπέφερα δεῖν,

(1) Ματθ. Κεφ. 3, ε. 8.

μεγάλον μου ἔχθρον κατέχω εἰς τὰ βάθη τοῦ ἑαυτοῦ μου· δὸς μοι, Κύριε, πνευματικούς· ὁδηγούς, κήρυκας τῆς χάριτος καὶ τῆς σοφίας, διορθώτας ἐν πνεύματι πρᾶκτότητος καὶ συνέσεως, ὅτι πτωχὸς εἰμι ἐγὼ, καὶ πολυειδῶς τυραννόμενος· τελεσθήτω εἰς τὴν καρδίαν μου τῆς μετανοίας καὶ ἀφέσεως τὸ μέγα μυστήριον! « Οὐκ ἔχουσι χρείαν οἱ ὑγιαίνοντες ἱατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες » (1). Ἀπελπίζομαι, πείραν λαβὼν τῆς ἄκρας ἀδυναμίας μου. Βοήθει μοι, ὁ ἔλθων εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι. Σὺ εἶ ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. Ὁδήγησόν με, ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πειρασμῶν τῆς ζωῆς, καὶ ἀναβίβασέ με ἀπὸ δουλείας εἰς δούλην, ἕως οὗ καταστήσω εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, εἰς τόπον γλῶσς καὶ φωτός, ἀναψυχῆς καὶ ἀναπαύσεως· ἐκεῖ ἀναβλύζουν « αἱ ζῶσαι πηγαὶ τῶν ὑδάτων » (2), καὶ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν »!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστήριον τῆς
θείας Εὐχαριστίας, τοῦτέστι, τῆς Μεταλήψεως.

Πιστεύω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἔλθων εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὃν πρῶτός εἰμι ἐγώ. Ἔτι πιστεύω, ὅτι τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ τὸ ἄχραντον σῶμά σου, καὶ τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ τὸ τίμιον αἷμά σου· Δέομαι οὖν σου, ἐλέησόν με, καὶ συγχώρησόν μοι τὰ πρᾶπτῶματά μου, τὰ ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια, τὰ ἐν λόγῳ, τὰ ἐν ἔργῳ, τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ, καὶ ἀξιῶσόν με ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν ἀχράντων σου μυστηρίων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. »

(1) Δευκ. Κεφ. 5. σ. 31. (2) Ἀποκλ. Κεφ. 7. σ. 17.

* Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ, σήμερον Ὑῖς Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ μυστήριον εἶπω· οὐ φίλημά σοι δώσω, καθάπερ ὁ Ἰούδας· ἀλλ' ὥς ὁ ληστής ὁμολογῶ σοι, μνήσθητί μου Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Μὴ εἰς κρίμα, μηδὲ εἰς κατάκριμα γένοιτό μοι ἡ μετάληψις τῶν φρικτῶν σου μυστηρίων, Δέσποτα, ἀλλ' εἰς ὑγείαν ψυχῆς τε καὶ σώματος. »

Ἐπισυνάπτω δὲ συνήθως, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, εἰς αὐτὴν τὴν θεόπνευστον εὐχὴν τῆς ἁγίας σου Ἐκκλησίας, καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀκολουθίου διδασχῆς τοῦ Ἱεράρχου Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκου.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΘΕΙΑΣ ΜΕΤΑΛΗΨΕΩΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ
ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ
ΤΗΣ Δ'. ΚΥΡΙΑΚΗΣ.

Ο ἑκατόνταρχος, Χριστιανοί, παρέδωκεν ἡμῖν μάθημα πολλὰ ψυχοφελὲς καὶ σωτήριον. Αὐτὸς πιστεύσας ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς, ἐγνώρισε πόσης καθαρότητος χρεῖαν ἔχει ὅστις πλησιάζει πρὸς αὐτόν· ἐρευνήσας δὲ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἔκρινεν ἑαυτὸν παντελῶς ἀνάξιον τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Θεοῦ· ὅθεν ὅταν ἤκουσεν, ὅτι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μέλλει νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ ἄνθρωπος ἀξιωματικὸς ᾗν καὶ ἐπίσημος, οὐδεμίαν συστολὴν ἔλαβεν, ἀλλ' ἔνδον μιᾶς ὀλοκλήρου πόλεως, τῆς Καπερναοῦμ, ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, μετὰ μεγίστης πίστεως, καὶ εὐλαβείας, καὶ ταπεινοφροσύνης, παρρησίᾳ, λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, εἰς ἐπήκοον πάντων ἐβόησε· « Κύριε οὐκ εἰμὶ ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς » (1).

Ὡ φωνὴ μκαρία, διδάσκαλος τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν τῶν θείων μυστηρίων· ὦ φωνὴ ἁγία, ἐλεγχος τῶν μεταλαμβάνόντων ἀναξίως τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ δεσπότη Χριστοῦ.

(1) Ματθ. Κεφ. 8. σ. 8.

Ὁ ἐκατόνταρχος ἀκούσας, ὅτι ὁ Κύριος ἔρχεται πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἀπετόλμησε νὰ εἰσάξῃ αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, τὴν ὑλικὴν καὶ χειροποίητον· ἡμεῖς ἀκούοντες τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Παύλου λέγοντα· « Ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνη τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου » (1), αὐθαδιάζοντες εἰσάγομεν αὐτὸν διὰ τῆς μεταλήψεως τῶν μυστηρίων, ἔνδον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Εἰς τὸν ἐκατόνταρχον ὑπόσχεται ὁ Κύριος θεραπείαν· « Ἐγὼ ἔλθων θεραπεύσω αὐτόν » (2)· καὶ ὅμως αὐτὸς φοβεῖται τὴν ὑποδοχὴν. Εἰς τοὺς ἀναξίως μεταλαμβάνοντας φοβερίζει ὁ Κύριος ἀσθενεῖαν καὶ θάνατον· « Διὰ τοῦτο ἐν ἡμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρώστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί » (3)· καὶ ὅμως αὐτοὶ ἀφόβως αὐτὸν μεταλαμβάνουσιν. Ὁ ἐκατόνταρχος οὐδόλως συνεστάλη, ἀλλ' ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ ὡμολόγησε τὴν ἑαυτοῦ ἀναξιότητα· ἡμεῖς μηδὲν φοβούμενοι, μεταλαμβάνομεν ἀναξίως, ἵνα φανῶμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἄξιοι τοῦ μυστηρίου· τοῦτο δὲ ἴσως συμβαίνει, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, ἢ ἐπειδὴ οὐδεποσῶς στοχαζόμεθα τοῦ μυστηρίου τὸ ὕψος, ἢ ἐπειδὴ οὐδόλως ἐρευνῶμεν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν τὸ βάρος, ἢ τέλος πάντων, ἐπειδὴ οὐδὲ τὸ πρῶτον συλλογιζόμεθα, οὐδὲ τὸ δεύτερον εἰς νοῦν λαμβάνομεν.

Ἀληθῶς ἡμεῖς ὅταν προσερχώμεθα εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, οὐδὲν ἄλλο βλέπομεν, εἰμὴ ἄρτον καὶ οἶνον, καὶ ὅταν αὐτὸ μεταλαμβάνωμεν, οὐδὲν ἕτερον αἰσθανόμεθα, εἰμὴ ποιότητα ἄρτου καὶ οἶνου· ἀλλ' ἡ πίστις νικᾷ τὴν αἴσθησιν· αὐτὴ ἔχει βεβαιότητα μεῖζονα τῆς τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἀσφάλειαν περὶ σσοτέραν τῆς γεύσεως καὶ τῶν λοιπῶν αἰσθήσεων· διότι ἡ μὲν αἴσθησις μόνον τὰ ἔξω, τὰ περὶ τὴν οὐσίαν, τὰ καλούμενα συμβεβηκότα, παρίστησιν εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου· ἡ δὲ πίστις προχωρεῖ εἰς τὰ ἔνδον, καὶ εἰς αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴν οὐσίαν· διὰ τοῦτο ὁ θεηγόρος Πέτρος κἄν εἶδε καὶ ἤκουσε, καί, ἵνα

(1) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 11. ζ. 27. (2) Ματθ. Κεφ. 8. ζ. 7. (3) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 11. ζ. 30.

οὕτως εἶπω, ἐψηλάφησε καὶ τὰ θαύματα, καὶ τὴν μεταμόρφωσιν, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὴν ταφὴν, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ, ἐλογίζετο ὅμως τὸν λόγον τῆς πίστεως βεβαιότερον τῶν ἰδίων αἰσθήσεων. Ὅθεν καὶ τοὺς προσέχοντας εἰς αὐτὸν μετ' ἐπαίνων ἐστήριζε, λέγων· « Καὶ ταύτην τὴν φωνὴν, ἤγουν τὴν, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, εἰς ὃν ἐγὼ ἠυδόκησα, ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐξ οὐρανοῦ ἐνεχθεῖσαν, σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὅρει τῷ ἁγίῳ, καὶ ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον » (1). Οὐ μόνον δὲ ἐλογίζετο τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπαίνει τοὺς προσέχοντας εἰς τὸν λόγον τῆς πίστεως, καθότι αὐτός, ἕως οὗ ἐσμέν ἐν τῷ σκότει τοῦ παρόντος βίου φωτίζει ἡμᾶς, καθὼς φωτίζει ὁ λύχνος τοὺς ἐν σκοτεινῷ τόπῳ, φωτίζει δὲ ἕως ἂν ἀναφανῇ ἡ ἡμέρα τῆς μεταστάσεως ἡμῶν ἐκ τοῦ σκότους τῆς ζωῆς, καὶ ἀνατελῇ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ὁ φωσφόρος, ἤγουν, ἕως ἂν ἴδωμεν αὐτὸν τὸν πιστευόμενον Ἰησοῦν Χριστόν. « Ὡ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς λύχνος φαίναντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ, καὶ φωσφόρος ἀνατελῇ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. »

Ὁ παντοδύναμος Θεὸς καὶ διὰ τύπων, καὶ διὰ μεταβολῶν, καὶ διὰ λόγων, καὶ διὰ πραγμάτων ἐπληροφόρησεν ἅπαντας, ὅτι ὁ ἄρτος τοῦ μυστηρίου, ὃν ἐσθίομεν, ἐστὶ τὸ σῶμα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ· καὶ ὁ οἶνος, ὃν πίνομεν, ἐστὶ τὸ ζωοποιὸν αὐτοῦ αἷμα. Πρῶτος ὁ Πατριάρχης ὁ Νῶε, ὁ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ ὕδατος τὸ σπέρμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διασώσας, φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ πίνει οἶνον (2)· τύπος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἔσωσε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς ἁμαρτίας, καὶ πρῶτος εὐλόγησε τὸν οἶνον, καὶ μετέβαλεν αὐτὸν εἰς τὸ αἷμα αὐτοῦ. Ὁ πρῶτος ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, ὁ ἀγενεαλόγητος Μελχισεδέκ, ὁ ἀφομοιωμένος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ (3), λαμβάνει μὲν τὰς δεκάτας παρὰ τοῦ Ἀβραάμ, προσ-

(1) Β'. Πέτρ. Κεφ. 1. σ. 18, 19. (2) Γεν. Κεφ. 9. σ. 20. (3) Εβρ. Κεφ. 7. σ. 3.

φέρει δὲ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἄρτον καὶ οἶνον, ἅμα δὲ καὶ εὐλογίαν, σημαίνων, ὅτι πρώτη ἱερωσύνη, ἡ εὐλογοῦσα τὴν ἐκ περιτομῆς ἱερωσύνην, τὴν ἐξ Ἀβραάμ καταγομένην, ἐστὶν ἡ ἐξ ἀκροβυστίας, ἥγουν ἡ κατὰ Χριστὸν, ἥτις προσφέρει ἄρτον καὶ οἶνον, δι' εὐλογίας μεταβάλλουσα αὐτὰ εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τοῦ κατὰ σάρκα υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ. Προσάττει ὁ Θεὸς τοὺς Ἰσραηλῆτας, λέγων· « Ἀνάβετε πρόβατον τέλειον, καὶ σφάζαντες αὐτὸ φάγετε » (1)· « Ἀλείψατε δὲ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τοὺς δύο σταθμοὺς καὶ τὴν φλοιαν ἐν τοῖς οἴκοις ἐν οἷς ἐὰν φάγωσιν αὐτὰ ἐν αὐταῖς. » Καὶ τὸ μὲν πρόβατον σύμβολόν ἐστι τοῦ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθέντος (2) Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗ τὸ σῶμα ἡμεῖς μεταλαμβάνομεν· τὸ δὲ αἷμα τοῦ προβάτου, τύπος τοῦ Δεσποτικοῦ αἵματος, δι' οὗ κατὰ μὲν τὸ ὁρώμενον, ἀγιάζομεν τὰ δύο χεῖλη καὶ τὴν γλῶσσαν, κατὰ δὲ τὸ νοούμενον, χάριτος πληροῦμεν τὸ λογικὸν καὶ θυμοειδὲς, καὶ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς.

Μετά δὲ ταῦτα, ἵνα βεβαιώσῃ ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ὅτι ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ, ὁ μὲν ἄρτος μεταβάλλεται εἰς τὸ ζωηφόρον σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος εἰς τὸ ζωοποιὸν αὐτοῦ αἷμα, ἄλλας μεταβολὰς ὁμοίως προκατασκευάσας ἀπέδειξεν· ὅθεν ὁ μὲν Μωϋσῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον, τοῦ ποταμοῦ τὸ ὕδωρ μετέβαλεν εἰς αἷμα· « Καὶ μετέβαλε πᾶν τὸ ὕδωρ τὸ ἐν τῷ ποταμῷ εἰς αἷμα » (3)· ὁ δὲ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας εἰς οἶνον μετέβαλε τὸ ἐν ταῖς ὑδρίαις ὕδωρ· « Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγεννημένον φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρίκλινος (4).

Μετά δὲ τοὺς τύπους καὶ τῶν μεταβολῶν τὰ παραδείγματα, τότε παρρησιαῶς ἤρξατο ὁ Θεάνθρωπος λέγειν· « Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐὰν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς (5).

(1) Ἐξέδ. Κεφ. 12. σ. 8, 7. (2) Ἠσ. Κεφ. 53. σ. 7. (3) Ἐξέδ. Κεφ. 7. σ. 20. (4) Ἰωάν. Κεφ. 2. σ. 9. (5) Ἰωάν. Κεφ. 6. σ. 51.

Ταῦτα δὲ αὐτοῦ διδάσκοντος, μάχονται μὲν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι. « Καὶ πῶς, λέγουσι, δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν » (1); Τοσοῦτον δὲ σκανδαλίζονται πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὥςτε παρῆλθον κατηγοροῦσιν αὐτὸν λέγοντες· « Σκληρὸς ἐστὶ τίς δύναται αὐτοῦ ἀκοῦειν » (2); Αὐτὸς δὲ ἐπιβεβαιοῦν τὸν λόγον αὐτοῦ, δηλοποιῶν ἅμα καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς μεταλήψεως τοῦ μυστηρίου· « Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνετε αὐτοῦ τὸ αἶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς » (3). Καὶ ταῦτα μὲν ἐδίδαξε τότε ὁ Θεάνθρωπος ἐν τῇ Καπερναούμ· ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ ἑσπέρα τοῦ Μυστηρίου, τότε ἐν τῇ ἀγίᾳ Σιών ἀνακείμενος μετὰ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, λαβὼν ἐν ταῖς ἀγίαις αὐτοῦ χερσὶ τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, διέκοψε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ εἶπε· « Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· πίνετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἶμά μου » (4).

Χριστιανὲ λοιπὸν, σὺ μὲν ἄρτον βλέπεις, ἀλλὰ σὺ πιστεύεις, ὅτι αὐτό ἐστι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου σου· οἶνον βλέπεις, ἀλλὰ ὁ Δεσποτικὸς λόγος πείθει σε, ὅτι αὐτό ἐστι τοῦ Κυρίου σου τὸ αἶμα· ἡ πίστις σου νικᾷ τὴν αἴσθησίν σου. Καθὼς δὲ ὅσοι εἶδον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν τῇ γῇ περιπατοῦντα, καὶ ἐπίστευσαν αὐτῷ, διὰ μὲν τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν ἔβλεπον ἄνθρωπον, διὰ δὲ τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν ὡμολόγουν αὐτὸν Θεόν· οὕτω καὶ σὺ, διὰ μὲν τῶν ὀμμάτων τοῦ σώματος, βλέπεις ἄρτον καὶ οἶνον, διὰ δὲ τοῦ φωτὸς τῆς πίστεως, πιστεύεις ὅτι ὁ ἄρτος ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ ὁ οἶνός ἐστι τὸ αἶμα τοῦ Δεσπότη σου· πιστεύων δὲ ἐκεῖνο, ὅπερ οὐ βλέπεις, μᾶλλον δὲ ἄλλο ἐκεῖνου, ὅπερ βλέπεις, γίνεσαι μακάριος. « Μακάριοι λέγει ὁ Κύριος, οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες » (5). Ἐὰν ἔβλεπες τὸ σῶμα καὶ τὸ αἶμα τοῦ Κυρίου σου, τότε οὐδόλως εἶχες χρεῖαν τῆς πίστεως.

(1) Ἰωάν. Κεφ. 6. σ. 52. (2) Ἰωάν. Κεφ. 6. σ. 60. (3) Ἰωάν. Κεφ. 6. σ. 53. (4) Ματθ. Κεφ. 26. σ. 26, 27. (5) Ἰωάν. Κεφ. 20. σ. 29.

ἐπειδὴ οὐχὶ τὰ ὁρώμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα πιστεύομεν· « Ἔστι γὰρ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων » (1). Ὅθεν οὐδὲ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς πίστεως ὑπῆρχες τότε ἄξιος· διὰ τοῦτο οὖν ἡ παντοδύναμος τοῦ Ἰψίου δεξιὰ ἐπικαλύπτει ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐχαριστίας τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ διὰ τῶν συμβεβηκότων τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἵνα βλέποντες τὸν ἄρτον, καὶ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ βλέποντες τὸν οἶνον, καὶ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ αἷμα, ἀπολαμβάνωμεν τὸν ἀμαράντινον τῆς πίστεως στέφανον· πρὸς τούταις, ἐὰν ἔβλεπες γυμνὸν καὶ ἀπαρκαλύπτον τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου σου, πῶς ἦν δυνατόν νὰ πλησιάσῃς καὶ μεταλάβῃς αὐτά;

Ὁ Μωϋσῆς καταβὰς ἀπὸ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἐν ὧσφ ἀσκέπασον εἶχε τὸ δοξασθὲν αὐτοῦ πρόσωπον· « Οὐκ ἠδύναντο οἱ Ἰσραηλῖται διὰ τὴν ἑλλαμψιν τῆς δόξης ἐνατενίσαι καὶ ἰδεῖν αὐτό » (2). Ὅταν δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐσκέπαζε, τότε ἐπλησίαζον πρὸς αὐτὸν, καὶ ἤκουον τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Ὁ Μωϋσῆς οὖν τότε, ἀκάλυπτος μὲν, ἐγίνετο ἀπρόσιτος· κεκαλυμμένος δὲ, ἐγίνετο προσσιτός. Ἐὰν τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας ἔμενε παντελῶς ἀπαρκαλύπτον, αὐτὸ ἦν ἀναμφιβόλως ἀπρόσιτον. Ἐὰν ἔβλεπες τὸ ὑπερένδοξον καὶ τεθεωμένον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ μόνον οὐκ εἶχες δύναμιν νὰ πλησιάσῃς καὶ μεταλάβῃς, ἀλλ' οὐδὲ καὶ νὰ ἐνατενίσῃς τὰς ὀψεις ἐπ' αὐτό· ἔτρεμες τότε, ἔφριττες, ἔφρευες, ἢ ἐπιπτες· καλύπτει οὖν αὐτά ἡ πανάγαθος καὶ παντοδύναμος πρόνοια τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν συμβεβηκότων τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, καὶ οὕτω γίνονται οὐχὶ μόνον πρασιτὰ, ἀλλὰ καὶ μεταληπτὰ καὶ τοῦτο δεύτερον αἴτιον τοῦ μυστηριώδους ταύτου καλύμματος. Ἀναγκαῖον τὸ κάλυμμα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως, ἵνα πλησιάσωσιν αὐτὸν οἱ Ἰσραηλῖται· πολλῶ ἀναγκαιότερον τὸ κάλυμμα εἰς τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας, ἵνα ἡμεῖς

(1) Ἑβρ. Κεφ. 11. σ. 1. (2) Ἑβρ. Κεφ. 34. σ. 33.

αὐτὸ μεταλαμβάνωμεν. Ἐκεῖνο τὸ ὕλικόν κάλυμμα τύπος ἦν τοῦ μυστηριώδους τούτου καλύμματος· ἐκεῖνο καταληπτὸν, τοῦτο ἀκατάληπτον· ἐκεῖνο ἐσκέπαζε τὸ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως, τοῦτο καλύπτει τὸ θεῖον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο μυστήριον τῶν μυστηρίων ἀκατανόητον, ὑπερβαῖνον πάντας τοὺς ὅρους τῆς φύσεως, οὐδὲ λόγῳ πολυπραγμονούμενον, οὐδὲ ἀνθρωπίνους λογισμοὺς περιλαμβανόμενον, πίστει δὲ μόνῃ καταννοούμενον, καὶ πιστευόμενον, καὶ λατρευόμενον.

Ἐκ τούτου ὁ μὲν ἄπιστος βλέπων τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, καὶ ἀκούων ὅτι ἐστὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γελᾷ καὶ περιπαίζει, ὁ δὲ αἱρετικὸς ζητῶν παραλόγως τὸν φυσικὸν τῆς μεταβολῆς λόγον εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον μυστήριον, καὶ μὴ δυνάμενος εὑρεῖν αὐτὸν, μωρολογεῖ, λέγων, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς εὐχαριστίας, τύπος μόνον ἐστὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ἡμεῖς δὲ οἱ πιστοὶ καὶ ὀρθόδοξοι βλέπομεν καὶ μετὰ τὴν μυστηριώδη εὐλογίαν ἄρτον καὶ οἶνον, ἀλλ' ἀκούοντες τοῦ Θεοῦ τὴν φωνήν· « Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου » (1), ἔχομεν τὸν λόγον τῆς πίστεως βεβαιότερον τῆς δρατικῆς δυνάμεως (2). Γνωρίζομεν, ὅτι ἡ μυστηριώδης μεταβολὴ οὐ γίνεται κατὰ φυσικὸν λόγον, ὁμολογοῦμεν δὲ ὅτι ἐπιτελεῖται διὰ τῆς θείας καὶ παντοδυνάμου χάριτος· καὶ καθὼς μὴδὲ τὸν φυσικὸν λόγον, μὴδὲ τὸν τρόπον ζητοῦντες, πιστεύομεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἓν ἐστὶ καὶ τρία, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ἡ Μήτηρ τοῦ Θεοῦ παρθένος ἔτεκε, καὶ παρθένος ἔμεινε, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἀκατάληπτα τῆς πίστεως μυστήρια, οὕτως ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐν τῇ θεῇ Εὐχαριστίᾳ, μανόντων τῶν συμβεβηκότων τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἡ μὲν οὐσία τοῦ ἄρτου μεταβάλλεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ οὐσία τοῦ οἴνου εἰς τὸ αἷμα αὐτοῦ, καὶ μὴ δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τὸν λόγον, καὶ τὸ πῶς.

(1) Ματθ. Κεφ. 26, σ. 26, 27. (2) Πέτρ. Κεφ. 1, σ. 19

ἴστε, ὅταν προσερχώμεθα εἰς τὴν μετάληψιν τῶν μυστηρίων, ἡμεῖς πλησιάζομεν εἰς τὸν Θεόν, θέλοντες ἵνα ἐνωθῶμεν μετ' αὐτοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ συλλογισθῶμεν, τίς ἐστὶν ὁ Θεός, ποῖοι ἡμεῖς, καὶ πόσον μισεῖ ὁ Θεός τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ Θεός ἐστὶ πα-
νακήρατος καὶ πανάγιος, μᾶλλον δὲ ἢ αὐτοαγιωσύνη· ἡμεῖς βε-
βορβορωμένοι καὶ ἁμαρτωλοὶ, πάσης ἀνομίας καὶ ἀκαθαρσίας κα-
ταγώγια. Ἐφάνέρωσε δὲ ὁ Θεός πόσον ἀποστρέφεται τὴν ἁμαρ-
τίαν, ὅταν ἐκήρυξε διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι οὐδὲ ὅπως δύναται, οὐδὲ
κἂν πρὸς ὀλίγον νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτὸν ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος·
ὅτι οὐδὲ ὅπως δύναται νὰ παρασταθῶσιν ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλ-
μῶν αὐτοῦ οἱ παράνομοι (1)· ὅτι μισεῖ πάντας τοὺς ἐργαζομέ-
νους τὴν ἀνομίαν, ἀφανίζει πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος,
βδελύσσεται τὸν ἄνδρα τὸν φονέα καὶ τὸν δόλιον. Ἐφάνέρωσε πό-
σον ἀποστρέφεται τὴν ἁμαρτίαν, ὅταν δι' αὐτὴν ἐπαίδευσεν τοὺς
Ἀγγέλους· ἐξώρισε τοὺς πρωτοπλάστους· κατέκλυσε τὸν κόσμον·
ἐβρεξε πῦρ καὶ θεῖον εἰς τὰ Σόδομα· ἐμάστιξε τὴν Αἴγυπτον· ἐ-
στρεψε τὴν θάλασσαν· ἔσχισε τὴν γῆν· ἐξήλειψε τὰ ἔθνη τὰ ἄ-
νομα· παρέδωκεν εἰς ἀφανισμόν καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν
τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐφάνέρωσε τὸ ἄπειρον βάρος τῆς ἁμαρτίας, ὅ-
ταν ἔδειξεν, ὅτι διὰ τὴν αὐτῆς ἐξάλειψιν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν
ἁμαρτωλῶν, ἀπέθανε διὰ σταυρικοῦ θανάτου ὁ ἀναμάρτητος καὶ
μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός. Πῶς λοιπὸν ἡμεῖς ἁμαρτωλοὶ ὄντες πλη-
σιάζομεν εἰς αὐτόν; πῶς πεπληρωμένοι ὄντες πάσης ἀνομίας, προ-
σερχώμεθα εἰς τὴν τράπεζαν τῶν ἀχράντων καὶ φρικτῶν αὐτοῦ
μυστηρίων;

Ἦκουσάς ποτε, πόσῃ καθαρότητα ζητεῖ ὁ Θεός ἀπὸ τῶν θε-
λόντων πλησιάσαι πρὸς αὐτόν; Ὅτε ὁ Θεός ἠθέλησεν, ἵνα οἱ Ἰσρα-
ῆλται πλησιάσωσιν εἰς τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ὅπου αὐτὸς κατέβη, τότε
εἶπε πρὸς τὸν Μωϋσῆν· « Καταβάς διαμάρτυραι τῷ λαῷ, καὶ
ἄγνισον αὐτοὺς σήμερον καὶ αὔριον, καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια,

(1) Ψαλμ. 8. σ. 4—6.

καὶ ἑστῶσαν ἑτοιμοὶ εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην » (1). Ἀκούεις, καθάρσις. Ἄγνισον αὐτούς· πλύσις. Καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια· Ἐτοιμασία τριήμερος. Καὶ ἑστῶσαν ἑτοιμοὶ εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην. Τόσην ἐτοιμασίαν ποιεῖ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ, οὐχ ἵνα ἀναβῇ ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Σινᾶ, ὅπου κατέβη ὁ Θεός, ἀλλ' ἵνα σταθῇ κάτω, κύκλῳ τῆς ὑπώρειας τοῦ ὄρους. Μετὰ δὲ τὴν τοσαύτην ἐτοιμασίαν οὐδεὶς ἐτόλμα, οὐχὶ μόνον ἵνα ἀναβῇ εἰς τὸ ὄρος, ἀλλ' οὐδὲ κἄν νὰ ψηλαφήσῃ αὐτό. « Προσέχετε ἑαυτοῖς τοῦ ἀναυθῆναι εἰς τὸ ὄρος, καὶ θίγειν τι αὐτοῦ » (2). Οὐαὶ δὲ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἀπετόλμα νὰ ψηλαφήσῃ τὸ ὄρος· τόξου βέλος, λιθοβολήμα, θάνατος ἦν ἡ τιμωρία αὐτοῦ· « Πᾶς ὁ ἀψάμενος τοῦ ὄρους, θανάτῳ τελευτήσει· οὐχ ἄψεται αὐτοῦ χεὶρ· ἐν γὰρ λίθοις λιθοβοληθήσεται, ἢ βολίδι κατατοξευθήσεται. » Ἐξαίρεσις δὲ οὐδεμία. Ἐάν τε κτῆνος, ἐάν τε ἄνθρωπος, οὐ ζήσεται. Σὺ λοιπὸν, ὅστις πλησιάζεις οὐχὶ εἰς τὸ ὄρος, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν. Σὺ, λέγω, ὅστις οὐ ψηλαφᾷς τὸ Σινᾶ, ἀλλὰ καὶ ψηλαφᾷς καὶ μεταλαμβάνεις τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ποίαν ἐτοιμασίαν ποιεῖς; πλύνεις τοὺς ῥύπους καὶ τὰς ἀκαθαρσίας τῆς καρδίας διὰ τῶν δακρύων σου; ἐτοιμάζεσαι κἄν πρὸ τριῶν ἡμερῶν διὰ προσευχῆς, καὶ νηστείας, καὶ τῶν ἄλλων θεαρέστων πράξεων; Σὺ καταδαπανᾷς μὲν ὅλον τὸν καιρὸν τῆς νηστείας, τὸν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διωρισμένον διὰ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς θείας μεταλήψεως, εἰς τὰς σωματικὰς μερίμνας καὶ φροντίδας, περιμένεις δὲ τὴν ἐσχάτην καὶ τελευταίαν ἡμέραν τῆς νηστείας, ἵνα ἔλθῃς πρὸς τὸν πνευματικόν σου πατέρα, τότε δὲ, σὺ μὲν μόλις μετὰ πολλῆς σπουδῆς προφθάνεις νὰ ἐξαγγείλῃς ἐκεῖνα τὰ ἁμαρτήματα, ὅσα ἡ μνήμη σου τότε ὑπαγορεύει· οὐδὲ δάκρυον χέεις, οὐδὲ ἀπόφασιν ποιεῖς διορθώσεως καὶ ἐπιστροφῆς· ἐκεῖνος δὲ βλέπων, τὸ περιμένον πλῆθος τῶν ἐξομολογηθησομένων, καὶ σπουδάζων ἵνα ἀκούσῃ πάντων τὴν ἐξομολόγησιν, οὐδὲ ἐλέγχει σε ὥς πρέπει.

(1) Ἐξοδ. κεφ. 19. σ. 10, 11. (2) Ἐξοδ. κεφ. 19. σ. 12, 13.

οὐδέ σε νοθετεῖ κατὰ τὸ χρέος αὐτοῦ, καὶ οὕτως, αὐτὸς μὲν μετὰ πολλῆς ταχύτητος ἀναγινώσκει σοι τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν, σὺ δὲ τὴν αὖριον, ἢ ἂν τύχῃ τὴν αὐτὴν ὥραν, τολμᾷς ἀνυποστόλως, καὶ μεταλαμβάνεις ἀφόβως τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου σου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς ἐπαβρόησιάζετο εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καθὼς ἐφάνη ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, αἱ φωναὶ καὶ ἀστραπαί, ἡ γνοφώδης νεφέλη, καὶ ὁ φοβερὸς ἤχος τῆς σάλπιγγος (1), ἐφόβουν ἡμᾶς, καθὼς ἐφόβισαν τότε τοὺς ὄντας ἐν τῇ περὶ μεθελη· καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, καὶ ὁ καπνὸς ὁ ἀναβαίνων, ὡς ἀπὸ κεκρίνου καιομένης, ἐποίει ἡμᾶς ἐκστατικούς σφόδρα, καθὼς τότε τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἐφαίνετο ἐπάνω εἰς τὸ θυσιαστήριον, καθὼς ἐφανερώθη ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος τὸ Χωρὴβ, τὸ πνεῦμα τὸ μέγα καὶ κραταῖον, τὸ διαλύον τὰ ὄρη (2), καὶ συντρίβον τὰς πέτρας, καὶ ὁ συσσεισμός ὁ φοβερὸς ἔστρεφεν ἡμᾶς εἰς τὰ ὀπίσω· ἐκαλύπτομεν βέβαια καὶ ἡμεῖς τὸ πρόσωπον ἡμῶν, καὶ φεύγοντες ἐκρυπτόμεθα ὑπὸ τὰ σπήλαια, καθάπερ τότε ὁ Ἡλίας ὁ μεγάλωνυμος. Ἐὰν κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελετῆς τοῦ μυστηρίου ἐφανερῶτο ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος (3), ἐβλέπομεν δὲ ποταμὸν πύρινον ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ χιλίας χιλιάδας Ἀγγέλων λειτουργούντων αὐτῷ, καὶ μυρίας μυριάδας Ἀρχαγγέλων παρεστηκότων ἐνώπιον αὐτοῦ, καθὼς ἐπαβρόησιάσθη εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἐνώπιον τοῦ Δανιὴλ, ἔφριττεν ἀναμφιβόλως τὸ πνεῦμα καὶ ἐταράττοντο αἱ διαλογισμοὶ τῆς ψυχῆς, καὶ ἡλλοιοῦτο ἡ μορφή τοῦ προσώπου ἡμῶν, καθὼς τότε ἡ τοῦ μεγάλου προφήτου Δανιὴλ. Ἐὰν ἐβλεπας, Χριστιανέ, ὅταν πλησιάζῃς εἰς τὴν μετάληψιν τοῦ μυστηρίου, τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπρημένου (4), καὶ πλήρη δόξης τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ Σεραφίμ. ἐξαπτέρυγα κύκλω αὐτοῦ, ταῖς μὲν δυσὶ τῶν πτερύγων καλύπτοντα τὰ πρόσωπα, ταῖς δὲ δυσὶ τοὺς πόδας, ταῖς δὲ δυσὶ

(1) Ἐξιδ. Κεφ. 19. σ. 16, 18. (2) Γ'. Βασιλ. Κεφ. 19. σ. 11—13. (3) Δαν. Κεφ. 7. σ. 13, 10. (4) Ἠσ. Κεφ. 6. σ. 1, 7.

πετόμενα, καὶ κραυγάζοντα καὶ λέγοντα· « Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ » καὶ ἔβλεπες εἰς τὴν χεῖρα τοῦ ἱερέως τὸν ἄνθρακα, ὃν λαμβάνει διὰ τῆς λαβίδος, καὶ ἅπτεται τοῦ στόματός σου, τότε βέβαια κατενύγετο ἡ καρδία σου, καὶ ἔθόας ὡσπερ ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας. Ὁ ταλαίπωρος ἐγὼ, ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς ὢν, καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων, οὐ μόνον βλέπω, ἀλλὰ καὶ μεταλαμβάνω τὸν βασιλέα τῆς δόξης καὶ Κύριον Σαβαώθ. Ἐὰν τὴν ὥραν, καθ' ἣν μεταλαμβάνεις, ἔβλεπες μίαν μόνην ἀκτῖνα τῆς θείας δόξης, ἐτρόμαζες τότε, καὶ μὴ δυνάμενος στῆσαι τοὺς πόδας σου, ἐπίπτες ἐπὶ πρόσωπον, καθὼς ἔπεσον οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτε ἐν τῷ Θαβωρείῳ ἄρει ἔλαμψεν ἡ θεία δόξα τοῦ προσώπου αὐτοῦ.

Ταῦτα ἀληθῶς οὐ βλέπετε· ἀλλ' οὐκ ἠκούσατε τί ἔπαθεν ὁ Ὄζα, ὅταν αὐθαδῶς ἤγγιζε τὴν κίβωτόν τοῦ Θεοῦ; « Ἐθυμώθη Κύριος ὀργῇ τῷ Ὄζα, καὶ ἔπεσεν αὐτὸν ἐκεῖ ὁ Θεὸς, καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ παρὰ τὴν κίβωτόν τοῦ Κυρίου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ » (1). Οὐκ ἐμάθετε τί ἔπαθεν ὁ Ὄζιας, ὅτε παρὰ νόμῳ ἐθυμιάσεν ἐν τῷ Ναῷ; « Ἡ λέπρα ἀνέτειλεν ἐν τῷ μετώπῳ αὐτοῦ ἐναντίον τῶν ἱερέων ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐπάνω τοῦ θυσιαστηρίου τῶν θυμιαμάτων » (2). Οὐκ ἀνέγνωτε τί συνέβη εἰς τοὺς ἀνευλαβεῖς καὶ πονηροὺς ἱερεῖς Ὀφνὶ καὶ Φινεές, τοὺς ἀναξίως βασιτάζοντας τὴν κίβωτόν τοῦ Κυρίου; « Ἐπεσον ἀμφότεροι ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ πυλέμου, καὶ ἀπέθανον » (3).

Μήπως δὲ, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐχαριστίας οὐ παρουσιάζεται, καθὼς πολλάκις τὸ πάλαι ἐφάνη, οὐδὲ παιδεύει τοὺς ἀναξίους καθὼς πρότερον, διὰ τοῦτο ἡμεῖς καταφρονοῦμεν « τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ » (4); Ἀλλ' ἐὰν οὕτως ἔχη, οὐαὶ ἡμῖν· διότι κατὰ τὴν σκληρότητα καὶ ἀμετανόητον καρδίαν ἡμῶν ἠσυχάζομεν ἑαυτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ.

(1) Β'. Βασ. Κεφ. 6. σ. 7. (2) Παραλ. Κεφ. 26. σ. 19. (3) Α'. Βασ. Κεφ. 4. σ. 11. (4) Ρωμ. Κεφ. 2. σ. 5.

ἐπειδὴ· « Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου » (1). Τοῦτο δὲ τὸ κρίμα ἐπάγει οὐχὶ μόνον ποικίλα παθήματα καὶ ἀρρώστιας καὶ θάνατον, καθὼς ἐσημείωσεν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους· « Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀρρώστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοὶ » (2), ἀλλὰ καὶ τὴν αἰώνιον κόλασιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὅτε ὁ Θεὸς· « Ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὡς ἐδῆλωσεν ἡμῖν ὁ τῶν ὅλων Κύριος, λέγων (3). « Τότε ἀρξασθε λέγειν· ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατεαῖς ἡμῶν ἐδίδαξας. Καὶ ἐρεῖ, λέγων ἡμῖν, οὐκ οἶδα ὑμεῖς, πόθεν ἐστὲ ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας » (4).

Ἐπειδὴ δὲ τοσαύτη καὶ τοιαύτη τιμωρία πρόκειται εἰς τοὺς ἀναξίως μεταλαμβάνοντας τῶν φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, διὰ τοῦτο ὁ θεηγόρος Παῦλος ἔδωκε ταύτην τὴν ἐντολήν· « Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω » (5). Ἀκούεις σοφίαν καὶ σύνεσιν; χειροτονεῖ σε κριτὴν σεαυτοῦ, διατί; διότι τίς ἄλλος πάντων τῶν ἀνθρώπων οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰμὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ (6); Τίς ἄλλος ἄνθρωπος οἶδεν ἀκριβέστερον τὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδίας σου, εἰμὴ τὸ πνεῦμά σου, καὶ ἡ συνείδησίς σου; διὰ τοῦτο οὖν, πρὶν ἢ πλησιάσῃς εἰς τὰ μυστήρια, δοκίμασον σεαυτὸν, ἐξέτασον τὰς πράξεις σου, καὶ ἐὰν εὕρῃς ἐν αὐταῖς παράβασιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ γνώμην ἀδιόρθωτον, ἄπεχε· διότι ἐὰν μεταλάβῃς γίνεσαι « Ἐνοχος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου » (7). Πολυπραγμάνησον τοὺς λόγους σου, καὶ ἐὰν γνωρίσῃς, ὅτι τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεξε δολιότητας (8), καὶ ὅτι, καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου καταλάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς σου

(1) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 11. σ. 29. (2) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 11. σ. 30. (3) Ῥωμ. Κεφ. 2. σ. 6. (4) Αου. Κεφ. 13. σ. 26, 27. (5) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 11. σ. 28. (6) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 2. σ. 11. (7) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 11. σ. 28. (8) Ψαλμ. 49. σ. 19, 20.

ἐτίθεις σκάνδαλον, ψεῦδος, συκοφαντίαν, προδοσίαν, μένεις δὲ ἐν τούτοις ἀμετανόητος, ἄπεχε· διότι ἀναξίως ἐσθίεις καὶ πίνεις, καὶ ἐνοχος γίνεσαι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου. Ἐξερεύνησον τὰς ἐνθυμήσεις σου, καὶ ἐὰν ἰδῇς ὑπερηφάνειαν εἰς τὸν νοῦν, φθόνον εἰς τὴν ψυχὴν, ἔχθραν εἰς τὴν καρδίαν σου, μετάνοιαν δὲ οὐδεμίαν, ἄπεχε· διότι ἐὰν μεταλάβῃς, κρίμα ἑαυτοῦ ἐσθίεις καὶ πίνεις.

Τὸ μυστήριον πανάγιον· πρέπον οὖν ἐστίν, ἵνα καὶ οἱ προσερχόμενοι εἰς αὐτὸ ἅγιοι ᾖσι· διὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς, ὅταν πλησιάσῃ ὁ καιρὸς τῆς θείας μεταλήψεως, ἐκφωνεῖ τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις· ἀλλὰ τίς ὁ ἅγιος; « Τίς καθαρὸς ἐσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδεὶς, ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς » (1). Τί λοιπὸν ποιητέον; ἄρα γε συμφέρει νὰ ἀπέχωμεν τοῦ μυστηρίου, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς ἐνοχὴν καὶ κρίμα; οὐχί· ἡ μετάληψις τῆς θείας εὐχαριστίας ἐστὶν ἀναγκαία, πρὸς στηριγμὸν τῆς πίστεως, πρὸς κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς, πρὸς τελειότητα τοῦ βίου· χωρὶς τῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἀδύνατόν ἐστι νὰ κληρονομήσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν· « Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σὰρκά τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς » (2).

Ἀλλὰ βλέπω, λέγεις, δύο πράγματα στενὰ καὶ τὰ δύο· ἐὰν μεταλάβω ἀναξίως, ἀμαρτάνω· ἐὰν μὴ μεταλάβω ὀλοτελῶς, κολλάζομαι· τί νὰ πράξω λοιπὸν οὐκ οἶδα· ἄλλο τρίτον, ἀδελφε, ποίησον, ἡγουν μετάλαβε ἀξίως· ἀλλὰ πῶς ἀμαρτωλὸς ὢν; τὸ πῶς περιέγραψέ σοι ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοῦ Προφήτου Μωϋσέως, καὶ διὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ὁ μὲν Παῦλος παραγγέλλει σοι Δοκίμασον πρῶτον σεαυτὸν, ἡγουν ἐξερεύνησον πάσας τὰς ἀμαρτίας σου, καὶ βλέπων μὲν τὸ πλῆθος τῶν ἀνομιῶν σου, στοχαζόμενος δὲ τὸ ἀναγκαῖον τῆς μεταλήψεως διὰ τὴν σωτηρίαν σου, μὴ νυστάξης, μηδὲ ὑπνώσης, μηδὲ μείνης κοιτῶμενος εἰς τὴν

(1) 1ωβ. Κεφ. 14. σ. 4, 5. (2) 1ωάν. Κεφ. 6. σ. 53.

βόρβοραν τῆς ἁμαρτίας σου· « Ἐγείραι ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάνῃσιν σοι ὁ Χριστὸς » (1). Ποίησον ὅσα διὰ τοῦ Μωϋσέως διέταξέ σοι ὁ Θεός· ἄγνισον σεαυτὸν, ὅπερ ἐστὶ, μετανόησον ὡς ὁ Μανασσῆς, ἐγκατάλιπε τὴν ἀνομίαν ὡς ὁ Ζακχαῖος, ἀποφάσισον γὰρ ζήσης εὐαρέστως τῷ Θεῷ, ὡς ὁ Ματθαῖος. Ἄγνισον σεαυτὸν, ἤγουν πρόσελθε εἰς τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς τὸ κριτήριον, καὶ μετὰ ταπεινοφροσύνης ὡς ἡ πόρνη, καὶ μετὰ κατανύξεως ὡς ὁ ληστής, ἐξαγόρευσον πάσας τὰς ἁμαρτίας σου· ἡ μετάνοια, ἡ ἐπιστροφή, ἡ τελεία ἀποχὴ τῆς ἁμαρτίας, ἡ ἐξομολόγησις ἐξαλείφει τὰς ἀνομίας σου, καὶ καθαρίζει σε ἀπὸ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν σου· « Τὴν ἁμαρτίαν μου ἐγνώρισα, λέγει ὁ Προφήτης, καὶ τὴν ἀνομίαν μου οὐκ ἐκάλυψα· εἶπα· ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφήκας τὴν ἀσέθειαν τῆς καρδίας μου » (2). Πλύναι ὡς ὁ Πέτρος διὰ πικρῶν δακρύων, οὐχὶ τὰ ἱμάτιά σου, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας σου τὸν βύπον, τοῦλάχιστον πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐταίμασον σεαυτὸν διὰ προσευχῆς, διὰ νηστείας, διὰ ἐλεημοσύνης, καὶ διὰ παντὸς ἄλλου θεαρέστου ἔργου· ἔπειτα μετὰ πίστεως καὶ εὐλαθείας, μετὰ φόβου καὶ τρόμου πρόσελθε, « τύπτων τὸ στήθος, ὡς ὁ Τελώνης· καὶ τὸ, Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανός (3), ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθης, » κραυγάζων ὡς ὁ ἐκατόνταρχος, καὶ οὕτω μετάλαβε τῶν ἐπουρανίων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων· τοιούτοτρόπως γίνεται σοι ἡ μετάληψις ψυχῆς καὶ σώματος ἁγισμοῦς, καὶ τελεία μετὰ τοῦ Θεοῦ ἔνωσις· τότε δὲ γίνεσθαι τοῖς πάθεσιν ἀνίκητος, τοῖς δαίμοσι φοβερὸς, τῶν Ἀγγέλων φίλος, τοῦ Θεοῦ υἱός, καὶ τῆς ἐπουρανίου αὐτοῦ βασιλείας κληρονόμος· Ἀμήν.

(1) Πρὸς Ἑφ. Κεφ. 3. σ. 14. (2) Ψαλμ. 31. σ. 3. (3) Ματθ. Κεφ. 8. σ. 8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης.

Διὰ τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, καὶ ἁγίου μύρου, ἐπροβιβάσθημεν, Κύριε, ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν οἱ πιστοὶ εἰς ἀξίωμα ἱερέων σου· καὶ ὡς τοιοῦτοι χρεωστοῦμεν νὰ προσφέρωμεν εἰς σὲ προσευχάς, δεήσεις, νέκρωσιν τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν, ἀπάρνησιν τοῦ ἑαυτοῦ μας, καὶ τέλος τὴν πρᾶθυμον θυσίαν τῆς ἰδίας ἡμῶν ζωῆς, ὑπὲρ τῆς θεοσδότου ἀληθείας, καὶ τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Ταύτην τὴν ἐν Πνεύματι ἱερωσύνην παντὸς Χριστιανοῦ σημαίνοντες οἱ ἅγιοί σου Ἀπόστολοι, γράφουν τὰ ἀκόλουθα· « Ἐσφάγης, καὶ ἡγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματί σου, ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης, καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους, καὶ ἐποίησας ἡμᾶς τῷ Θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς » (1). Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος συμφώνως διδάσκει· « ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε, οἶκος πνευματικὸς, ἱερὰ τευμα ἅγιον, ἀνενέγκαι πνευματικὰς θυσίας, εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ » (2). Τέλος ὁ Παῦλος μᾶς παραινεῖ, γράφων· « Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν » (3). Ἐξ αὐτῆς λοιπὸν τῆς ἱερατείας ἀναβιβάζονται οἱ ὀρεγόμενοι τῆς μυστηριώδους ἱερωσύνης καὶ ἱκανοὶ ὄντες, εἰς τὰ ἀξιώματα τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἀρχαιοτάτη εὐχὴ τῆς χειροτονίας, θεραπεύει τὰ ἀσθενῆ καὶ ἀναπληροῖ τὰ ἐλλείποντα. Τοῦτο δὲ ἐννοεῖται, ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν ὄλων τῶν ἀνθρώπων ἀνικανότητα, τοῦ νὰ ἐργάζωνται τὰ θεῖα, ὅχι δὲ καὶ τὴν ἐν γνώσει ἀναξιοσύνην ἐκείνων, ὅσοι μηδεποσῶς συλλογιζόμενοι τὸ ὕψος καὶ τὸ βάρος τῆς διακονίας ταύτης

(1) Ἀποκάλ. Κεφ. β. σ. 9. (2) Ἀ. Πέτρ. Κεφ. 2. σ. 5. (3) Ῥώμ. Κεφ. 12. σ. 1.

καὶ ἀπὸ τέλη κοσμικὰ παρακινούμενοι, προσέρχονται εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἀστήρικτοι εἰς τὴν πίστιν, ἀνίδεοι τῶν θείων Γραφῶν, σφικτεροὶ εἰς τὰ ἥθη, διὰ νὰ καπηλεύσουν, ὡς λέγει ὁ οὐρανοβάμων, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ φθάσουν εἰς ἀνώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Ὅθεν οἱ μὲν χειροτονοῦντες ἱεράρχαι ἔλαβον ἐντολὴν καὶ κανόνα τῆς ἐκλογῆς τῶν πρεσβυτέρων, τὸ « χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἀμαρτίαις ἁλλοτρίαις » (1)· οἱ δὲ χειροτονοῦμενοι πρέπει νὰ ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν τοῦ Ἀποστόλου ἰακώβου παραίνεσιν· « Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες ὅτι μείζον κρίμα ληψόμεθα » (2).

Ἀκόμη μεγαλύτερον τούτου ἀμάρτημα συμβαίνει, καὶ βαρύτερον ἐγκλημα ἐπιφορτίζονται, ὅσοι χειροτονοῦν ἢ χειροτονοῦνται, ἐπὶ μισθῷ, διὰ χρήματα καὶ μικρὸν κέρδος ἀλλοίμονον! τολμῶντες νὰ μεταδίδωσι τὴν φρικτὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, τὴν τε ἱερουργίαν καὶ διδασκαλίαν, εἰς ἀναξίους, ὡς νὰ ἦτον διὰ πώλημα ἢ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ ἐν ἀσθενείᾳ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν ἀμαρτίᾳ τελειούμενη. Σίμων ὁ μάγος, ὅστις ἐπείρασε τοὺς Ἀποστόλους, φαντασθεῖς, ὅτι δύναται νὰ ἀγοράσῃ τὴν θαυματουργικὴν καὶ ἰαματικὴν δύναμιν, ἔδωκε πρῶτος καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ παράδειγμα τῆς τόσον ὀδυνηρᾶς παραβάσεως (3). Ἀκέραιος ψυχῇ τε καὶ σώματι πρέπει νὰ ᾖ καὶ ὁ πρεσβύτερος καὶ διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας, εἰδήμων τοῦ θείου λόγου καὶ τῶν ἱερῶν παραδόσεων, πεπαιδευμένος, ἂν ὅχι πολυμαθής, καὶ τοῦτο κατ' ἀναλογίαν τῆς καταστάσεως καὶ θέσεως τοῦ ποιμνίου του. Ἄν ἐστερήθῃ κατὰ περίστασιν καὶ ἐξ ἀνάγκης, τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τακτικῶν μαθημάτων, ἃς ἐπιμελῆται τὴν κατ' ἰδίαν, ἐν κειρῷ εὐκαιρίας, μελέτην, διὰ νὰ μὴν ἀγνοῇ ὀλοτελῶς τὰς ἰδέας, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται τὰ σκάνδαλα καὶ τὰ προσκόμματα πρὸς βλάβην τοῦ πνευματικοῦ τοῦ ποιμνίου· πλὴν ἃς μελετᾷ μὲ πίστιν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὅστις κατήσχυε πᾶσαν σοφίαν τοῦ κόσμου· Ἄν τύχῃ

(1) Ἀ. πρὸς Τιμ. Κεφ. 5. σ. 22. (2) Ἰακώβ. Κεφ. 3. σ. 1. (3) Πρὸς Κεφ. 8. σ. 18, 19.

πάλιν ὁ ἱερεὺς πολυμαθὴς, ἀνάγκη εἶναι δι' αὐτόν, Ἰησοῦ μου, νὰ ἐνθυμῆται πάντοτε, ὅτι· « Ἡ γνῶσις φυσικοῦ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ » (1)· καὶ ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐφελκύνονται διὰ τῶν διδασκατικῶν λόγων τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ λόγου τοῦ σταυροῦ, καὶ τῆς κατὰ σὲ ζωῆς!.. Καὶ τῳόντι, Καρδιογνώστα, εἶδομεν πολλὰ παραδείγματα, ἐκ τῶν ὁποίων εὐλόγως συνάγομεν, ὅτι ὁ θερμῶς πιστεύων, ἕως τὰ ὕστερα καταπίθει τοὺς πλέον ἰσχυρογνώμονας· ὁ ἀγαπῶν ἕως τέλους, κινεῖ εἰς στοργήν, καὶ ἀπαλύνει τὰς πλέον ἀπολιθωμένας καρδίας· ὁ ἐλπίζων εἰς σὲ, δὲν ἀπελπίζεται ποτὲ διὰ τὴν φαινομένην ἀκαρπίαν τοῦ θεοῦ λόγου, ἀλλ' ἐπιμένει, ἀγωνίζεται, μακροθυμεῖ, καιροφυλακτεῖ καὶ ἀκολούθως θερίζει τὸν γλυκύτατον καὶ ἄφθαρτον καρπὸν τῆς τῶν ἀμαρτωλῶν διορθώσεως καὶ σωτηρίας. Διὰ νὰ δυνήθῃ ὅμως ὁ ἱερεὺς εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, νὰ ἐπιμεληθῇ τὸ ἱερὸν καὶ δεινὸν τοῦ ἐπάγγελμα, πρέπει, ὑπὲρ ἄλλο τι νὰ γυμνασθῇ τὴν ἀρετὴν τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὰ ἐγκόσμια, ἐκφωνῶν συχνάκις τὴν Ἀποστολικὴν παραγγελίαν· « Ἀδελφοί, ὁ καιρὸς τὸ λοιπὸν συνεσταλμένος ἐστίν, ἵνα καὶ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι· καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες· καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες· καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες· καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου » (2). Αὐτὸ τὸ ἐμβριθέστατον καὶ γαληνιαῖον φρόνημα, ὅταν ριζωθῇ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἱερέως, οὗτος μὲν γίνεται ἄξιος κυβερνήτης τῶν ψυχῶν καὶ ποιμὴν, οἱ δὲ λόγοι του καὶ αἱ πράξεις καρποφοροῦν, εἰς δόξαν τοῦ ἀρχιποιμένου Χριστοῦ. Τότε εὐκαιρεῖ νὰ ἐργάζεται τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας, ἀποκτᾷ τέλειον δικαίωμα τοῦ νὰ πορίζηται τὰ ἀναγκαῖα ἐκ τῆς ποίμνης, γίνεται ὁ ἴδιος τὰ πάντα τοῖς πᾶσιν, ἵνα πάντως τινὰς σώσῃ (3). Ὁ τοιοῦτος ἱερεὺς δὲν ματαιοπονεῖ σπουδάζων τὰς ἀρχαιότητας, ἢ τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἀστέρων, ἢ τοὺς χυμοὺς καὶ τὰ ἰδιώματα

(1) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 8. σ. 1. (2) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 7. σ. 29—31. (3) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 9. σ. 22.

τῶν φυσικῶν σωμάτων, ἢ τὰ ἐφήμερα συστήματα τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου· ἀλλὰ μελετᾷ τὸν Θεὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ σπουδάζει τὸν ἄνθρωπον κατὰ βάθος εἰς τὸν πρακτικὸν βίον διὰ τὴν ἡμπορὴν τὴν ὠφελῆ, τὴν θεραπεύην, φωτιζόμενος καὶ ἀπὸ τὰ μαθήματα τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου. Εὐτυχὴς καὶ μακκρία ἡ ψυχὴ τοῦ ἔμφορονος πρεσβυτέρου, ὅστις ἠγάπησε τὴν εὐπρέπειαν τοῦ σοῦ οἴκου, ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, καὶ ἀγωνίζεται νὰ τὸν θεμελιώσῃ εἰς τὰς καρδίας· καὶ διὰ τὴν μὴν ἀποκάμνη ὁ ζήλος του εἰς αὐτὴν τὴν πολύμοχθον ἐργασίαν, ἧς ἀνακαλῆ συχνότατα εἰς τὸν νοῦν πρὸς ἐγκαρδίωσίν του τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου· « Ἀδελφοί, ἐάν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτὸν, γινωσκέτω, ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου, καὶ καλύψει πληθὺς ἁμαρτιῶν » (1).

Ναί, εἰς τὸν τιοιούτον ποιμένα ἀπόκειται κατ' ἐξοχὴν « ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος Κριτὴς » (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστήριον τοῦ τίμιου Γάμου.

Τὸν τίμιον γάμον, διέταξας, Φιλάνθρωπε, πρὸς τοὺς κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν δημιουργηθέντας πρωτοπλάστους, ἄξιον τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ βαθμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνύψωσας τὸ ἐξάριστον κτίσμα τῆς παντοδυναμίας. Ἐκτὸς τῆς θεϊκῆς φωνῆς πρὸς πάντα τὰ ἔμψυχα, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε· ἐντολὴν ἰδιαιτέραν παρέδωκας εἰς τὸν ἄνθρωπον, τοὺς ἀκολούθους προσκυ-

(1) Ἰακώβ Κεφ. 5. σ. 19-20. (2) Β': πρὸς Τιμ. Κεφ. 4. σ. 8.

νητούς σου λόγους διὰ στόματος τοῦ Ἀδάμ· « Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν » (1). Βοηθὸς τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνή (2), κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ (3), κατὰ τὴν θεῖαν σου ἀπόφασιν. Ἀδιάσπαστος ὁ δεσμὸς τοῦ τιμίου γάμου, ἐφ' ὅρου ζωῆς, παρεκτός λόγου πορνείας, κατὰ τὴν ἐντολὴν σου, Θεάνθρωπε. « Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω » (4). Ὅθεν ἡ ἀγία σου Ἐκκλησία, εὐλογεῖσα τὴν ἐν πνεύματι εὐσεβείας καὶ καθαρότητος σύζευξιν τῶν τέκνων τῆς, πρὸς ἀπόκτησιν ἀπογόνων εἰς δόξαν τοῦ ἐνόματός σου, ὁρίζει τὸ μυστήριον τοῦ γάμου κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Ὁ γάμος εἶναι μυστήριον ἐκ Θεοῦ διετεταγμένον, διὰ τοῦ ὁποῦ εἰς ἀνὴρ καὶ μία γυνή συναρμύζονται ἀδιασπᾶστως, युγάμει τῆς ἀμοιβαίας καὶ ἐλευθέρας αὐτῶν συναίνεσεως, ὅταν δὲν μεσολαβῇ κἀνὲν νόμιμον ἐμπόδιον, γινομένης τῆς ἐνώσεως αὐτῶν τῶν δύο διὰ τῶν εὐχῶν καὶ τῆς εὐλογίας ἐνὸς ἱερέως, κατὰ τὸ ἔθος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τότε συμπληροῦται εἰς τοὺς συζύγους ἡ θεία ἐπαγγελία, ἡ λέγουσα· « Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος » (5)· κύριος ἱερὸν ἔχει ὁ τοιοῦτος γάμος, ὡς σκοπὸν καὶ τέλος ἔχων, τὸν πληθυσμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀκολασίας, καὶ τὴν ἀμοιβαίαν τῶν νεογάμων βοήθειαν, καθ' ὅλον τὸ στάδιον τῆς προσκαίρου ζωῆς· ἐπιστηρίζεται δὲ ὁ τοιοῦτος ὀρθόδοξος ὀρισμὸς τοῦ τιμίου Χριστιανικοῦ γάμου, ἐπάνω εἰς τὰ θεόπνευστα λόγια τοῦ οὐρανοδόχου Ἀποστόλου Παύλου. Μεταξὺ τῶν ἄλλων παραγγελμάτων ἐκφωνεῖ ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν καὶ τὰ ἐξῆς· « Ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος τὴν

(1) Γενέσι. Κεφ. 2. σ. 24. (2) Γενέσι. Κεφ. 2. σ. 18. (3) Πρὸς Ἐφεσ. Κεφ. 5. σ. 23. (4) Ματθ. Κεφ. 19. σ. 6. (5) Πρὸς Ἐβρ. Κεφ. 13. σ. 4.

Ἐκκλησίαν » (1). Καὶ κατωτέρω, ἐμφαίνων ὁ τῶν ἀρρήτων βημάτων μακάριος ἀκροατής, ὅτι τὸ μυστήριον τοῦ γάμου ὑπάρχει τύπος τῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν, δηλονότι μὲ τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, προσθέτει. « Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. »

Καὶ τῶντι ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἐκλεκτὴ Νύμφη τοῦ Θεοανθρώπου καὶ Σωτῆρος, κατὰ χάριν καὶ συγκατάθεσιν αὐτοῦ, εἶναι ἀρχέτυπον ὑψηλόν, καὶ μυστικὸς ὑπογραμμὸς τοῦ τιμίου μεταξὺ τῶν εὐσεβῶν καὶ θεαρέστου γάμου· ἐξ αὐτῆς τῆς συγκρίσεως θέλουν ἐφθαλμοφανῶς προκύψει ὅλα τὰ καθήκοντα τῶν θεοφιλῶν συζύγων.

Ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου εἶναι Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τῆς θείας του παρουσίας ἀναγεννῶνται αἱ ψυχὰι τῶν ἀμαρτωλῶν διττῶς, καὶ διὰ τὴν πρόσκαιρον ζωὴν, καὶ διὰ τὴν αἰώνιον· παρμῳίως οἱ εὐσεβεῖς σύζυγοι τεκνογονοῦν διττῶς, πρῶτον, ἀξιούμενοι νὰ γείνουν πατέρες, καὶ μητέρες κατὰ σάρκα, καὶ δεύτερον, συντελοῦντες εἰς τὸν ἁγιασμὸν τῶν γεννηθέντων, διὰ τῆς προσευχῆς, τῆς νουθεσίας καὶ τοῦ παραδείγματος. Ἡ Ἐκκλησία ποικιλοτρόπως καταδιώκεται, καὶ ἐν ὅσῳ μένει ἀχώριστος ἀπὸ τῶν οὐράνιόν της Νυμφίων νικᾷ ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, καὶ ἀποκροῦει ἀνίκητος τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πετυρωμένα· ὡσαύτως πᾶσα χριστιανικὴ σύζυγος μένει ἀχώριστος ἀπὸ τὴν κεφαλὴν της, τὸν ἄνδρα, καὶ τότε εὐτυχῶς ἀντιτάσσεται εἰς τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς, δὲν τὴν ἀπολύει, ἀλλὰ καὶ συνδιαμένει ὡς σωτὴρ ὅλου τοῦ σώματος· τὸ αὐτὸ χρέος, τὴν αὐτὴν στοργὴν φυλάττει πρὸς τὴν σύζυγόν του ὁ εὐσεβὴς Χριστιανὸς· δὲν τὴν ἀπολύει παρανόμως, ἀλλ' ἀνέχεται ἐν ἀγάπῃ τὰς ἀδυναμίας της. Καθὼς ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, οὕτω καὶ ἡ Χριστιανικὴ μήτηρ μεταδίδει τὸ πνευματικὸν ἄδολον γάλα εἰς τὰ νήπια τέκνα της, ἐν ᾧ ὁ πατήρ, προβαίνοντος τοῦ χρόνου, τὰ

(1) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. δ. σ. 28—29.

ἐκτρέφει δίδων εἰς αὐτὰ τὴν στερεωτέραν τροφὴν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐοδοῦται πᾶς Χριστιανικὸς οἶκος, ἐπισκιαζόμενος ἄνωθεν, καὶ γίνεται ἀνεπαισθήτως μία μικρὰ Ἐκκλησία, εἰς δόξαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ, ἐξ οὗ, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς δοξάζεται (1). Ἡ Ἐκκλησία, οὕσα μήτηρ φιλόστοργος, δὲν παύει ποτὲ τοῦ νὰ ᾔηται νύμφη, ἐπιποθοῦσα τὸν νυμφίον τῆς ὁμοίως καὶ ἡ εὐσεβὲς σύζυγος συμβιβάζει τὰ δύο ταῦτα χρέη, καὶ προσκαρτερεῖ ἐξ ἴσου εἰς τὸν ἄνδρα τῆς καὶ εἰς τὰ τέκνα τῆς. Ἡ Ἐκκλησία ἀμώμητος διαμένει χωρὶς νὰ ἔχη μετοχὴν ποτὲ εἰς τὰ βδελύγματα τῆς βεβυλῶνος τοῦ κόσμου· ἀποστρέφεται τὰς αἵρέσεις, ὡς βλασφημίας κατὰ τοῦ Νυμφίου τῆς· τὴν ἀπόλαυσιν τῆς κοσμικῆς ἡγεμονίας, διότι προκρίνει νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν Κύριόν τῆς, παρὰ νὰ βασιλεύσῃ τέλος, τὴν ψευδώνυμον γνῶσιν, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, διότι ἤθελεν εἶσθαι ἀθέτησις τῆς πίστεως πρὸς τὸν Νυμφίον τῆς. Ἀπαρallάκτως καὶ ἡ χριστιανικὴ σύζυγος δὲν ἐπαίρεται ποτὲ κατὰ τοῦ ἀνδρός τῆς, ἀποστρέφεται πᾶσαν δόξαν καὶ τιμὴν ἀτομικὴν ἰδιαιτέραν, καὶ φεύγει πᾶν εἶδος παραβάσεως τῶν ἱερῶν τῆς ὁρκων.

Ὁ εὐσεβὲς ἀνὴρ καὶ πατὴρ δὲν ἐπιφορτίζει ποτὲ ζυγὸν δυσβάστακτον, ἀλλὰ χρηστὸν καὶ ἐπιεικὴ εἰς τὴν γυναῖκά του· μάστιστα δὲ ἀνκλαμβάνει τὰ βάρη τῆς ζωῆς, ὁδηγεῖ, προσέχει τὴν σύντροφόν του, καὶ ἀγωνίζεται ἐν πνεύματι ἀγάπης, νὰ τὴν διατηρήσῃ ἄμεμπτον· φιλοτιμοῦνται ἀμφότεροι νὰ ζήσουν σωφρόνως, φυλάττοντες τὴν ἀμοιβαίαν πίστιν, ἡ ὁποία βᾶσιν ἔχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἄγρυπνον ἀποχὴν ἀπὸ τὰ θέληττα τοῦ κόσμου· χρέος νομίζουν ἱερὸν νὰ μεταδώσουν εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν τὴν φιλοκαλίαν καὶ τὴν διαδοχικὴν ἀρετὴν. Ὁ οὐράνιος νομοθέτης τῶν λογικῶν ὄντων τοὺς ἐσφράγισεν εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως, μὲ μίαν μυστηριώδη σφραγίδά· ἀποχωρίζόμενοι,

(1) Πρὸς Ἑβραίους. Κεφ. 3. στ. 13.

ἤθελαν διασπᾶσαι αὐτὴν τὴν ἱερὰν σφραγίδα, διὰ τῆς ὁποίας ἠνωμένως ἐσημειώθησαν. Ὅθεν μένουσιν ἀχώριστοι, καὶ συμπαροῦν ἐν ἀγάπῃ καὶ προσδοκίᾳ τῆς μελλούσης μακαριότητος θεωροῦν ἑαυτοὺς ὡς ἀλληλεγγύους διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλου τοῦ οἰκιακοῦ πληρώματος.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ μυστήριον τῆς φύσεως ἀποκαθίσταται μυστήριον τῆς χάριτος. Ἡ διαφθορά, ἡ πραρακμή, καὶ τέλος ἡ πτώσις τῶν μεγαλητέρων ἐθνῶν ἤρχισεν ἀείποτε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἱστορικῶν, ἀπὸ τὴν χαλάρωσιν τοῦ ἱεροῦ δεσμοῦ εἰς τὰ συνοικέσια. Ὅταν μολυνθῇ ἡ πηγὴ τῆς γενέσεως, ὁ ἐξ αὐτῆς βορβορώδης χεῖμαρξός τῶν παθῶν ἐντὸς ὀλίγου ὑπερπηδᾷ ὅλα τὰ ἐμπόδια, καταστρέφει τοὺς θεσμοὺς τοῦ πολιτικοῦ βίου, καὶ φέρει βαθμυδὸν τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων εἰς διάλυσιν καὶ τελείαν ἀπώλειαν.

Καθὼς συμβαίνει εἰς τὴν κατὰ κάθετον πτώσιν τῶν βαρέων, σωμάτων, ἡ κίνησις πρὸς τὰ κάτω ὅσον ὑπάγει ἐπιταχύνεται, αωρεύονται τὰ ὀδυνηρὰ τῆς παρεκτροπῆς ἐπακόλουθα, καὶ ὅλοι οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου δὲν εἶναι πλέον ἱκανοὶ νὰ προλάβουν τὴν καταστροφὴν ἐνὸς γένους, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐστία ἔγεινε τῆς ἀνομίας τὸ καταγώγιον!

Φύλαξον ἡμᾶς, Πάτερ τῶν οἰκτιρμῶν, ἀπὸ τὴν πάνδημον συμφορὰν ταύτην!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου.

Παράγεται τὸ τοῦ Εὐχελαίου μυστήριον ἀπὸ τὴν πράξιν τῶν μαθητῶν σου, Σῶτερ, ὅταν ἀπέστειλας αὐτοὺς ἀνὰ δύο εἰς τὰς πόλεις καὶ κώμας τῆς Ἰουδαίας, διὰ νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον. « Καὶ ἐξελθόντες, διηγεῖται ὁ Μάρκος, ἐκήρυσσον ἵνα μετανοήσωσι· καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξεβαλλον, καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ,

πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον » (1). Ἰπογραμμὸν δὲ τοῦ μυστηρίου τούτου κρατεῖ ἡ ἀγία σου Νύμφη, Ἰησοῦ Χριστέ, τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου· « Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· καὶ ἁμαρτίας ἡ πεπονηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ » (2).

Τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι χάρισμά σου, Οὐράνιε ἰατρὲ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων· ὅθεν διττῶς ἐνεργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ εἰς τὸ σῶμα· ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ἰατρούειαν τῶν ἀσθενημάτων ἀποτελεῖ, δασάκις ἐπιτελεῖται μὲ πίστιν ἐπάνω εἰς μετανοήσαντας ἀρρώστους· ἔχει δυνάμιν ἱερὰν, χωρὶς νὰ ᾔηται θαυματουργία. συμφέρει πολλάκις εἰς τὸν πάσχοντα ἵνα ἀπέλθῃ· ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκων ἀπολαμβάνει τοὺς ἀοράτους καρποὺς τῆς πίστεως καὶ ἀφοσιώσεώς του εἰς τὸ θέλημα τοῦ Ἰψίστου.

Τίμιος ὁ θάνατος τῶν δσίων· καρποφόρα ὑπάρχουν τὰ παθήματα τῶν ἀληθινῶν Χριστιανῶν· διψοῦν οἱ τοιοῦτοι τὴν πηγὴν τοῦ ἁγιασμοῦ περισσότερον, παρὰ τὴν πηγὴν τῆς ἀναρρώσεως· ἐν ᾧ ἡ σὰρξ ἀσθενεῖ, τὸ πνεῦμα τῶν εὐσεβῶν γίνεται προθυμότερον· προσκαλοῦν εἰς βοήθειαν καὶ παρηγορίαν τὴν φιλόστοργον μητέρα τὴν Ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας ἐφύλαξαν τὰ ἐντάλματα μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς.

Ἀξιώσόν με, Δέσποτα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, νὰ ἐκφωνήσω καὶ ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην, τὰ ῥήματα τῆς ἀκατασχύντου ἐλπίδος· « Ἐάν γὰρ καὶ πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου, οὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου, καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον ὡς κράτιστον » (3). Συμφέρει μοι ἵνα ἀπέλθω. « Ἐάν τε γὰρ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκομεν. (4) Γένοιτο.

(1) Μάρκ. Κεφ. 6. σ. 12, 13. (2) Ἰακώβ. Κεφ. 5. στ. 14, 15. (3) Ψαλμ. 22. σ. 4, 5. (4) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 14. σ. 8.

ΜΕΛΕΤΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Ἐκκλησίαν τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀγίων, ὡς τύπον τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας.

« **Π** βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν » (1), εἶπεν ὁ Σωτὴρ καὶ καρδιογνώστης πάσης λογικῆς πνοῆς. Εἰς αὐτὴν τὴν βᾶσιν ἐπιστηρίζεται ἡ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησις, τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν ὁ Θεάνθρωπος, καθήμενος πλησίον εἰς τὸ φρέαρ (πηγάδι) τοῦ Ἰακώβ, καὶ συνομιλῶν μετὰ τὴν Σαμαρείτιδα· « Ἐρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· Καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. Πνεῦμα ὁ Θεὸς· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν » (2).

Τοιοῦτοι ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ εἶναι οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι, ὅσοι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀποστόλου Ἰούδα, ἐτήρησαν τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, καὶ ἄφθαρτοι διαμείναντες, λατρεύουν τὸν ἀπρόσιτον Θεὸν ἐν φόβῳ, καὶ τρόμῳ, καὶ διαπύρῳ ἀγάπῃ, ἐκτελοῦντες αὐτοῦ τὰ προστάγματα· ὅθεν προσκυνοῦν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ,

(1) Λευκ. Κεφ. 17. σ. 21. (2) Ἰωάν. Κεφ. 4. σ. 23, 24.

τούτέστιν ἐν προαιρέσει καὶ ἔργῳ. Ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος ὀρίζει τοὺς ἀγγέλους οὕτω· « Πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποσελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν » (1).

Οἱ ἄγγελοι σου, Πάτερ πνευμάτων, λατρεύοντές σε ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ὑπηρετοῦν τὸ ἅγιόν σου θέλημα καὶ ἐργάζονται τὴν δόξαν σου καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· ὕθεν σὲ προσκυνοῦν, φάλλουν τὰς αἰνέσεις σου (2)· γνωστοποιοῦν τὸ θέλημά σου εἰς τοὺς γηγενεῖς (3)· κηρύττουν τὴν προαιώνιον βουλὴν καὶ τὰ θαυμάσιά σου (4)· φυλάττουν τοὺς εὐσεβεῖς (5)· προσφέρουν (6) καὶ ἀναβιβάζουν τὰς ἱκεσίας των πρὸς σέ (7)· προφθάνουν καὶ βοηθοῦν (8), συναντιλαμβανόμενοι εἰς τὰς δεήσεις· ἀπαλλάττουν ἡμᾶς τῶν κινδύνων (9) κατὰ τὴν εὐδοκίαν σου· μᾶς προτρέπουν φιλοφρόνως εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς· χαίρουν καὶ εὐφραίνονται διὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ διόρθωσιν τῶν ἁμαρτωλῶν (10)· ἀγρυπνοῦν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τοῦ δικαίου (11)· τὰ κατὰ Θεὸν συνοικεσία τῶν εὐσεβῶν προστατεύουν (12)· τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν μετὰ θάνατον εἰς οὐρανοὺς ἀναβιβάζουν (13)· σὲ τὸν Κριτὴν θέλουν συνοδεύσει (14) ἐν ὥρᾳ κρίσεως, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων (15), καὶ συναθροίζουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς (16), χωρίζοντες αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀσεβῶν τὰ στίφη. Ὅτι δὲ πᾶς πιστὸς ἔχει ἄγγελον φύλακα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, τὸ πληροφοροῦμαι καὶ τὸ ἀποδέχομαι, Χριστέ μου, εἰς τὴν ἀκόλουθον ῥῆσιν τοῦ Θεοῦ σου λόγου θεμελιούμενος· « Ὁράτε μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων (δηλονότι τῶν ἐχόντων ἀπλοὺν καὶ ἁδολον τὸ φρόνημα, καθὼς τὰ παιδία)· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον

(1) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 1. σ. 14. (2) Ψαλμ. 147. σ. 1, 2. (3) Δαν. Κεφ. 8. σ. 16. (4) Λουκ. Κεφ. 2. σ. 10. (5) Ψαλμ. 90. σ. 11. (6) Τωβίτ Κεφ. 12. σ. 15. (7) Ἀποκάλυψ. Κεφ. 8. σ. 4. (8) Λουκ. Κεφ. 22. σ. 43. (9) Πράξ. Κεφ. 5. σ. 19. (10) Λουκ. Κεφ. 15. σ. 10. (11) Δαν. Κεφ. 10. σ. 13. (12) Γεν. Κεφ. 24. σ. 7. (13) Λουκ. Κεφ. 16. σ. 22. (14) Ματθ. Κεφ. 25. σ. 31. (15) Ματθ. Κεφ. 24. σ. 31. (16) Ματθ. Κεφ. 25. σ. 32.

τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς » (1). Τὸ στόμα σου ζωοδοτᾷ, ἐλάλησε ταῦτα.

Τὴν τῶν ἀγγέλων πολιτείαν μιμούμενοι ἐπὶ γῆς οἱ κατὰ καιροὺς ἅγιοι μάρτυρες, δίκαιοι, ὁμολογηταὶ καὶ πατέρες, ἄφησαν εἰς ἡμᾶς ὑπόδειγμα ὁμοφύεστερον τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας. Ἐπροπορεύθησαν εἰς τὸ στάδιον τῆς θαρρείου ζωῆς, καὶ ἀξιωθέντες διὰ τὴν ἀρετὴν νὰ λάβουν στέφανον ζωῆς αἰωνίου, ἐπιποθοῦν καὶ συναγωνίζονται εἰς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Ἐνοήσαντες οἱ μακάριοι, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ἡμῶν ἐστὶ, καὶ ὅχι εἰς τὰ ἔξω πράγματα, ἠγωνίσθησαν τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν, καὶ ἐπέτυχον τοῦ γλυκυτάτου βραβείου. Ὅθεν εἰσὶν ὡς ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ (2), κατὰ τὴν ἀλάνθαστον μαρτυρίαν τοῦ δοτῆρος τῆς μακαριότητος. Ἄν ἡ ἀπόλαυσις των ἡ ἀνεκλάλητος ᾔηται κατὰ τι ἐλλειπὴς εἰσέτι, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι (3), τοῦτο συμβαίνει, μὲ τὸ λέγει ἡ καρδία μου, μόνον διότι ἐπιθυμοῦν καὶ ἱμεῖρονται ἐν ἀγάπῃ νὰ γείνωμεν καὶ ἡμεῖς κοινωνοὶ τῆς αὐτῆς ἀμαράντου χαρᾶς καὶ ἀτελευτήτου ἀγαλλιάσεως. Πόσον εἶναι λοιπὸν εὐπρεπὲς καὶ ὠφέλιμον τὸ νὰ τοὺς τιμῶμεν ἐγκαρδίως, ὡς συμπολίτας τῶν ἀγγέλων, καὶ οἰκείους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν! πόσον συντελεῖ εἰς τὴν ἐπίδοσίν μας τὸ νὰ τοὺς προσκαλῶμεν εἰς βοήθειαν διὰ τῶν ὑπὲρ ἡμῶν παρακλήσεων πρὸς Κύριον, καθὼς καὶ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους! Δὲν ἀποδίδομεν, ἅπαγε, εἰς τὰ μέλη τῆς ἐν οὐρανῷ Ἐκκλησίας θεϊκὴν λατρείαν καὶ τιμὴν, οὔτε θαυμάζομεν τὴν κτιστὴν φύσιν τούτων τῶν ἀστέρων τῆς θείας χάριτος, ἀπασχολούμενοι παραφρόνως ἀπὸ τὴν προσκύνῃσιν τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης. Μακαρίζομεν τὴν ἁειπάρθενον, ἐκπληροῦντες τὴν προφητείαν τοῦ στόματός της· « Ἰδοὺ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί » (4)· τὴν ἐπικαλούμεθα ὡς προστάτιδα τῶν ἁμαρτωλῶν, ὅχι ὡς ἔχουσαν κράτος θανάτου καὶ ζωῆς· κυρίως δὲ, ὅταν εἰς τὰς προσευχάς, καὶ εἰς τὰ δεινά

(1) Ματθ. Κεφ. 18, στ. 10. (2) Ματθ. Κεφ. 22, στ. 30. (3) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 11, στ. 40. (4) Λευκ. Κεφ. 1, στ. 48.

μας κάμνωμεν ἀνάμνησιν τῆς Θεοτόκου, τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, καὶ τῶν ἁγίων, ἀναπτεροῦμεν τὰς καρδίας, καὶ τὰς προτρέπομεν εἰς μίμησιν τῶν τοῦ Ὑψίστου οἰκείων καὶ φίλων. « Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμῆθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός » (1), ἐκφωνεῖ καὶ ὁ Προφητὰνᾶξ Δαβίδ. Ἡ τοιαύτη εὐλαβὴς πρὸς τοὺς ἁγίους διάθεσις εἶναι τῆς ταπεινώσεως καρπὸς, καὶ φυσικὸν ἐπακόλουθον τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ διαγωγῆς μας. Εἰς μάτην λοιπὸν μᾶς ἐλέγχουν καὶ μᾶς κατηγοροῦν τινὲς τῶν ἐτεροδόξων Χριστιανῶν, μεμφόμενοι τὴν εὐλαβίαν ἐπὶ κλησιν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων. Πρὸ τοῦ νὰ κατακρίνουν ἅς συλλογισθοῦν, ὅτι ἡ ἁγία Γραφή διδάσκει νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τοὺς ἔτι ζῶντας ἁγίους μεσιτείας καὶ προσευχὰς πρὸς τὸν Θεόν, φέρουσα τὸ παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων (2).

Ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ ἀνώτερος ὑπάρχει πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἁγίων, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Προσέτι οἱ ἅγιοι, ὡς διδάσκει ἡ Ἀποκάλυψις, ἱκετεύουν τὸν Ὑψίστον ὑπὲρ ἐκδικήσεως τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων, καὶ μισθοποδοσίας τῶν δικαίων (3). Εὐλόγως ἐκ τούτων ὅλων καὶ ὀρθῶς λοιπὸν συμπεραίνομεν, ὅτι οἱ ἅγιοι, καθὼς ἐν καιρῷ τῆς παροικίας των εἰς τὸν κόσμον, ὁμοίως καὶ μετὰ τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῶν, συναγωνίζονται ἐν ἀγάπῃ εἰς τὰς δεήσεις τῆς χειμαζομένης ἀδελφότητος, καὶ χαίρουν εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, ὅταν πληροφοροῦνται τὴν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν τῶν ἁμαρτανόντων. « Λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐτῶ χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἑνενηκονταενέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανόιας » (4). Παράδειγμα ἔχομεν τῆς συμπαθητικῆς φροντίδος ταύτης τῶν τετελειωμένων ἁγίων, τὴν κατανυκτικὴν μετὰ παραινέσεως ὑπόσχεσιν τοῦ κορυφαίου Ἀποστόλου Πέτρου, γράψαντος τὰ ἑξῆς λόγια τῆς διαπύρου ἀγάπης. « Δίκαιον ἡγοῦμαι, ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι, (ἐννοεῖ τὸ σῶμά

(1) Ψαλμ. 138. σ. 17. (2) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 15. σ. 30. Β'. πρὸς Κορ. Κεφ. 1. σ. 11. (3) Ἀποκ. Κεφ. 7. σ. 9. Κεφ. 11. σ. 16, 18. (4) Λουκ. Κεφ. 14. σ. 7'

του ὁ μακάριος), διεγείρειν ὑμᾶς ἐν ὑπομνήσει· εἰδὼς ὅτι ταχινή ἐστιν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδήλωσέ μοι· σπουδάσω δὲ καὶ ἐκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς, μετὰ τὴν ἐμὴν ἐξοδὸν (ἐκ τοῦ κόσμου), τὴν τούτων μνήμην ποιῆσθαι » (1). Ἀκούω ὅμως τοὺς ἀντιλέγοντας δι᾽ ὁσχυριζομένους, ὅτι οἱ ἅγιοι, ὡς ἀμέτοχοι τῆς πανταχοῦ παρουσίας, ἥτις ἀνήκει εἰς μόνον τὸν Θεόν, δὲν ἀκούουν, οὔτε γνωρίζουν τὰς ἐπικλήσεις καὶ δεήσεις μας· ἐπομένως, ὅτι ἐπικαλούμενοι τὴν τῶν ἁγίων μεσιτείαν ματαιοπονοῦμεν. Ὁμολογῶ καὶ ἐγὼ, ὅτι οἱ ἅγιοι ἀφ' ἑαυτῶν μὲν ἀγνοοῦν τὰς χρεῖας καὶ ἰκεσίας τῶν ἐπὶ γῆς παροίκων, κατ' ἀποκάλυψιν δὲ τῆς θείας χάριτος, καὶ ὡς αὐτόπται τοῦ θείου φωτός, διὰ τοῦ φωτός τούτου δύνανται νὰ βλέπουν καὶ νὰ γνωρίζουν τὰ συμβαίνοντα εἰς τοὺς ἀδελφούς των, εἰ δ' ἄλλως πῶς ἤθελον δυνηθῇ οἱ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν μακάριοι κοινωνοὶ νὰ βεβαιῶνται, καὶ νὰ χαίρουν χαρὰν μεγάλην διὰ τὴν μετάνοιαν ἐνὸς ἁμαρτωλοῦ, καθὼς ἡ Δεσποτικὴ φωνὴ τὸ φανεροῖται τρανώτατα; Ὁ Προφῆτης Ἐλισσαῖος ἔτι σὰρκας πορῶν, καὶ εὐρισκόμενος εἰς τὸν ὕλοσύνθετον κόσμον, ἐγνώρισε τί ἔκαμε καθ' ἑδὼν ὁ δευλὸς του, κατὰ χάριν καὶ θείαν ἀποκάλυψιν ἔλαβε τὴν διορατικὴν ταύτην γνώσιν (2)· πολλῶ μᾶλλον οἱ ἀποτινάξαντες τοὺς δεσμοὺς τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ χρόνου ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι δύνανται, κατ' εὐδοκίαν καὶ φωτισμὸν τοῦ Παντεπόπου, νὰ γνωρίσουν τὰς τῶν πιστῶν χρεῖας καὶ ἐπικλήσεις. Τοὺς τιμῶμεν λοιπὸν καὶ τοὺς ἐπικαλούμεθα, ὡς ἀδελφοὺς καὶ πατέρας, ὡς μέλη τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἱκανωτέρους νὰ ἐξιλεώσουν τὸν Ὑψιστον, ὡς μεσίτας πρὸς τὸν κυρίως μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπον Χριστὸν Ἰησοῦν. Δὲν ἐπιβρίπτομεν ἀνοήτως τὴν μέριμναν τὴν περὶ σωτηρίας μας ἐπάνω εἰς τοὺς ἁγίους, καλῶς γνωρίζοντες καὶ ἀδιστακτικῶς ὁμολογοῦντες, ὅτι ἄλλα ὄνομα δὲν ὑπάρχει ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, τὸ

(1) Β'. Πέτρ. Κεφ. 1. γ. 13—15. (2) Δ'. Βασίλ. Κεφ. 3. γ. 26.

σωτηρίας πρόξενον, εἰμὴ τὸ προσκυνητὸν ὄνομα τοῦ Θεοανθρώπου καὶ Σωτῆρος (1). Ἡ τοιαύτη ὁμῶς πληρεστάτη καὶ ἐγκάρδιος πεποίθησις δὲν ἐμποδίζει τὴν προσήκουσαν τιμὴν πρὸς τοὺς οἰκείους τοῦ Θεοῦ καὶ φίλους· δὲν ἐκβάλλει τὴν μετ' εὐλαθείας ἀνάμνησιν καὶ ἐπίκλησιν τῆς Ἀειπαρθένου, τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀγίων, ἀφ' οὗ καὶ τῶν ἐτι ζώντων τὰς εὐχὰς ἐξακτουόμεθα προθύμως, εἰς ὁσμήν ὁμολοίας καὶ εὐωδίας πνευματικῆς· λεπτόν τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, τὸ χωρίζον εἰς δύο μέρη τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος· ἡ μοῖρα τῶν στρατευόντων δὲν ἀπέχει μακρὰν ἀπὸ τὸν μακάριον χορὸν τῶν ἀναπαυομένων εἰς τοὺς κύλπους τοῦ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσάκ καὶ Ἰακώβ· σπλίζεται τὸ καταπέτασμα εἰς ὥραν θανάτου, καὶ τότε ὁ καθείς ἐξ ἡμῶν θέλει ἰδεῖ πόσον πλησίον ἦσαν αἱ μοναὶ τῆς ἀναφοιρέτου μακαριότητος. Συμφέρει μεγάλως καὶ συντελεῖ εἰς τὴν πρόσδόν μας νὰ ἔχωμεν ἀείπατε πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς τοὺς ἀζιωθέντας νὰ βλέπουν τὸν προσδοκώμενον Ἰησοῦν, τὸν Νυμφίον καὶ Θεὸν τῆς καρδίας, τὸν ἐνθρονίσαντα τὴν ἀνθρώπινον ἡμῶν φύσιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς (2). Αὐτὸν πρέπει νὰ προσκυνῶμεν πνεύματι, καὶ ὄχι στήματι· ἀληθείᾳ, καὶ ὄχι μὲ λόγους ἐπιτηδευμένους καὶ φόβους λέξεων κενού· εἰς ὃ ἔχομεν συναγωνιστὰς καὶ παραδείγματα τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ μάρτυρας, τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτῶν ἀγάπη ἐστίν. Ἡ ὑπομονὴ μας εἰς τοὺς πειρασμοὺς τῆς ζωῆς ὑποτρέφεται διὰ τῆς μελέτης τοῦ βίου τῶν Ἀγίων, τοὺς ὁποίους συναναστρεφόμεθα νοερῶς, ὅταν ζῶμεν θεαρέστως. Δι' αὐτὸ τοῦτο ὁ οὐρανοβόμων Παῦλος, εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν, ἐξιστορήσας ἐμφαντικῶς τὰ ἀναριθμητὰ πάθη τῶν ἁγίων, προσθέττει· «Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περιεκείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὅγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορώντες

(1) Πρὸς Ρωμ. Κεφ. 10. σ. 13. (2) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 8. σ. 1. (3) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 12. σ. 12.

εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν » (3). Συννακούονται καὶ σονεννοοῦνται, Καρδιογνώστα Τρισυπόστατε, διὰ τῆς χάριτός σου, ὅλαι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀληθινῶν προσκυνητῶν σου. Ἐν σπλάγγνοις σου, Ἰησοῦ Χριστέ, εἴμεθα ἐγγὺς τῶν κατοικούντων εἰς τὰς πολλὰς μονὰς τῆς βασιλείας σου. Ἐν καὶ τὸ αὐτὸ θυμίαμα τῆς ἐκτενοῦς ὑπὲρ ἀλλήλων προσευχῆς, ὡς σύννεφον ἱερὸν καὶ εὐῶδες, πληροὶ ὅλην τὴν ἀπεριόριστον ἔκτασιν τοῦ ἁγίου σου αἵκου, τοῦ ὁποίου τὰ θεμέλια κατέβαλες ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὸν θόλον ἀνύψωσας ἀνώτερον τοῦ στερεώματος τῶν βλεπομένων οὐρανῶν, ἕως εἰς τὰ προπύλαια τῆς Σιών τῆς ἀκτινοβόλου· ἐκεῖ οἱ δίκαιοι ποτιζόμενοι τὸν χεῖμαρρὸν τῆς τρυφῆς σου εἰσὶν ὡς ἄγγελοι· ἐκεῖ θέλουν ἀναλάμψει ὡς ἥλιος, διότι θεωροῦν τὴν θείαν σου μεγαλωσύνην καὶ δόξαν· δὲν ἀποστερούμεθα οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς δι' ἱκεσιῶν βοήθειας τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀδελφῶν μας. Ἀξίωσον ἡμᾶς, τοὺς εἰσέτι ὁδοιποροῦντας εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, νὰ εἰσέλθωμεν, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμά των, εἰς τὴν χαρὰν σου τὴν ἀνεκκλήτην. Πρὸ τοῦ δὲ νὰ ἐκδημήσωμεν πρὸς σέ, δίδαξον ἡμᾶς δι' ἐκχύσεως Πνεύματος ἁγίου, τὴν μόνην εὐάρεστον σοι προσκύνησιν, τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσφερομένην, τῆς ὁποίας τὴν φύσιν, τὰ ἰδιώματα καὶ γνωρίσματα, ἰδοὺ σπεύδω νὰ μελετήσω. Πνεῦμα ὑπάρχεις, σὺ ὁ Πατὴρ τῶν πνευμάτων· ὅθεν τοὺς προσκυνοῦντάς σε, πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν φύσιν, τὰ ἰδιώματα καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας.

Αἱ ἐξωτερικαὶ τελεταὶ τῆς πρὸς Θεὸν ὀφειλομένης λατρείας, χωρὶς τῆς ἐσωτερικῆς καὶ νοερᾶς εὐλαβείας, εἶναι σῶμα χωρὶς

ψυχὴν, ἐπομένως νεκρὸν καὶ ἀνωφελές· τοὺς τοιούτους προσκυνή-
 τας στηλιτεύων ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τοὺς ὀνομάζει ἔχοντας
 μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἡρνημένους (1). Οἱ
 παλαιοὶ Ἰουδαῖοι ἐνασχολούμενοι εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ γρα-
 πτοῦ νόμου, περιέπιπτον συχνάκις εἰς τὴν καταδίκην τῆς κατ'
 ἐπιφάνειαν λατρείας· ὄντες παχύνοες καὶ ὑλόφρονες, δὲν ἐβόθουνον
 εἰς τὸ πολυσήμαντον τῶν διαφόρων τελετῶν, καὶ προσέκοπτον
 εἰς σὲ τὸν Καρδιογνώστην, ἐπιλαμβανόμενοι τῆς σκιᾶς ἀντὶ τοῦ
 σώματος· ἐπλανῶντο, οἱ μὲν ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν
 ὑποκριτῶν Φαρισαίων· οἱ δὲ, ἐναγκαλιζόμενοι τὴν κτηνώδη γνῶ-
 μὴν τῶν Σαδδουκαίων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπίστευον ἀνάστασιν· ὅθεν
 εἰς ἐπήκοον παντὸς τοῦ λαοῦ κατέκρινας τοὺς λαοπλάνους, Θεάν-
 θρωπε, καὶ ἐξήλεγξας τὰ ψυχοφθόρα φρονήματά των, εἰπὼν·
 « Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδε-
 κατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφή-
 κατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλαιον καὶ τὴν
 πίστιν· ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, ἀρκεῖνα μὴ ἀφιέναι. Οὐαὶ ὑμῖν,
 Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις
 κεκοιμημένοις, οἵτινες ἐξῶθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ
 γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας· οὕτω καὶ ὑμεῖς
 ἐξῶθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοί
 ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας » (2).

Δύο εἶναι τὰ στρατεύοντα κατὰ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ
 προσκυνήσεως, τὴν ὁποῖαν ἀπαιτεῖς παρ' ἡμῶν, σὺ ὁ ἐτάζων καρ-
 δίας καὶ νεφροὺς δικαίως. Ἐννοῶ πρῶτον τὴν ὑπόκρισιν, ὅταν
 τελῶμεν τὰ τῆς πίστεως χρῆμα πρὸς ἐπίδειξιν, θηρεύοντες τὸν ἔ-
 παινον τῶν ἀνθρώπων· καὶ δεύτερον τὸν μηχανισμόν, ὅταν εὐ-
 σεβῶμεν σωματικῶς, ἔχοντες ἄλλου προσηλωμένην τὴν καρδίαν
 καὶ τὴν διάνοιαν. Φύλαξον ἡμᾶς, Πολυεύσπλαγγε, ἀπὸ τὴν ἐξ
 ἀμφοτέρων τούτων προερχομένην ἀπώλειαν! . . .

(1) Β'. πρὸς Τιμόθ. Κεφ. 3. σ. 5. (2) Ματθ. Κεφ. 23. σ. 23, 27, 28.

« Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται » ὥστε εἰς μάτην φαντάζονται οἱ τε ὑποκρινόμενοι καὶ οἱ μηχανικῶς λατρεύοντες νὰ τὸν εὐαρεστήσουν, διότι ὁ Παντεπόπτης ἐρευνᾷ τὰ κρυπτὰ τῶν καρδιῶν. « Σὰρξ δὲ καὶ αἷμα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παύλου, βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύνανται· οὐδὲ ἡ φθορά τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ » (1). Ἄς ἀνανήψω λοιπὸν ὁ ἁμαρτωλὸς ἐκ τῆς ὀλεθρίας προλήψεως ταύτης, ἡ ὁποία ὄχι μόνον ἐθνικοὺς καὶ Ἰουδαίους, ἀλλὰ πλῆθος Χριστιανῶν ἔφερεν εἰς κίνδυνον αἰωνίου κατὰ κρίσεως. Δὲν καταργεῖς ὅμως, Χριστὲ, τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν, ἔταν συνιστᾷ καὶ παραγγέλλης τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνῃσιν. Σὺ αὐτὸς, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, παρευρέθης συχνάκις εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ εἰς τὸν ναόν, ἔκλινας γόνυ, καὶ ἔπεσες ἐπὶ πρόσωπον ἐκτενῶς προσευχόμενος ὑπὲρ σωτηρίας πάσης πνοῆς, ὑψώσας τὰ ὄμματα πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐδάκρυσας· καὶ ἄλλοτε, λαμπρῶς τῇ φωνῇ κατεύθυνας πρὸς τὸν Πατέρα σου, καὶ Πατέρα ἡμῶν ἰκεσίας, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς (2), εἰς ἐξιλέωσιν τῆς δικαίας ὀργῆς τοῦ Ἰψίστου.

Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν, σύνθετοι ὄντες ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, τὰ ἐνδόμυχα τῶν καρδιῶν μας, κατ' ἐμφυτον βροπὴν, δηλοποιούμεν δι' ἐξωτερικῶν σχημάτων, χωρὶς ἐπιτήδευσιν, καὶ μὲ τὴν προσήκουσαν συστολὴν, ὡς ἐμπροσθεν τοῦ πανταχοῦ παρόντος· τότε ὁ προφορικὸς λόγος γνησίως ἀπαγγέλλει τὰ τοῦ νοῦς, ἡ καρδία ἀντανάκλαται εἰς τὸ πρόσωπον, ἡ ταπεινότης καὶ συντριβὴ ἀνεπαίσθητως κάμπτουν τὰ γόνατα καὶ τὸν αὐχένα, καὶ ἀντὶ τῆς κοσμικῆς χειρονομίας, αἱ χεῖρες ποτὲ μὲν ἐκτείνονται πρὸς τὸν ἀόρατον, ποτὲ δὲ σχηματίζουν τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ δι' ἡμᾶς ἅπαντας ἐκουσίως ἐσταυρωμένου!

Πλὴν ἂς ἐνθυμηθῶ, ὅτι ἡ τοιαύτη προσευχὴ καὶ λειτουργία δὲν εἶναι ἀκατάπαυστος· ἡ δὲ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησις ἀπαιτεῖται ἀδιάλειπτος, μέχρις ἐσχάτης καὶ τελευταίας ἀναπνοῆς.

(1) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 15. σ. 50. (2) Πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 8. σ. 7.

Προσκυνούμεν πνεύματι ἀδιακόπως, ὅταν αἰχμαλωτίζωμεν τοὺς ὑπερηφάνους λογισμοὺς τοῦ νοός μας εἰς ὑπακοήν τῆς πίστεως· προσκυνούμεν πνεύματι, ὡς αἰεὶ βιαίως ἀφαρπάζομεν τὴν εὐκίνητον διάνοιαν ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ κόσμου πρὸς θεωρίαν τοῦ κοσμήτορος· προσκυνούμεν πνεύματι, ὅταν δαμάζωμεν τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας, φυγαδεύαντες αὐτὰς δι' ἐνθυμήσεως τοῦ ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ· προσκυνούμεν πνεύματι, ὅταν δι' ἐπικλήσεως τοῦ Σωτῆρος καταπατῶμεν τὸν ὄφιν τῆς ὑπερηφανίας, καὶ ὅλους τοὺς δαίμονας τῆς ῥαθυμίας, τῆς φιλαργυρίας, τῆς κενοδοξίας καὶ κοσμικῆς ματαιότητος· προσκυνούμεν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ὅταν δι' ἔργων ἐνεργῶμεν τὴν πίστιν, δι' ὑπομονῆς ἀποκτῶμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ προσέχωμεν ἄγρυπνοι τὰ κινήματα τοῦ μετὰ γαλητέρου τῆς εὐδαιμονίας μας ἐχθροῦ τοῦ ἑαυτοῦ μας· προσκυνούμεν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ὅταν ἀπαρνούμεθα αὐτοὶ ἑαυτοὺς, διὰ νὰ ῥιφθῶμεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὸν πλησίον, καὶ τοὺς ἐχθροὺς μας ἀγάπης· προσκυνούμεν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ὅταν στέργωμεν τὴν πτωχείαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ταπείνωσιν, τὴν ἐξουθένειάν του, καὶ τὰς ἐπιθυμῶμεν μᾶλλον, ἢ ὅλα τὰ πλούτη, τὰς ἡδονάς, τὰς δόξας, τὰς ἀπολαύσεις τοῦ κόσμου τούτου· προσκυνούμεν ἐν ἀληθείᾳ, ὅταν κλυτοποιάτωμεν ἀνεπιστρέπτει τὴν σφαλερὰν μας θέλησιν, εἰς τὸ θέλημα τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς ἔτι μὴ ὄντας!

Ἐκ τούτων ὅλων τῶν γνωρισμάτων καθορῶ, ὅτι ἡ ἀπαιτούμενη ὑπὸ τοῦ Καρδιογνώστου ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησις, ὡς προνόμιον τῶν Χριστιανῶν, δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἑνωσις ἐναρμόνιος τῆς θεωρητικῆς εὐσεβείας μὲ τὴν πρακτικὴν.

Δι' αὐτῆς τῆς προσκυνήσεως ἡ πίστις γίνεται ὑπακοή· ἡ ἐνδιάθετος ἀλήθεια, ἐμπρακτος ὑπομονή· ἡ ἀγάπη γεννᾷ τὴν εἰρήνην πρὸς πάντας, τὴν ἀνεξίκακίαν τὴν ἐμπρακτον, τὴν ὑακρότητα καὶ τὴν εὐσχημον χαρὰν· ἡ ἐσωτερικὴ μετάνοια γίνεται ταπεινότης ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ· ἡ καθαρότης τῆς καρδίας γεννᾷ τὴν ἀμειψαν διαγωγήν· ἡ ἐσωτερικὴς ζήλος ἀποτελεῖ διόρθωσιν.

τῶν ἀτακτούντων· ἡ ἐνδύμυχος φρόνησις καρποφορεῖ τὴν εὐζω-
 ταν· ἡ βαθυτάτη ἀπάρησις ὅλα τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῆς
 πολυτελεῖς ἀρετῆς, τῆς ἀνδρείας, τῆς καρτερίας, καὶ τοῦ πολεμι-
 κοῦ ἡρώδου· ἐν ἐνὶ λόγῳ, διὰ τῆς τοιαύτης μόνης θεαρέστου
 προσκυνήσεως, ἡ ἀλήθεια γίνεται δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη εἰς
 δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνουμένου ἐνιαίου Θεοῦ.

Τότε πλέον ἡ εὐσέβεια δὲν περιορίζεται εἰς τόπους καὶ χώρας·
 ἡ ζωηρὰ συναίσθησις τῆς πανταχοῦ παρουσίας ἀγιάζει ὅλας τὰς
 στιγμὰς τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ χρόνου· τὸ ἐνδύμυχον καὶ ἄκτι-
 στον ὧς προχύνεται καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τὰς καρδίας· ἡ ζέσις τῆς
 ἀγάπης ζωογονεῖ τὰ νεκρωθέντα διὰ τῆς ἁμαρτίας· καὶ ἡ πρόσ-
 καιρος παροικία τῶν ἀνθρώπων προεικονίζει τὴν ἀτελεύτητον μα-
 καριότητα τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀγίων.

ὦ τῆς ἀθλιότητός μου, Βασιλεῦ τῆς καρδίας μου! μακρὰν ἀ-
 πέχω τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας. Πιστεύω, πλὴν δὲν
 ὑπακούω· ἐλπίζω, καὶ δὲν ὑπομένω· ἀγαπῶ ἐνίοτε, ἀλλὰ μόνον
 τοὺς ἀγαπῶντάς με· μετανοῶ, καὶ δὲν γίνομαι ταπεινόθρων·
 φαντάζομαι, ὅτι καθαρεύω κατὰ τὴν διάνοιαν, καὶ ἡ πλέον ἀ-
 σήμαντος ἐπιβουλὴ τοῦ πονηροῦ προξενεῖ τὴν πτώσιν μου· ζη-
 λῶ, ἀλλὰ πικρὸν, καὶ ὄχι κατ' ἐπίγνωσιν· φρόνησιν φιλο-
 τιμοῦμαι νὰ ἔχω, καὶ γίνομαι πρωταίτιος τῶν δυστυχιῶν μου.
 Τὸ δὲ χεῖριστον πάντων, ἠξιώθην νὰ γνωρίσω τὴν σωτηριώδη ἀ-
 λήθειαν, καὶ δὲν πρᾶττω δικαιοσύνην ἐν ἀγάπῃ. Τί ἄλλο προ-
 μνηύει ἡ τόσον βδελυρὰ ἀντίφασις, εἰμὴ ὅτι ὑπάρχω ἐνώπιόν σου
 αὐτοκατάκριτος! Βοήθει οὖν τῇ ἀπιστίᾳ μου, Κύριε, Κύριε, ἡ
 τοῦ ἐλέους ἀκένωτος πηγὴ· ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὴν καρδίαν
 μου, ὁ γνωρίζων τὰ κρύφια μου, σῶσόν με, ὅτι οὐκ ἔστιν ἴσας
 ἐν τῇ σαρκὶ μου, οὐδὲ κατοικεῖ ἐν ἐμοὶ ἀγαθόν. Θεὲ τῶν πατέ-
 ρων μου, σὺ ὁ διδούς τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐπ' εὐδοκίαν, σπεῦ-
 σον εἰς ἀντίληψιν τοῦ πλάσματός σου, δίδαξόν με τὴν ἐν πνεύ-
 ματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν, ὅπως μετὰ θάνατον ἀξιωθῶ καὶ ἐγὼ
 ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ σὲ προσκυνῶ διηνεκῶς ἐν πνεύματι, μετὰ πάντων

τῶν μακκρίων πνευμάτων, καὶ ἐν ἀληθείᾳ, εἰς τὴν βασιλείαν τῆς ἀληθείας σου καὶ δόξης, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ, καὶ ἱστορικῶς ἐπιθεωρεῖ τὴν θρησκευτικὴν ἑπαρξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἕως εἰς τὰς ἡμέρας μας.

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησας, ὁ Θεὸς μου, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, πάντα τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα· « Τῷ λόγῳ Κυρίου, ἐκφωνεῖ ὁ Προφητὰναξ, οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ ζώματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν » (1). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀπὸ τῆς τῶν αἰώνων ἀρχῆς, ἐφανέρωσας σεαυτὸν ἐν Τριάδι, Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιος Πνεῦματος, σὺ ὁ ὢν, ὁ ἀποκαλυφθεὶς πρὸς τὰ κτίσματά σου Τρισυπόστατος Δημιουργός. Ἀὐτὸς περιωρίσθη τὸ ἄπειρον ἔλεός σου εἰς τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς παραγωγὴν τῶν ἁσωμάτων λειτουργῶν τῆς θείας σου δόξης· ἀλλ' ἐπλασας κατὰ συνέπειαν καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς γῆς, ἐπιδιὰφιλεύσας εἰς αὐτὸν τὴν σὴν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, δι' ἐμφυσήματος πνοῆς ζωῆς, ἥτις ὑπάρχει ἐν σοί. Τοῦτο τὸ ἐξαίρετον κτίσμα εἶδε τὸ φῶς, τὸ κτισθὲν διὰ τοῦ παντοδυνάμου σου ῥήματος, καὶ ἡ μὲν ψυχὴ αὐτοῦ ἔγεινε θεωρὸς τῆς δόξης σου, τὸ δὲ σῶμα ἐγένεθη τῶν πλουσιώνυχαισμάτων, καὶ κατοίκησεν εἰς τόπον τρυφῆς, τὸν παράδεισον, ὅπου ἐπεσκέπτετο τὸν πρωτόπλαστον τὸ μόνον τερπνόν, ἡ κατ' εὐδοκίαν θεία σου παρουσία. Ἐποίησας σύντροφον καὶ βοηθὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν πρώτην γυναῖκα, πρὸς αὐξήσιν καὶ πληθυσμὸν τῶν λογικῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ διὰ τὴν χάρισιν οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ αἰώνιως

(1) Ψαλμ. 32. σ. 6.

τάς εὐεργεσίας τῆς σῆς ἀγαθότητος. Ἀλλ' ὁ κατ' εἰκόνα σου πλασθεὶς ἄνθρωπος, καὶ τιμηθεὶς διὰ τοῦ αὐτεξουσίου, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἀδύνατον νὰ σοὶ προσφέρῃ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν, ἠπατήθη ὑπὸ τοῦ ὄψεως σχῆμα γενομένου τοῦ ἀποδοκιμασμένου πνεύματος τοῦ διαδόλου, ὅστις ἐπείρασε τὴν γυναῖκα, καὶ δι' αὐτῆς τὸν ἄνδρα. Ἀμφότεροι αἱ πρωτόπλαστοι, μὴ εὐχαριστοῦμενοι εἰς τὸ νὰ σοὶ ὁμοιάζουν, Ἰψίστε, καθ' ὃν τρόπον μία σταγὼν δρόσου καθαρωτάτης σμικρύνουσα ζωγραφίζει τὴν εἰκόνα τοῦ βλεπομένου ἡλίου, ὅστις ὡς γίγας φωτεινὸς διέρχεται τοὺς οὐρανούς κατ' ἐπιταγὴν σου, μὴ ἀρκοῦμενοι, λέγω, εἰς ταύτην τὴν ἀνάλογον ὁμοίωσιν, ἠθέλησαν νὰ κατασταθῶσιν ἰσόθεοι, ἐκκλίνοντες ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐγέυθησαν τοῦ ἀπηγορευμένου μυστηριώδους καρποῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπήγασεν ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία, ἡ τείνουσα πρὸς τὰ κτίσματα ἀντὶ τοῦ κτίσαντος, καὶ ἡ ἐπίγνωσις τοῦ κακοῦ ἢ θανατηφόρου. Ἐπίστευσαν ἀσεβῶς τὴν ὑπόσχασιν τοῦ πονηροῦ· ἔσσεσθε ὡς θεοί (1)· παρέβησαν τὴν ἐντολήν, ἐπεθύμησαν τὰ ἀπαγορευμένα, ὅθεν ἤμαρτον διττῶς οἱ προπάτορες, κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ κατὰ τὸ σῶμα. Τὸ παράπτωμα ἐπέφερε καὶ τὴν ἐλόκληρόν πτώσιν· κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον διττὸν καὶ αἰώνιον, ἀντὶ τῆς μακαρίας ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἐτόλμησαν νὰ ζητήσουν ἐκτός σου, ἀντιβαίνοντες εἰς τὸ ἅγιόν σου θέλημα.

Ἡ δικαιοσύνη σου, Κύριε, τοὺς κατέκρινεν, ἡ δὲ ἀπερινόητος ἀγάπη ἐβουλεύθη ἔκτοτε τὴν σωτηρίαν των. Ὡς τόσον ἡ περὶ σωτηρίας ἐπαγγελία ἐδόθη συγχρόνως μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς τιμωροῦσης δικαιοσύνης. Ἐκτοτε, Θεέ μου, ἐξέλεξας καὶ ἀφώρισας σεαυτῷ ἐκ μέσου τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων ἄνδρας ἐκλεκτοὺς καὶ δικαίους, οἱ ὅποιοι ἀπαδεχόμενοι πιστῶς τὴν ἀληθῆ σου ὑπόσχασιν, ἐπίστευσαν ἀδιστακτικῶς τὴν μέλλουσαν ἐπιφάνειαν εἰς τὸν κόσμον ἑνὸς λυτρωτοῦ καὶ μεσίου. Ἡ τοιαύτη ζωσα πίστις, διαδοχικῶς φυλαττομένη, κατέστησεν ἁγίους τὸν Ἄβελ, τὸν Ἐνῶχ,

(1) Γεν. Κεφ. 3. σ. β.

τὸν Νῶε, καὶ ὅλους τοὺς δικαίους Πατριάρχας, τοὺς ὁποίους ἡ πρόνοιά σου συνετήρησεν, ὡς κάρην ὀφθαλμοῦ, ἀβλαβεῖς ἐν μέσῳ τῆς παγκοσμίου παραλλαγῆς τῶν γηγενῶν καὶ τῆς κτίσεως. Ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν ὁ κατακλυσμὸς σου, Παντοκράτωρ, ἡλλοίωσε βιαίως τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, καὶ μετεκόμισεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ γένος τῶν ἀμαρτωλῶν εἰς καταικίαν ἀρμοδιωτέραν, ὡς πρὸς τὴν τεταπεινωμένην καὶ ἀθλίαν του κατάστασιν. Ἐσαλεύθησαν ἀπὸ τότε τῶν ὁρέων τὰ θεμέλια, καὶ ἔμαθεν ὅλη ἡ ἄψυχος φύσις νὰ τρέμῃ ἀπὸ τῆς ἐπιτιμῆσεώς σου, Κύριε, ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὀργῆς σου (1).

Σκευὸς ἐκλογῆς κατέστησας τὸν δίκαιον Ἀβραάμ, τὸν ὠνόμασας πατέρα πιστῶν, ἐχάρισας εἰς αὐτὸν υἱὸν δυνάμει τῆς πίστεως, καὶ ἔσωσας τὸν Ἰσαὰκ ἐκ θανάτου, ὅτε ἔσπευδεν ὁ πατὴρ νὰ θυσιάσῃ τὸν μονογενῆ του, παιθόμενος εἰς τὰ προστάγματά σου· ἵππεσθένης, Δέσποτα, νὰ πληθύνῃς τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, προεικονίζοντας τοὺς ἐκ τῆς φυλῆς του ἀγίους (2). Ἐκ δὲ τῆς σειρᾶς τῶν φωστήρων τούτων ἐβουλεύθη νὰ ἀναλάβῃ, ἐν καιρῷ τῷ προωρισμένῳ, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ βᾶθος πλούτου καὶ σοφίας σου, Ἰψίστε! Ποία νοερά φύσις, κτιστὴ οὕσα δύναται νὰ σὲ κατανοήσῃ; Οἱ Ἄγγελοι, καὶ τοὶ λειτουργοὶ ὑπάρχοντες τῆς θελήσεώς σου, δὲν ἔμπορουν νὰ παρὰκύβουν εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν κριμάτων σου. Αἱ αἰετοὶ δυνάμεις σὲ λατρεύουν, καὶ ψάλλουν τὰς αἰνέσεις σου, ἀδυνατοῦσαι νὰ ἀπενίσουν εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ θεοῦ σου φῶτός. Ἰδεάζονται τὴν μεγαλυσύνην σου, συγκρίνοντες αὐτὴν πρὸς τὴν σμικρότητά των· συμπεραίνουν τὴν πανσοφίαν σου, ἐκ τῆς ἰδίας των ἀγνοίας, καὶ ἄλλην ἐπίγνωσιν δὲν κατέχουν τὰ οὐράνια πνεύματα, εἰμὴ ὕσην λαμβάνουν ἀπὸ σοῦ τοῦ Πατρὸς τῶν φῶτων καὶ τῶν οἰκτιρμῶν. Ἄρά γε νὰ ἀποτολήμῃσω, Κύριε, νὰ σκιαγραφήσω τὴν μεγαλοπρέπειάν σου ἐν τῷ

(1) Ψαλμ. 17. σ. 7, 15. (2) Γεν. Κεφ. 17. σ. 5, καὶ Κεφ. 21 σ. 1—3, καὶ Κεφ. 22. σ. 1, 2, 6, 9, 10, 16, 17, 18.

Ἰσραήλ, τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν εἰς αὐτὰ τὰ ὁστράκινα σκεύη, τὰ μολυνθέντα τασάκις ἐμπροσθέν σου· Ἀπερίγραπτος ἐφάνη ἡ πρὸς αὐτοὺς μακροθυμία σου· ἀλλ' ἠθέλησας νὰ ἐκλέξῃς ἓνα λαὸν μόνον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐμελλε νὰ φανῇ ὁ μόνος λυτρωτὴς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, εἰς ἐνδειξιν τοῦ ὅτι, κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν χρόνων, ἔσται τὸ πᾶν μία ποιίμνη, εἰς ποιίμνην (1). Τὰ δὲ χρονικά τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, τυπικῶς θεωρούμενα, περιστάνουν εἰς ἡμᾶς τὴν ἱστορίαν ὅλων τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ἐπορεύθησαν ἄλλας ὁδοὺς, κατὰ τὸ θέλημά σου, χωρὶς ὅμως νὰ ἔμειναν ποτὲ ἐστερημένοι ἐκείνου τοῦ ἐμφύτου φωτός, τοῦ φωτίζοντος πάντα δι' ἑθνωπὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον (2). Καὶ τινόντι, ὅταν προσηλώσω τὸν νοῦν μου εἰς αὐτὴν τὴν ἐμβληματώδη ἀναλογίαν, βλέπω ὅτι ὅλοι οἱ ἁμαρτωλοὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς, κατέφυγον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀποστρεφόμενοι τὸν λιμὸν τῆς ἐρήμου, δηλαδὴ τὴν κτίσιν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Δημιουργοῦ. Αὕτη ἡ Αἴγυπτος εἶναι τὸ καταγώγιον τῆς ψευδοσοφίας καὶ εὐθηνίας τῶν δαιμόνων· ἐκεῖθεν δὲ, καθὼς ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ, οὕτω πᾶς ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς ἐκκαλεῖται διὰ τῆς χάριτος τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, εἰς δευτέραν ἔρημον, ὅπου μόνῃ ἡ πίστις καθίσταται ὁδηγός του· ὅπου τὰ εἰδῶλα τοῦ κόσμου ἐξέλιπον· ὅπου ὁ οὐρανὸς τὸν τρέφει, καὶ ἡ σκληρὰ πέτρα τὸν ποτίζει ὕδωρ ζωῆς (3). Μετὰ τὴν δοκιμὴν ταύτην, εἰσάγεται ὁ ἁμαρτωλὸς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· ἀλλ' ἀντὶ νὰ τὴν ἀγιάσῃ, τὴν μολύνει, ἐν ᾧ ἀπολαμβάνει τὰ πολύτιμα ἀγαθὰ τῆς, ἀχαριστεῖ, σκληρύνεται, καὶ τέλος σχίζεται εἰς δύο μέρη ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, καθὼς συνέβη εἰς τὰς φυλὰς Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδα· κατασκευάζει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ναὸν τῷ ὑψίστῳ Θεῷ, καὶ τὸν βεβηλώνει διὰ τῆς ἀσεβείας του· ὅθεν μετ' ὀλίγον καταβαίνει ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἢ Βαβυλῶν τοῦ κόσμου ἢ μεγάλη, ἐφορμᾷ κατὰ τοῦ ἀγνώμονος, κατασκάπτει τὸν ναὸν, καὶ ἀπάγει τὸν ἁμαρ-

— (1) Ἰωάν. Κεφ. 10. σ. 16. (2) Ἰωάν. Κεφ. 1. σ. 9. (3) Ἰωάν. Κεφ. 6. σ. 31. Δ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 10. σ. 3—4.

τωλὸν εἰς δευτέραν αἰχμαλωσίαν χειροτέραν τῆς πρώτης· καὶ τοῦτο δικαίως συμβαίνει, καθότι πλεόν ἐπίμεμπτος ὑπάρχει πᾶσα ἐκ δευτέρου παρεκτροπὴ ἀπὸ τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν. Δὲν βλέπει, ὡς ἄλλοτε ὁ ἄνθρωπος, τὴν νεφέλην τὴν ὁδηγήσασαν αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ, ἥτις ἦν τύπος τῆς σαρκώσεως τοῦ συναϊδίου σου Λόγου, Παντοκράτορ, οὔτε διὰ νυκτὸς τὴν τοῦ πυρὸς στήλην, σύμβολον γενομένην τοῦ ἁγνοῦ σου νόμου, περὶ τοῦ ὁποίου ἐρρέθη· *Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ ῥόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου* (1).

Αὕτη ἡ δευτέρα αἰχμαλωσία ἔπρεπε αἰωνίως νὰ παρεκταθῇ, εἰ μὴ ὑπῆρχες σύ, Κύριε, ἡ ζῶσα καὶ ἀνεξάντλητος πηγὴ τοῦ ἐλέους. Δέχεσαι ὡς θυσίαν εὐάρεστον, τὴν πίστιν τοῦ Δαυὶδ, τῶν τριῶν Παίδων, καὶ τοῦ Τωβίτ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας. Οἰκτερεῖς τὸν αἰχμάλωτον ἁμαρτωλὸν, καὶ θέλων νὰ ἐξελέγξῃς τὴν βδελυράν του ἁχριστίαν, προτρέπεις Κύρον τὸν βασιλέα τὸν ἁγνοοῦντα τὸ ὄνομά σου, εἰς ἀνέγερσιν τοῦ σκηνώματός σου ἐπὶ τῆς γῆς (2). Συγχρόνως μία ἐνδόμυχος φωνὴ ἀντηχεῖ εἰς τοῦ ἁμαρτωλοῦ τὴν καρδίαν, ὡς ἡ τοῦ Δαυὶδ, καὶ προκαταγγέλει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σεσαρκωμένου λόγου σου, πρὸς ἀναγέννησιν τῆς τῶν ἀνθρώπων γενεᾶς· εἰς ἐξορίαν, μακρὰν τῆς ἱερᾶς περιοχῆς τοῦ ναοῦ σου, ἀκούεται αὕτη ἡ παραμυθητικὴ φωνή. Ἐπιταχύνεις ἴσως, φιλόνθρωπε, τὴν συμπλήρωσιν τῆς προσδοκίας τῶν ἐθνῶν. Ἄ ! σπεῦσον, τάχυνον, Εὐσπλαγχνε, εἰς ἀντίληψιν τοῦ πλάσματός σου· ἂς ἀναλάβῃ ἡ ἀνέσπερος ἡμέρα ! Ὁ γὰρ πολυπαθὴς ἁμαρτωλὸς, ἀπαλλαχθεὶς ἀπὸ τὰς δύο αἰχμαλωσίας, δὲν ἐπαίρεται ἀναφανδὸν κατὰ σοῦ, ὡς τὸ πρότερον, πλὴν ἀποκοιμίζεται, ἐνδεδυμένος τὰ φόρεμα τῆς Φαρισαϊκῆς ὑποκρίσεως· ἐγκαυχᾶται εἰς τὴν ἰδίαν του δικαιοσύνην· βυθίζεται εἰς τὰς ἐξωτερικὰς τελετὰς τοῦ νόμου, καὶ γίνεται ὅλος σὰρξ, ὥστε ἀρνεῖται τὴν ἀνάστασιν, ἢ τὴν λησμονεῖ ὀλοτελῶς. Τοιοῦτοι ἀποκαθίστανται οἱ πλείονες τῶν ἀνθρώπων· τοιοῦτος κατήντησεν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς, καθήμενος ὑπὸ

(1) Ψαλμ. 118. σ. 105. (2) Ἠσ. Καρ. 43. σ. 1—13.

τὴν σκιάν τοῦ κολοσσῶ τῆς Ῥωμαϊκῆς μεγαλειότητος, ὅτε ὁ ἄγγελός σου, ὁ Θεὸς μου, οὐρανῶθεν ἐπέμφθη πρὸς ἁμῶν Παρθένον, οὗσαν ἐκ γένους καὶ πατρὶος Δαβὶδ, καὶ προσηγόρευ-
σεν αὐτὴν, ἐκφωνήσας τὸ μυστηριῶδες, ΧΑΙΡΕ (1), τοῦ ὁποίου σύμπασα ἡ αἰωνιότης ἀντηχεῖ τὸν ἄσπασμόν ἐν ἀγαλλιάσει. Ἀ-
σπαζόμεθά σε, Μαρία, καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ τὴν Κεχαριτω-
μένην. Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ὅθεν καὶ μεθ' ἡμῶν, ἕως τῆς συν-
τελείας τῶν αἰώνων. Εὐλογημένη σὺ εἶ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογη-
μένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. Οὗτος καλεῖται Ἐμμανουήλ, τὸ
ὅποιον σημαίνει μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός (2)· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο
(3)· ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ γέγονεν ἄνθρωπος, ὅθεν τοῦ λοιποῦ δύναται
καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀνακτήσῃ τὴν εἰκόνα καὶ ὁμοιώσιν τοῦ Θεοῦ.
Ἢ βάθος μυστηρίου ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῆς συνέσεως καὶ αὐτῶν
τῶν πρὸ τοῦ Μεσίου ἀγίων! Τὸ σπέρμα τῆς γυναικὸς (τοῦτέ-
στιν ὁ ἐκ Παρθένου γεννηθεὶς Σωτὴρ) πατεῖ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁ-
φρεως τοῦ ἀρχαίου (4), ἐκείνου τοῦ σκοτεινοῦ πνεύματος, τοῦ ἐ-
πισύραντος τὸ παράπτωμα. Ἢ νοεραὶ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, ἰδοὺ
πῶς ὁ μέγας ἀνθρωποκτόνος (5), ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους δαμάζε-
ται καὶ ἐξέπεσε τῆς ἐξουσίας του, κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ τῶν
πνευμάτων Πατρός. Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, εὐλογημένον τὸ ὄνομά
σου! Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀξιάζει καὶ προκόπτει ἐν σοφίᾳ καὶ
χάρτι, παρὰ σοὶ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις κραταιοῦται καὶ
ἐνισχύεται πνευματικῶς. Ἡ πρώτη πράξις τῆς πρὸς τὸ ἀνθρώ-
πινον γένος ἀποστολῆς του ἐστάθη μία θαυματουργία, ὅτε πα-
ρευρισκόμενος εἰς τοὺς γάμους, ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ πει-
θόμενος εἰς τὴν φωνὴν τῆς ὑπερχίας αὐτοῦ Μητρὸς, μεταβάλλει
τὸ ὕδωρ τῶν σαρκεϊῶν ἐπιθυμιῶν, εἰς οἶνον πνευματικόν καὶ
γλυκύτατον. Ἀπέρχεται ὁ δεῦτερος Ἀδάμ. εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἀ-
γωνίζεται τὸν φοβερόν ἄγωνα κατὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους,
ὅστις ἐπ' αὐτὸν εὐθύνει ὅλα τὰ πεπωρωμένα βέλη, διὰ τῶν

(1) Λουκ. Κεφ. 1. σ. 28. (2) Ματθ. Κεφ. 1. σ. 23. (3) Ἰωάν. Κεφ.
1. σ. 14. (4) Γεν. Κεφ. 3. σ. 15. (5) Ἰωάν. Κεφ. 8. σ. 44

ὁποίων κατετόξευσε τοὺς ἀνθρώπους ἐν διαστήματι πεντακισχιλίων ἐτῶν. Ἐκπειράζει τὸν ἄμυνόν τοῦ Θεοῦ ὁ πολέμιος, πρῶτον διὰ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς· τὸν ἐκπειράζει δεύτερον, προβάλλων τὰ θέλημα τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, καὶ ἀποτυχόν, τὸν πεπειράζει ἐκ τρίτου μὲ τὸ θανατηφόρον δέλεαρ τῆς πνευματικῆς ὑπερηφανίας, ἣ ὁποία τοσάκις τοὺς τελείους ἀπώλεσεν (1). Ὁ δὲ τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἀποκρούει καὶ κατασιγχύνει ὅλας τὰς ἐπιβουλάς του, κρατῶν μόνην τὴν δίστομον μάχαιραν τοῦ Θείου λόγου. Εἶθε, ἡ Ἐκκλησία σου, Κύριε Παντοκράτορ, νὰ ἀξιωθῇ νὰ ὑπομείνῃ τὸν τριπλοῦν τοῦτον ἀγῶνα, μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων, καὶ θριαμβεύουσα, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Νυμφίου της! . . . Πρὸς τί νὰ ἐπαναλάβω ἐνώπιόν σου, ὁ Θεὸς ὁ Ἰσως, εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅσα ἠυδόκησας νὰ ἀποκαλύψῃς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, περὶ τῶν τριῶν χρόνων καὶ ἡμίσεως τῆς ἐπιγείου ἀποστολῆς τοῦ Σωτῆρος; Ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς, τοὺς ἀχρεῖους σου δούλους, νὰ ὁμολογῶμεν καὶ νὰ κηρύττωμεν διαπαντός, ὅτι ὁ ἀγαπητὸς οὗτος Υἱὸς σου, ὑπάρχων ἀπαύγασμα τῆς δόξης σου, καὶ χερσατὴρ τῆς ὑποστάσεώς σου (2), κατέστη διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, δι' ὅλους τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, ὁδὸς, ἀλήθεια καὶ ζωὴ, ἀνάστασις καὶ ζωὴ, δικαίωσις ἡμῶν μόνη, καὶ λότρον ἀντὶ πολλῶν ἄρτος ἐξ οὐρανοῦ καταβάς καὶ τοὺς πιστοὺς ἀγιάζων· ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἄμνος, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ὅτι τὸ αἶμα αὐτοῦ ἐξηγόρασεν ἡμᾶς, καὶ ἔσωσε καὶ ἱκαθάρτισεν· ὅτι αὐτὸς ὑπάρχει ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινή· ὁ τῶν γυναικῶν ἡμῶν Νυμφίος· ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας κατὰ τὴν τάξιν Μελεχισεδεκ, ὁ διεληλυθὼς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπως ἡμᾶς εἰσαγάγῃ· ὅτι αὐτὸς ἐν σοί, Πάτερ, καὶ σὺ ἐν αὐτῷ· ὅτι ἐν ἐστὶ μετὰ σοῦ, κατὰ τὴν Θεϊκὴν οὐσίαν, καὶ εἴτε ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, εἴτε εἰς ἄδην καταβὰς, εἴτε ἐκ δεξιῶν σου καθήμενος, εἰς αὐτὸν πρέπει ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις καὶ ἡ λατρεία τῶν κτισμάτων ἀπάντων. Δὲν

(1) Δουκ. Κεφ. 4· 1. 3—12. (2) Πρὸς Εὐρ. Κεφ. 1. γ. 3.

θέλω τολμήσει Ἰψίστε, νὰ ἐξαγγείλω τὰ πάθη τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ. Ἐββάπίσθη, ὠνειδίσθη, ἐμαστιγώθη ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, ἀντὶ τῶν θρόμβων τοῦ ἰδρώτος καὶ τοῦ αἵματος, δι' ὧν ἐπότισε τὴν γῆν εἰς τὸν κῆπον Γεθσημανῆ, ἐν ᾧ προσηύχετο, καὶ ἐπρόσφερεν ἑαυτὸν ὀλοκαύτωμα, γενόμενος ἐκουσίως κατὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπάντων τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀχαρίστων, τῶν ἐπιόρκων καὶ βλασφημῶν, τῶν μοιχῶν καὶ ἀκαθάρτων, τῶν σκληρῶν καὶ ἀμετανοήτων, τῶν τέκνων τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀδύσσου, τέλος, ὑπὲρ τῶν Χριστοκτόνων ! . Θέλω σιωπήσει προσπεσὼν νοερώς εἰς τὸν πρόποδα τοῦ τιμίου Σταυροῦ, θέλω σιωπήσει καὶ ἐγὼ σιωπὴν βαθεῖαν, μετὰ πάντων τῶν Ἀγγέλων, τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν δικαίων, μεθ' ὧν τῶν οὐρανίων δυνάμεων θέλω σιωπή-
 ῳς καὶ ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος, τῆς ὁποίας τὴν καρδίαν διεπέρασε ῥομφαία (1), καθ' ἣν στιγμὴν ἡ λόγχη τοῦ στρατιώτου ἐνυξε τὴν πλευρὰν τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς. Καὶ τί δύνανται νὰ ἐκφωνήσουν ὅλα τὰ κτίσματά σου, Κύριε, ὅταν αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰπὼν *τετέλεσται* (2), ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα; Ἄμα τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἄνωθεν ἕως κάτω, τρέμουν καὶ θορυβοῦνται οἱ λεῦται, ἀλλὰ διατί; δὲν ἐννοοῦν, ὅτι προαιρεῖται τοῦ Μωϋσέως τὸ κάλυμμα (3). Σείεται καὶ κλονεῖται ἡ γῆ, καὶ δὲν αἰσθάνονται οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ὅτι οὗτος ὁ σεισμὸς εἶναι τῆς ἐντρόμου ἀγαλλιάσεως. Σκοτίζεται ὁ βλέπομενος ἥλιος καὶ ἐκλείπει, ἀλλ' ἐκλείπει ἔμπροσθεν τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης. Ἀνοίγονται οἱ τάφοι, καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων ἐξέρχονται, ἀλλ' εἰς ἐνδειξιν τοῦ ὅτι γυμνοῦται ὁ ἄδης, καὶ συγκλείονται οἱ μοχλοὶ τοῦ διὰ πάντα. Ἰδοὺ ὁ Ἐκατόνταρχος ὁμολογεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὁ Ληστής εἰς τὸν παράδεισον μεταφέρεται αἱ δεήσεις τῶν ἁμαρτωλῶν ἀκωλύτως πρὸς τὸν οὐρανὸν κατευθύνονται· καὶ ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ *Ἡ νεότης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὡς ἀετοῦ ἀνακαινισθήσεται* (4).

(1) Λουκ. Κεφ. 2. σ. 35. (2) Ἰωάν. Κεφ. 19. σ. 130. (3) Α. πρὸς Κορινθ. Κεφ. 3. σ. 14, 14. (4) Ψαλμ. 102. σ. 5.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ὁ βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ ἐξέπνεεν ἐπὶ σταυροῦ ἐν ἀγωνίᾳ καὶ ὠδίνι θανάτου, ἠθέλησας, Παντοδύναμε, ὁ τότε βασιλεὺς τῆς γῆς, ὁ βδελυρὸς Τιθερίου, ὁ καταδύσας, ἔτι ζῶν, εἰς τὸν βυθὸν τῆς κολάσεως, νὰ ὁμολογήσῃ ἐγγράφως ἐνώπιον τῆς τῶν Ῥωμαίων βουλῆς, ὅτι ᾔσθάνετο τὸν ἐκυτὸν τοῦ φρικωδῶς βασανιζόμενον, καὶ θνήσκοντα θάνατον ἀδιάσκοτον καὶ ἀνιλεῖν (1). Δὲν ἦτον ἀρά γε αὕτη ἡ σύμπτωσις μία ἔντονος ἡχῶ τῆς καταχθονίου ὀδύνης τῶν σκοτεινῶν καὶ πονηρῶν πνευμάτων, ὅτε ἐξεβάλλοντο τῆς τυραννίας κατὰ ταύτην τὴν αἰώνιαν σιγμήν; Τριήμερος ἀνέστη ὁ μονογενὴς σου Υἱός, Κύριε Παντοκράτωρ, καὶ κατέστη ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν (2). Ἐφανερώσεν ἐκυτὸν εἰς τοὺς μαθητὰς τοὺς διασκορπισμένους, ὡς τὰ πρόβατα, ἀφοῦ ἐπατάχθη ὁ Ποιμὴν τὴν δὲ τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀνελήφθη πρὸς σέ, Πάτερ ἡμῶν ἀπάντων καθότι ἐν αὐτῷ ἐνθαρρυνόμενοι, προσπαγορεύομέν σε, Ἰψίστε, διὰ τοῦ γλυκυτάτου ἐνόματος τούτου καὶ ἀκόμη δὲν ἐπληρώθη τῶν θαυμάτων τὸ μέτρον. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ καταπέμπεται, καταβαίνει ὅχι πλέον καθὼς εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἀλλ' εἰς ἀνώγειον μεμονωμένον, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, καὶ κατεσκήνωσεν ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου αὐτῶν ἐν εἰδὲι γλωσσῶν, ὡσεὶ πυρός, καὶ φερομένης πνοῆς βιαίας (3). Ἐκεῖ ἡγιασθῇ ὁ πρῶτος Χριστιανικὸς ναός· ἐκεῖ ἐφάνη ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία.

Αὐτὸς ἦτον ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου, ὁ λίθος τὸν ὁποῖον ἔδειξας πρὸ τοσοῦτων αἰῶνων εἰς τὸν Ναβουχοδονόσορ, καὶ τὸν ὁποῖον κατενόησεν ὁ Δαυὶδ· ὁ λίθος ὁ προωρισμένος εἰς τὸ νὰ συντρίψῃ τοὺς ὀστρακίνους πόδας τοῦ ἀγάλματος τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας· ὁ λίθος ὁ ἀπεδοκιμασθεὶς ὑπὸ τῶν οἰκοδομούντων Νομοδιδασκάλων τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ μέλλων νὰ αὐξηθῇ εἰς ὄρος μέγα, τὸ ὁποῖον θέλουν προσκυνῆσαι πάντα τὰ ἔθνη, πᾶσαι

(1) Τακίτου χρονικῶν Βιβλ. 5^η. Σευτονίου Βίος Τιθερίου Αυτοκράτ. §. 67.

(2) Α. Κορινθ. Κεφ. 15. σ. 20. (3) Πράξ. Κεφ. 2. σ. 2—4.

αἱ γλῶσσαι, πᾶσαι αἱ φυλαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ Ἐκκλησίᾳ ἀναφαίνεται προσέτι ὡς *γυνὴ ἐνδεδυμένη τὸν Ἥλιον* (1). Παρθένος ὑπάρχει κατὰ τὴν πίστιν· Μήτηρ ἐκ τῆς γεννητικῆς τοῦ λόγου δυνάμεως· ἀμετάτρεπτος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς, ἀείποτε διωκομένη καὶ ἀναγεννώσα. Ὅθεν ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν τριττὴν μαρτυρίαν τοῦ πνεύματος, τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὕδατος, καθὼς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ ἀγαπητὸς του μαθητῆς Ἰωάννης (2).

Ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα ἐνώπιόν σου, ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος, ὁ εὐσπλαγχνος, ὁ φοβερός, ὅταν ἐθεώρησα τοὺς ἀναριθμήτους σπαργμους, καὶ τὰς ἀμέτρους συμφοράς, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεσκέφθης τὴν σὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις ὑπάρχει σῶμα καὶ νύμφη τοῦ ὁμοουσίου Υἱοῦ σου καὶ λόγου. Ὅχι ποτὲ, ἐκ τοῦ ὅτι δύναται τι κακὸν νὰ προέλθῃ ἀπὸ σοῦ, τοῦ ἀνάρχου φωτός, ἐν ᾧ σκοτία οὐκ ἔστιν οὐδεμία (3)· ἀλλὰ διὰ τὰς πολλὰς ἡμῶν ἀμαρτίας, τὰς παραβάσεις καὶ τὰ σκάνδαλα, δι' ὧν ἐλυπήσαμεν τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα, ἐπῆλθον ἐφ' ἡμᾶς, ὡς χεῖμαρῆροι, οἱ φοβερισμοὶ τῆς δικαίας σου ὀργῆς, καθὼς προείπας, Δέσποτα, εἰς τὰς ἀποκαλύψεις πρὸς τὸν ἐκλεκτόν σου ἐν Πάτμῳ (4). Ἐκινήθησαν καὶ ἐσαλεύθησαν ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν αἱ λυχναὶ διαφόρων Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὴν δικαίαν σου παραχώρησιν. Ἀσθεστοὶ ὑπάρχουσαι, δὲν ἐξέλιπον ὀλοτελῶς, ἀλλὰ μόνον περιῆλθον εἰς ἄλλων ἀξιοτέρων χεῖρας. Ἐμβλέπω εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν βόρειον Ἀφρικὴν, τὴν Περσίαν, καὶ ἠλλοιώθη ὁ ὀφθαλμὸς μου ἀπὸ τὰς πηγὰς τῶν δακρύων. . . .

Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἔχωσι τὰ κρίματά σου, ὕψιστε, δοξάζομέν σε καὶ εὐχαριστοῦμέν σοι, τῷ δείξαντι ἡμῖν καὶ φυλάξαντι τὴν ἀληθινὴν Ἐκκλησίαν. Πιστεύομεν ἀδιστακτικῶς ὅτι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία ὑπάρχει ἐκείνη, ἣτις δὲν ἐπέσυρεν ἐφ' ἑαυτὴν τὸν φοβερισμόν, δι' οὗ ἐπισφραγίζονται ὅλαι αἱ θεόπνευστοι Γραφαὶ καθὼς χρησμοδοτεῖ ὁ μαθητῆς τῆς ἀγάπης, ὁ Θεολόγος Ἰωάννης (5)· δὲν

(1) Ἀποκλ. Κεφ. 12. σ. 1, 2, 3, 13, 17. (2) Ἰωάν. Κεφ. 3. σ. 6—8.
(3) Ἰ. Ἰωάν. Κεφ. 1 σ. 5. (4) Ἀποκ. Κεφ. 2, 3. (5) Ἀποκ. Κεφ. 22. σ. 18, 19.

θέλει ἀφαιρεθῇ ἐκ βίβλου ζώντων· διότι μίαν κεραίαν οὐδὲ ἐπρήσθησεν, οὐδὲ ἀφαίρεσεν ἐκ τῶν θεοσδότων βιβλίων τοῦ Θεοῦ σου λόγου. Ὡ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀπείρου δυνάμεως! Θεὸς Λόγος, Σὺ, ὅστις εἶσαι τὸ φῶς καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν, σῶσον τοὺς δούλους σου, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Ποιμὴν ὁ καλὸς, ῥύσαι τὸ μισθρόν σου ποίμνιον· προσεγγίζομεν εἰς τὴν συντέλειαν τῶν χρόνων. Ἰδοὺ ἡ πλῆσις ἐκλείπει ἀπὸ πολλῶν καρδίας καὶ ἡ ἀγάπη ψυχραίνεται· ἡ δὲ τῆς ἀπωλείας ὁδὸς πλατύνεται, καὶ γίνεται εὐρυχωροτάτη. Συμπληροῦνται οἱ φόβοί σου λόγοι, καὶ ἡμεῖς προσπίπτομεν ἔμπροσθέν σου, ἔντρομοι καὶ κατεχόμενοι ἀπὸ μίαν φρίκην θανατηφόρον. Ἐὰν ἀποστρέψῃς στιγμιαίως τὸ πρόσωπόν σου ἀφ' ἡμῶν, εἴμεθα νενικημένοι. Ἴδε, Κύριε, ἴδε τὰς φαρμακερὰς πληγὰς καὶ τὰ τραύματα τῆς πολυπαθοῦς κληρονομίας σου, καὶ σπλαγχνίσθητι ἐπ' αὐτῇ· καθ' ὅσον αἱ ὧραι τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος βαθμηδὸν ἀφαιροῦνται καὶ ἐκλείπουν ἐκ μέσου ἡμῶν, ἀναλόγως καὶ ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν, τῶν φρονημάτων, τῶν ματαίων γνώσεων αὐξάνει, κορυφοῦται, ταραττεῖ τὰς διανοίας, καὶ μᾶς ἀποπλανᾷ. Ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ σου οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων περιπαίζοντες κατασκευάζουν τὰ τεῖχη τῆς νεωτέρας Βαβυλῶνος· πανταχόθεν καταθλιβόμεθα, στενοχωρούμεθα, ὑποπίπτομεν εἰς ἐκτροπὰς, εἰς ἀποστασίας καὶ σφαγὰς, καὶ δεινοπαθούμεν, πολεμούμενοι ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὸ ὄνομά σου· ἅπαντες οἱ λατρεύοντές σοι, Χριστέ, καὶ ἐκτὸς τῆς περιοχῆς ταύτης εὐρισκόμενοι, ἐπικαλοῦνται ἐξ ἔσου τὴν θείαν σου ἀντίληψιν· καθότι κινδυνεύουν καὶ αὐτοὶ νὰ περιπέσουν εἰς στυγεράν ἀπελπίσιν.

Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου τὴν τεταπεινωμένην· Σῶσον πάντας τοὺς εἰς σὲ πιστεύοντας, ὃ λυτρωτὰ τῶν ἀνθρώπων, ὁ εἰπὼν· Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλεύσω πρὸς ἑμαυτόν (1). Ἡμάρτομεν, Κύριε, ἡμάρτομεν,

(1) Ἰωάν. Κεφ. 12. σ. 32.

καὶ ἄξιοι δὲν εἴμεθα νὰ βλέπωμεν τὸ φῶς σου τὸ ἀνέσπερον, ἀλλὰ κρατοῦμεν εἰσέτι, καὶ τοὶ ἀκάθαρτοι καὶ ἀσθενεῖς ὄντες τὸν λόγον τῆς ζωῆς καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἀμετάτρεπτον, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ λόγος σου. Ὁμολογοῦμέν σε καὶ προσκυνοῦμέν σε κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἁγίων σου Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, τῶν ἁγίων Μαρτύρων, Ἀναχωρητῶν καὶ Ὁμολογητῶν σου, τῶν θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας· πειθόμεθα εἰς ὅσα ἀποφαίνεται τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ διατάξας τὰς ἀγίας καὶ Οἰκουμενικὰς Συνόδους. Ὅθεν ἀνῆκομεν καὶ προσοικειούμεθα ἕως τὴν σήμερον, ὡς μέλη τοῦ αὐτοῦ σώματος, εἰς ἐκείνην τὴν Ἐκκλησίαν τῶν τετελειωμένων πνευμάτων, διὰ τῆς ὁποίας ἡ γῆ μὲ τοὺς οὐρανούς συνέχεται. Ἐξήρπασας ἡμᾶς, Κύριε, διὰ τοῦ βργχιονός σου τοῦ ὑψηλοῦ ἐκ τοῦ βορβόρου τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν παγίδων τῆς κοσμικῆς υπερηφάνιας. Ὡδήγησας τὸ ποίμνιόν σου, ἐν μέσῳ κρημνῶν καὶ ἀβύσσων πολλῶν, τὰς ὁποίας ἀνθρωπίνως ἀνένδεκτον ἦτο νὰ ἀποφύγωμεν. Ἀπάρτισον τὸ ἔργον σου· σῶσον ἡμᾶς, καὶ ἀπάλλαξον ἀπὸ τὴν θανατηφόρον ψυχρότητα καὶ ψυχοκτόνον νέκρωσιν τῆς ψευδωνύμου φιλοσοφίας τοῦ αἰῶνος, τῆς εἰσχωρούσης βιαίως εἰς ἄρμους καὶ μυελούς, καὶ ἕως εἰς τὰ βάθη τῆς νοερᾶς ἡμῶν οὐσίας· συμμετρίασον οὖν, Πάνσοφε, καὶ ἐφάρμοσον εὐσπλάγχχνως τὸ βάρος τῶν πειρασμῶν εἰς τὴν ἄκραν ἐλάττωσιν τῶν πνευματικῶν μας δυνάμεων· ὅτι ἰδοὺ, Παντοκράτωρ, ἐξέλειπε ὁσιος, καὶ ὡ. ληγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν νιδῶν τῶν ἀνθρώπων (1).

Ἀλλὰ τί λέγω; Ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις σου· νικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς· ἃς μείνη μόνον ἡ χάρις σου ἀχώριστος συνεργὸς τῆς δικαιοσύνης· ἡ δὲ ἐνθεος ζέσις καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ ζωὴ γόνος αὐρα τοῦ Πνεύματός σου ἃς ἐπανεέλθουν, κυκλοφοροῦσαι εἰς τὰ κατεσπαραγμένα μέλη τῆς Ἐκκλησίας σου. Τότε φόβος οὐδεὶς· τότε, Ἰησοῦ, θέλεις νικήσει τὸν κόσμον, καὶ ἀπαλλάξει

(1) Ψαλμ. 11. σ. 1.

τὸ ἀνθρώπινον γένος τῆς τελευταίας αὐτοχειρίας.

Εἰσάκουσον ἡμῶν, Κύριε ὁ Θεὸς, ὁ Παντοκράτωρ, ὁ Πατὴρ τοῦ ἐλέους, διὰ τῶν εὐαρέστων πρεσβειῶν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων σοι. Εἰσάκουσον τῆς ἱκετηρίου καὶ γοερᾶς φωνῆς τῶν λογικῶν σου κτισμάτων δι' ἐντεύξεως καὶ χάριτος καὶ ἀνεκλαλήτων οἰκτιρμῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, μόνῳ σοφῷ, εὐλογητῷ, ἀληθινῷ Θεῷ, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

Μαρτυρίαι Ἰουδαίων καὶ Ἑθνικῶν Συγγραφέων περὶ Χριστοῦ.

Κέλσος παρ' Ὠριγένει, βιβλίον 2. « Ἐνομίσατε αὐτὸν εἶναι
Υἱὸν Θεοῦ, ἐπεὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς ἐθεράπευσεν. »

Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης παρὰ Κυρίλλῳ, βιβλίον 6. « Εἰμή τις
οἶσται τοὺς κυλλοὺς καὶ τυφλοὺς ἰάσασθαι, καὶ δαιμονῶντας ἐ-
φορκίζειν ἐν Βηθσαϊδᾷ καὶ Βηθανίᾳ ταῖς κόμμαις, τῶν μεγίστων
ἔργων εἶναι. »

Τὰ Ἰουδαίων Ῥαβινικά τε καὶ Ταλμουθικά μαρτυροῦν συμφώ-
νως τοῦ Κυρίου τὰ θαύματα. Ὅρα τοῦ Γροτίου τὸ σύγγραμμα·
Περὶ ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, βιβλίον 2. 3, καὶ 5.

Εἰς τὰ χρονικά τοῦ Εὐσεβίου καὶ Ἰερωνύμου, ὁμοίως καὶ παρ'
Ὠριγένει, εὐρίσκεται ἡ μαρτυρία τοῦ Φλέγοντος, ἀπελευθέρου τοῦ
Αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ εἰς τὸ 13 Βιβλίον τῶν Ὀλυμπιάδων, πε-
ριγράφωντος τὴν ἔκλειψιν καὶ τὸν σεισμόν, τὰ ὅποια συνέβησαν
καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκε τὸ πνεῦμα. « Τῷ δ' ἔ-
ται τῆς ΣΒ'. Ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐ-
γνωρισμένων πρότερον· καὶ νύξ ὥρα πέμπτη τῆς ἡμέρας ἐγένετο,
ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι, σεισμός τε μέγας κατὰ
Βιθυνίαν γενόμενος, τὰ πολλὰ Νικαίας κατέστρεψεν. »

Ὁ Ἰουδαῖος ἱστορικός Φλάβιος Ἰώσηπος, Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολο-
γίας Βιβλίῳ 18. Κεφ. 3. Ἀριθμ. 3. διηγεῖται τὰ ἀκόλουθα· « Γί-
νεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σοφὸς ἀνὴρ, εἶγε ἄν-
δρα αὐτὸν λέγειν χρη' ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητῆς, διδά-

σκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τ' ἀληθῇ δεχομένων· καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο· ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν· καὶ αὐτὸν, ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν, Σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο οἷ γε πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες· ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς, τρίτην ἔχων ἡμέραν, πάλιν ζῶν, τῶν θείων Προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία θαυμάσια περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων, εἰσέτι νῦν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὠνομασμένων, οὐκ ἐπέλιπε τὸ φύλον. »

Χαλκίδιος ὁ Πλατωνικός τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐν τῷ ὑπομνήματι πρὸς Τίμαιον, ὡς ἱερὰν καὶ ἀξιώπιστον παράδοσιν ἀναφέρει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀστέρος μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὴν ὁδοιπορίαν τῶν Μάγων, καὶ τὴν αὐτῶν λατρείαν καὶ προσκύνησιν· Γροτίου Βιβλίον 3. Κεφ. 14. Περὶ ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς Πίστews.

Κλαυδιανὸς ὁ Ἑθνικός ποιητής, ὅστις ἠκμαζεν ἐπὶ Αὐτοκρατόρων Ὀνωρίου καὶ Ἀρκαδίου, συνέγραψε τεμάχιον ποιητικὸν περὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων. Ὁ δὲ ἱερός Αὐγουστίνος ὀνομάζει τὸν Κλαυδιανὸν ξένον τοῦ Χριστιανικοῦ ὀνόματος. Αὐγουστ. περὶ πόλεως Θεοῦ, Βιβλίον 5. Κεφ. 36.

Περὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου ἀναφέρει Τάκитος ὁ ἱστορικός, διηγούμενος κατ' ἑκτασιν τὸν φρικώδη κατὰ Χριστιανῶν διωγμὸν, συμβάντα ἐπὶ Νέρωνος τοῦ τυράννου, ὅτε ἐρρίπτον τοὺς πιστοὺς εἰς τὰ θηρία, καὶ ἄλλους ἔκαιον ζῶντας εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς περιβόλους. Τάκίτου χρονικῶν Βιβλίον 15. παρὰ γράφ. 44.

Ὁ αὐτὸς Φλέγων ἀναφέρει τὰ θαύματα τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου εἰς τὰ χρονικά του· Βιβλίον 13, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ὀριγένης κατὰ Κέλσου· Βιβλίον 2.

Ἔτι περὶ Χριστοῦ καὶ Χριστιανῶν μαρτυρίαν ἀξιόλογον ἔχομεν τὴν τοῦ νεωτέρου Πλινίου εἰς τὴν 97 ἐπιστολὴν του ἐκ τοῦ Βιβλίου 10, πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Τραϊανόν, ὅπου ἐπαγγελλματικῶς διηγεῖται τὴν καρτεροψυχίαν, τὴν ἀγαθότητα, τὰς τελετὰς καὶ πράξεις τῶν τότε ὁμολογητῶν τοῦ Σωτῆρος.

Τέλος καὶ ὁ Αἴλιος Λαμπρίδιος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, Κεφ. 43. ἱστορεῖ, ὅτι ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἐπροβλήθη νὰ συγκαταταχθῇ ὁ Χριστὸς εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν Θεῶν, καὶ νὰ ἐγερεθῇ νὰς εἰς τιμὴν τοῦ δνόματός του.

Ἡ ἐρήμωσις καὶ κατασκαφὴ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ περιγράφεται ὑπὸ τοῦ ἐμβριθοῦς ἱστορικοῦ Τακίτου, ἱστοριῶν Βιβλ. 5. μὲ χρώματα τόσον ζωηρά, ὥστε ἐνθυμίζει τὴν περὶ ταύτης τῆς συμφορᾶς προφητείαν τοῦ Θεανθρώπου. Εὐαγγελ. Λουκᾶ Κεφ. 21. ς. 20—25.

Πρὸς τούτοις, ὅστις θέλει ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ βεβαιωθῇ διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς προρρήσεως τοῦ Χριστοῦ, περὶ διασπορᾶς Ἰουδαίων, καὶ τῆς προφητείας τοῦ Δανιὴλ Κεφ. 9. ς. 27. περὶ τοῦ Ναοῦ, ἃς ἀναγνώσῃ τὰς μαρτυρίας τῶν ἐθνικῶν καὶ ἄλλων Συγγραφέων περὶ τοῦ πῶς ἐματαιώθη ἡ ἀσεβὴς ἐπιχείρησις τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Ναοῦ, καὶ ὁ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἄγων τῶν τότε Ἰουδαίων· οὗτοι ἰσχυρογνωμοῦντες, καὶ ὑπὸ τοῦ παρκατάτου Αὐτοκράτορος προστατευόμενοι, ἠθέλησαν νὰ καταισχύουν τὴν ἐμφαντικὴν προφητείαν τοῦ Δανιὴλ, ἥτις λέγει·

« Ἐβδομήκοντα ἐβδομάδες συνετεμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, τοῦ συντελέσαι ἁμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας, καὶ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀνομίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰῶνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὕρασιν καὶ προσφήτην, καὶ τοῦ χρίσαι ἅγιον ἁγίων· καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι· καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλὴμ ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου, ἐβδομάδες ἑπτὰ, καὶ ἐβδομάδες ἐξήκοντα δύο· καὶ ἐπιπτρέψει, καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα, καὶ περίτειχος, καὶ ἐκκνωθήσονται οἱ καιροί. Καὶ μετὰ τὰς ἐβδομάδας τὰς ἐξήκοντα δύο ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ· καὶ τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ, καὶ ἐκκοπήσονται ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συνετεμημένου τάξει ἀφανισμοῦ· καὶ δυναμώσει διαθήκην

πολλοῖς ἐβδομάς μία· καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἐβδομάδος ἀρθή-
σεται μου θυσιά καὶ σπονδή, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐ-
ρημώσεων ἔσται, καὶ ἔως τῆς συντελείας καιροῦ, συντέλεια δο-
θήσεται ἐπὶ τὴν ἐρημωσιν. » Δανιὴλ Κεφ. 9. σ. 24—27.

Ὅθεν ἤρχισαν νὰ καταβάλλουν τὰ θεμέλια τοῦ Ναοῦ, καὶ ὅν
καιρὸν ὁ τοῦ τολμήματος αὐτόπτης Κύριλλος Ἱεροσολύμων Ἐπί-
σκοπος, ὁ μέγας καὶ ἅγιος μυσταγωγὸς, ἐκήρυττεν εἰς ἐπήκοον
πάντων τοὺς λόγους τοῦ Δανιὴλ, καὶ τὰς προβλέψεις τοῦ ἰδίου
Σωτῆρος, θέλων νὰ ἐλέγξῃ τὴν θεομάχον ματαιοπονίαν των. Ἀλλ'
εἰς μάτην ἐνουθέτει ὁ ἀποστολικὸς οὗτος ἀνὴρ· οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέ-
μειναν προτρέποντας καὶ συμβουλοῦντες τοῦ τότε διοικητοῦ τῶν
μερῶν ἐκείνων. Συνέρρευσαν πανταχόθεν οἱ ἐργάται· τοὺς κατε-
τρόμαξε πρῶτον ἓνας σεισμὸς· δις καὶ τρίς ἔβαλον χεῖρα εἰς τὴν
καταβολὴν τῶν θεμελίων· ἀλλ' ὅσάκις ἐτόλμησαν, φλόγες, ἄμμος
καιομένη καὶ λίθοι ἐκείθεν ἐξερευγόμενοι, τοὺς διεσκόρπισαν, θεία
βουλῇ, κακῶς ἔχοντας καὶ καταπληγωμένους. Μάρτυς καὶ θεωρὸς
τοῦ ἐξαίστου θαύματος τούτου ὁ ἐθνικὸς συγγραφεὺς Ἀμμιανὸς
Μαρχελλίνος, ἰδοὺ πῶς ἱστορεῖ τὸ συμβάν αὐτολεξεῖ ἐν τῷ Βι-
βλίῳ 23. Κεφ. 1. « Cum rei fortiter instaret Alypius, ju-
varet que provinciae rector, metuendi globi flammorum, pro-
pe fundamenta, crebris assultibus erumpentes, fecere locum
exustis aliquoties operantibus, inaccessum, hoque modo ces-
savit inceptum. » Ἐν ᾧ δὲ γενναίως ἐπέμενεν ὁ Ἀλύπιος [*],
βοηθοῦντος καὶ τοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἡγεμόνος, πυρὸς σφαῖραι φρι-
κώδεις πυκνῶς ἐκκλύπτουσαι πλησίον τῶν θεμελίων, πολλάκις τοὺς
ἐργαζομένους κατέκαυσαν, καὶ τέλος κατέστησαν τὸν τόπον ἐ-
κεῖνον ἀπρόσιτον, ὥστε ἔπαυσεν ἡ ἐπιχείρησις, συμβᾶσα κατὰ τὸ
363 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ. Ὁρα Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν Λόγ.
4, σελ. 110—113. Ἀμβρόσιον Μεδιολάνου Τόμ. 11. Ἐπιστ. 4,

[*] Ἀξιωματικὸς Ἀντιεχὺς, ἀννοούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ, καὶ χρηματίσας
Πρέφικτος εἰς τὴν Βρεττανίαν.

πρὸς Αὐτοκράτορα Θεοδόσιον. Χρυσόστομον κατὰ Ἰουδαίων.
 Ρουφφίνον Βιβλ. 40. Σωκρ. Βιβλ. 111. Κεφ. 20.

Ἐκτὸς τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου καὶ ἄλλων πολλῶν, μαρ-
 τυρεῖ τὸ θαῦμα Ραββινός τις ὀνόματι Γεδαιάχ τοῦ πέμπτου
 αἰῶνος, ἐπιστηριζόμενος εἰς τὰ χρονικά τῶν Ἰουδαίων. Ὁρα τοῦ
 Ἄγγλου Warburton τὴν διατριβὴν καὶ τοῦ Le Beau τὴν ἱ-
 στορίαν. Τόμ. 3.

Τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν
 ἐφαίνοντο ἀπίστευτα εἰς τοὺς συγχρόνους ἐθνικοὺς· καθότι ὅλοι
 οἱ τότε λαοὶ τῆς οἰκουμένης ἐπρόσμενον μίαν μεγάλην θρησκευ-
 τικὴν μεταρρύθμισιν, καὶ ῥητῶς τὴν ἐπιφάνειαν ἐνὸς θεοῦ βλα-
 στοῦ, καὶ τὸν ἐπρόσμενον ἐξ Ἰουδαίας. Ὅθεν ἐγράφη περὶ Χρι-
 στοῦ· καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν (1).

Ὁ Σουετόνιος γράφει· *Percrebuerat oriente toto ingens opi-
 nio, ut Judæa profecti verum potirentur*. Οἱ τῶν Σιβυλλῶν
 χρησμοὶ εἶχον προκαταγγεῖλει ἀμυδρῶς τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν· διότι
 καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύει καὶ φρίττει. Ὁρα Λακτάντιον Βιβλ. 7.
 Κεφ. 24, καὶ τὴν τῶν Οὐίργιλίου Βουκολικῶν ἐκλογὴν τετάρτην,
 ἐπιγραφομένην· *Πολλίων*.

Ἡ Σιβύλλα ἐχρησιμοδότει τὰ ἑξῆς·

« *Κλυτε δέ μου, μέροπες, Βασιλεὺς αἰώνιος ἄρχει.* »

καὶ ἄλλου

» *Πάσης γὰρ γαίης τότε θνητῶν σύγχυσις ἔσται,*

» *Αὐτὸς ὁ Πατοκράτωρ, ὅταν ἔλθῃ βῆματι κρῖναι*

» *Ζώων καὶ νεκρῶν ψυχὰς, καὶ κόσμον ἅπαντα.*

» *Καὶ πόλιν, ἣν ἐποίησε Θεός, αὐτὴν ἐποίησε*

» *Λαμπροτέραν ἄστρων καὶ ἡλίου ἢ δὲ σελήνης.*

Ὁ Οὐίργίλιος ὀνομάζει τὸν προσδοκώμενον.

Mira Deum soboles, magnum Iovis incrementum:

καὶ παρὰφράζων ἀκριβῶς τοὺς τῶν Σιβυλλῶν χρησμούς, προμηνύει

(1) Γενέσ. Κεφ. 49 σ. 10.

χρυσὸν αἰῶνα καὶ μέλλουσιν ἀναγέννησιν τῶν κτισμάτων δυνάμει τοῦ ἐλευσομένου, μεταχειριζόμενος πολλάκις τὰς ἐκφράσεις τῶν ἁγίων Προφητῶν.

Γνωστὰ εἶναι ὅσα σχεδὸν προορατικῶς ἐφιλοσόφησεν ὁ Πλάτων περὶ τοῦ ἀπολύτως καὶ αὐτόχρημα δικαίου, καὶ περὶ τῆς νοερᾶς φύσεως τοῦ λόγου.

Οἱ Ῥαββῖνοι καὶ συγγραφεῖς τῶν Ταλμουθικῶν βιβλίων μὴ ἀρνούμενοι τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, οἱ μὲν τὰ ἀποδίδουν εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, οἱ δὲ μυθολογοῦν, ὅτι τὸ ἄρρητον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, γεγραμμένον εἰς ἓνα μυχὸν τοῦ Ναοῦ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος καὶ ὑπὸ δύο λεόντων φυλαττόμενον, τὸ ἔμαθεν, ὑποκλέψας τὸ μυστήριον ὁ Θεάνθρωπος, καὶ οὕτω κατέστη ἱκανὸς νὰ ἐνεργῇ τὰ μεγαλότερα θαύματα δυνάμει τῆς ἀποκρύφου ταύτης γνώσεως. Ἀλλ' οὐδεὶς ποτε Ἱστορικός, οὐδὲ ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος, οὐδὲ οἱ Ῥωμαῖοι, ὅσοι εἰσήλθον εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ ναοῦ ἐπὶ Πομπηίου τοῦ μεγάλου, ἀνέφερον τὸ παρόμοιον· συντελεῖ δὲ ὁ γραῶδης οὗτος μῦθος πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς παρεξηγουμένης ἀληθείας, τὴν ὁποίαν μὴ δυνάμενοι νὰ ἀρνηθοῦν οἱ Ῥαββῖνοι, τὴν αἰτιολογοῦν γελοιωδῶς καὶ παραφρόνως.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΕΝ ΤΩ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΡΩΤΗ.

Περὶ Θείου Λόγου, ἥτοι, περὶ ἀγίας Γραφῆς Παλαιᾶς
τε καὶ Νέας.

Σελ.

Πρόλογος.

4

ΚΕΦ. Α'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν τρόπον,
καθ' ὃν πρέπει νὰ ἀναγινώσκωμεν τὰς
θείας Γραφάς.

6

ΚΕΦ. Β'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ἀλήθειαν
τοῦ Θείου Λόγου.

9

ΚΕΦ. Γ'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ἐξακολουθεῖ νὰ με-
λετᾷ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θείου Λόγου.

16

ΚΕΦ. Δ'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ὡραϊό-
τητα τοῦ Θείου Λόγου.

24

Σημείωσις.

34

ΜΕΛΕΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Περὶ Πίστεως, ἥτοι περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ
ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανός

ΚΕΦ. Α'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ γενικῶς τί
ἐστὶ Πίστις.

32

ΚΕΦ. Β΄.	Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς ἐξακολουθεῖ νὰ μελετᾷ τὴν ἰδιάζουσαν δύναμιν τῆς Πίστεως, καθὼ γεννητικὴν πασῶν τῶν ἀρετῶν.	36
ΚΕΦ. Γ΄.	Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὰ δόγματα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.	38
ΚΕΦ. Δ΄.	Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς ἐξακολουθεῖ νὰ μελετᾷ τὰ δόγματα τῆς πίστεως.	44
ΚΕΦ. Ε΄.	Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ ὑπολοιπὸν μέρος τοῦ ἱεροῦ συμβόλου τῆς Πίστεως. Σημείωσις.	49 59

ΜΕΛΕΤΗ ΤΡΙΤΗ.

Περὶ ἀγάπης, ἁλλως εἰπεῖν, περὶ Θεοῦ Νόμον, ἣ τί πρέπει τὰ πράττει ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανός.

ΚΕΦ. Α΄.	Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν φυσικὸν Νόμον, τοῦτέστι τῆς συνειδησεως.	60
ΚΕΦ. Β΄.	Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν γραπτὸν Νόμον τὸν δοθέντα ἐπὶ τοῦ ὅρους Σινᾶ.	64
ΚΕΦ. Γ΄.	Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν Εὐαγγελικὸν Νόμον, συγκρίνων αὐτὸν μὲ τὸν παλαιόν.	70
ΛΕΦ. Δ΄.	Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἀγάπης, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς προερχομένων ἀρετῶν.	83
ΚΕΦ. Ε΄.	Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, ὡς παρεκτικὸν τῆς προσκαίρου εὐτυχίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῆς αἰωνίου αὐτῶν μακαριότητος.	90

ΜΕΛΕΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

*Περὶ Ἑλπίδος, ἄλλως εἰπεῖν, περὶ Προσευχῆς, ἣ τί
πρέπει τὰ ἐξαίτεται παρὰ Θεοῦ ὁ Ὁρθόδοξος
Χριστιανός.*

- ΚΕΦ. Α'. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ἰδιά-
ζουσαν φύσιν τῆς Ἑλπίδος καὶ τὴν ἀνάγκην 98
τῆς ἐγκαρδίου Προσευχῆς.
- ΚΕΦ. Β'. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν ὀρι-
σμὸν, τοὺς κανόνας, τὰ εἶδη καὶ ἰδιώματα 104
τῆς θεαρέστου καὶ ψυχωφελοῦς Προσευχῆς.
- ΚΕΦ. Γ'. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ, Πάτερ 113
ἡμῶν, καθὼς πρωτότυπον ὄλων τῶν θεαρέ-
στων προσευχῶν. 124
Σημείωσις.
- ΚΕΦ. Δ'. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν πο-
λυειδῆ ἐνέργειαν, τὴν διαίρεσιν καὶ τοὺς 125
καρποὺς τῆς Προσευχῆς.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΜΠΤΗ.

Περὶ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

- ΚΕΦ. Α'. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ἀρ-
χὴν, τὸν ὀρισμὸν, καὶ τὰ διαφόρους ἐπο-
χὰς καὶ μεταβολὰς τῆς ἀγίας τοῦ Χρι-
στοῦ Ἐκκλησίας. 133
- ΚΕΦ. Β'. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὰ γνω-
ρίσματα τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. 139
Σημείωσις. 145

- ΚΕΦ. Γ'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν θεόσ-
δοσον ἐξουσίαν τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
κλησίας. 145
- ΚΕΦ. Δ'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τοὺς κα-
νόνας τὴν Ἱεραρχίαν καὶ τὰς διαφοροὺς δι-
αταγὰς τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. 150
- ΚΕΦ. Ε'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν δε-
σμὸν καὶ τὰς ἀναγκαίαις σχέσεις μεταξὺ
ποιμαινόντων καὶ ποιματινομένων. 157

ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΤΗ.

Περὶ χρήσεως Μυστηρίων.

- ΚΕΦ. Α'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸν δρι-
σμὸν, τὴν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν δια-
φόρων μυστηρίων τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας
τελουμένων. 167
- ΚΕΦ. Β'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὰ περὶ
ἀγίου Βαπτίσματος. 170
- ΚΕΦ. Γ'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ εὐλαβῶς
τὰ τοῦ ἀγίου Χρίσματος. 173
- ΚΕΦ. Δ'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστή-
ριον τῆς Μετανοίας καὶ ἔξομολογήσεως. 175
- ΚΕΦ. Ε'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστή-
ριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, τοὔτέστι τῆς
Μεταλήψεως. 182
- ΚΕΦ. ς'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστή-
ριον τῆς ἱερωσύνης. 197
- ΚΕΦ. Ζ'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστή-
ριον τοῦ τιμίου Γάμου. 200

ΚΕΦ. Η'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὸ μυστή-
ριον τοῦ Εὐχελαίου.

204

ΜΕΛΕΤΗ ΕΒΔΟΜΗ.

Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας.

ΚΕΦ. Α'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν ἐν τοῖς
οὐρανοῖς Ἐκκλησίαν τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν
Ἁγίων, ὡς τύπον τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀ-
ληθείᾳ λατρείας.

206

ΚΕΦ. Β'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ τὴν φύ-
τὰ ἰδιώματα καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς ἐν
πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας.

212

ΚΕΦ. Γ'. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς μελετᾷ καὶ ἱστο-
ρικῶς ἐπιθεωρεῖ τὴν θρησκευτικὴν ὑπαρξιν
τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ καταβολῆς κό-
σμου ἕως εἰς τὰς ἡμέρας μας.

217

Παράρτημα εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον τῆς
πρώτης μελέτης.

230

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

τὰ ὅποια ἐσυμβουλευέθη ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανός.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τὰ ἅπαντα, ἐξόχως τὸ περὶ Ἱερωσύνης βιβλίον.

Τοῦ ἱεροῦ Ἀδγουστίνου, Ἐπισκόπου Ἰππώνος, τὰ Μονολόγια, καὶ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ συγγράμματα.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων Ἀρχιεπισκόπου κατηχητικαὶ καὶ μυσταγωγικαὶ διδασκαί.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τεμάχιά τινα.

Φλαβίου Ἰωσήπου Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία.

Τάκιτος.

Σουετόνιος.

Ἀμμιανός.

Οὐίργιλιος.

Λακταντίου τὰ ἅπαντα. Ἐκδοσίς Βιποντιανή.

Συνοδικὸν, ἥτοι Σύναξις ὅλων τῶν ἱερῶν κανόνων τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνόδων. Ἐκδοσίς Ὁξωνίας, δίτομος εἰς φύλλον.

Ὁρθόδοξος Ὁμολογία Τρίγλωσσος τοῦ Πέτρου Μογίλα Κιοβίας Μητροπολίτου.

Κυριακοδρόμιον, ἥτοι Ἑρμηνεῖαι καὶ Ὁμιλίαι εἰς τὰ Εὐαγγέλια ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκου Ἀρχιεπισκόπου.

Τελετουργία Ἱερὰ τοῦ Μητροπολίτου Γαβριὴλ Νοβογροδίας, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως Ἀρχιεπισκόπου.

Χειραγωγία εἰς ἀνάγνωσιν τῶν βιβλίων τῆς παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, πόνημα Ἀμβροσίου τοῦ Νοβογροδίας καὶ Πετρουπόλεως Μητροπολίτου Ῥώσσις.

Ἐπιτομὴ Θεολογικὴ Σιλδέστρου Ἐπισκόπου Περεϊασλαβίας. Λατινιστὶ εἰς ἓνα Τόμον.

Μελετίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τετράτομος.

Κριτὴς τῆς ἀληθείας, ἥτοι ἀλληλογραφία Ἱερεμίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῶν Γερμανῶν Λουθηρανῶν Θεολόγων, συμβᾶσα κατὰ τὸ 1576, καὶ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Γεδεών τοῦ Κυπρίου Ἱερομονάχου καὶ Ἀγιοταφίτου· ἐν Λειψίᾳ 1758, εἰς ἓνα Τόμον.

Γροτίου, περὶ ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως. 4 Τόμος Λατινιστί.

Φιλαρέτου Μητροπολίτου Μόσχας Λόγοι διδασκτικοί. Τοῦ αὐτοῦ Σύνοψις Ἱερᾶς καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας διὰ τὰ Ἱερατικά Σχολεῖα τῆς Ῥωσσίας· Ῥωσσιστί.

Ἰννοκεντίου Ἐπισκόπου Πένζης καὶ Σαρατόβου Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία· Ῥωσσιστί.

Διάλογοι περὶ Ὀρθοδοξίας, πόνημα Φιλαρέτου τοῦ νῦν Μόσχας Μητροπολίτου. 1816.

Ἱστορία τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὑπὸ τοῦ Κυρίου Λεβὼ· Γαλλιστί.

Ἱστορία τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων· σύγγραμμα Δοσιθέου τοῦ Ἱεροσολύμων Πατριάρχου, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Χρυσάνθου τοῦ Νοταρᾶ· 4 Τόμος εἰς φύλλον μέγαν 1720.

Ἐπιτομὴ τῶν θείων δογμάτων, σύγγραμμα Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως, ἐκδοθὲν μετὰ προσθέσεων πολλῶν ὑπὸ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ

ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριος	
Κύριος Κύριλλος.	Σώμ. 40
Ὁ Παναγιώτατος Π. Κωνσταντ. Κ. Κ. Κωνστάντιος Α΄.	
Βυζάντιος.	6

Οἱ Σεβασμιώτατοι ἅγιοι Γέροντες.

Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Καισαρείας Κ. Παΐσιος.	5
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Ἐφέσου Κ. Παΐσιος	5
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Ἡρακλείας Κ. Πανάρετος.	40
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Κυζίκου Κ. Ἰωακείμ.	5
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Νικομηδείας Κ. Διονύσιος.	5
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Χαλκηδόνος Κ. Γεράσιμος.	5
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Δέρκων Κ. Γεράσιμος.	5
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Θεσσαλονίκης Κ. Νεόφυτος.	5
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Ἀδριανουπόλεως Κ. Κύριλλος.	5
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Ἀμασείας Κ. Σωφρόνιος.	5

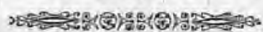
Οἱ Πανιερώτατοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς.

Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Κ. Παρθένιος.	5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Προύσης Κ. Κωνστάντιος.	5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Πελαγονείας Κ. Βενέδικτος.	5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Δημητριάδος Κ. Δωρόθεος.	5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Ἰκονίου Κ. Νεόφυτος.	2
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Πισσιδεῖας Κ. Μελέτιος.	5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Κρήτης Κ. Διονύσιος.	5

Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Λαρίσσης Κ. Στέφανος.	Σώμ.	5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγ. Φιλαδελφείας Κ. Ἰωαννίκιος.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Χαλδείας Κ. Θεόφιλος.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Σηλυβρίας Κ. Μελέτιος.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Σάμου Κ. Γαβριήλ.		3
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Βιζύης Κ. Ματθαῖος.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Εἰάνθης Κ. Πανάρετος.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Γάνου καὶ Χώρας Κ. Χρῦσανθος.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Λήμνου Κ. Ἰωακείμ.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Δρυϊνουπόλεως Κ. Παντελεήμων.		3
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Νύσσης Κ. Ἰωαννίκιος.		4
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Σβορνικίου Κ. Ἀγαθάγγελος.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Ῥασκοπρεσρένης Κ. Μελέτιος.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Νυσσάβας Κ. Ἄνθιμος.		5
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Κυττείου Κ. Μελέτιος.		3

Οἱ Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι.

Ὁ ἅγιος Ἐλαίας Κ. Χρῦσανθος.	40
Ὁ ἅγιος Καλλιουπόλεως Κ. Γρηγόριος.	5
Ὁ ἅγιος Μυριοφύτου Κ. Νεόφυτος.	3
Ὁ ἅγιος Μετρῶν Κ. Ζαχαρίας.	3
Ὁ ἅγιος Τρίκκης Κ. Ἄνθιμος.	3
Ὁ ἅγιος Σταγῶν Κ. Θεόφιλος.	3
Ὁ ἅγιος Θαυμακοῦ Κ. Χρῦσανθος.	3
Ὁ ἅγιος Γαρδικίου Κ. Ἄνθιμος.	3
Ὁ Πρ. Ῥασκοπρεσρένης Κ. Ἰγνάτιος.	4
Ὁ ἅγιος Δεκαπόλεως Κ. Χρῦσανθος.	4
Ὁ ἅγιος Μελιτινῆς Κ. Μελέτιος.	4
Ὁ ἅγιος Ἱεραπόλεως Κ. Ἀνανίας.	3

Ὁ Μέγας Πρωτοσύγκελλος Κ. Κύριλλος.	3
Ὁ Μέγας Ἀρχιδιάκονος Κ. Μελέτιος Βυζάντιος.	3

Ὁ Πρ. Μέγας Ἀρχιδιάκονος Κ. Γρηγόριος Π. Θεαγένης. Σώμ.	2
Ὁ Τριτεύων Κ. Ἰγνάτιος Προικονήσιος.	1
Ἡσαΐας ἱεροδιάκονος ἐκ Κρήνης.	»
Ἰγνάτιος ἱεροδιάκονος Βασιλειάδης.	»
Γεννάδιος ἱεροδιάκονος ἐκ Κρήνης.	»
Ὁ Μέγας Ἐκκλησιάρχης Κ. Δανιήλ.	»

Οἱ Πατριαρχικοὶ Ἐφημέριοι.

Ὁ μέγας Ἀρχιμανδρίτης Κ. Σωφρόνιος.	1
Ὁ Πανοσιώτατος Κ. Δανιήλ.	»
Ὁ Πανοσιώτατος Κ. Νεόφυτος ἐξ Ἀνάφης.	»
Ὁ Πανοσιώτατος Κ. Χ. Θεόφιλος.	»
Ὁ Πανοσιώτατος Κ. Γεράσιμος.	»
Ὁ Πανοσιώτατος Κ. Μελέτιος Καρπάθιος.	»
Ὁ Πανοσιώτατος Κ. Ἰωακείμ ἐκ Μηχανιδῶνος.	»
Ὁ Πανοσιώτατος Κ. Νικόδημος.	»
Ὁ ἁ. Κανδηλάπτης ἱερώνυμος.	»

Οἱ Ἐλλογιμώτατοι Γραμματεῖς τῶν ἁγίων Γερόντων.

Ὁ τοῦ Σ. Γ. ἁγίου Ἐφέσου Ἀρχιδιάκονος Κ. Παΐσιος.	1
» » ἱεροδιάκονος Κ. Διονύσιος.	»
» » Κ. Δημήτριος Σωτηριάδης.	»
» » Κ. Κωνσταντῖνος.	»
Ὁ τοῦ Σ. Γ. ἁγίου Ἡρακλείας Ἀρχιδιάκονος Κ. Κύριλλος.	3
» » Πρωτοσύγκελλος Κ. Ἄνθιμος.	3
» » Ἀρχιμανδρίτης Κ. Γρηγόριος.	3
» » ἀνεψιὸς Κ. Στυλιανός.	3
» » ἱεροδιάκονος Κ. Γεννάδιος.	4
» » ἀνεψιὸς Κ. Θεόδωρος.	»
Ἰωάννης μάγειρος ἐκ Βώλου.	»
Ὁ τοῦ Σ. Γ. Κυζίκου Γραμματεὺς Κ. Δ. Βλαστός.	»
Ὁ τῆς Α. Σ. ἱεροδιάκονος Κ. Διονύσιος.	»
» » ἱεροδιάκονος Κ. Παρθένιος.	»

» » Κ. Μιχαήλ Ἀποστόλου Χίος.	Σώμ.	4
» » Κ. Ἀπόστολος Κωνσταντίνου Ἑλλησπόντιος.	»	»
Ὁ τοῦ Σ. Γ. Νικομηδείας Ἱεροδιάκονος Κ. Ζαχαρίας.		2
Ὁ τῆς Α. Σ. Ἱεροδ. Κ. Σωφρόνιος Βυζάντιος.		4
» » Ἱεροδ. Κ. Διονύσιος.		»
Ὁ τοῦ Σ. Γ. Χαλκηδόνος Πρωτοσύγγελος Κ. Γεννάδιος.		»
Ὁ τῆς Α. Σ. Ἀρχιδιάκονος Κ. Νικόδημος.		»
» » Ἱεροδ. Κ. Κοσμᾶς ἐκ Βερατίου τῆς Ἡπείρου Ἀλβ.		»
Ὁ τοῦ Σ. Γ. Δέρκων Ἀρχιμανδρίτης Κ. Χρύσανθος.		»
Ὁ τῆς Α. Σ. Ἀρχιδιάκονος Κ. Κωνστάντιος.		»
» » Ἱεροδιάκονος Κ. Ἄνθιμος.		»
Ὁ τοῦ Ἁγίου Θεσσαλονίκης Ἀρχιδιάκ. Κ. Ἱερεμίας.		»
Ὁ τοῦ Ἁγίου Μελενίκου Ἱεροδιάκονος κ. Ἀνδρόνικος.		»
Ὁ τοῦ Ἁγίου Μητιλύνης Ἱεροδιάκονος κ. Μελέτιος.		»
Ὁ τοῦ Ἁγίου Γάνου καὶ Χώρας Ἱεροδ. κ. Μελέτιος Κύπριος.		»
Χ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἀνανίας Νεοχωρίτης ἐκ Ῥαιδεστού.		»
Ὁ ἡγούμενος τῆς ἐν Μετεώροις Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Βαχλαάμ κ. Γαβριήλ.		2
Ἀρχιμανδρίτης Νικόδημος Βουκουβιτζιάνας.		3
Ὁ ἐν Ἱερεῦσι ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Μουχλίου κ. Κύριλλος Βυζάντιος Π. Παναγιώτου.		4
Ὁ Ἱεροδιάκονος κ. Παΐσιος Κωνσταντινίδης.		»
Ἰωακείμ Ἱερομόναχος Μ. Σπηλαιώτης.		»
Π. Γεράσιμος ἐκ Ναζιανζοῦ τῆς Καισαρείας.		»
Σάββας Τζιβόγλους.		3
Μ. Ἀποστολίδης.		2
Ὁ κύρ. ἀναγνώστης Τζελεπόγλους ἐκ Σωζουπόλεως.		4
» Δημήτριος Πώποβιτζ.		»
<i>Οἱ Κ. Μαθηταὶ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς.</i>		
Ἱερόθεος Ἱεροδιάκονος Ῥηλλιώτης.		2
Δημοσθένης » Μολδαυός.		4

Γεννάδιος Μοναχὸς Μολδαυός.	Σώμ.	4
Εὐγένιος Ἱεροδιάκονος Βαταλιώτης.		»
Ἰωακείμ » Σίφνιος.		»
Στέφανος » Διδυμοτευχίτης.		»
Ἄνθιμος » Ἰωαννίτης.		»
Βασίλειος » Καππαδόξ.		»
Φιλάρετος » Βαρναῖος.		»
Νεόφυτος » Εἰκοσιφηνισιώτης.		»
Καλλίνικος » Τρικεύς.		»
Μελέτιος » Προικονήσιος.		»
Γρηγόριος » Σέρβος.		»
Γερβάριος » Σουμελιώτης.		»
Γρηγόριος » Καστοριανός.		»
Θεόδωρος Κυριακίδης Τραπεζούντιος.		»
Παναγιώτης Κ. Γανοχωρίτης.		»
Βασίλειος Ἀστερίου Καστοριανός.		»
Γεώργιος Βασιλείου Θεραπευιανός.		»
Ἰωάννης Καστρινογιαννάκης.		»
Μάρκος Δημητρίου Φιλιππουπολίτης.		»
Ἰάκωβος Ν. Ἀλβανός.		»
Ἀθανάσιος Σ. Γανοχωρίτης.		»
Ὀδυσσεὺς Παπαδόπουλος.		»
Ἰορδάνης Γρμ. Τριγλιανός.		»
Κωνσταντῖνος Παπᾶ Ἰωάννου Ναούμης.		»
Ἀθανάσιος Ἱεροδιάκονος Ἀγιορείτης.		»
Νικόλαος Μελίδης.		»
Γεώργιος Φωτιάδης.		»
Γεώργιος Ἰ. Χίος.		2
Γρηγόριος Φουρτουναῖδης.		4
Χρῆστος Μ.		»

Οἱ Κ. Καθηγῆται τῆς ἐν Χ. Ἐμπορικῆς Σχολῆς.

Ὁ Ἐφορος Κ. Λουκάς Βουδούρης Τσαπάρας. 4

Λουκάς Γλαγτζής.	Σώμ.	1
Σταμάτιος Νεώτης.		»
Παναγής Καλλονάς.		»
Θεοχάρης Βρασούκας.		»

Οι Κ. Μαθηταί τῆς ἐν Χάλκῃ Ἑμπορικῆς Σχολῆς.

Λεωνίδης Ζαρίφης.		1
Σωτήριος Ν. Καραδημίδης Ξάνθης.		»
Ἀλέξανδρος Γ. Στρατηγόπουλος.		»
Ἀβέρκιος Ι. Μαυρίδης.		»
Ματθαῖος Σ. Σεβαστόπουλος Χίος.		»
Ἀσκληπιὸς Γρίβας.		»
Ἰωάννης Κωνσταντίνου Κίος.		»
Πέτρος Ἐξακουστός.		»
Δημοσθένης Μαυρίδης Δανεύς.		»
Δημήτριος Παλαιολόγος Βυζάντιος.		2
Γεώργιος Ἰωαννίδης.		4
Κ. Δ. Σκαναβῆς.		»

Ἐν τῇ ἐνορίᾳ Τζουπιά.

Ὁ ἅγιος Ξανθουπόλεως Κ. Καισάριος.		1
Σωφρόνιος Ἀρχιμανδρίτης ἐκ Χρυσουπόλεως.		»
Ππ. Γεώργιος Οἰκονόμος Φερτεκλής.		»
Ππ. Ἀγαθάγγελος Ἰντζέσουλους.		»
Ὁ ὁσιολογ. Κ. Ἰωάσαφ ἐκ τοῦ Ῥωσικοῦ Μοναστηρίου.		»
Ἀπόστολος Σταματιάδης Βυζάντιος.		»
Ἀθανάσιος ἱεροδιάκονος ἀπὸ Ἐδιρνεάκι.		»
Ἀλέξανδρος Σ. Τζιβόγλους.		»
Μαρία Μαυρογεωργίου.		»
Μελανή Κοσμᾶ Πολυχρονίδου.		»
Χαριτίνη Μαυρογεωργίου.		»
Δημήτριος Δεσποτόπουλος ἐξ Ἀργυροκάστρου.		»

Ἐν Γαλατᾷ. Ἐκ τῆς ἐνορίας τοῦ Χριστοῦ.

Κωνστάντιος Προεστώς.	Σώρ.	1
Ἀθανάσιος ἱερομόναχος Βιθύνιος Προεστώς.	»	»
Ὁ Αἰδεσιμ. Π. Μιχαήλ Χίος Προεστώς.	»	»
Γρηγόριος ἱερομόναχος Νεμσεχριλής.	»	»
Παντολέων ἱερεὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.	»	»
Εὐστράτιος ἱερεὺς Χίος ἀπὸ χωρίον Ἀρμούλιον.	»	»

Ἐν Ταταούλοις.

Ὁ ἅγιος Ἀργυρουπόλεως Κ. Σεραφεῖμ.	2
Ὁ Πνευματικὸς Ἄγγελος Ἀχλιδάρας Σίφνιος.	1
Παππᾶ Νικόλαος ἐκ Μακρυνίτζης.	»
Παππᾶ Ἰωάννης Σφυκάρης Χίος.	»
Παππᾶ Σταμάτιος ἐφημέριος τῶν Ταταούλων ἐκ Μακρυνίτζης.	»
Γεράσιμος ἱερομόναχος προεστώς.	»
Ἀνδρέας Πρεζάνης.	»
Ἀναστάσιος Γ. Κότζης.	»
Π. Πετρακίδης.	»
Παππᾶ Ἰωάννης Χίος Κοντούβης.	»
Παναγιώτης Θαλασσινὸς κανδυλάπτης τῶν Ταταούλων.	»
Χ. παππᾶ Νεόφυτος Ἀναστασιᾶδης Βυζάντιος.	»
Γεώργιος Κ. Ταμβακοπώλης.	»
Ἀθανάσιος Δ. Καραθάνου ἐκ Πορταρίας.	»
Ἀντώνιος Κωνσταντίνου Σουβατζόπουλος ἐκ Ταταούλων.	»
Ἰωάννης ἱεροδιάκονος Κρουσοβίτης.	»
Σεραφεῖμ ἐφημέριος τῶν Ταταούλων.	»
Ἰωάννης Μοτσαμπασῶρ Ἀλληλοδιδάκτης.	»
Σεραφεῖμ Γεωργιάδης.	»

Οἱ ἐν Ξυλοπόρτῃ Κύριοι.

Ἐπιμελεῖα Παππᾶ Κωνσταντίνου Χίου.

Παππᾶ Κωνσταντίνος Χίος ἀπὸ χωρίον Εὐφημιάνᾳ.	1
Γεώργιος Κ. παππᾶ Γιαννόπουλος ἐκ Καρπενησίου.	»
Νικόλαος Κ. Ἀγανίου ἐκ Καρπενησίου.	»

Γεώργιος Κ. παππᾶ Κοστόπουλος ἐκ Καρπενησίου	Σώμ.	¶
Σπυρίδων Ἰωάννου καπιτζῆ ἐκ Καρπενησίου.		»
Γεώργιος Ν. Καριτζᾶς ἐκ Καρπενησίου.		»
Παναγιώτης ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.		»
Νικόλαος πακάλης Ἀλβανός.		»
Πασχάλης πακάλης ἐκ Ναζιανζοῦ.		»
Σπυρίδων Γεωργίου Κολοβάκης ἐκ Καρπενησίου.		»
Ἀπόστολος πακάλης ἐκ Καρπενησίου.		»
Ἡ ἔντιμος Κυρία Λουτζίκα Γ. Ι.		»
Γεώργιος παππᾶ Ἰωαννίδης ἐκ Λέσβου.		»
Θεολόγος παππᾶ Μανουὴλ ἐκ Λέσβου.		»
Εὐστράτιος Ἰωάννου ἐκ Δημητριάδος.		»
Δημήτριος Ἰωάννου ἐκ Σισανίου.		»
Χαράλαμπος Ἰωάννου Φώτογλου ἐκ Λέσβου.		»
Κοσμᾶς Μυλωνᾶς ἀπὸ Σαμακόβι.		»
Κωνσταντῖνος Α. τουτούρης πακάλης ἐκ λόντζας.		»
Δημήτριος τζαντζόπουλος πακάλης.		»
Γεώργιος Περμετινός πακάλης.		»

Ἐπιμελεῖα Ν. Κ. Ν.

Χ. Δημήτρης Κάλφας.		¶
Παναγιώτης Κάλφας.		»
Γεώργιος Ἀλεξόπουλος.		»
Ἰερόθεος Φιντίας Ἑλληνοδιδ. τοῦ Ἀγιοταφίτικοῦ Ματοχίου.		»
Ἰωάννης Ν. Τζαμπούλης.		»
Φώτιος Ζουμπούλη.		»
Σπυρίδων Μιχαὴλ Ραιδεστηνός.		»
Χαράλαμπος Ἀλεξάνδρου.		»
Δημήτριος Γεωργίου.		»

Ἐπιμελεῖα Σωφρονίου.

Δημήτριος Δαλβουρανίδης ἀπὸ Βουγιούκτερε.		¶
Διογένης Δημητρίου Βυζάντιος.		»
Ἀλέξιος Ἰωάννου Νικομηδεύς.		»

Πορφύριος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Γεωργίου Κωδωνᾶ.	Σώμ.	2
Πορφύριος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Νικολάου.		4
Χ. Μακάριος ἡγούμενος τῆς Πρώτης.		»

Οἱ ἐν Ἡρακλείᾳ Κύριοι.

Κύριλλος Ἱερομόν. Ἐφημέριος ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς Ἡρακλ.		4
Παππᾶ Παντελῆς Βυζάντιος.		»
Συμεὼν Χ. Μπαχαρίδης.		»
Πασχάλης Ρεῆζης.		»

Οἱ ἐν Τζόρτζι Κύριοι.

Νεόφυτος Ἱερομόναχος Σύγκελος.		1
Σεραφεῖμ Κρυωνίδης Ἱερομόναχος.		»
Θεόκλητος Ἱερομνήμων	»	»
Εὐστράτιος Σεργιάδης Ἀλληλοδιδάκτης.		»
Παππᾶ Στέφανος Σακκελάριος.		»

Οἱ ἐν Τζαντῷ Κύριοι.

Παππᾶ Φώτιος Οἰκονόμος.		4
» Ἰωάννης Ἀργυροκαστρίτης.		»
» Βασίλειος Κερμενιώτης.		»
» Γεώργιος Μίχου.		»
» Διονύσιος.		»

Οἱ ἐν Στράντζα Κύριοι.

Δημήτριος Ἀντωνίου.		4
Νικόλαος Κωνσταντινάκης.		»
Μανολάκης Μανολάκογλους.		»
Κυργιαντζῆς Γεωργίου.		»
Ἀνδρέας Μιτάκου.		»
Μιτάκης Καμπούρογλους.		»
Γεώργιος Ἰωάννου.		»
Γεώργιος Θωμᾶ.		»

Οἱ ἐν Ἀσκῷ Κύριοι.

Ἱερόθεος Ἱερομόναχος.		4
-----------------------	--	---

Χ. Μόρφης Χ. Ζαφυρίου.	Σόμ.	4
Δημήτριος Βασιλείου.		»
Αναγνώστης Θεοδωράκη.		»
Αναγνώστης Κωνσταντίνου.		»

Οι ἐν Καρατζῆ Κύριοι.

Ακάκιος Ιερομόναχος.		4
Κύριλλος Ιερομόναχος Μετρινός		»
Παππᾶ Νικόλαος ἐκ Καστανίας.		»
Νικόλαος Λογοθέτης Ταυλαρίου.		»
Θεόδωρος Κωνσταντίνου.		»
Καλλοῦδης ἐκ Βελιγραδίου.		»

Οι ἐν Κισσάρη Κύριοι.

Παππᾶ Νικόλαος Οἰκονόμος.		4
» Γερμανὸς Σύγκελος.		»
Χρῦσανθος Ἀρχιμανδρίτης.		»
Ἀναστάσιος πρωτοπαππᾶς.		»
Παππᾶ Μῆτρος Σακελλάριος.		»
Ὁ Ἐλλογιμώτατος Κωνσταντῖνος Εὐθυκράτης.		»
Τριαντάφυλλος Οἰκονομίδης.		»
Ἀθανάσιος Ν. Μαυριώτης.		»
Χ. Γεώργιος Θεοχάρη.		»
Ἀθανάσιος Αὐγερινού.		»
Αναγνώστης Χ. Βιεννῆ.		»
Κωνσταντάκης Ν. Μαυριώτης.		»
Δημήτριος Οἰκονομίδης Μουσικολογιώτατος.		»

Οι ἐν Κραπούνη Κύριοι.

Παππᾶ Ἀθανάσιος Οἰκονόμος.		4
» Γεώργιος.		»
» Θεόδωρος.		»
» Δημήτριος ἀπὸ Μαύρας.		»
» Νικόλαος ἀπὸ Μαχμούτκιοῦ.		»

Ὁ ἐντιμότατος Ἀναγνώστης Ταυλάριος. Σώμ. 1
 Ἀθανασάκης Χ. Οἰκονόμος. »
 Ἀλέξανδρος Διδάσκαλος. »
 Ἰωάννης Ἀργυρέλη Μουκπίρης. »
 Ἀθανάσιος Τσιάκης. »

Οἱ ἐν Μαγαρίση Κύριοι.

Ῥήγος πρωτοπαππᾶς. 1
 Παππᾶ Δημήτριος. »
 » Μαρκίνος Οἰκονόμος ἀπὸ Σαζλήτερε. »
 » Εὐαγγέλης ἀπὸ Καραζιαλῆ. »
 » Νικόλαος Οἰκονόμος ἀπὸ Ἐξαμύλη. »

Οἱ ἐν Ἀλμυλῇ Κύριοι.

Παππᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος. 1
 » Δῆμος. »
 » Νικόλαος. »
 » Ζῆσος. »

Οἱ ἐν Μαλκαρᾷ Κύριοι.

Παππᾶ Φραντζῆς Οἰκονόμος. 1
 Παππᾶ Γιαννάκης. »
 Παππᾶ Χρήστος ἀπὸ Καλύβια. »
 Γρηγόριος Ἱερομόναχος ἀπὸ Τζεβετζίκιοι. »
 Παππᾶ Ἀργύρης ἀπὸ Τζεβετζίκιοι. »
 Ὁ ἐντιμότ. ἄρχων Ταυλάριος κ. Βασίλειος Παππαδόπουλος. »
 Γεώργιος Χ. Σάββα. »
 Δημήτριος Στεφάνου. »
 Μανουὴλ Οἰκονομίδης. »
 Δῆμος Τζαμούρης. »
 Κωνσταντάκης Ἀθανασάκη Τζιωπατζῆ. »
 Χ. Γεώργιος Χ. Σάββα Ἀζῆς τῆς χριστιανικῆς Κοινότητος. »
 Νικόλαος Δήμου Τζαμούρογλους. »
 Γιαννάκης Νικολάου ἀπὸ Καλλύβια. »

Ἀναγνώστης Τζιωρπατζής ἀπὸ Κασημπασᾶ.	Σώμ.	4
Δῆμος Θεοχάρογλους ἀπὸ Ἀκιζλῆ.		»
Ἀθανάσιος Νελπάντης ἀπὸ Καρατζαχελῆ.		»
Πολιζῶης Τζορπατζής ἀπὸ Ταουτελέ.		»
Ἀλέξανδρος Στεφάνου ἀπὸ Οὐζούνκιοπρου.		»
Παππᾶ Γεώργιος ἀπὸ Τεσλίμη.		»
Παππᾶ Βασίλειος ἀπὸ Λησγάρι.		»
Παππᾶ Γεώργιος ἀπὸ Πασάκιοι.		»
Κυριάκης πρωτοπαππᾶς ἐκ Γιούλεγκιονήσι.		»

Οἱ ἐν Κλουρτλῇ Κύριοι.

Παππᾶ Μαρτίνης ἐκ Κλουρτλῆ.	4
Παππᾶ Γεωργάκης.	»

Οἱ ἐν Θυμίκιοι Κύριοι.

Παππᾶ Παράσχος Οἰκονόμος.	4
Χριστόδουλος πρωτοπαππᾶς.	»
Παππᾶ Δοξάκης.	»

Οἱ ἐν Δογάνκιοι Κύριοι.

Παππᾶ Λαμπῆς.	4
Παππᾶ Κυριαζής.	»
Παππᾶ Μαργαρίτης ἐκ Ρέπετζ.	»
Παππᾶ Κυριάκης ἐκ Τατάρκιοι.	»
Παππᾶ Γιάννης ἐκ Σουπάνκιοι.	»

Οἱ ἐν Κιστρίτζα Κύριοι.

Παππᾶ Ἀναστάσιος Σακελλάριος.	4
Κ. πρωτοπαππᾶς Χρυσόπουλος.	»
Παππᾶ Παχαράκης ἐκ Κασημπασᾶ.	»
Παππᾶ Δημήτριος ἐκ Χάσκιοι.	»

Οἱ ἐν Φαρασλῇ Κύριοι.

Παππᾶ Δῆμος Οἰκονόμος.	4
» Κωνσταντῆς.	»

Παππᾶ Παχάρης Οἰκονόμος ἐκ Χαριουπόλεως.	Σώμ. 4
» Γιάννης ἐκ Λαχανᾶ.	»
» Κωνσταντῆς ἐκ Χηδηλῆ.	»
» Δημήτριος ἐξ Ἑρμενίκιοι.	»
» Ζῆσος ἐκ Τερθενάκη.	»
Παππᾶ Δημήτριος ἀπὸ Τσοπάνκιοι.	»
Παππᾶ Γρηγόριος ἀπὸ Τσοπάνκιοι.	»
Παππᾶ Γεώργιος ἀπὸ Μαλκότη.	»
Παππᾶ Θεοδόσιος ἀπὸ Καβετζίκιοι.	»
Παππᾶ Κυριαζῆς ἀπὸ Δερέκιοι.	»
Παππᾶ Χρυσάφης ἀπὸ Δερέκιοι.	»

Οἱ ἐν Τυγράβω Κύριοι.

Ὁ Οἰκονόμος κὺρ παππᾶ Ἰωάννης.	4
Ὁ Σκελλάριος κὺρ παππᾶ Ἀδάμ.	»
Παππᾶ Παράσχος ἐξ Ὁζουνκιοπροῦ.	»
Παππᾶ Κυριάκος ἐκ Κήρκιοι.	»
Παππᾶ Ζῆσος ἐκ Κήρκιοι.	»
Παππᾶ Νικολάκης ἐκ Χαριλάκιοι.	»
Παππᾶ Θεολόγος ἐκ Καδδῆκιοι.	»
Παππᾶ Ἰωάννης ἐκ Δαούδελε.	»
Παππᾶ Θεόφιλος ἐκ Δαούδελε.	»
Παππᾶ Ἀθανάσιος ἐκ Δουλούκιοι.	»
Παππᾶ Νικολάκης ἐκ Δουλούκιοι.	»
Παππᾶ Δημήτριος ἐκ Τεπερίκιοι.	»
Παππᾶ Μανούσης ἐκ Κατιχάλα.	»

Οἱ ἐν Καργιᾷ Κύριοι.

Ὁ Πρωτοπαππᾶς κὺρ Παναγιώτης.	4
Παππᾶ Συρόπουλος.	»
Παππᾶ Ἀντωνιος ἐκ Μάλτεπε.	»
Παππᾶ Βασίλειος ἐκ Καρατζάχαλι.	»
Ὁ Πρωτοπαππᾶς κὺρ Κωνσταντῖνος ἐκ Μουζαλῆ.	»

Παππᾶ Μανούσης ἐκ Δογαντζῆ. Σώμ. 1

Παππᾶ Πολυζῶνης ἐκ Δογαντζῆ. »

Ἀναστάσιος Γραμματικὸς. »

Οἱ ἐν Πασαύτῃ Κύριοι

Παππᾶ Νεραντζῆς Οἰκονόμος. 1

Παππᾶ Γεώργιος. »

Παππᾶ Ἀντώνιος. »

Θεόδωρος Πογιατζῆς. »

Ἀναγνώστης Πολυζῶνης. »

Παππᾶ Πανταζῆς Οἰκονόμος ἐκ Κουρουτζούκιοι. »

Παππᾶ Ἀργυρόπουλος ἐκ Λελάκιοι. »

Παππᾶ Σταυράκης ἐκ Κουρουτζούκιοι. »

Οἱ ἐν Χατζηγήρῃ Κύριοι.

Παππᾶ Νικολάκης. 1

Παππᾶ Τριαντάφυλλος. »

Παππᾶ Τριαντάφυλλος. »

Παππᾶ Τιμόθεος. »

Τεμῆρης Τζορπατζῆς. »

Παππᾶ Δῆμος Οἰκονόμος ἐκ Σιγλῆ. »

Παππᾶ Ῥήγος ἐκ Φακίρμα. »

Παππᾶ Νικολάκης ἐκ Τζιλτίκιοι. »

Παππᾶ Πολυζῶνης ἐκ Καράτεπε. »

Οἱ ἐν Ἱμπρικτεπὲ Κύριοι.

Παππᾶ Δῆμος Οἰκονόμος. 1

Ὁ Σκελλάριος Παππᾶ Ἀθανάσιος. »

Οἱ ἐν Σουλτάγκιοι Κύριοι.

Παππᾶ Δημήτριος. »

Παππᾶ Γεώργιος. »

Οἱ ἐν Πεγερτίκιοι Κύριοι.

Παππᾶ Ζαφείριος Οἰκονόμος. 1

Ὁ Πρωτοπαππᾶς κύρ Ἀθανάσιος. »

Ὁ Σακελλάριος Παππᾶ Ἀθανάσιος. Σώμ. 4

Ὁ Ἱερομνήμων Παππᾶ Γιάννης. »

Παππᾶ Νικολάκης ἐκ Πισμάνκιοι. »

Χρῆστος Τζορπατζῆς. »

Οἱ ἐν Μαχμοῦτκιοὶ Κύριοι.

Χ. Βιεννῆς. 4

Νεραντζῆς Παράσχου. »

Χ. Διονῆς. »

Οἱ ἐν Μαύραις Κύριοι.

Χ. Ἀναγνώστης. 4

Γεώργιος παχάλης. »

Αθανασάκης Καΐάκογλους ἐκ Καρλίκιοι. »

Οἱ ἐν Βουλγάρκιοὶ Κύριοι.

Ὁ τιμιώτατος κ. Χ. Γεώργιος. 4

Κρόντης Μουπίρης. »

Πέτρος Μουπίρης. »

Οἱ ἐν Βασαῖτη Κύριοι.

Θεόδωρος Πογιατζῆς. 4

Ἀναγνώστης Πολυζώης. »

Οἱ ἐν Ἐξαμήλῃ Κύριοι.

Ὁ τιμιώτατος Γέρων Πολυχρόνης. 4

Δημητράκης Παντζαρλῆς. »

Γιανάκης Γιαγτζῆς. »

Χ. Γεώργιος Χ. Στρατῆ. »

Οἱ ἐν Οὐζούρκιοπρου Κύριοι.

Ὁ ἐντιμώτατος ἄρχων Λογοθέτης κ. Ἀποστολάκης Δημητρίου. 4

Ὁ ἐντιμώτατος Ἄρχων Ταυλάριος Κ. Ἀλέξανδρος. »

Ὁ Τιμιώτατος Χατζῆ Τριαντάφυλλος. »

Θεόδωρος Οἰκονομίδης ἀπὸ Πασαῖτι. »

Τάσσος Τζορπατζῆς ἀπὸ Πασαῖτι. »

Οἱ ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Μετρώων Κύριοι.

Ὁ τοῦ ἁγ. Μετρώων ἱεροδιάκονος Κ. Ἱερόθεος Πανιδειώτης. 4

Γρηγόριος Αρχιμανδρίτης ἐκ Τζακίλη.	Σώμ.	4
Ὁ αἰδεσιμ. Πρωτοπαππᾶς Κ. Χουρμούζιος ἐκ Τζακίλη.		»
Παππᾶ Ἀρσένιος ἀπὸ Νεοχώρι.		»
Παππᾶ Μανόλης ἀπὸ Νήσυρον.		»
Οἰκονόμος Παππᾶ Γεώργιος Μετρινός.		»
Παππᾶ Ἀναστάσιος ἀπὸ Γαρδιά.		»
Παππᾶ Μελέτιος ἱερόπαις Βυζάντιος.		»
Παππᾶ Σωφρόνιος ἀπὸ Ἀκαλάν.		»
Παππᾶ Ματθαῖος ἀπὸ μέγαν Τζεκμετζέ.		»
Μανουὴλ Α. Μαυρογέλαστος Μετρινός.		»
Χ. Ἀθανάσιος Α. Λογοθέτης ἀπὸ Μ. Τζεκμετζέ.		»
Θεόφιλος Χρυσάφου ἀπὸ Μ. Τζεκμετζέ.		»
Ἀθανάσιος Κυριάκου ἀπὸ Μ. Τζεκμετζέ.		»
Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου Μετρινός.		»
Ἰωάννης Κωνσταντίνου Μετρινός.		»
Ἀθανάσιος Κυριάκου ἀπὸ Κούμβαν.		»
Ἀπόστολος ἀλληλοδιδάκτης τῆς Καλλικρατείας.		»
Ἀθανάσιος ἀλληλοδιδάκτης τῆς Ἀφσοῦς Μουσικός.		»
Φωτάκης Ἀναστασιάδης.		2
Λεονταρίδης Ἀσινιάδης Μετρινός.		4
Ἰωάννης Νικολαΐδης Τζαταλτζαλής.		»
Γεώργιος Κωνσταντινίδης ἐκ Καστανίας.		»
Οἱ ἐν Ῥαιδεστῷ Κύριοι.		
Παππᾶ Νικόλαος Οἰκονόμος.		2
Διονύσιος Αρχιμανδρίτης.		2
Παππᾶ Βασίλειος Σκεκλάριος.		4
Θεοδώρητος Σύγκελλος.		»
Ἀνθιμος Σύγκελλος.		»
Νικηφόρος Ἱερομόναχος.		»
Ὁ Ἀρχων Ῥήτωρ Ἠλίας Βελιάδης.		2
Χ. Γιάγκος Σταυρίδης.		4
Θεόδωρος Πασχαλίδης.		»

Κωνστάντης Αεμοντζόγλου.	Σώμ.	4
Παναγιώτης Νικολάου.	»	»
Κοσμᾶς Πασχαλίδης.	»	»
Χ. Κωνσταντῆς Μυττακίδης.	»	»
Μιχαῆλος Θεοδώρου.	»	»
Χ. Στεφανῆς Εὔσταθίου.	»	»
Νικόλαος Ζέρβογλου.	»	»
Σταυράκης παππᾶ Γεωργίου διὰ τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον.	»	2
Μιχαῆλος ἱατρὸς Λέριος.	»	2
Εὔστάθιος Θεοδώρου Μπιλιάρης.	»	4
Χρῆστος Νικολάου Παπικίδης.	»	»
Ζαφυράκης Χαμχουμιάδης.	»	»
Γεώργιος Χριστοδούλου Λεοῦνης.	»	»
Γεώργιος Μιττάκου σουβατζῆς.	»	»
Γεώργιος Ματθαίου.	»	»
Βασίλειος Κωνσταντίνου.	»	»
Τηλέμαχος Ἰωάννου.	»	»
Εὔστάθιος Παναγιώτου.	»	»
Ἀναστάσιος τοῦ ποτὲ Προκοπίου.	»	»
Κωνστῆς Ἀθανάσκου.	»	»
Δημήτριος Παναγιώτου.	»	»
Γιαννᾶ καὶ Γεωργίου.	»	»
Χ. Γιαννακάκης Ἀλεξάνδρου.	»	»
Νικόλαος Δημητρίου.	»	»
Ἀπόστολος Μανουήλ.	»	»
Ἀναστάσιος Παντελῆ Κεχαγιᾶ.	»	»
Βασίλειος Δημάκης.	»	»
Γεώργιος Νικολάου.	»	»
Παντελῆς Ἀργυρίδης.	»	»
Κωνστῆς Κουλαλιάδης.	»	»
<i>Οἱ ἐν Πάριδι Κῦριοι.</i>		
Παππᾶ Γεώργιος Ἰωάννου.	»	4

Παππᾶ Δημήτριος παππᾶ Ἰωάννου.	Σόμ.	4
Ἀθανάσιος Ἰωάννου Α.		»
Ὁ Ταυλάριος Κ. Δημήτριος.		»
Ἰωάννης Χριστοδούλου.		»
Δημήτριος Χριστοφόρου.		»
Θεόδωρος Χ. Νικολάου.		»
Ἀργύρης Λασκαράκη.		»
Ἀναστάσιος Ἀθανασίου Σκουλαριώτης.		»
Μιχαλάκης παππᾶ Ἀντωνίου ἀνεψιὸς τοῦ ἁγίου Μετρών.		»
Νικόλαος Κῶστα.		»
Εὐστράτιος Μιχαλάκη.		»
Παντολέων Παππαδόπουλος ἀπὸ Μπαμπασκή.		»
Ζαφυράκης Χ. Κυριάκου.		»

Οἱ ἐν Κούμπαον Κύριοι.

Ἀρχιμανδρίτης Κ. Ἄνθιμος.	4
Σταυρῆς Κ. πρωτοπαππᾶς.	»
Παππᾶ Ἀντώνιος.	»
Ἀμβρόσιος Ἱερομόναχος.	»
Μιχαῆλος Στεφάνου.	»
Κωνσταντῖνος Κανακάρη.	»
Γεώργιος Βασιλείου	»
Νικόλαος Βασιλείου.	»
Σάββας Εὐστρατίου.	»
Ἰωάννης Γεωργίου.	»
Μαργαρίτης Φωτινοῦ.	»
Ἀποστόλης Μιχαὴλ Κυρτζάλογλους ἱατρὸς Ζαγοραῖος, ἀπὸ χωρίον Λεσνίτζα.	»

Οἱ ἐν Νατακτοῖ Κύριοι.

Παππᾶ Ἀνδρέας Σύγκελος Χῖος.	4
Παππᾶ Παναγιώτης πρωτοπαππᾶς.	»
Δημήτριος Ἀθανασίου Τζαντζαλίδης.	»
Γεώργιος Κωνσταντίνου.	»

Ἀντώνιος Νικολάου.	Σώμ. 4
Μανόλης Γιννάκη.	»
Νικόλαος Τριανταφύλλου.	»
Στέφανος Κωνσταντίνου.	»
Μανόλης τοῦ ποτὲ Μιχάλη Ράπτης.	»
Χατζῆ Μανόλης Ἰωάννου.	»
Δημήτριος Ἀργύρη.	»
Θεοδόσιος Στυλιανοῦ.	»
Στυλιανὸς Παναγιώτου.	»
Σταυράκης ποτὲ Νεραντζῆ.	»
Γεώργιος Ἀθανασίου.	»
Εὐθύμιος Ταυλαρίου.	»

Οἱ ἐν Σχολᾷ Κύριοι.

Παππᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος.	4
Χ. Σύγκελος Κ. Γεράσιμος.	»
Παππᾶ Γεώργιος πρωτοπαππᾶς.	»
Παππᾶ Δημήτριος Ἀντωνίου.	»
Δαμιανὸς ἀλληλοδιδάκτης.	»
Κωστής Χατζῆ Κωνσταντίνου Χειρόγλου.	»
Χατζῆ Κωνσταντίνος Γεωργίου Γάρου.	»
Ἀποστόλης Ἀθανασίου Βελημήση.	»
Νικόλαος χατζῆ Θεοδώρου Ποτζώγλου.	»
Ἀντώνιος Γεωργίου Κλουτζούκου.	»
Στυλιανὸς Παναγιώτου πραγματευτοῦ.	»
Ἀθανάσιος Γεωργίου Κατζόγλου.	»
Στάντζος Χρήστου ἀπὸ Καστάνπολιν.	»
Ἀλέξανδρος Γεωργίου Τελπίζογλου.	»
Κωνσταντίνος Ἀθανασίου Κατζαρῆ.	»
Δημήτριος Ἀναγνώστου Χατζάκογλου.	»
Χρήστος Νικολάου Λουλούδογλου.	»
Ἀναστάσιος Γεωργίου Παππάζογλου.	»
Τριαντάφυλλος Κωνσταντίνου Κιμητζόγλους.	»

Νικόλαος Ἀθανασίου Κουβρούκογλου.	Σώμ.	4
Εὐαγγέλης Ἀθανασίου Εξαντόγλου.		»
Ἀθανάσιος Θεοδώρου Ταγλῆ.		»
Νικόλαος Κωνσταντίνου Ἀλησάβούγλου.		»
<i>Οἱ ἐν Συμητ.λῇ Κύριοι.</i>		
Παππᾶ Ἀργύρης Οἰκονόμος.		4
Παππᾶ Κωνσταντῖνος πρωτοπαππᾶς.		»
Χ. Δημήτριος χατζῆ Νικολάου.		»
Φωτάκης Σαράφογλου.		»
Ἀντώνιος Δημητρίου Ταυλαρίου.		»
Δημήτριος Κισλάρη.		»
<i>Οἱ ἐν Τζαρακ.λῇ Κύριοι.</i>		
Παππᾶ Γεώργιος Ἀθανασίου.		4
Ἀναγνώστης Ταυλαρίου.		»
Νικόλαος Δημητρίου.		»
Ἀναγνώστης Κυριάκου.		»
Σωτήριος Ἀρχοντῆς.		»
<i>Οἱ ἐν Προύσση Κύριοι.</i>		
Ὁ τοῦ ἁγίου Προύσσης Ἀρχιδιάκονος Κ. Γρηγόριος.		4
Ὁ τῆς Α. Π. ἱεροδιάκονος Κ. Σωφρόνιος.		»
Σίλβεστρος Ἀρχιμανδρίτης Κύπριος ἐκ τῆς τοῦ Κύκκου.		»
Ὁ Πρωτοσύγκελλος τοῦ Π. Τάφου Κ. Παρθένιος Κύπριος.		»
Παππᾶ Σταμάτης Χίος.		2
<i>Οἱ ἐν Μουνδαρίοις Κύριοι.</i>		
Ἀμβρόσιος ἱερομόναχος ἐκ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Μπονάσιας.		4
Γαβριὴλ ἱερομόναχος Ἀγιοπαυλίτης.		»
Ἄνθιμος ἱερομόναχος Κύπριος ἐκ τῆς τοῦ Κύκκου.		»
Ἰλαρίων ἱερομόναχος Κρής.		»
Παππᾶ Ἰωάννης ἐκ Κίου.		»
Παππᾶ Ἰωάννης ἐκ Μουνδανίων.		»
Παππᾶ Χαραλάμπης ἀπὸ Ἀσάκιοι.		»
Ζαχαρίας ἱερεὺς ἐκ Τριγλίας.		»

Οἱ ἐν Δεμιρδεσίῳ Κύριοι.

Παππᾶ Σπυρίδων ἐκ Γορτύνης.	Σώμ.	2
Θεμιστοκλῆς Χ. Μουράσογλους.		1
Ἀθανάσιος Βεργιάδης.		»
Ἀθανάσιος Τζινηνῆ.		»
Γεώργιος Φώτου Δουλιανίτης.		»
Ἰωάννης Γαϊτάνη.		»
Γεώργιος Ἀριστόβουλος.		»
Σταμούλης πραγματευτῆς Τρικεριώτης.		»
Νικόλαος Βουτζᾶς.		»
Ἀπόστολος Τεμιρτζῆ.		»
Ἀθανάσιος Αὐγερινού.		»
Κωνσταντῖνος Κ. ἀπὸ Τρίκερα.		»
Νικόλαος Δεμιρτζῆ.		»
Δάμπος Ἰωάννου Σημιτζῆς.		»
Χ. Αντώνιος Αετζεπέρης.		»
Δημήτριος Μηνούδα.		»
Ὁ ἐκ Σουλίου τῆς Ἠπείρου Δημήτριος Γ. Μσάθας.		»
Ὁ ἐκ Ζαγορίου Δημήτριος Ἀθ. Βρασούλα.		»
Ὁ ἐκ Λιτονιαβίστης Παναγιώτης Κ. Νούκου.		»
Δημήτριος Λάμπου Χάρπαλης.		»
Βασίλειος καφετζῆς.		»
Ἀπόστολος Σγουρᾶ.		»
Χ. Παναγιώτης Στομίτσογλους ἐκ Καλασανίου.		»

Οἱ ἐν Τριγλίᾳ Κύριοι.

Ἡ Ἑλληνικὴ σχολὴ Τριγλίας.	¶
Ἡ Ἀλληλοδιδασκτικὴ σχολὴ Τριγλίας.	»
Ἰορδάνης Ζαφυριάδης.	»
Διαμαντῆς Χ. Ἀποστόλου.	»
Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος παππᾶ Θωμᾶ.	»
Θωμᾶς Σταυράκη.	»
Κωνστῆς παππᾶ Γεωργίου.	»

Γεώργιος Ἀλεξιάδης.	Σώμ.	4
Νικόλαος Ἀναστασίου.		»
Ἀριστοφάνης Α. Χ. Ἀθανασίου.		»
Χριστόφορος Χριστοδούλου.		»
Εὐάγγελος Δημητρίου Ζήκου.		»

Οἱ ἐν Σιγῇ Κύριοι.

Χ. παππᾶ Νικόλαος.		»
Παππᾶ Χριστόδουλος.		»
Παππᾶ Διαμαντῆς.		»
Μηνᾶς Ἀλεξίου Βολονάκης Κρής ἀλληλοδιδάκτης.		»
Γεώργιος Ἀντωνιάδης.		»
Κωνστάνης Χ. Σταυράκη.		»
Δημήτριος Προκοπίου.		»
Ὁ ἐπίτροπος τῆς Ἐκκλησίας Νικόλαος Μανουήλ.		»

Οἱ ἐν Φουρτοκλῇ Κύριοι.

Παππᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος.		4
Βασίλειος Γεωργιάδης Κολόσογλους.		»
Ἰωάννης Γεωργιάδης Αἰθάογλους.		»
Παντελής Χ. Κωνσταντίνου Κολόσογλους.		»

Οἱ ἐν Τούσλα Κύριοι.

Παππᾶ Γεώργιος Σακελλάριος.		»
Παππᾶ Ζαφύρης.		»
Νικόλαος τοῦ ποτὲ Μανόλη.		»
Ἀντώνης Χ. Ἀντωνίου.		»
Χ. Γεωργάκης.		»

Οἱ ἐν Ἰωαννίνοις Κύριοι.

Ὁ τῆς Α. Π. Πρωτοσύγκελλος Κ. Ματθαῖος.		2
Ὁ τῆς Α. Π. Ἀρχιμανδρ. καὶ ἐπίτροπος ἐν Κονίτζῃ Εὐάγγελος.		4
Ὁ τῆς Α. Π. Ἀρχιδιάκονος Κ. Μελέτιος.		»
Ὁ τῆς Α. Π. Ἱεροδιάκονος Κ. Σωφρόνιος.		»
Ὁ τῆς Α. Π. ἀνεψιὸς Μιχαήλ Χ. Στυλιανοῦ.		»
Ὁ τῆς Α. Π. Γραμματεὺς Κ. Ἰωάννης Χαρισιάδης.		»

Ὁ ἡγούμενος τῶν Πατέρων Ἀρχιμ. Κ. Κύριλλος.	Σώμ.	2
» τοῦ Προφήτου Ἡλίου Ζήτσης Κ. Νικηφόρος.		4
» τῆς Ἐλεούσης καὶ Σωτῆρος Ἀρχιμ. Κ. Ἀββακούμ.	»	
» τοῦ ἁγ. Νικ. τοῦ ἐπώνου. σπανοῦ Κ. Κωνσταντίας.	»	
» τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος Κ. Σεραφεῖμ.	»	
» τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Νηλίου Κ. Βενέδικτος.	»	
» τοῦ Μ. τοῦ ἁγ. Γεωργίου Κ. Λιγγιάδ. Κ. Νικόδημος.	»	
» τοῦ Μ. τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου εἰς		
Λυκοτρίχι Κ. Βαρθολομαῖος.	»	
» τοῦ Μ. Δουρεχάνης Κ. Καλλίνικος.	»	
» τοῦ Μ. Τζόρας Κ. Ἀνανίας.	»	
» τοῦ Μ. Περιστερᾶς Κ. Ἰωακείμ.	»	
» τοῦ Μ. Δουρούτης Κ. Διονύσιος.	»	
» τοῦ Μ. τῆς Πηλιορῆς Κ. Ἡλίας.	»	
» τοῦ Μ. τῆς Εὐαγγελιστρίας Κ. Καλλίνικος.	»	
» τοῦ Μ. τῆς Ἀρτίτζης Κ. Ἱερόθεος.	»	
» τοῦ Μ. τοῦ Μακρίνου Κ. Χριστοφόρος.	»	

Οἱ ἐν Πελαγονίᾳ Κῆρυτοι.

Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Δεσφῶν Κ. Μελέτιος.	4
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Ῥύμνης Πανάρετος.	»
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Κρατόβου Κ. Νεόφυτος.	2
Δαμριανὸς πνευματικὸς Βατοπαιδινός.	4
Συνέσιος Ἀρχιμανδρίτης.	»
Ἀθανάσιος Ἀντωνιάδης Σμυρναῖος.	»
Γεώργιος Δ. Μαῖμοῦκα.	»
Ὁ πρωτοψάλτης Γ. Καστοριανός.	»
Κωνστ. Γεώρσης Διδάσκαλος τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου.	»
Κωνσταντῖνος παππᾶ Ναοῦμ ἀλληλοδιδάκτης.	»
Ἀθανάσιος Γ. Ἀνέστης.	»
Γεώργιος παππᾶ Κοσμᾶ ἀλληλοδιδάκτης.	»
Ναοῦμ Δ. Νάκα.	»
Ἀντώνιος Καραγιαννίδης.	»

Οἱ ἐν Ἀργυροκάστρῳ Κῆρυτοι.

Ὁ γραμ. τοῦ ἁγίου Δρυϊνοπόλεως Κ. Γιανόπουλος Ἰωαννίδης.	4
Δ. Α. Οἰκονόμου Ἑλληνοδιδάσκαλος.	»
Δ. πρωτοπαππᾶς Ἑλληνοδιδάσκαλος.	»

Οἱ Μαθηταὶ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς.

Παναγιώτης Δ. Φάντη.	4
----------------------	---

Κωνσταντῖνος Μακαρίου.	Σώμ.	†
Ἀναστάσιος Τριανταφύλλου.	»	»
Τίτος Κ. Τζόμος.	»	»
Ὁ ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Καμένης ἐν Δελβίνῳ Ἀρχιμανδρίτης Κ. Ἀγαθάγγελος.	»	»
Παππᾶ Ἀθανάσιος Δαμποδίτης ἐφημέριος τῆς Μητροπόλεως.	»	»
Ἀθανάσιος Κυριάκου Πεπελιώτης.	»	»
Μιχαὴλ Βίκτωρος Ἱατροχειρουργοῦ.	»	»
Ὁ ἡγούμενος Κούκα Γεννάδιος.	»	»
Παππᾶ Δημήτριος Οἰκονόμος ἐκ Δέρβ.	»	»
Φιλήμων ἱεροδιάκονος τοῦ ἁγίου Δρυϊνουπόλεως.	»	»
Ὁ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Δρυϊάνου ἡγούμενος Ἀρχιμανδρ. Μακάριος.	»	»
Ὁ ἡγούμενος τοῦ Μοναστηρίου Πεπέλης Καισάριος.	»	»
Ὁ ἡγούμε. τοῦ Μον. τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ Γεργτζάτων Καλλίνικος.	»	»
Ὁ ἡγούμενος τοῦ Μοναστηρίου Δουβιάνης Γεράσιμος.	»	»
Ὁ ἡγούμενος τοῦ Μοναστηρίου Πολυτζάνης Χ. Ἀνθιμος.	»	»
Ὁ ἡγούμενος τοῦ Μοναστηρίου Μέγκουλις Κύριλλος.	»	»
<i>Οἱ ἐν Ξάνθῃ Κύριοι.</i>		
Ὁ τοῦ ἁγίου Ξάνθης ἱεροδιάκονος Κ. Ἀνθιμος.	†	†
Ὁ τῆς Α. Π. ἱεροδιάκονος Κ. Βενέδικτος Βυζάντιος.	»	»
Ι. Βαρζώκης Ἑλληνοδιδάσκαλος.	»	»
Ἀπόστολος Ἰωαννίδης Φαρμ. ἐκ Βούλτζης τοῦ Ζαγορίου.	»	»
Ἰωάννης Βετουλόπουλος Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐκ Μαρωνείας.	»	»
Νεκτάριος ἱερομόναχος ἐκ Ξάνθης.	»	»
Παππᾶ Διαμαντῆς Ἰωαννίτης.	»	»
Ἰάκωβος ἡγούμενος ἐκ Ξάνθης.	»	»
Ὁ ἡγούμενος τῶν Ταξιάρχων Κ. Ἰγνάτιος.	»	»
<i>Οἱ Κύριοι Μαθηταὶ τῆς ἐν Ξάνθῃ Ἑλληνικῆς Σχολῆς.</i>		
Ἀθανάσιος Γ. Βακιάνης.	†	†
Κωνσταντῖνος Α. Κουγλουμπτζόγλου.	»	»
Νικόλαος Εὐγενίου.	»	»
Βασίλειος Βασιλείου.	»	»
Γεώργιος Σταματίου.	»	»
<i>Οἱ ἐκ τοῦ Μετοχίου τῆς Κούκου Κύριοι.</i>		
Ἰωακείμ Ἀρχιμανδρίτης.	†	†
Γεράσιμος Εἰσαρχος.	»	»
Δημασκηνὸς ἱερομόναχος Ζωγράφος.	»	»
Γρηγόριος Μοναχός.	»	»

Οἱ ἐν Ἀγκύρᾳ Κύριοι.

Ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος Κ. Η. Ἀναστασιάδης. 1

Ὁ πνευματικὸς παππᾶς Σάββας. »

Οἱ ἐν Νυσσάβῃ ἢ Σάρκλοι Κύριοι.

Διὰ τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος Ἡρακλειτῆς τῆς Α. Π. 2

Ὁ ἱεροδιάκονος τῆς Α. Π. Κ. Θεοδόσιος Ἡρακλειτῆς. 1

Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κ. Ἀλέξανδρος Θεοδοσίου Ἡρακλειτῆς. »

Ὁ Γραμματικὸς τοῦ Γ. Ἰωαννίδης Πολυχρονίου Σεβέρτου. »

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Βασιλείου Πολυχρονίου Περιστασιῆς. »

Χαραλάμης Ἀποστόλου Ἡρακλειτῆς. »

Κωνσταντῖνος Πωλημένου. »

Νικόλαος Γεωργίου Μάγνης. »

Χ. Ἰωάννης Χ. Ἀναστασιάδης Ἐπιβατιῆς. »

Ὁ διδάσκαλος τῆς Σχολῆς Ἰωάννης Γ. Χαϊδούκογλου. »

Ὁ διδάσκαλος τοῦ Βαροσίου Πέτρος Κύρου. »

Οἱ ἐν Ἀθήναις Κύριοι.

Ἠλίας ἱερεὺς Παππαδόπουλος ἐκ Τραπεζοῦντος. 1

Σωφρόνιος Π. Φοινιεύς ἐκ Κύπρου. »

Κυπριανὸς Μ. Οἰκονομίδης ἐκ Κύπρου. »

Οἱ ἐν Ταῦγάρῃ Κύριοι.

Τιμόθεος ἱερομόναχος. 1

Μελέτιος ἱερομόναχος Κρήτης. »

Δημήτριος Γ. Βουλαῆς, ἀπὸ Πλομάρι Μιτυλήνης. 2

Γεράσιμος Σ. Κουντούρης. 1 Ἀθανάσιος Μαγούλας. 1

Νικόλαος Ι. Σφαλλός. »

Χαράλαμπος Ραπτόπουλος. »

Πρόδρομος Χ. Χρήστου. »

Σ. Μεταξᾶς. »

Γεώργιος Ἀσκαρόπουλος. »

Ἰατρὸς Π. Βαρόζης. »

Ἀσκαράκης. 1 Μ. Κούμπας. »

Παναγῆς Φωκᾶς. »

Θεόδωρος Δ. Κρασᾶς. »

Μάρκος Κ. Φραντζῆς. »

Ὁ ἐκ τῆς κατὰ τὴν Τραπεζοῦντα κειμένης ἱερᾶς καὶ Σεβα-

σμίας, Βασιλικῆς καὶ Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς

μεγίστης Μονῆς τῆς Παναγίας τοῦ Σουμελά Μελέτιος. 2

Ὁ τῆς αὐτῆς Μονῆς ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Κ. Κριμπλῆς. 1

Ὁ Πρωτοσύγκελος Ἰωαννίκιος Π. Ζ. Κερκασούντιος.

Σωφρόνιος ἐφημέριος.

Ὁ τῆς αὐτῆς Μονῆς Σκευοφύλαξ καὶ ἐπίτροπος ἱεροδιάκονος.

Νικόδημος Π. Χρυσοστόμου ἐκ Δουβερᾶς.

Ὁ τῆς αὐτῆς Μονῆς Κελαρίτης καὶ Δικαῖος Νικόδημος μοναχός.

Οἱ ἐν Πάτμῳ Κύριοι.

Ὁ Πανιερώτατος πρῶην Ῥόδου Κ. Ἰάκωβος.

Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀέρου Κ. Διονύσιος.

Ὁ Καθηγούμενος Ἀνιήλ.

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς.

Ὁ διδάσκαλος Γρηγόριος Ἀγαθόπουλος.

Ἰλαρίων ἱερομόναχος Γαλόνης.

Γρηγόριος ἱερομόναχος Παπαζόγλους.

Ἱερόθεος ἱερομόναχος Φλωρίδης.

Ἰλαρίων ἱερομόναχος Πτερίδης.

Νέφυτος ἱερομόναχος Βαρσαμένης.

Μακάριος ἱερομόναχος Παππάζογλους.

Οἱ ἐν Σιγύτῃ Κύριοι.

Ὁ Αἰδεσιμώτατος Οἰκονόμος παπᾶ Γεώργιος.

Κωνσταντῖνος Βασιλάδης Ἑλληνοδιδάσκαλος.

Κωνσταντῖνος Κουμουσπαρμυττόγλου ἄλληλοδιδάκτης.

Νικόλαος Δομεστίκου.

Στέφανος Γερεπακάνης.

Ἀντώνιος Ποινόγλους.

4

Βασίλειος ἱατρός.

Εὐστράτιος Κλεομένης.

Ἰωάννης Μανουὴλ Βιβλιοδέτης.

100

Οἱ ἐκ τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Μ. Σπηλαίου Κύριοι.

Ὁ Σκευοφύλαξ Παρθένιος Νικολαΐδης.

Τὸ κοινὸν τοῦ Μ. Σπηλαίου.

Ὁ Προηγούμενος Ἀρσένιος Γεωργιάδης.

Δοσίθεος ἡγούμενος τοῦ Βλαχ-Σεραγίου.

Ὁ Προηγούμενος Νικόδημος.

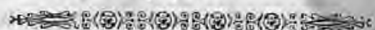
Καλίστρατος παππᾶ Γεωργίου.

Πορφύριος Α. Ἀγγελόπουλος.

Ἀμβρόσιος ἱερομόναχος ἐκ κώμης Διακοπτοῦ.

Ἱερεμίας ἱεροδιάκονος Μητρόπουλος ἐκ κώμης Διακοπτοῦ.

Ὁ προηγούμενος παππᾶ Παγκράτιος.

ΣΤ Στούρζας, 'Αλέξανδρος.ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝ.ἀριθ. χρ. 2004Ἡμερομηνία
ἐπιστροφῆς

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΙΝΗΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

No 3

Παπαδόπουλος Α. Αγγελικουδης.

Αμβρόσιος Ιερομόναχος ἐκ κώμης Διακοπτού.

Ιερεμίας Ιεροδιάκονος Μητρόπουλος ἐκ κώμης Διακοπτού.

Ὁ προηγούμενος παπᾶ Παγκράτιος.

200

ΣΤ Στούριος, Αλέξανδρος.

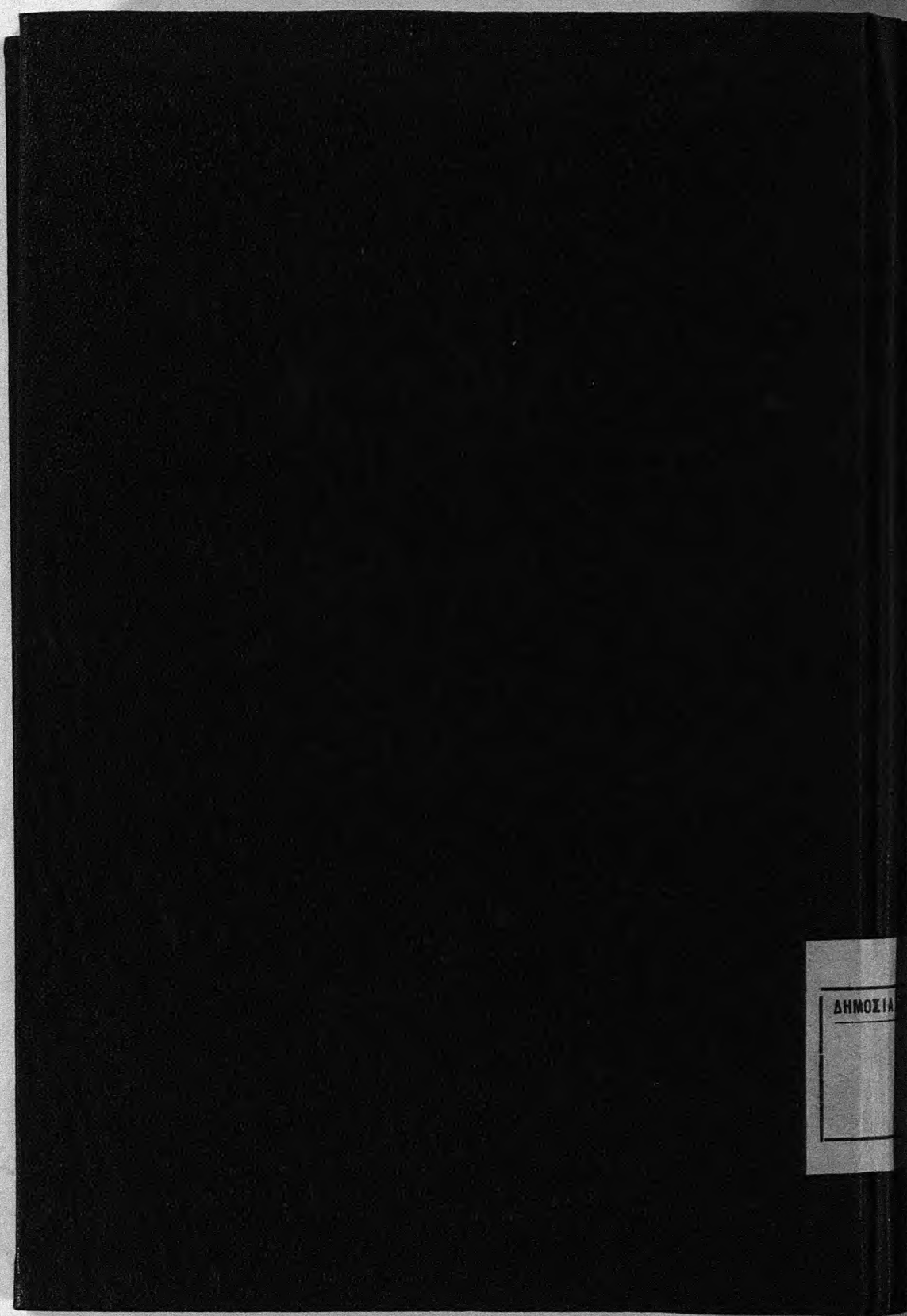
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝ.

ἀριθ. χρ. 2004

Ἡμερομηνία ἐπιστροφῆς	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας